

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمر الکرما
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

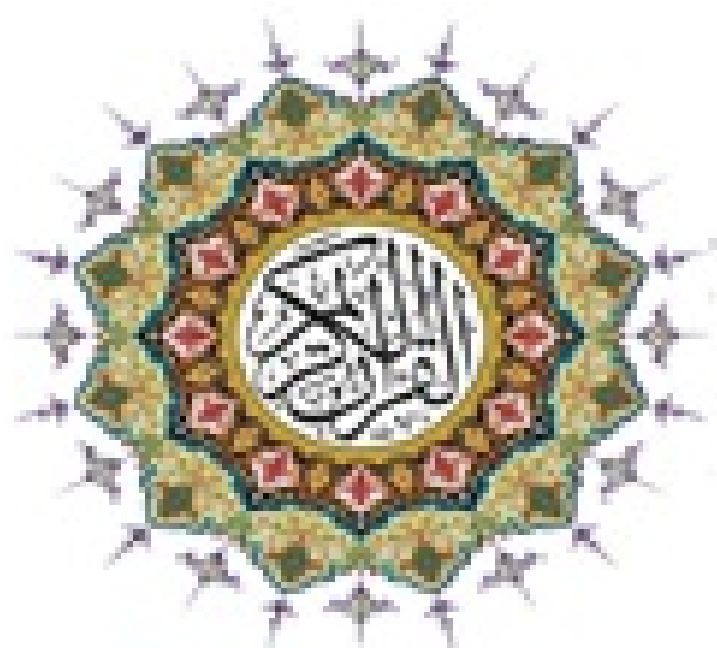
.com

.org

.net

.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۳۰

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 30

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست	۵
علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۳۰	۵۱
مشخصات کتاب	۵۱
۱- تاریخ مقارن بعثت	۵۱
۱- تاریخ مقارن بعثت	۵۱
۲- تاریخ مقارن بعثت	۵۳
۲- تاریکی	۶۱
۱- آثار تاریکی شب	۶۱
۲- ابزار راهبایی در تاریکی	۶۱
۳- انشقاق تاریکی شب	۶۱
۴- اهمیت تاریکی	۶۲
۵- پیدایش تاریکی شب	۶۲
۶- تاریکی بچه دان	۶۲
۷- تاریکی رحم(زهدان)	۶۴
۸- تاریکی ستارگان	۶۴
۹- تاریکی شب	۶۶
۱۰- تاریکی شکم	۶۸
۱۱- تاریکی قیامت	۶۸
۱۲- تبعی بودن تاریکی	۷۰
۱۳- تشبیه به انشقاق تاریکی	۷۰
۱۴- تشبیه به باران در تاریکی	۷۲
۱۵- تشبیه به برق در تاریکی	۷۲
۱۶- تشبیه به تاریکی	۷۲
۱۷- تشبیه به تاریکی دریای طوفانی	۷۲

۷۴	۱۸- تشبیه به رعد در تاریکی
۷۴	۱۹- تعدد تاریکی
۷۴	۲۰- جنین در تاریکی
۷۵	۲۱- خالق تاریکی
۷۵	۲۲- خلقت تاریکی
۷۶	۲۳- زوال تاریکی شب
۷۷	۲۴- سوگند به تاریکی شب
۷۷	۲۵- سوگند به موجودات در تاریکی
۷۹	۲۶- عظمت تاریکی شب
۷۹	۲۷- عوامل تاریکی
۷۹	۲۸- فلسفه سوگند به تاریکی شب
۸۱	۲۹- فواید تاریکی شب
۸۱	۳۰- قدرت بر انشقاق تاریکی ها
۸۱	۳۱- گسترش تاریکی شب
۸۲	۳۲- منشأ تاریکی
۸۳	۳۳- منشأ تاریکی شب
۸۳	۳۴- نعمت تاریکی
۸۵	۳۵- نعمت تاریکی شب
۸۵	۳۶- نعمت گسترش تاریکی شب
۸۵	۳۷- نقش تاریکی رحم(زهدان)
۸۷	۳- تاجکستان
۸۷	۱- اهمیت تاجکستان
۸۷	۲- درخواست تاجکستان از محمد(صلی الله علیه و آله)
۸۸	۳- زیبایی تاجکستان
۸۸	۴- عوامل پیدایش تاجکستان
۸۸	۵- فواید تاجکستان

- ۶- منشأ خلقت تاكستان ۸۸
- ۴- تألیف قلوب ۹۰
- ۱- تألیف قلوب ۹۰
- ۲- آثار تألیف قلوب ۹۲
- ۳- اهمیت تألیف قلوب ۹۲
- ۴- تألیف قلوب اعراب ۹۳
- ۵- تألیف قلوب مؤمنان ۹۴
- ۶- زمینه تألیف قلوب ۹۴
- ۷- عوامل تألیف قلوب ۹۴
- ۸- نعمت تألیف قلوب ۹۶
- ۵- تأمین معاش ۹۷
- ۱- تأمین معاش ۹۷
- ۲- ابزار تأمین معاش ۹۷
- ۳- استفاده از ابزار تأمین معاش ۹۸
- ۴- اهمیت اعتدال در تأمین معاش ۹۸
- ۵- اهمیت تأمین معاش ۹۸
- ۶- تأمین معاش ۱۰۲
- ۷- تأمین معاش آل یعقوب ۱۰۴
- ۸- تأمین معاش انسان ها ۱۰۴
- ۹- تأمین معاش خانواده شعیب(ع) ۱۰۵
- ۱۰- تأمین معاش در روز ۱۰۶
- ۱۱- تأمین معاش فقرا ۱۰۶
- ۱۲- تأمین معاش مساکین ۱۰۶
- ۱۳- تأمین معاش مسلمانان مکه ۱۰۶
- ۱۴- تلاش برای تأمین معاش ۱۰۸
- ۱۵- روش تأمین معاش برادران یوسف ۱۰۸

- ۱۰۸ ----- ۱۶- عوامل تأمین معاش
- ۱۱۰ ----- ۱۷- منابع تأمین معاش
- ۱۱۰ ----- ۱۸- منشأ تأمین معاش
- ۱۱۲ ----- ۱۹- نقش تأمین معاش
- ۱۱۲ ----- ۲۰- نگرانی از تأمین معاش
- ۱۱۲ ----- ۲۱- وقت تأمین معاش
- ۱۱۵ ----- ۶- تائبان
- ۱۱۵ ----- ۱- آموزش تائبان
- ۱۱۶ ----- ۲- آموزش تائبان بنی اسرائیل
- ۱۱۶ ----- ۳- اجابت دعای تائبان
- ۱۱۶ ----- ۴- استغفار برای تائبان
- ۱۱۸ ----- ۵- امتحان تائبان
- ۱۱۸ ----- ۶- امنیت تائبان
- ۱۱۸ ----- ۷- پاداش اخروی تائبان
- ۱۱۸ ----- ۸- پاداش تائبان صالح
- ۱۲۰ ----- ۹- تائبان در بهشت
- ۱۲۰ ----- ۱۰- تائبان در بهشت عدن
- ۱۲۰ ----- ۱۱- تقرب تائبان
- ۱۲۰ ----- ۱۲- توصیه به تائبان
- ۱۲۲ ----- ۱۳- حامی تائبان
- ۱۲۲ ----- ۱۴- درخواست بهشت برای تائبان
- ۱۲۲ ----- ۱۵- درخواست مصونیت اخروی تائبان
- ۱۲۲ ----- ۱۶- دعا برای تائبان
- ۱۲۴ ----- ۱۷- زمینه صداقت تائبان
- ۱۲۴ ----- ۱۸- صداقت تائبان غزوه تبوک
- ۱۲۴ ----- ۱۹- عذاب تائبان

- ۲۰- عفو از تائبان ۱۲۶
- ۲۱- عفو تائبان ۱۲۶
- ۲۲- فرجام تائبان ۱۲۶
- ۲۳- فضایل تائبان ۱۲۶
- ۲۴- قبول انفاق تائبان ۱۳۰
- ۲۵- قبول زکات تائبان ۱۳۰
- ۲۶- قبول صدقات تائبان ۱۳۰
- ۲۷- مراد از تائبان ۱۳۰
- ۲۸- نیازهای معنوی تائبان ۱۳۲
- ۲۹- ورود تائبان به بهشت ۱۳۲
- ۳۰- وعده به تائبان ۱۳۴
- ۷- تبتذیر ۱۳۵
- ۱- اجتناب از تبتذیر ۱۳۵
- ۲- احکام تبتذیر ۱۳۵
- ۳- تبتذیر شیطان ۱۳۵
- ۴- حرمت تبتذیر ۱۳۶
- ۵- حقیقت تبتذیر ۱۳۶
- ۶- سرزنش تبتذیر ۱۳۶
- ۷- مراد از تبتذیر ۱۳۶
- ۸- ناپسندی تبتذیر ۱۳۸
- ۹- نهی از تبتذیر ۱۳۸
- ۸- تبرک ۱۳۹
- ۱- تبرک از نام خدا ۱۳۹
- ۲- تبرک به متعلقات انبیا ۱۳۹
- ۳- مشروعیت تبرک ۱۳۹
- ۹- تبری ۱۴۰

- ۱- تبری - ۱۴۰
- ۲- آثار تبری - ۱۴۰
- ۳- آثار تبری از بت پرستی - ۱۴۱
- ۴- آثار تبری از رضایت خدا - ۱۴۱
- ۵- آثار تبری از شرک - ۱۴۱
- ۶- آثار تبری از عبادت غیرخدا - ۱۴۳
- ۷- آثار تبری از کفر - ۱۴۳
- ۸- آثار تبری از گناه - ۱۴۳
- ۹- اعلام تبری از مشرکان - ۱۴۵
- ۱۰- اعلام تبری امام علی(ع) - ۱۴۵
- ۱۱- اعلام تبری در حج - ۱۴۵
- ۱۲- اعلام تبری محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۴۵
- ۱۳- اعلان تبری از تهمت به مسلمانان - ۱۴۷
- ۱۴- اعلان تبری هود(ع) - ۱۴۷
- ۱۵- اهمیت تبری - ۱۴۷
- ۱۶- اهمیت تبری از شرک - ۱۴۹
- ۱۷- اهمیت تبری از ظالمان - ۱۴۹
- ۱۸- اهمیت تبری از عقیده باطل - ۱۵۱
- ۱۹- اهمیت تبری از کفر - ۱۵۱
- ۲۰- اهمیت تبری از مشرکان - ۱۵۱
- ۲۱- تبری ابراهیم(ع) - ۱۵۱
- ۲۲- تبری اخروی رهبران شرک - ۱۵۵
- ۲۳- تبری اخروی معبودان باطل - ۱۵۶
- ۲۴- تبری از آزر - ۱۵۷
- ۲۵- تبری از افترا - ۱۵۷
- ۲۶- تبری از افساد - ۱۵۷

- ۱۵۹ ----- ۲۷- تبری از باطل
- ۱۵۹ ----- ۲۸- تبری از باغدار متکبر
- ۱۵۹ ----- ۲۹- تبری از بت پرستان
- ۱۶۱ ----- ۳۰- تبری از بت پرستی
- ۱۶۱ ----- ۳۱- تبری از پیروان شیطان
- ۱۶۳ ----- ۳۲- تبری از تعصب قومی
- ۱۶۳ ----- ۳۳- تبری از تکذیب انذارهای خدا
- ۱۶۳ ----- ۳۴- تبری از تکذیب هدایتهای خدا
- ۱۶۵ ----- ۳۵- تبری از جهنمیان
- ۱۶۵ ----- ۳۶- تبری از خدا
- ۱۶۵ ----- ۳۷- تبری از خرافات
- ۱۶۵ ----- ۳۸- تبری از خورشیدپرستی
- ۱۶۷ ----- ۳۹- تبری از دشمنان
- ۱۶۷ ----- ۴۰- تبری از دشمنان خدا
- ۱۶۹ ----- ۴۱- تبری از دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۷۰ ----- ۴۲- تبری از دشمنان مؤمنان
- ۱۷۱ ----- ۴۳- تبری از دین مصریان باستان
- ۱۷۱ ----- ۴۴- تبری از رهبران مشرکان
- ۱۷۱ ----- ۴۵- تبری از شرک
- ۱۷۹ ----- ۴۶- تبری از شرک ربوبی
- ۱۷۹ ----- ۴۷- تبری از شرک عبادی
- ۱۷۹ ----- ۴۸- تبری از طغیانگران
- ۱۸۱ ----- ۴۹- تبری از طغیانگری
- ۱۸۱ ----- ۵۰- تبری از عقیده باطل
- ۱۸۱ ----- ۵۱- تبری از غضب خدا
- ۱۸۳ ----- ۵۲- تبری از فرعون

- ۱۸۳-----۵۳- تبری از قوم ابراهیم
- ۱۸۳-----۵۴- تبری از کافران
- ۱۸۶-----۵۵- تبری از کفر
- ۱۸۷-----۵۶- تبری از گناه
- ۱۸۷-----۵۷- تبری از مشرکان
- ۱۹۴-----۵۸- تبری از مشرکان پیرو
- ۱۹۵-----۵۹- تبری از معبودان باطل
- ۱۹۷-----۶۰- تبری از معبودان مشرکان
- ۱۹۹-----۶۱- تبری از مکذبان آخرت
- ۱۹۹-----۶۲- تبری انبیا از ظاهرسازی
- ۱۹۹-----۶۳- تبری برادران یوسف
- ۱۹۹-----۶۴- تبری پیروان ابراهیم(ع)
- ۲۰۱-----۶۵- تبری پیروان طغیانگران
- ۲۰۱-----۶۶- تبری حبیب نجار
- ۲۰۱-----۶۷- تبری خدا
- ۲۰۳-----۶۸- تبری رهبران شرک
- ۲۰۳-----۶۹- تبری رهبران مشرکان
- ۲۰۳-----۷۰- تبری شعیب(ع)
- ۲۰۳-----۷۱- تبری شیطان
- ۲۰۶-----۷۲- تبری قوم ابراهیم
- ۲۰۷-----۷۳- تبری محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۰۹-----۷۴- تبری محمد(صلی الله علیه و آله) از ظاهرسازی
- ۲۱۱-----۷۵- تبری مشرکان
- ۲۱۱-----۷۶- تبری ملائکه
- ۲۱۲-----۷۷- تبری مؤمنان
- ۲۱۳-----۷۸- تبری همدم مشرکان

- ۲۱۳ ----- ۷۹- تبری هود(ع) -----
- ۲۱۵ ----- ۸۰- تبری یوسف(ع) -----
- ۲۱۵ ----- ۸۱- روش تبری -----
- ۲۱۶ ----- ۸۲- فرجام تبری از مشرکان -----
- ۲۱۷ ----- ۸۳- فطريت تبرى از عصيان -----
- ۲۱۷ ----- ۸۴- فطريت تبرى از فسق -----
- ۲۱۷ ----- ۸۵- فطريت تبرى از كفر -----
- ۲۱۹ ----- ۸۶- فلسفه تبرى ابراهيم(ع) -----
- ۲۱۹ ----- ۸۷- فلسفه تبرى شيطان -----
- ۲۱۹ ----- ۸۸- موارد تبرى -----
- ۲۲۰ ----- ۸۹- نشانه هاى تبرى از مشرکان -----
- ۲۲۱ ----- ۹۰- نعمت تبرى از كفر -----
- ۲۲۱ ----- ۹۱- وقت اعلام تبرى از مشرکان -----
- ۲۲۲ ----- ۱۰- تبع -----
- ۲۲۲ ----- ۱- اسلام تبع -----
- ۲۲۲ ----- ۲- تاريخ قوم تبع -----
- ۲۲۳ ----- ۳- تکذيبگري قوم تبع -----
- ۲۲۳ ----- ۴- سرنوشت قوم تبع -----
- ۲۲۳ ----- ۵- عبرت از قوم تبع -----
- ۲۲۳ ----- ۶- عذاب قوم تبع -----
- ۲۲۵ ----- ۷- عوامل هلاکت قوم تبع -----
- ۲۲۵ ----- ۸- فضائل تبع -----
- ۲۲۵ ----- ۹- گناه قوم تبع -----
- ۲۲۵ ----- ۱۰- مصونيت تبع -----
- ۲۲۷ ----- ۱۱- منشأ هلاکت قوم تبع -----
- ۲۲۷ ----- ۱۲- هلاکت قوم تبع -----

- ۱۱- تبعید ۲۲۸
- ۱- تبعید ۲۲۸
- ۲- آثار تبعید انبیا ۲۲۸
- ۳- آثار تبعید رهبران دینی ۲۲۹
- ۴- آثار تبعید محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۲۹
- ۵- آثار تبعید مؤمنان ۲۲۹
- ۶- اجتناب از تبعید ۲۲۹
- ۷- اجتناب از تبعید دینداران ۲۳۱
- ۸- اولین تبعید یهود مدینه ۲۳۱
- ۹- برادران یوسف و تبعید یوسف(ع) ۲۳۱
- ۱۰- پاداش تبعید ۲۳۳
- ۱۱- تاریخ تبعید ۲۳۳
- ۱۲- تبعید از مدینه ۲۳۳
- ۱۳- تبعید از مکه ۲۳۳
- ۱۴- تبعید انبیا ۲۳۵
- ۱۵- تبعید اهل مکه ۲۳۵
- ۱۶- تبعید بنی اسرائیل ۲۳۵
- ۱۷- تبعید بنی قینقاع ۲۳۶
- ۱۸- تبعید بنی نضیر ۲۳۷
- ۱۹- تبعید پیروان لوط ۲۳۹
- ۲۰- تبعید توطئه گران ۲۳۹
- ۲۱- تبعید در بنی اسرائیل ۲۴۰
- ۲۲- تبعید در قوم لوط ۲۴۱
- ۲۳- تبعید دشمنان اسلام ۲۴۱
- ۲۴- تبعید سامری ۲۴۲
- ۲۵- تبعید شعیب(ع) ۲۴۲

- ۲۴۳ ۲۶- تبعید لوط(ع)
- ۲۴۳ ۲۷- تبعید محارب
- ۲۴۵ ۲۸- تبعید محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۴۷ ۲۹- تبعید مرتد
- ۲۴۷ ۳۰- تبعید مفسدان
- ۲۴۹ ۳۱- تبعید موسی(ع)
- ۲۴۹ ۳۲- تبعید مؤمنان
- ۲۴۹ ۳۳- تبعید یوسف(ع)
- ۲۵۱ ۳۴- توبه با تبعید
- ۲۵۱ ۳۵- توطئه تبعید خانواده لوط(ع)
- ۲۵۱ ۳۶- توطئه تبعید لوط(ع)
- ۲۵۱ ۳۷- توطئه تبعید محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۵۲ ۳۸- توطئه تبعید موسی(ع)
- ۲۵۲ ۳۹- توطئه تبعید یوسف(ع)
- ۲۵۵ ۴۰- تهدید به تبعید
- ۲۵۵ ۴۱- حرمت تبعید مؤمنان
- ۲۵۵ ۴۲- سختی تبعید بنی نضیر
- ۲۵۷ ۴۳- عوامل تبعید بنی نضیر
- ۲۵۷ ۴۴- کیفر تبعید
- ۲۵۷ ۴۵- کیفر تبعید انبیا
- ۲۵۹ ۴۶- کیفر تبعید محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۵۹ ۴۷- کیفر دنیوی تبعید انبیا
- ۲۵۹ ۴۸- لاوی و تبعید یوسف(ع)
- ۲۵۹ ۴۹- منشأ تبعید بنی نضیر
- ۲۶۱ ۵۰- اجتناب از امداد به تبعیدگران
- ۲۶۱ ۵۱- امداد به تبعیدگران

- ۱۲- تبعیت ۲۶۲
- ۱- آثار تبعیت از اکثریت ۲۶۲
- ۲- آثار تبعیت از انجیل ۲۶۲
- ۳- آثار تبعیت از تورات ۲۶۲
- ۴- آثار تبعیت از ظن ۲۶۳
- ۵- آثار تبعیت از مسیحیان ۲۶۳
- ۶- آثار تبعیت از مسیحیت ۲۶۳
- ۷- آثار تبعیت از نیاکان ۲۶۳
- ۸- آثار تبعیت از یهود ۲۶۵
- ۹- آثار تبعیت از یهودیت ۲۶۵
- ۱۰- اهمیت تبعیت از دین ۲۶۵
- ۱۱- اهمیت تبعیت از عقل ۲۶۵
- ۱۲- اهمیت تبعیت از قرآن ۲۶۷
- ۱۳- اهمیت تبعیت از کتب آسمانی ۲۶۷
- ۱۴- تبعیت محمد(صلی الله علیه و آله) از وحی ۲۶۷
- ۱۵- تبعیت از ادیان ۲۶۷
- ۱۶- تبعیت از برهان ۲۶۹
- ۱۷- تبعیت از حق ۲۶۹
- ۱۸- تبعیت از دلیل ۲۶۹
- ۱۹- تبعیت از دین ۲۶۹
- ۲۰- تبعیت از دین ابراهیم(ع) ۲۷۱
- ۲۱- تبعیت از رسوم نیاکان ۲۷۳
- ۲۲- تبعیت از رهبران دینی ۲۷۳
- ۲۳- تبعیت از ظن ۲۷۳
- ۲۴- تبعیت از غیر خدا ۲۷۵
- ۲۵- تبعیت از قدرت باطل ۲۷۵

- ۲۶- تبعیت از قرآن ۲۷۵
- ۲۷- تبعیت از قوانین غیر دینی ۲۷۷
- ۲۸- تبعیت از کتب آسمانی ۲۷۷
- ۲۹- تبعیت از محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۷۹
- ۳۰- تبعیت از مسیحیان ۲۷۹
- ۳۱- تبعیت از مسیحیت ۲۷۹
- ۳۲- تبعیت از وحی ۲۸۰
- ۳۳- تبعیت از یهود ۲۸۱
- ۳۴- تبعیت از یهودیت ۲۸۱
- ۳۵- تبعیت انبیا از حکم خدا ۲۸۳
- ۳۶- تبعیت محمد(صلی الله علیه و آله) از انبیا ۲۸۳
- ۳۷- تبعیت محمد(صلی الله علیه و آله) از مسلمانان ۲۸۳
- ۳۸- تبعیت محمد(صلی الله علیه و آله) از وحی ۲۸۳
- ۳۹- تبعیت مسیحیان از علمای مسیحیت ۲۸۵
- ۴۰- تبعیت یهود از شیاطین ۲۸۵
- ۴۱- تبعیت یهود از علمای یهود ۲۸۵
- ۴۲- تبعیت یهود از ماروت ۲۸۷
- ۴۳- تبعیت یهود از هاروت ۲۸۷
- ۴۴- ترک تبعیت از اکثریت ۲۸۷
- ۴۵- دلایل تبعیت از اسلام ۲۸۹
- ۴۶- دلایل تبعیت از قرآن ۲۸۹
- ۴۷- سرزنش تبعیت از ظن ۲۸۹
- ۴۸- سرزنش تبعیت از غیر خدا ۲۹۰
- ۴۹- کیفر تبعیت از مسیحیت ۲۹۱
- ۵۰- کیفر تبعیت از یهودیت ۲۹۱
- ۵۱- مشکلات تبعیت از حق ۲۹۱

- ۲۹۳ ۵۲- مشکلات تبعیت از وحی
- ۲۹۳ ۵۳- ممنوعیت تبعیت از ظن
- ۲۹۳ ۵۴- موانع تبعیت از دین
- ۲۹۳ ۵۵- موانع تبعیت از قرآن
- ۲۹۵ ۵۶- نهی از تبعیت جاهلان
- ۲۹۶ ۱۳- تبعیض
- ۲۹۶ ۱- آثار تبعیض در خانواده
- ۲۹۶ ۲- آثار تبعیض نژادی
- ۲۹۷ ۳- اجتناب از تبعیض
- ۲۹۷ ۴- اجتناب از تبعیض در تبلیغ
- ۲۹۸ ۵- اهمیت رفع تبعیض
- ۲۹۹ ۶- تبعیض در اجرت
- ۲۹۹ ۷- تبعیض در تعالیم کتب آسمانی
- ۲۹۹ ۸- تبعیض در جاهلیت
- ۳۰۰ ۹- تبعیض در روابط اجتماعی
- ۳۰۱ ۱۰- تبعیض در قانونگذاری
- ۳۰۱ ۱۱- تبعیض در قبول دین
- ۳۰۱ ۱۲- تبعیض در کیفر
- ۳۰۲ ۱۳- تبعیض ناپسند
- ۳۰۳ ۱۴- تبعیض نژادی ابلیس
- ۳۰۳ ۱۵- تبعیض نژادی فرعونیان
- ۳۰۳ ۱۶- تبعیض نژادی مشرکان جاهلیت
- ۳۰۵ ۱۷- ردّ تبعیض نژادی
- ۳۰۵ ۱۸- سرزنش تبعیض در تبلیغ
- ۳۰۵ ۱۹- سرزنش تبعیض در عمل به تکلیف
- ۳۰۵ ۲۰- سرزنش تبعیض نژادی

- ۳۰۶-.....۲۱- فسق تبعیض نژادی
- ۳۰۷-.....۲۲- ممنوعیت تبعیض بین فرزندان
- ۳۰۷-.....۲۳- نفی تبعیض نژادی
- ۳۰۷-.....۲۴- تبعیض نژادی
- ۳۰۹-.....۲۵- آثار تبعیض نژادی
- ۳۱۰-.....۲۶- تبعیض نژادی ابلیس
- ۳۱۱-.....۲۷- تبعیض نژادی فرعونیان
- ۳۱۱-.....۲۸- تبعیض نژادی مشرکان جاهلیت
- ۳۱۱-.....۲۹- ردّ تبعیض نژادی
- ۳۱۲-.....۳۰- سرزنش تبعیض نژادی
- ۳۱۳-.....۳۱- فسق تبعیض نژادی
- ۳۱۳-.....۳۲- نفی تبعیض نژادی
- ۳۱۴-.....۱۴- تبلیغ
- ۳۱۴-.....۱- تبلیغ
- ۳۱۴-.....۲- آثار اخلاص در تبلیغ
- ۳۱۶-.....۳- آثار بکارگیری روشهای تبلیغی
- ۳۱۷-.....۴- آثار بی تأثیری تبلیغ
- ۳۱۸-.....۵- آثار تبلیغ
- ۳۲۰-.....۶- آثار تبلیغ امداد به فقرا
- ۳۲۰-.....۷- آثار تبلیغ باطل
- ۳۲۰-.....۸- آثار تبلیغ توحید
- ۳۲۰-.....۹- آثار تبلیغ دین
- ۳۲۲-.....۱۰- آثار تبلیغ علیه دین
- ۳۲۲-.....۱۱- آثار تبلیغ علیه محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۲۲-.....۱۲- آثار تبلیغ مجانی
- ۳۲۲-.....۱۳- آثار تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله)

- ۱۴- آثار تبلیغ معاد ۳۲۴
- ۱۵- آثار تبلیغ موسی(ع) ۳۲۴
- ۱۶- آثار ترک تبلیغ حق ۳۲۵
- ۱۷- آثار ترک تبلیغ صبر ۳۲۶
- ۱۸- آثار سستی در تبلیغ ۳۲۶
- ۱۹- آثار عواطف در تبلیغ ۳۲۶
- ۲۰- آثار ممانعت از تبلیغ انبیا ۳۲۶
- ۲۱- آداب تبلیغ ۳۲۸
- ۲۲- آسیب شناسی تبلیغ ۳۲۸
- ۲۳- آگاهی در تبلیغ ۳۳۴
- ۲۴- ابزار تبلیغ ۳۳۴
- ۲۵- ابزار تبلیغ دین ۳۳۷
- ۲۶- ابزار تبلیغ سلیمان(ع) ۳۳۸
- ۲۷- ابزار تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۳۸
- ۲۸- اتمام حجت در تبلیغ ۳۳۸
- ۲۹- اجتناب از تبعیض در تبلیغ ۳۳۸
- ۳۰- اجرت تبلیغ ۳۳۹
- ۳۱- اجرت تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۴۰
- ۳۲- احتمال تأثیر تبلیغ ۳۴۰
- ۳۳- احکام تبلیغ ۳۴۰
- ۳۴- احکام تبلیغ دین ۳۴۲
- ۳۵- اخلاص در تبلیغ ۳۴۲
- ۳۶- ادب در تبلیغ ۳۴۵
- ۳۷- ارائه حق در تبلیغ ۳۴۶
- ۳۸- ارائه نمونه عینی در تبلیغ ۳۴۶
- ۳۹- ارزش تبلیغ توحید ۳۴۸

۳۴۸	۴۰- ارزش تبلیغ حق
۳۵۰	۴۱- ارزش فصاحت در تبلیغ
۳۵۰	۴۲- ارزیابی تبلیغ
۳۵۰	۴۳- ارکان تبلیغ
۳۵۱	۴۴- استعداد مخاطبان در تبلیغ
۳۵۲	۴۵- استفاده از فرصت در تبلیغ
۳۵۲	۴۶- استقامت در تبلیغ
۳۵۸	۴۷- استقامت در تبلیغ توحید
۳۵۸	۴۸- استقامت در تبلیغ دین
۳۶۰	۴۹- استمرار تبلیغ دین
۳۶۰	۵۰- اعراض از آفات تبلیغ
۳۶۰	۵۱- اعراض از برخورد ناپسند در تبلیغ
۳۶۰	۵۲- اعراض از تبلیغ دین
۳۶۲	۵۳- اعلام آیه تبلیغ
۳۶۲	۵۴- اعلام تبلیغ مجانی
۳۶۶	۵۵- اقناع مخاطب در تبلیغ
۳۶۶	۵۶- امانتداری در تبلیغ
۳۶۸	۵۷- امیدواری در تبلیغ
۳۷۰	۵۸- انبیا و بررسی مشکلات تبلیغ
۳۷۰	۵۹- انبیا و مزد تبلیغ
۳۷۱	۶۰- انذار در تبلیغ
۳۷۶	۶۱- انذار در تبلیغ
۳۷۶	۶۲- انعطاف پذیری در تبلیغ
۳۷۷	۶۳- انگیزه در تبلیغ
۳۷۸	۶۴- اولویت در تبلیغ
۳۷۹	۶۵- اولویتها در تبلیغ

- ۶۶- اهداف تبليغ محمد(صلى الله عليه و آله) ۳۸۰
- ۶۷- اهداف تبليغ مؤمن آل فرعون ۳۸۰
- ۶۸- اهميت آيه تبليغ ۳۸۱
- ۶۹- اهميت ابزار تبليغ ۳۸۲
- ۷۰- اهميت استقامت در تبليغ ۳۸۲
- ۷۱- اهميت استقامت در تبليغ حق ۳۸۲
- ۷۲- اهميت انذار در تبليغ ۳۸۳
- ۷۳- اهميت تبليغ ۳۸۴
- ۷۴- اهميت تبليغ اسلام ۳۸۶
- ۷۵- اهميت تبليغ برادري ۳۸۶
- ۷۶- اهميت تبليغ تعاليم دين ۳۸۶
- ۷۷- اهميت تبليغ توحيد ۳۸۷
- ۷۸- اهميت تبليغ حق ۳۸۸
- ۷۹- اهميت تبليغ دين ۳۸۸
- ۸۰- اهميت تبليغ قرآن ۳۹۴
- ۸۱- اهميت تبليغ مجاني ۳۹۴
- ۸۲- اهميت رفع موانع تبليغ ۳۹۴
- ۸۳- اهميت روش شناسي در تبليغ ۳۹۵
- ۸۴- اهميت صبر در تبليغ ۳۹۶
- ۸۵- اهميت صبر در تبليغ حق ۳۹۶
- ۸۶- اهميت صراحت در تبليغ ۳۹۶
- ۸۷- اهميت صراحت در تبليغ دين ۳۹۷
- ۸۸- اهميت فصاحت در تبليغ ۳۹۸
- ۸۹- برنامه ريزي در تبليغ ۳۹۸
- ۹۰- برهان در تبليغ ۳۹۸
- ۹۱- بشارت در تبليغ ۴۰۱

- ۴۰۴ ۹۲- بلاغت در تبليغ
- ۴۰۴ ۹۳- بي تأثيرى تبليغ لوط(ع)
- ۴۰۴ ۹۴- پاداش تبليغ
- ۴۰۶ ۹۵- پاداش تبليغ دين
- ۴۰۶ ۹۶- تبليغ آيات خدا
- ۴۰۶ ۹۷- تبليغ ابراهيم(ع)
- ۴۰۸ ۹۸- تبليغ ارزش ها
- ۴۰۸ ۹۹- تبليغ اشرف قوم نمود
- ۴۰۸ ۱۰۰- تبليغ اشرف قوم عاد
- ۴۰۸ ۱۰۱- تبليغ اشرف قوم نوح
- ۴۱۰ ۱۰۲- تبليغ امداد به فقرا
- ۴۱۰ ۱۰۳- تبليغ امداد به مساكين
- ۴۱۰ ۱۰۴- تبليغ انبيا
- ۴۱۷ ۱۰۵- تبليغ انبيای انطاكيه
- ۴۱۸ ۱۰۶- تبليغ اهل كتاب
- ۴۱۸ ۱۰۷- تبليغ با قرآن
- ۴۱۸ ۱۰۸- تبليغ بت پرستى
- ۴۱۸ ۱۰۹- تبليغ بي ثمر
- ۴۲۰ ۱۱۰- تبليغ پيروان نوح(ع)
- ۴۲۰ ۱۱۱- تبليغ تعاليم كتب آسمانى
- ۴۲۰ ۱۱۲- تبليغ تقوا
- ۴۲۱ ۱۱۳- تبليغ توحيد
- ۴۲۴ ۱۱۴- تبليغ توحيد ربوبى
- ۴۲۶ ۱۱۵- تبليغ توحيد عبادى
- ۴۲۶ ۱۱۶- تبليغ جادوگران فرعون
- ۴۲۶ ۱۱۷- تبليغ جن مؤمن

- ۱۱۸- تبلیغ حواریون ۴۲۶
- ۱۱۹- تبلیغ خصوصی محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۲۸
- ۱۲۰- تبلیغ خویشاوندان ۴۲۸
- ۱۲۱- تبلیغ در خویشاوندان ۴۲۸
- ۱۲۲- تبلیغ در شهرهای بزرگ ۴۳۰
- ۱۲۳- تبلیغ در صدراسلام ۴۳۰
- ۱۲۴- تبلیغ در مناطق مرکزی ۴۳۰
- ۱۲۵- تبلیغ دشمنان ۴۳۰
- ۱۲۶- تبلیغ دشمنان اسلام ۴۳۲
- ۱۲۷- تبلیغ دشمنان انبیا ۴۳۲
- ۱۲۸- تبلیغ دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۳۲
- ۱۲۹- تبلیغ دین ۴۳۴
- ۱۳۰- تبلیغ ذوالقرنین ۴۴۴
- ۱۳۱- تبلیغ رسالت ابراهیم(ع) ۴۴۵
- ۱۳۲- تبلیغ رسالت عیسی(ع) ۴۴۶
- ۱۳۳- تبلیغ شرک ۴۴۶
- ۱۳۴- تبلیغ شعیب(ع) ۴۴۶
- ۱۳۵- تبلیغ شکست باطل ۴۴۸
- ۱۳۶- تبلیغ صالح(ع) ۴۴۹
- ۱۳۷- تبلیغ عثمان بن عفان ۴۵۰
- ۱۳۸- تبلیغ عدالتخواهی ۴۵۰
- ۱۳۹- تبلیغ عقیده حق ۴۵۱
- ۱۴۰- تبلیغ علمای بنی اسرائیل ۴۵۲
- ۱۴۱- تبلیغ علمای دین ۴۵۲
- ۱۴۲- تبلیغ علیه اسلام ۴۵۲
- ۱۴۳- تبلیغ علیه خدا ۴۵۴

- ٤٥٤ ١٤٤- تبليغ عليه دين
- ٤٥٥ ١٤٥- تبليغ عليه رهبران دينى
- ٤٥٦ ١٤٦- تبليغ عليه قرآن
- ٤٥٦ ١٤٧- تبليغ عليه محمد(صلى الله عليه و آله)
- ٤٥٨ ١٤٨- تبليغ عليه مسلمانان مکه
- ٤٦٠ ١٤٩- تبليغ عليه مشرکان صدراسلام
- ٤٦٠ ١٥٠- تبليغ عليه موسى(ع)
- ٤٦١ ١٥١- تبليغ عليه نوح(ع)
- ٤٦٢ ١٥٢- تبليغ عليه هارون(ع)
- ٤٦٢ ١٥٣- تبليغ فرعون
- ٤٦٣ ١٥٤- تبليغ فرعونيان
- ٤٦٤ ١٥٥- تبليغ قرآن
- ٤٦٤ ١٥٦- تبليغ قهاريت خدا
- ٤٦٥ ١٥٧- تبليغ قيامت
- ٤٦٦ ١٥٨- تبليغ کافران
- ٤٦٦ ١٥٩- تبليغ کافران قوم ثمود
- ٤٦٦ ١٦٠- تبليغ کالب بن يافنا
- ٤٦٧ ١٦١- تبليغ کتب آسمانى
- ٤٦٨ ١٦٢- تبليغ لوط(ع)
- ٤٦٨ ١٦٣- تبليغ مجانى
- ٤٧٢ ١٦٤- تبليغ مجانى محمد(صلى الله عليه و آله)
- ٤٧٣ ١٦٥- تبليغ محمد(صلى الله عليه و آله)
- ٤٩٢ ١٦٦- تبليغ مسلمانان
- ٤٩٤ ١٦٧- تبليغ مسلمانان مکه
- ٤٩٤ ١٦٨- تبليغ مسيحيان
- ٤٩٥ ١٦٩- تبليغ مسيحيان عليه اسلام

- ۴۹۶----- ۱۷۰- تبلیغ مشرکان
- ۴۹۶----- ۱۷۱- تبلیغ مشرکان صدر اسلام
- ۴۹۸----- ۱۷۲- تبلیغ مشرکان مکه
- ۴۹۸----- ۱۷۳- تبلیغ معاد
- ۴۹۸----- ۱۷۴- تبلیغ موحدان
- ۴۹۸----- ۱۷۵- تبلیغ موسی(ع)
- ۵۰۴----- ۱۷۶- تبلیغ مؤمن آل فرعون
- ۵۰۴----- ۱۷۷- تبلیغ مؤمنان
- ۵۰۶----- ۱۷۸- تبلیغ مهتدین
- ۵۰۶----- ۱۷۹- تبلیغ ناپسند مشرکان
- ۵۰۶----- ۱۸۰- تبلیغ نوح(ع)
- ۵۱۰----- ۱۸۱- تبلیغ و ترس مردم
- ۵۱۰----- ۱۸۲- تبلیغ وحی
- ۵۱۰----- ۱۸۳- تبلیغ هارون(ع)
- ۵۱۲----- ۱۸۴- تبلیغ هود(ع)
- ۵۱۴----- ۱۸۵- تبلیغ یعقوب(ع)
- ۵۱۴----- ۱۸۶- تبلیغ یوسف(ع)
- ۵۱۵----- ۱۸۷- تبلیغ یوشع بن نون
- ۵۱۶----- ۱۸۸- تبلیغ یهود
- ۵۱۶----- ۱۸۹- تبلیغ یهود علیه اسلام
- ۵۱۷----- ۱۹۰- تبیین حق در تبلیغ
- ۵۱۸----- ۱۹۱- تحریک عواطف در تبلیغ
- ۵۱۸----- ۱۹۲- تحمل سختیهای تبلیغ
- ۵۱۸----- ۱۹۳- ترس در تبلیغ
- ۵۲۰----- ۱۹۴- ترک سستی در تبلیغ
- ۵۲۰----- ۱۹۵- تسهیل مشکلات تبلیغ

۵۲۰	۱۹۶- تناسب تبلیغ با مخاطبان
۵۲۰	۱۹۷- تنوع بیان در تبلیغ
۵۲۲	۱۹۸- تنوع در تبلیغ
۵۲۲	۱۹۹- توکل در تبلیغ
۵۲۲	۲۰۰- تهییج عواطف در تبلیغ
۵۲۴	۲۰۱- حقیقت تبلیغ دین
۵۲۴	۲۰۲- حکمت در تبلیغ
۵۲۶	۲۰۳- درخواست مزد تبلیغ
۵۲۶	۲۰۴- درخواست مزد در تبلیغ
۵۲۶	۲۰۵- دفع تبلیغ کافران
۵۲۷	۲۰۶- دلایل اهمیت تبلیغ دین
۵۲۸	۲۰۷- دلسوزی در تبلیغ
۵۲۸	۲۰۸- رفع شبهه در تبلیغ
۵۲۸	۲۰۹- روحیه مردم در تبلیغ
۵۲۸	۲۱۰- روش تبلیغ
۵۷۶	۲۱۱- روش تبلیغ ابراهیم(ع)
۵۸۰	۲۱۲- روش تبلیغ اسلام
۵۸۰	۲۱۳- روش تبلیغ انبیا
۵۸۴	۲۱۴- روش تبلیغ حبیب نجار
۵۸۵	۲۱۵- روش تبلیغ دشمنان
۵۸۶	۲۱۶- روش تبلیغ دین
۵۸۸	۲۱۷- روش تبلیغ ذوالقرنین
۵۸۹	۲۱۸- روش تبلیغ رسولان خدا
۵۹۰	۲۱۹- روش تبلیغ سامری
۵۹۰	۲۲۰- روش تبلیغ سلیمان(ع)
۵۹۰	۲۲۱- روش تبلیغ شعیب(ع)

- ۲۲۲- روش تبلیغ صالح(ع) ۵۹۲
- ۲۲۳- روش تبلیغ علمای یهود ۵۹۳
- ۲۲۴- روش تبلیغ فرعون ۵۹۴
- ۲۲۵- روش تبلیغ فرعونیان ۵۹۴
- ۲۲۶- روش تبلیغ کافران ۵۹۵
- ۲۲۷- روش تبلیغ لوط(ع) ۵۹۶
- ۲۲۸- روش تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۹۶
- ۲۲۹- روش تبلیغ مشرکان صدراسلام ۵۹۸
- ۲۳۰- روش تبلیغ موسی(ع) ۵۹۸
- ۲۳۱- روش تبلیغ مؤمن آل فرعون ۶۰۰
- ۲۳۲- روش تبلیغ نوح(ع) ۶۰۰
- ۲۳۳- روش تبلیغ هارون(ع) ۶۰۴
- ۲۳۴- روش تبلیغ هود(ع) ۶۰۴
- ۲۳۵- روش تبلیغ یوسف(ع) ۶۰۵
- ۲۳۶- روشهای تبلیغ ۶۰۶
- ۲۳۷- زمان در تبلیغ ۶۰۶
- ۲۳۸- زمینه استقامت در تبلیغ ۶۰۷
- ۲۳۹- زمینه تأثیر تبلیغ ۶۰۸
- ۲۴۰- زمینه تبلیغ ۶۰۸
- ۲۴۱- زمینه تبلیغ تورات ۶۰۸
- ۲۴۲- زمینه تبلیغ حق ۶۱۰
- ۲۴۳- زمینه تبلیغ در نمازگزاران ۶۱۰
- ۲۴۴- زمینه تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۱۰
- ۲۴۵- زمینه تبلیغ مخالفان دین ۶۱۲
- ۲۴۶- زمینه تحمل مشکلات تبلیغ ۶۱۲
- ۲۴۷- زمینه تداوم تبلیغ ۶۱۲

- ۶۱۲-----۲۴۸- زمینه رفع مشکلات تبلیغ دین
- ۶۱۳-----۲۴۹- زمینه صبر در تبلیغ دین
- ۶۱۴-----۲۵۰- زمینه موفقیت در تبلیغ
- ۶۱۴-----۲۵۱- زیان ترک تبلیغ حق
- ۶۱۴-----۲۵۲- زیان ترک تبلیغ صبر
- ۶۱۶-----۲۵۳- ساده گویی در تبلیغ
- ۶۱۶-----۲۵۴- سختی تبلیغ
- ۶۱۷-----۲۵۵- سختی تبلیغ قرآن
- ۶۱۸-----۲۵۶- سختیهای تبلیغ
- ۶۱۸-----۲۵۷- سرزنش تبعیض در تبلیغ
- ۶۱۸-----۲۵۸- شرایط اجتماعی در تبلیغ
- ۶۱۸-----۲۵۹- شرایط تأثیر تبلیغ
- ۶۲۰-----۲۶۰- شرایط تأثیر تبلیغ انبیا
- ۶۲۰-----۲۶۱- شرایط تبلیغ
- ۶۲۶-----۲۶۲- شرایط تبلیغ انبیا
- ۶۲۶-----۲۶۳- شرایط تبلیغ دین
- ۶۲۶-----۲۶۴- شرح صدر در تبلیغ
- ۶۲۸-----۲۶۵- شکست مخالفان آیه تبلیغ
- ۶۲۸-----۲۶۶- صبر در تبلیغ
- ۶۳۱-----۲۶۷- صبر در تبلیغ دین
- ۶۳۲-----۲۶۸- صبر در تبلیغ قرآن
- ۶۳۳-----۲۶۹- صراحت در تبلیغ
- ۶۳۶-----۲۷۰- ظاهرسازی در تبلیغ
- ۶۳۷-----۲۷۱- ظلم تبلیغ باطل
- ۶۳۸-----۲۷۲- عصمت در تبلیغ
- ۶۳۸-----۲۷۳- عصمت در تبلیغ وحی

- ۲۷۴- عفو در تبلیغ ۶۳۸
- ۲۷۵- علم در تبلیغ ۶۳۹
- ۲۷۶- عواطف در تبلیغ ۶۴۰
- ۲۷۷- عوامل استقامت در تبلیغ ۶۴۰
- ۲۷۸- عوامل تأثیر تبلیغ ۶۴۰
- ۲۷۹- عوامل مؤثر در تبلیغ ۶۴۱
- ۲۸۰- فرجام تبلیغ شرک ۶۴۴
- ۲۸۱- فرصت در تبلیغ ۶۴۴
- ۲۸۲- فرهنگ مردم در تبلیغ ۶۴۶
- ۲۸۳- فصاحت در تبلیغ ۶۴۶
- ۲۸۴- فلسفه تبلیغ ۶۴۸
- ۲۸۵- فواید تبلیغ ۶۴۸
- ۲۸۶- قاطعیت در تبلیغ ۶۴۸
- ۲۸۷- قدرت در تبلیغ ۶۵۰
- ۲۸۸- لالی معرضان از تبلیغ ۶۵۰
- ۲۸۹- مبلغان و مزد تبلیغ ۶۵۲
- ۲۹۰- مجادله احسن در تبلیغ ۶۵۲
- ۲۹۱- مجادله در تبلیغ ۶۵۲
- ۲۹۲- مجانی بودن تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۵۳
- ۲۹۳- محبت در تبلیغ ۶۵۴
- ۲۹۴- محدوده تبلیغ انبیا ۶۵۴
- ۲۹۵- محمد(صلی الله علیه و آله) و آیه تبلیغ ۶۵۴
- ۲۹۶- محمد(صلی الله علیه و آله) و تبلیغ قرآن ۶۵۶
- ۲۹۷- مخالفان آیه تبلیغ ۶۵۶
- ۲۹۸- مراحل تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۵۶
- ۲۹۹- مزد تبلیغ ۶۵۸

- ۳۰۰- مزد تبلیغ انبیا ۶۵۸
- ۳۰۱- مزد تبلیغ قرآن ۶۵۸
- ۳۰۲- مزد تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۶۰
- ۳۰۳- مشکلات تبلیغ دین ۶۶۰
- ۳۰۴- مشکلات تبلیغ قرآن ۶۶۲
- ۳۰۵- مصلحان و مزد تبلیغ ۶۶۲
- ۳۰۶- مصلحت اندیشی در تبلیغ ۶۶۲
- ۳۰۷- مکان تبلیغ یونس(ع) ۶۶۲
- ۳۰۸- مکان در تبلیغ ۶۶۳
- ۳۰۹- ممانعت از تبلیغ ابراهیم(ع) ۶۶۴
- ۳۱۰- ممانعت از تبلیغ اسلام ۶۶۴
- ۳۱۱- ممانعت از تبلیغ انبیا ۶۶۵
- ۳۱۲- ممانعت از تبلیغ تقوا ۶۶۶
- ۳۱۳- ممانعت از تبلیغ دشمنان ۶۶۶
- ۳۱۴- ممانعت از تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۶۶
- ۳۱۵- منفعت طلبی در تبلیغ ۶۶۶
- ۳۱۶- منکران آیه تبلیغ ۶۶۸
- ۳۱۷- موانع تأثیر تبلیغ ۶۶۸
- ۳۱۸- موانع تبلیغ ۶۶۸
- ۳۱۹- موانع تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۶۹
- ۳۲۰- موانع تبلیغ موسی(ع) ۶۷۰
- ۳۲۱- موانع تبلیغ مؤمنان ۶۷۰
- ۳۲۲- موعظه در تبلیغ ۶۷۰
- ۳۲۳- موقعیت شناسی در تبلیغ ۶۷۲
- ۳۲۴- مهربانی در تبلیغ ۶۷۲
- ۳۲۵- نرمی سخن در تبلیغ ۶۷۴

- ۳۲۶- نفی باطل در تبلیغ ۶۷۶
- ۳۲۷- نقش تبلیغ ۶۷۶
- ۳۲۸- وجوب تبلیغ دین ۶۷۶
- ۳۲۹- وضوح تبلیغ ۶۷۸
- ۳۳۰- وضوح تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۷۸
- ۳۳۱- وضوح تبلیغ نوح(ع) ۶۷۸
- ۳۳۲- وقت شناسی در تبلیغ ۶۷۸
- ۳۳۳- ویژگیهای تبلیغ انبیا - ۶۸۰
- ۳۳۴- ویژگیهای تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۸۰
- ۳۳۵- هشدار در تبلیغ ۶۸۰
- ۳۳۶- همزمانی در تبلیغ ۶۸۰
- ۳۳۷- هنر در تبلیغ ۶۸۱
- ۳۳۸- هود(ع) و مزد تبلیغ ۶۸۲
- ۱۵- تثلیث ۶۸۳
- ۱- اجتناب از تثلیث ۶۸۳
- ۲- اصرار بر تثلیث ۶۸۳
- ۳- بطلان تثلیث ۶۸۴
- ۴- تثلیث در الوهیت ۶۸۴
- ۵- تثلیث در مسیحیت ۶۸۴
- ۶- شرک عقیده به تثلیث ۶۸۴
- ۷- عقیده به تثلیث ۶۸۶
- ۸- کفر عقیده به تثلیث ۶۸۸
- ۹- کیفر عقیده به تثلیث ۶۸۸
- ۱۶- تجارت ۶۸۹
- ۱- آثار تجارت ۶۸۹
- ۲- احکام تجارت ۶۸۹

- ۳- اهمیت تجارت ۶۹۰
- ۴- بشارت تجارت بی زیان ۶۹۰
- ۵- تاریخ تجارت ۶۹۰
- ۶- تجارت بی ارزش ۶۹۰
- ۷- تجارت در حج ۶۹۲
- ۸- تجارت در عمره ۶۹۲
- ۹- تجارت در مکه ۶۹۲
- ۱۰- تجارت سودمند ۶۹۴
- ۱۱- تجارت شعیب(ع) ۶۹۴
- ۱۲- تجارت مسلمانان صدر اسلام ۶۹۴
- ۱۳- تجارت منافقان ۶۹۴
- ۱۴- تشویق به تجارت ۶۹۶
- ۱۵- حلیت منافع تجارت ۶۹۶
- ۱۶- خیریت تجارت حلال ۶۹۶
- ۱۷- سرزنش علاقه به تجارت ۶۹۶
- ۱۸- سود تجارت ۶۹۸
- ۱۹- عدالت در تجارت ۶۹۸
- ۲۰- منافع تجارت ۶۹۹
- ۲۱- ویژگیهای تجارت اولیاء الله ۷۰۰
- ۱۷- تجاوز ۷۰۱
- ۱- آثار تجاوز ۷۰۱
- ۲- آثار تجاوز از حدود خدا ۷۰۶
- ۳- آثار تجاوز به حدود خدا ۷۰۷
- ۴- آثار زیان تجاوز ۷۰۸
- ۵- آغازگر تجاوز ۷۰۹
- ۶- اجتناب از تجاوز ۷۰۹

- ۷- اجتناب از تجاوز به حدود خدا ۷۱۱
- ۸- اهمیت ترک تجاوز به حقوق دیگران ۷۱۱
- ۹- تجاوز از حدود خدا ۷۱۲
- ۱۰- تجاوز بنی اسرائیل ۷۱۵
- ۱۱- تجاوز به بنی اسرائیل ۷۱۵
- ۱۲- تجاوز به حدود خدا ۷۱۵
- ۱۳- تجاوز به حریم خدا ۷۲۱
- ۱۴- تجاوز به حقوق انسان ها ۷۲۱
- ۱۵- تجاوز به حقوق حاجیان ۷۲۱
- ۱۶- تجاوز به حقوق در بنی اسرائیل ۷۲۳
- ۱۷- تجاوز به حقوق دیگران ۷۲۳
- ۱۸- تجاوز به حقوق دیگران در مسجد الحرام ۷۲۵
- ۱۹- تجاوز به حقوق زن ۷۲۵
- ۲۰- تجاوز به حقوق شریک ۷۲۷
- ۲۱- تجاوز به حقوق مردم ۷۲۷
- ۲۲- تجاوز به حقوق مسلمانان ۷۲۹
- ۲۳- تجاوز به حقوق مطلقه ۷۲۹
- ۲۴- تجاوز به حقوق وارث ۷۳۱
- ۲۵- تجاوز به حقوق همسر ۷۳۱
- ۲۶- تجاوز به حقوق یتیم ۷۳۱
- ۲۷- تجاوز به دشمنان ۷۳۳
- ۲۸- تجاوز به ظالمان ۷۳۳
- ۲۹- تجاوز به مال یتیم ۷۳۳
- ۳۰- تجاوز به مهمانان لوط(ع) ۷۳۵
- ۳۱- تجاوز قوم لوط ۷۳۵
- ۳۲- تجاوز کافران قوم ثمود ۷۳۶

- ۳۳- تعاون بر تجاوز ۷۳۷
- ۳۴- توصیه به ترک تجاوز به حقوق دیگران ۷۳۷
- ۳۵- حرمت تجاوز ۷۳۹
- ۳۶- خطر تجاوز تانار ها ۷۳۹
- ۳۷- خطر تجاوز مأجوج ۷۳۹
- ۳۸- خطر تجاوز مغولان ۷۳۹
- ۳۹- خطر تجاوز یأجوج ۷۳۹
- ۴۰- خیانت تجاوز جنسی ۷۴۱
- ۴۱- زشتی تجاوز ۷۴۱
- ۴۲- زمینه تجاوز ۷۴۱
- ۴۳- زمینه تجاوز از حدود خدا ۷۴۵
- ۴۴- زمینه تجاوز به حقوق دیگران ۷۴۵
- ۴۵- زمینه تجاوز به حقوق والدین ۷۴۵
- ۴۶- ظلم تجاوز ۷۴۶
- ۴۷- عوامل تجاوز به حقوق خویشاوندان ۷۴۷
- ۴۸- فرجام اخروی تجاوز ۷۴۷
- ۴۹- کیفر تجاوز ۷۴۷
- ۵۰- کیفر تجاوز به حدود خدا ۷۴۹
- ۵۱- کیفر تجاوز به حقوق دیگران ۷۵۰
- ۵۲- کیفر تجاوز به حقوق یتیم ۷۵۱
- ۵۳- کیفر تجاوز به همسران اشراف ۷۵۱
- ۵۴- گناه تجاوز ۷۵۱
- ۵۵- گناه تجاوز به حقوق دیگران ۷۵۱
- ۵۶- مبارزه با تجاوز ۷۵۲
- ۵۷- ممانعت از تجاوز ۷۵۲
- ۵۸- موارد تجاوز ۷۵۲

- ۵۹- موانع تجاوز ۷۵۶
- ۶۰- موانع تجاوز به حقوق شریک ۷۵۷
- ۶۱- موانع تجاوز به مکه ۷۵۷
- ۶۲- مؤمنان و تجاوز ۷۵۷
- ۶۳- ناپسندی تجاوز ۷۵۷
- ۶۴- نشانه های تجاوز ۷۵۹
- ۶۵- نهی از تجاوز ۷۵۹
- ۶۶- خیانت تجاوز جنسی ۷۵۹
- ۶۷- آثار تجاوزگری ۷۵۹
- ۶۸- آثار تجاوزگری امت ها ۷۶۱
- ۶۹- آثار تجاوزگری امت های پیشین ۷۶۱
- ۷۰- آثار تجاوزگری بنی اسرائیل ۷۶۲
- ۷۱- تجاوزگری اکثریت ۷۶۳
- ۷۲- تجاوزگری انسان ۷۶۴
- ۷۳- تجاوزگری اهل کتاب ۷۶۵
- ۷۴- تجاوزگری بدعت گزاران ۷۶۵
- ۷۵- تجاوزگری بنی اسرائیل ۷۶۵
- ۷۶- تجاوزگری بی عفتان ۷۶۷
- ۷۷- تجاوزگری جالوت ۷۶۸
- ۷۸- تجاوزگری جوامع ۷۶۹
- ۷۹- تجاوزگری در اهل کتاب ۷۶۹
- ۸۰- تجاوزگری ظالمان ۷۷۱
- ۸۱- تجاوزگری فرعون ۷۷۱
- ۸۲- تجاوزگری قارون ۷۷۱
- ۸۳- تجاوزگری قوم لوط ۷۷۱
- ۸۴- تجاوزگری کافران ۷۷۳

- ۸۵- تجاوزگری گمراهگران ۷۷۳
- ۸۶- تجاوزگری مشرکان صدر اسلام ۷۷۳
- ۸۷- تجاوزگری مکذبان انبیا ۷۷۵
- ۸۸- تجاوزگری ناقضان معاهده ۷۷۵
- ۸۹- تجاوزگری همجنس بازان ۷۷۵
- ۹۰- تجاوزگری یهود ۷۷۵
- ۹۱- تجاوزگری یهود ایله ۷۷۷
- ۹۲- تهمت تجاوزگری به موسی(ع) ۷۷۷
- ۹۳- زمینه تجاوزگری بنی اسرائیل ۷۷۹
- ۹۴- زمینه تجاوزگری کافران ۷۷۹
- ۹۵- سرزنش تجاوزگری ۷۷۹
- ۹۶- کیفر تجاوزگری یهود ۷۸۱
- ۱۸- تجاهل ۷۸۲
- ۱- آثار تجاهل فرعون ۷۸۲
- ۲- تجاهل علمای اهل کتاب ۷۸۲
- ۳- تجاهل فرعون ۷۸۲
- ۴- تجاهل مشرکان صدراسلام ۷۸۳
- ۵- تجاهل مشرکان مکه ۷۸۳
- ۶- سرزنش تجاهل ۷۸۳
- ۱۹- تجربه ۷۸۵
- ۱- آثار تجربه ۷۸۵
- ۲- استفاده از تجربه دینی ۷۸۶
- ۳- اهمیت تجربه ۷۸۶
- ۴- اهمیت تجربه های انبیا ۷۸۷
- ۵- تجربه قاییل ۷۸۸
- ۶- تذکر تجربه های دینی ۷۸۸

- ۷- نقش تجربه ۷۸۸
- ۲۰- تجسس ۷۸۹
- ۱- آثار تجسس ۷۸۹
- ۲- احکام تجسس ۷۸۹
- ۳- توبه از تجسس ۷۸۹
- ۴- زمینه تجسس ۷۹۰
- ۵- گناه تجسس ۷۹۰
- ۶- ممنوعیت تجسس ۷۹۰
- ۷- ممنوعیت تجسس از پیشینه انسان ها ۷۹۱
- ۲۱- تجمل ۷۹۳
- ۱- آثار تجمل گرایی ۷۹۳
- ۲- آثار تجمل گرایی قارون ۷۹۳
- ۳- امتحان با تجمل ۷۹۴
- ۴- تجمل گرایی زن ۷۹۴
- ۵- تجمل گرایی قارون ۷۹۴
- ۶- تجمل گرایی مشرکان صدراسلام ۷۹۶
- ۷- زمینه تجمل گرایی ۷۹۶
- ۸- علاقه به تجمل ۷۹۶
- ۹- عوامل تجمل گرایی قوم عاد ۷۹۸
- ۱۰- ناپسندی تجمل گرایی ۷۹۸
- ۱۱- نشانه های تجمل ۷۹۸
- ۱۲- تجمل گرایی ۸۰۰
- ۱۳- آثار تجمل گرایی قارون ۸۰۰
- ۱۴- تجمل گرایی زن ۸۰۱
- ۱۵- تجمل گرایی قارون ۸۰۲
- ۱۶- تجمل گرایی مشرکان صدراسلام ۸۰۲

- ۱۷- زمینه تجمل گرایی ۸۰۴
- ۱۸- عوامل تجمل گرایی قوم عاد ۸۰۴
- ۱۹- ناپسندی تجمل گرایی ۸۰۴
- ۲۲- تجهیزات نظامی ۸۰۵
- ۱- تجهیزات نظامی سلیمان(ع) ۸۰۵
- ۲- تجهیزات نظامی قوم سبا ۸۰۵
- ۳- نقش تجهیزات نظامی ۸۰۵
- ۲۳- تحجر ۸۰۷
- ۱- آثار تحجر مرفهان کافر ۸۰۷
- ۲- اجتناب از تحجر ۸۰۷
- ۳- تحجر اشراف قوم نوح ۸۰۷
- ۴- تحجر قوم نوح ۸۰۸
- ۵- تحجر کافران ۸۰۸
- ۶- تحجر کافران صدراسلام ۸۰۸
- ۷- تحجر مشرکان ۸۰۸
- ۸- تحجر مشرکان صدراسلام ۸۱۰
- ۲۴- تحریف ۸۱۱
- ۱- تحریف ۸۱۱
- ۲- آثار تحریف ۸۱۲
- ۳- آثار تحریف دین ۸۱۲
- ۴- اجتناب از تحریف ۸۱۳
- ۵- اجتناب از تحریف اذکار ۸۱۴
- ۶- انگیزه تحریف تورات ۸۱۴
- ۷- تحریف آیات خدا ۸۱۴
- ۸- تحریف انجیل ۸۱۶
- ۹- تحریف اوامر خدا ۸۱۶

- ۱۰- تحریف تاریخ انبیا ۸۱۸
- ۱۱- تحریف تورات ۸۱۸
- ۱۲- تحریف دین ۸۲۲
- ۱۳- تحریف سخن ۸۲۴
- ۱۴- تحریف قرآن ۸۲۶
- ۱۵- تحریف قصه قابیل ۸۲۷
- ۱۶- تحریف قصه هابیل ۸۲۸
- ۱۷- تحریف کتب آسمانی ۸۲۸
- ۱۸- تحریف کلام خدا ۸۳۲
- ۱۹- تحریف مسیحیت ۸۳۲
- ۲۰- تحریف معنوی قرآن ۸۳۵
- ۲۱- تحریف یهودیت ۸۳۶
- ۲۲- خطر تحریف دین ۸۳۸
- ۲۳- زمینه تحریف ۸۳۸
- ۲۴- زمینه تحریف دین ۸۴۰
- ۲۵- ظلم تحریف ۸۴۰
- ۲۶- ظلم تحریف دین ۸۴۰
- ۲۷- عوامل تحریف ۸۴۰
- ۲۸- قبول تحریف ۸۴۲
- ۲۹- کیفر تحریف ۸۴۲
- ۳۰- کیفر تحریف دین ۸۴۳
- ۳۱- گناه تحریف دین ۸۴۴
- ۳۲- ممنوعیت تحریف دین ۸۴۴
- ۳۳- منشأ تحریف تورات ۸۴۴
- ۳۴- موانع تحریف ۸۴۵
- ۳۵- تحریفگران ۸۴۶

- ۲۶- اطاعت از تحریفگران ۸۴۶
- ۳۷- تحریفگران آیات خدا ۸۴۷
- ۳۸- تحریفگران بنی اسرائیل ۸۴۸
- ۳۹- تحریفگران در قیامت ۸۴۸
- ۴۰- تحریفگران قرآن ۸۴۸
- ۴۱- تهدید تحریفگران آیات خدا ۸۵۰
- ۴۲- کفر تحریفگران قرآن ۸۵۰
- ۴۳- کیفر تحریفگران ۸۵۰
- ۴۴- نظارت بر تحریفگران آیات خدا ۸۵۱
- ۲۵- تحقیر ۸۵۳
- ۱- آثار تحقیر حدود خدا ۸۵۳
- ۲- آثار تحقیر فقرا ۸۵۳
- ۳- آثار تحقیر مؤمنان ۸۵۳
- ۴- آثار تحقیر یتیم ۸۵۴
- ۵- اجتناب از تحقیر مؤمنان ۸۵۴
- ۶- تحقیر آدم(ع) ۸۵۴
- ۷- تحقیر ابراهیم(ع) ۸۵۴
- ۸- تحقیر ابلیس ۸۵۶
- ۹- تحقیر اخروی استهزاگران دین ۸۵۶
- ۱۰- تحقیر اخروی استهزاگران قیامت ۸۵۶
- ۱۱- تحقیر اخروی دشمنان دین ۸۵۸
- ۱۲- تحقیر اخروی ظالمان ۸۵۸
- ۱۳- تحقیر اخروی کافران ۸۵۸
- ۱۴- تحقیر اخروی مجرمان ۸۶۰
- ۱۵- تحقیر اخروی مشرکان ۸۶۰
- ۱۶- تحقیر اخروی مکذبان قیامت ۸۶۲

- ۱۷- تحقیر اخروی مکذبان معاد ۸۶۴
- ۱۸- تحقیر اخروی همسر ابو لهب ۸۶۴
- ۱۹- تحقیر اهل انطاکیه ۸۶۴
- ۲۰- تحقیر بت پرستی ۸۶۶
- ۲۱- تحقیر بت ها ۸۶۶
- ۲۲- تحقیر بتهای قوم ابراهیم ۸۶۶
- ۲۳- تحقیر بنی اسرائیل ۸۶۸
- ۲۴- تحقیر پیروان نوح(ع) ۸۶۸
- ۲۵- تحقیر ثروتمندان متخلف ۸۶۸
- ۲۶- تحقیر جهنمیان ۸۶۸
- ۲۷- تحقیر حق طلبان ۸۷۰
- ۲۸- تحقیر حق ناپذیران ۸۷۰
- ۲۹- تحقیر خود ۸۷۲
- ۳۰- تحقیر دشمنان ۸۷۲
- ۳۱- تحقیر دیگران ۸۷۴
- ۳۲- تحقیر دینداران ۸۷۴
- ۳۳- تحقیر زنان کافر ۸۷۴
- ۳۴- تحقیر شراخوار ۸۷۴
- ۳۵- تحقیر شرک ۸۷۵
- ۳۶- تحقیر شعیب(ع) ۸۷۶
- ۳۷- تحقیر عقیده باطل ۸۷۶
- ۳۸- تحقیر علمای دین ۸۷۶
- ۳۹- تحقیر فرعون ۸۷۸
- ۴۰- تحقیر فرعونیان ۸۷۸
- ۴۱- تحقیر فقرا ۸۸۰
- ۴۲- تحقیر قارون ۸۸۰

- ۴۳- تحقیر کافران ۸۸۰
- ۴۴- تحقیر متخلفان از جهاد ۸۸۲
- ۴۵- تحقیر محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۲
- ۴۶- تحقیر مسلمانان ۸۸۴
- ۴۷- تحقیر مشرکان ۸۸۶
- ۴۸- تحقیر مشرکان صدراسلام ۸۸۶
- ۴۹- تحقیر معرضان از دین ۸۸۶
- ۵۰- تحقیر مکذبان خدا ۸۸۶
- ۵۱- تحقیر مکذبان دین ۸۸۸
- ۵۲- تحقیر منافقان ۸۸۸
- ۵۳- تحقیر منافقان متخلف ۸۸۸
- ۵۴- تحقیر موسی(ع) ۸۸۸
- ۵۵- تحقیر مؤمنان ۸۹۰
- ۵۶- تحقیر مؤمنان فقیر ۸۹۲
- ۵۷- تحقیر مؤمنان قوم نوح ۸۹۲
- ۵۸- تحقیر هارون(ع) ۸۹۲
- ۵۹- تحقیر همسر لوط(ع) ۸۹۴
- ۶۰- تحقیر یتیم ۸۹۴
- ۶۱- زمینه تحقیر ۸۹۴
- ۶۲- زمینه تحقیر انسان ها ۸۹۴
- ۶۳- زمینه تحقیر جهنمیان ۸۹۶
- ۶۴- زمینه تحقیر دیگران ۸۹۶
- ۶۵- زمینه تحقیر یتیم ۸۹۶
- ۶۶- سرزنش تحقیر دیگران ۸۹۶
- ۶۷- سرزنش تحقیر فقرا ۸۹۸
- ۶۸- سرزنش تحقیر مؤمنان فقیر ۸۹۸

۸۹۸	۶۹- سرزنش تحقیر یتیم
۹۰۰	۷۰- عوامل تحقیر بنی اسرائیل
۹۰۰	۷۱- کیفر تحقیر
۹۰۰	۷۲- موانع تحقیر مؤمنان
۹۰۰	۷۳- نهی از تحقیر یتیم
۹۰۲	۲۶- تحقیق
۹۰۲	۱- اهمیت تحقیق
۹۰۲	۲- تحقیق از حقایق دین
۹۰۳	۳- تحقیق از ویژگیهای انبیا
۹۰۳	۴- تحقیق پسندیده
۹۰۳	۵- تحقیق تاریخ
۹۰۳	۶- تحقیق تاریخ مجرمان
۹۰۵	۷- تحقیق تاریخ مفسدان
۹۰۵	۸- تحقیق در تاریخ
۹۰۵	۹- تحقیق در زمین
۹۰۵	۱۰- تحقیق در سرنوشت اقوام پیشین
۹۰۷	۱۱- تحقیق در شرک
۹۰۷	۱۲- تحقیق در گمراهی
۹۰۷	۱۳- تشویق به تحقیق
۹۰۷	۱۴- روش تحقیق
۹۰۹	۱۵- روشهای تحقیق
۹۰۹	۱۶- یوسف(ع) و درخواست تحقیق
۹۱۰	۲۷- تحلیل
۹۱۰	۱- اجتناب از تحلیل غلط
۹۱۰	۲- اجتناب از تحلیل غلط در رفاه
۹۱۰	۳- اجتناب از تحلیل غلط در فقر

- ۴- اجتناب از تحلیل غلط درباره خدا ۹۱۱
- ۵- اعراض از تحلیل غلط درباره فقر ۹۱۱
- ۶- اهمیت تحلیل سخن ۹۱۱
- ۷- اهمیت تحلیل سیاسی ۹۱۱
- ۸- اهمیت دانش تحلیل حوادث ۹۱۳
- ۹- بشارت تحلیل حوادث ۹۱۳
- ۱۰- تحصیل دانش تحلیل حوادث ۹۱۳
- ۱۱- تحلیل اطلاعات ۹۱۵
- ۱۲- تحلیل بینش منافقان ۹۱۵
- ۱۳- تحلیل جاهلانه ۹۱۵
- ۱۴- تحلیل حرمت ماه های حرام ۹۱۶
- ۱۵- تحلیل حوادث تاریخ ۹۱۷
- ۱۶- تحلیل زشتی عمل ۹۱۷
- ۱۷- تحلیل زیبایی عمل ۹۱۷
- ۱۸- تحلیل عقیده ۹۱۷
- ۱۹- تحلیل غلط حوادث ۹۱۹
- ۲۰- تحلیل غلط فرعونیان ۹۱۹
- ۲۱- تحلیل غلط متخلفان از مسافرت به حدیبیه ۹۱۹
- ۲۲- تحلیل فرعون ۹۲۱
- ۲۳- تحلیل فرعونیان ۹۲۱
- ۲۴- تحلیل کارگزاران فرعون ۹۲۲
- ۲۵- تحلیل گری انسان ۹۲۳
- ۲۶- تحلیل محرّمات ۹۲۳
- ۲۷- تحلیل نادرست آسایش ۹۲۵
- ۲۸- تحلیل نادرست سختی ۹۲۷
- ۲۹- حرمت تحلیل محرّمات ۹۲۷

- ۳۰- دانش تحلیل حوادث یعقوب(ع) ۹۲۷
- ۳۱- دانش تحلیل حوادث یوسف(ع) ۹۲۹
- ۳۲- روش تحصیل دانش تحلیل حوادث ۹۳۱
- ۳۳- زمینه تحلیل غلط ۹۳۱
- ۳۴- شرایط تحصیل دانش تحلیل حوادث ۹۳۳
- ۳۵- علاقه به تحلیل غلط ۹۳۳
- ۳۶- عوامل تحلیل محرّمات ۹۳۳
- ۳۷- کافران و تحلیل تاریخ ۹۳۳
- ۳۸- موسی(ع) و دانش تحلیل حوادث ۹۳۵
- ۳۹- نعمت دانش تحلیل حوادث ۹۳۵
- ۴۰- اهمیت تحلیل سیاسی ۹۳۵
- ۲۸- تحولات ۹۳۷
- ۱- آثار آگاهی از تحولات تاریخ ۹۳۷
- ۲- آثار تحولات آفرینش ۹۳۷
- ۳- آثار تحولات اجتماعی ۹۳۷
- ۴- آثار تحولات درونی زمین ۹۳۸
- ۵- آثار تعقل در تحولات تاریخ ۹۳۸
- ۶- آثار توجه به تحولات طبیعت ۹۳۸
- ۷- آثار تحولات آفرینش ۹۳۸
- ۸- اهمیت تحولات سیاسی ۹۴۰
- ۹- اهمیت تحولات زندگی ۹۴۰
- ۱۰- اهمیت تحولات طبیعت ۹۴۰
- ۱۱- تحولات آفرینش ۹۴۱
- ۱۲- تحولات انسان ها پس از نوح(ع) ۹۴۲
- ۱۳- تحولات تاریخ ۹۴۲
- ۱۴- تحولات جامعه هنگام خواب اصحاب کهف ۹۴۲

۹۴۳	۱۵- تحولات جسمانی در انسان
۹۴۳	۱۶- تحولات در جامعه
۹۴۸	۱۷- تحولات زندگی اخروی
۹۴۹	۱۸- تحولات زندگی انسان
۹۴۹	۱۹- تحولات زندگی انسان ها
۹۴۹	۲۰- تحولات زندگی دنیوی
۹۵۱	۲۱- تحولات عقیدتی مؤمنان
۹۵۱	۲۲- تحولات قلبی انسان
۹۵۱	۲۳- تحولات موجودات
۹۵۲	۲۴- تعقل در تحولات تاریخ
۹۵۳	۲۵- تقدیر تحولات آفرینش
۹۵۳	۲۶- ثبت تحولات آفرینش
۹۵۳	۲۷- حاکم تحولات تاریخ
۹۵۳	۲۸- حتمیت تحولات آفرینش
۹۵۵	۲۹- خدا و تحولات تاریخ
۹۵۵	۳۰- ذکر تحولات تاریخ
۹۵۵	۳۱- زمینه تحولات طبیعت
۹۵۵	۳۲- شگفتی تحولات آفرینش
۹۵۷	۳۳- شگفتی تحولات زمین
۹۵۷	۳۴- شناخت تحولات تاریخ
۹۵۷	۳۵- عبرت از تحولات آفرینش
۹۵۷	۳۶- علم به تحولات بارداری
۹۵۹	۳۷- علم به تحولات تاریخ
۹۵۹	۳۸- علم به تحولات زایمان
۹۵۹	۳۹- عوامل تحولات اجتماعی
۹۶۱	۴۰- عوامل تحولات اقتصادی

- ۴۱- عوامل تحولات تاریخی ۹۶۱
- ۴۲- عوامل مؤثر در تحولات آفرینش ۹۶۳
- ۴۳- عوامل مؤثر در تحولات اجتماعی ۹۶۳
- ۴۴- عوامل مؤثر در تحولات تاریخ ۹۶۳
- ۴۵- عوامل مؤثر در تحولات طبیعت ۹۶۵
- ۴۶- فلسفه تبیین تحولات طبیعت ۹۶۵
- ۴۷- فلسفه تحولات طبیعت ۹۶۵
- ۴۸- قانونمندی تحولات آفرینش ۹۶۶
- ۴۹- قانونمندی تحولات اجتماعی ۹۶۷
- ۵۰- کیفیت تحولات تاریخ ۹۶۷
- ۵۱- مردم و تحولات تاریخ ۹۶۹
- ۵۲- مطالعه تحولات طبیعت ۹۶۹
- ۵۳- منشأ تحولات ۹۶۹
- ۵۴- منشأ تحولات آفرینش ۹۶۹
- ۵۵- منشأ تحولات اجتماعی ۹۷۳
- ۵۶- منشأ تحولات اخروی ۹۷۷
- ۵۷- منشأ تحولات اقتصادی ۹۷۷
- ۵۸- منشأ تحولات تاریخ ۹۷۹
- ۵۹- منشأ تحولات جامعه ۹۹۹
- ۶۰- منشأ تحولات در آفرینش ۱۰۰۱
- ۶۱- منشأ تحولات در طبیعت ۱۰۰۱
- ۶۲- منشأ تحولات زمین ۱۰۰۱
- ۶۳- منشأ تحولات صدر اسلام ۱۰۰۱
- ۶۴- منشأ تحولات طبیعت ۱۰۰۳
- ۶۵- منشأ تحولات معنوی ۱۰۰۳
- ۶۶- هدفداری تحولات آفرینش ۱۰۰۳

- ۶۷- تحولات اجتماعی ۱۰۰۳
- ۶۸- آثار تحولات اجتماعی ۱۰۰۳
- ۶۹- عوامل تحولات اجتماعی ۱۰۰۵
- ۷۰- عوامل مؤثر در تحولات اجتماعی ۱۰۰۷
- ۷۱- قانونمندی تحولات اجتماعی ۱۰۰۷
- ۷۲- منشأ تحولات اجتماعی ۱۰۰۷
- ۷۳- اهمیت تحولات سیاسی ۱۰۱۱
- ۲۹- تحیت ۱۰۱۳
- ۱- بهترین تحیت ۱۰۱۳
- ۲- تحیت اخروی بر مؤمنان ۱۰۱۴
- ۳- تحیت با سلام ۱۰۱۴
- ۴- تحیت به محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۱۴
- ۵- تحیت به مؤمنان ۱۰۱۶
- ۶- تحیت بهشتیان ۱۰۱۶
- ۷- تحیت خدا ۱۰۱۶
- ۸- تحیت ملائکه ۱۰۱۸
- ۹- تحیت منافقان صدراسلام ۱۰۱۸
- ۱۰- تحیت مؤمنان ۱۰۱۸
- ۱۱- تحیت مؤمنان در قیامت ۱۰۱۸
- ۳۰- تحیر ۱۰۲۰
- ۱- تحیر اخروی انسان ۱۰۲۰
- ۲- تحیر اخروی انسان ها ۱۰۲۰
- ۳- تحیر اخروی گناهکاران ۱۰۲۱
- ۴- تحیر اخروی مشرکان ۱۰۲۱
- ۵- تحیر اخروی موجودات ۱۰۲۱
- ۶- تحیر بنی اسرائیل ۱۰۲۳

- ۷- تحیر شاعران ۱۰۲۳
- ۸- تحیر فرعون ۱۰۲۳
- ۹- تحیر کافران ۱۰۲۵
- ۱۰- تحیر مادر موسی(ع) ۱۰۲۷
- ۱۱- تحیر مشرکان ۱۰۲۷
- ۱۲- تحیر مشرکان جاهلیت ۱۰۲۹
- ۱۳- تحیر مکذبان آخرت ۱۰۲۹
- ۱۴- تحیر مکذبان حق ۱۰۲۹
- ۱۵- تحیر مکذبان قرآن ۱۰۳۱
- ۱۶- تحیر مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۳۱
- ۱۷- تحیر مکذبان معاد ۱۰۳۳
- ۱۸- تحیر منافقان ۱۰۳۳
- ۱۹- تحیر موجودات آسمان ۱۰۳۳
- ۲۰- تحیر موجودات زمین ۱۰۳۴
- ۲۱- تحیر موسی(ع) ۱۰۳۵
- ۲۲- رفع تحیر بنی اسرائیل ۱۰۳۵
- ۲۳- زمینه تحیر ۱۰۳۵
- ۲۴- زمینه نجات از تحیر ۱۰۳۵
- ۲۵- عوامل تحیر ۱۰۳۷
- ۲۶- عوامل تحیر اخروی مشرکان ۱۰۳۹
- ۲۷- عوامل تحیر در دین ۱۰۳۹
- ۲۸- موانع نجات از تحیر ۱۰۳۹
- ۲۹- نجات از تحیر ۱۰۴۱
- درباره مرکز ۱۰۴۲

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 30

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

1- تاریخ مقارن بعثت

1- تاریخ مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 229 - 2

2 - نامحدود بودن دفعات طلاق رجعی در جاهلیت و محدود شدن آن در اسلام

الطَّلَاق مَرَّتَانِ

با توجّه به شأن نزول: كان الرجل في الجاهليّة اذا طلق امرأته ثم راجعها قبل ان تنقضى عِدَّتِها . . . و إن طلقها الف مرّة ... فذكرت ذلك لرسول الله (صلى الله عليه وآله) فنزلت: «الطلاق مرّتان ...». (مجمع البيان، ذیل آیه.)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 113 - 9

9 - وجود آیاتی تحریف نشده در کتاب های آسمانی اهل کتاب ، تا عصر بعثت

من اهل الكتب امّه قائمه يتلون ءايت الله

چون آیه درباره اهل کتاب است، منظور از «آیات الله»، می تواند تورات و انجیل باشد و ارزش تلاوت آنها، بیانگر عدم تحریف آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 1 - 13

13 - رواج سوگند به خداوند در عصر بعثت

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ

ص: 1

2- تاریخ مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 6 - 4,6

4 - بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، در عصری بود که مردم آن و پدرانشان هیچ پیامبری را درک نکرده و از وجود رسولان الهی محروم بودند.

لتنذر قومًا ما أنذر آباؤهم

گفتنی است طبق آیات گوناگون از جمله آیه 24 سوره فاطر (وإن من أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ) تمامی امت ها از اندازگران الهی برخوردار بودند. بنابراین مقصود از آیه شریفه، این نیست که مردم عصر رسالت، در تمامی اعصار گذشته از وجود پیامبران الهی محروم بودند؛ بلکه مقصود پدران نزدیک آنان است و یا مراد این است که هیچ پیامبری به صورت مباشر و از نزدیک به هدایت آنان نپرداخته است.

6 - مردم در آغاز بعثت و اجداد آنان در عصر جاهلیت، در غفلت و بی خبری بسر می بردند.

ما أنذر آباؤهم فهم غفلون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «هم» به مجموع «قوم» و «آباء» بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 11

11 - وجود مذاهب و ادیان گوناگون در جزیره العرب به هنگام بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ليظهره على الدين كله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 9,2

2 - مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بی بهره از سواد خواندن و نوشتن

هو الذي بعث في الأميين رسولا منهم

«أُمِّي» (مفرد «أُمِّيَّين»); یعنی، بی سواد، کسی که خواندن و نوشتن نمی داند.

9 - مردم جزیره العرب پیش از بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، در گمراهی آشکاری به سر می بردند.

وإن كانوا من قبل لفي ضلال مبين

«إن» در «وإن كانوا» مخفف از مثقله است؛ یعنی، «وإنَّهُم كانوا من قبل لفي ضلال مبين»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 41 - 5

5 - ایمان به قرآن در میان مردم، در نیمه نخست رسالت (مکه) بسیار اندک بود.

قليلاً ما تؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 42 - 5

ص: 2

5- پندگیری و درس آموزی مردم از تعالیم قرآن ، در نیمه نخست رسالت بسیار ناچیز و اندک بود .

قلیلاً ما تذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 9

9- منکران معاد و فرعون صفتان عصر بعثت ، محروم از خشیت الهی و بی تفاوت در برابر عبرت های تاریخ

يقولون أئنا .. هل أتیک ... إن فی ذلک لعبره لمن یخشی

تصریح به «من یخشی» برای اشاره به نبود خشیت در وجود منکران معاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 4

4- کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

ماءها و مرعیها .. متعاً لکم و لأنعمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 22 - 3

3- آشنایی مردم عصر بعثت با سوابق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معاشرت آن حضرت با آنان

و ما صاحبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 3

3- محروم ساختن یتیمان از اکرام و احترام و بها ندادن به شخصیت آنان ، فرهنگی حاکم بر مردم عصر بعثت

لا تکرمون الیتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 1

1 - بی توجهی به مستمندان و ترغیب نکردن یکدیگر به تأمین غذای آنان ، فرهنگی حاکم بر عصر بعثت

و لاتحَضُّونَ علی طعام المسکین

«تحاضُّ» (مصدر «تحاضُّون»)، به معنای ترغیب کردن یکدیگر است (قاموس). گفتنی است که از عبارت «طعام المسکین»، «بذل طعام المسکین» اراده شده است. البته «طعام» می تواند به معنای «اطعام» باشد - مانند «عطاء» به معنای «اعطاء» ولی تقدیر بهتر است. (البحرالمحیط)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 1

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در عصر بعثت ، نامدار و بلندآوازه ساخت و آن حضرت را در اوج شهرت قرار داد .

ص: 3

و رفعنا لک ذکرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 17 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت ، مخالفانی متشکل و متحد با یکدیگر داشت .

فلیدع نادیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 198 - 16

16 - گمراهی مردم ، پیش از اسلام

و ان کنتم من قبله لمن الضالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 228 - 22

22 - جامعه جاهلی عصر بعثت ، هیچ حقی را برای زنان معتبر نمی شمرد .

و لهنّ مثل الذی علیهنّ بالمعروف

با توجه به اینکه حقوق مردان بر زنان (علیهنّ) را مُسَلّم گرفته و در صدد اثبات حقوق زنان بر مردان (لهنّ) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 15، 22

13 - مسلمانان قبل از پذیرش اسلام ، گرفتار پراکندگی ، تفرقه ، جنگ و خصومت

اذ کنتم اعداءً فآلف بین قلوبکم

15 - اخوت و برادری مسلمانان در سایه اسلام ، پس از تاریخی آکنده از دشمنی و کینه ، برهان خداوند برای فرمان به اعتصام به ریسمان

الهی

و اعتصموا بحبل اللّهِ . . . واذکروا نعمت اللّهِ علیکم اذ کنتم اعداءً فآلف بین قلوب

22 - جامعه جزیره العرب در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر تفرقه و نزاع، در معرض نابودی و هلاکت

و کنتم علی شفا حفرة من النار

بنابراینکه «النار»، استعاره از هلاکت و نابودی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 12، 13

12 - گمراهی آشکار مردم، پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ان كانوا من قبل لفي ضلال مبين

13 - هواپرستی و رواج ضد ارزش ها، جهل و محرومیت از تعالیم دین، از جلوه های گمراهی مردم، پیش از ظهور پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يزكّهم و يعلمهم الكتب و الحکمه و ان كانوا من قبل لفي ضلال مبين

ص: 4

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 8

8 - مردم عصر بعثت ، مردمانی شرک پیشه بودند .

یوحی الیّ اَئَمَا إِلَهَکُمْ إِلَهٌ وَحِدٌ . . . وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِکِینَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 4

4 - وجود نظام طبقاتی ، در جوامع عصر بعثت و پیش از آن

و کذلک ما أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ . . . إِلَّا قَالِ مَتْرَفُوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 1

1 - مشرکان عصر بعثت ، معبودهایی متعدد را به عنوان « الهه » می پرستیدند .

وَاتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 12

12 - صنعت شیشه و استفاده از آن برای روشنایی ، در عصر بعثت وجود داشت .

فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةِ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 77 - 7

7 - دعوت خدا و رسول او ، مورد تکذیب مردم در نیمه نخست بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) قرار گرفت .

قُلْ مَا يَعْجَبُوكُمْ بِرَبِّي لَوْلَا دَعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مکه نازل گردیده است که نیمه نخست رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و

آله) در آن قرار داشت. بنابراین خطاب «كذَّبتم» به مردم همین دوره از رسالت خواهد بود.

ص: 5

2- تاریکی

1- آثار تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 17 - 3

3 - ماهیت شب و گسترش تاریکی آن بر موجودات و نقش آن در گرد هم آمدن جانداران ، شگفت و با عظمت است .

والیل و ما وسق

2- ابزار راهیابی در تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 97 - 1

1 - خداوند ستارگان را برای راهیابی انسان در ظلمتهای دشت و دریا قرار داده است.

و هو الذی جعل لکم النجوم لتهدتوا بها فی ظلمت البر و البحر

3- انشقاق تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 3

3 - قدرت خداوند بر شکافتن تاریکی شب به وسیله سپیده صبح ، دلیل توانمندی او بر خنثی ساختن تهدید های پوشیده و توطئه های

سری و شبانه دشمن

قل أعوذ برّب الفلق . . . و من شرّ غاسق إذا وقب

ص: 6

آیات بعد، قرینه بر این است که مراد از خطرهای شبانه، برنامه ریزی های کاملاً محرمانه دشمن در شب است.

4- اهمیت تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 6 - 40 - 36 - 6

6 - توالی شب و روز و نور و تاریکی در زندگی انسان ، جلوه قدرت و تدبیر خداوند است .

و آیه لهم الیل .. لا الشمس ینبغی لها أن تدرک القمر و لا الیل سابق النهار ..

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه در سلسله آیاتی قرار دارد که درصدد بیان نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است؛ چنان که در آیه 37 نیز به آن تصریح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 8 - 5 - 45

8 - اهمیت نور ، تاریکی ، آب و هوا در حیات زمین

و اختلف الیل و النهار و ما أنزل الله .. و تصریف الریح

5- پیدایش تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 4 - 19 - 84

4 - پیدایش مراحل گوناگون در طبیعت (شفق ، تاریکی شب و نور ماه) ، نشانی از امکان تغییر و تحول در نظام حیات بشر در دنیا و آخرت

فلا أقسم .. لترکبن طبقا عن طبق

در قسم های قرآن، تناسب بین محتوای قسم و غرض از آن رعایت شده است و در این مجموعه آیات نیز برای تأکید بر تغییر حالات انسان، به تغییرات تکوینی سوگند یاد شده است.

6- تاریکی بچه دان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - جنین ، پوشیده از سه ظلمت (بچه دان ، رحم و شکم)

يُخَلِّقُكُمْ فِي بَطُونٍ مُّهْتَكَمٍ . . . فِي ظِلْمَتٍ ثَلَاثٍ

ص: 7

مفسران یادآور شدند که مقصود از «ظلمات ثلاث» ظلمت های بیچه دان، رحم و شکم مادران است و روایت امام باقر(ع) مؤید همین برداشت است (مجمع البیان، ذیل آیه و نورالثقلین، ج 4، ص 477، ح 11).

26 - « فی مجمع البیان : « فی ظلمات ثلاث » ظلمه البطن و ظلمه الرحم و ظلمه المشیمه . . . و هو المروى عن أبی جعفر (ع) ؛

در مجمع البیان آمده است که مراد از «ظلمات ثلاث» (تاریکی های سه گانه)، تاریکی شکم، تاریکی رحم و تاریکی کیسه جنین می باشد و این معنا از امام باقر(ع) روایت شده است.

7- تاریکی رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 10، 11، 26

10 - تطور و تکامل تدریجی انسان در تاریکی شکم مادر

یخلقکم فی بطون أمهتکم خلقاً من بعد خلق

جمله «خلقاً من بعد خلق» (آفرینشی پس از آفرینش)، به تطور و تکامل تدریجی نطفه در رحم مادران اشاره دارد.

11 - جنین ، پوشیده از سه ظلمت (بیچه دان ، رحم و شکم)

یخلقکم فی بطون أمهتکم . . . فی ظلمت ثلث

مفسران یادآور شدند که مقصود از «ظلمات ثلاث» ظلمت های بیچه دان، رحم و شکم مادران است و روایت امام باقر(ع) مؤید همین برداشت است (مجمع البیان، ذیل آیه و نورالثقلین، ج 4، ص 477، ح 11).

26 - « فی مجمع البیان : « فی ظلمات ثلاث » ظلمه البطن و ظلمه الرحم و ظلمه المشیمه . . . و هو المروى عن أبی جعفر (ع) ؛

در مجمع البیان آمده است که مراد از «ظلمات ثلاث» (تاریکی های سه گانه)، تاریکی شکم، تاریکی رحم و تاریکی کیسه جنین می باشد و این معنا از امام باقر(ع) روایت شده است.

8- تاریکی ستارگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 2 - 1، 4

1 - در آستانه قیامت ، تمام ستارگان تیره و بی فروغ خواهند شد .

كدورت هر چیز، به معنای از بین رفتن صافی و شفافیت آن است (مصباح) و نتیجه ایجاد «كدوره» را «انكدار» می گویند. بنابراین ستارگان تحت تأثیر عواملی كدرکننده، قرار گرفته و صفا و جلای خود را از دست داده، تاریک خواهند شد.

4 - « عن أبي مریم انّ النبی (صلی الله علیه و آله) قال : فی قوله « وإذا النجوم انكدرت » قال : انكدرت فی جهنم ؛

از ابی مریم روایت شده که پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خداوند «وإذا النجوم انكدرت» فرمود: ستارگان در جهنم بی فروغ و تاریک

خواهند شد».

9- تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 96 - 1

1 - خداوند شکافنده صبح از دل تیره شب است.

فالق الإصباح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 2

2 - خداوند شب را تاریک و روز را ، روشن قرار داده است .

هو الذی جعل لکم الیل لتسکنوا فیه و النهار مبصراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 3 - 5

5- خداوند ، پیوسته تاریکی شب را بر چهره روز می پوشاند .

یغشی الیل النهار

«اغشاء» (مصدر یغشی) به معنای پوشانیدن و ساتر قرار دادن است. آوردن فعل «یغشی» به صیغه مضارع در مقابل آوردن «مدّ» و «جعل» به صیغه ماضی، برای رساندن استمرار پوشانیدن شب بر چهره روز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 10 - 4

4- خداوند به همگان - آنان که در تاریکی های شب کاملاً پنهانند و یا در روز روشن آشکارند - آگاه است .

و من هو مستخف بالیل و سارب بالنهار

«استخفاء» (مصدر مستخف) و «خفاء» هر دو به معنای پنهان بودن است، با این تفاوت که «استخفاء» حاکی از تأکید می باشد. «سَرَب»

به معنای راه است و «سارِب» به کسی که راه را می پیماید گفته می شود و از آن جا که راه و طی کننده آن معمولاً بر انسانها مخفی نیست - خصوصاً که در روز باشد - می توان گفت: «سارِب» در آیه شریفه به قرینه مقابله آن با «مستخف» کنایه از «آشکار» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 12 - 15، 5

5- انسان ، در پرتو روشنی روز - در پی تاریکی شب - از روزی و فضل خداوند بهره مند می شود .

فمحو ناء ایه الیل و جعلنا ایه النهار مبصره لتبتغوا فضلاً من ربکم

ص: 9

15- « یزیدبن سلام . . . سأل رسول الله (صلى الله عليه وآله) فقال له: . . . فما بال الشمس والقمر لا يستويان في الضوء والنور، قال: . . . أمر الله تعالى جبرئيل: أن يمحو ضوء القمر فمحاها . . . و ذلك قول الله عزوجل: « وجعلنا الليل والنهار آيتين فمحونا آية الليل وجعلنا آية النهار مبصرة . . . » . . . »

یزیدبن سلام از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سؤال کرد، پس به حضرت گفت: . . . چگونه است که خورشید و ماه در نور و روشنایی با هم مساوی نیستند؟ حضرت جواب فرمود: . . . خداوند تعالی به جبرئیل فرمان داد تا نور ماه را محو کند، پس او نور ماه را محو کرد . . . و آن همان سخن خدا است که فرمود: « وجعلنا الليل والنهار آيتين فمحونا آية الليل وجعلنا آية النهار مبصرة . . . » . . . »

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 5

5 - توانایی خدا بر تاریک قرار دادن زمین و محروم ساختن مردم از روشنایی روز تا برپایی قیامت

أرءيتم إن جعل الله عليكم الليل سرمداً إلى يوم القيمة

10- تاریکی شکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 26، 11

11 - جنین، پوشیده از سه ظلمت (بچه دان، رحم و شکم)

يخلقكم في بطون أمهاتكم . . . في ظلمت ثلاث

مفسران یادآور شدند که مقصود از «ظلمات ثلاث» ظلمت های بچه دان، رحم و شکم مادران است و روایت امام باقر(ع) مؤید همین برداشت است (مجمع البيان، ذیل آیه و نورالتقلین، ج 4، ص 477، ح 11).

26 - « فی مجمع البيان: « فی ظلمات ثلاث » ظلمه البطن و ظلمه الرحم و ظلمه المشيمه . . . و هو المروى عن أبي جعفر (ع)؛

در مجمع البيان آمده است که مراد از «ظلمات ثلاث» (تاریکی های سه گانه)، تاریکی شکم، تاریکی رحم و تاریکی کیسه جنین می باشد و این معنا از امام باقر(ع) روایت شده است.

11- تاریکی قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 2، 5، 1

1 - عرصه قیامت ، فرورفته در ظلمت و تاریکی

یوم یقول المنفقون و المنفقت للذین ءامنوا انظرونا نقتبس من نورکم

آیه قبل در بیان این معنا بود که مؤمنان، در پیمودن مسیر خود به بهشت از نور خودشان استفاده می کنند. در این آیه بیان می دارد که منافقان، برای پیمودن مسیر خود در قیامت، فاقد نور بوده و دست به دامان مؤمنان می زنند تا از نور آنان بهره گیرند.

ص: 10

گفتنی است نیاز به همراه داشتن نور، در صورتی صحیح است که انسان در جای تاریک قرار گرفته باشد.

2- حرکت در عرصه تاریک قیامت، نیازمند داشتن نور و روشنایی از خود

یوم یقول المنفقون .. انظرونا نقتبس من نورکم

5- منافقان، فاقد نور و روشنایی در ظلمت قیامت

یوم یقول المنفقون .. انظرونا نقتبس من نورکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 11، 10

10 - انسان، برای گذار از ظلمات قیامت، باید از خود نوری داشته باشد که راه را برای او روشن کند.

و یجعل لکم نورًا تمشون به

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «تمشون»، پیمودن راه در عرصه قیامت باشد.

11 - خداوند، در قیامت به مؤمنان تقوایپیشه نوری عطا خواهد کرد که در پرتو آن از ظلمات قیامت گذر کنند.

و یجعل لکم نورًا تمشون به

12- تبعی بودن تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 1 - 8

8 - پدیده ظلمت و نور در جهان، نظامی تابع آفرینش آسمانها و زمین

الحمد لله الذی خلق السموت .. و جعل الظلمت و النور

در این آیه آفرینش آسمان و زمین با فعل «خلق» بیان شده، ولی درباره ظلمت و نور از فعل «جعل» استفاده شده است. توجیه این تفاوت، به گفته برخی از مفسران، تبعی بودن آفرینش نور و ظلمت نسبت به مجموعه هستی است.

13- تشبیه به انشاق تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تشبیه رهایی از شرور ، به شکافتن تاریکی

قل أعوذ ربّ الفلق . من شرّ ما خلق

ص: 11

14- تشبیه به باران در تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 19 - 2

2 - قرآن برای منافقان بسان بارانی است همراه با رعد و برق در شبی تاریک و مخوف

أو كصیب من السماء فیہ ظلمت و رعد و برق

15- تشبیه به برق در تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 19 - 2

2 - قرآن برای منافقان بسان بارانی است همراه با رعد و برق در شبی تاریک و مخوف

أو كصیب من السماء فیہ ظلمت و رعد و برق

16- تشبیه به تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 15

15- نابرابری مشرکان با موحدان بسان نابرابری انبوه تاریکی ها با روشنایی است .

أم هل تستوی الظلمت والنور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 20 - 2

2- ایمان چون نور ، مایه هدایت و روشنایی و کفر ، همچون ظلمت ، مایه گمراهی و تاریک بینی

ولا الظلمت و لا النور

17- تشبیه به تاریکی دریای طوفانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اعمال کافران ، به مثابه تاریکی شدید در دریای ژرفناک با امواجی متلاطم و پوشیده از ابر است که کمترین روزنه ای در آن نیست .

والذین كفروا عملهم .. كظلمت في بحر لجي يغشيه موج من فوقه موج من فوقه سحا

ص: 12

18- تشبیه به رعد در تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 19 - 2

2 - قرآن برای مناققان بسان بارانی است همراه با رعد و برق در شبی تاریک و مخوف

أو كصیب من السماء فیہ ظلمت و رعد و برق

19- تعدد تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 6

6 - تعدد تاریکیها و گمراهیها و وحدت نور و هدایت در جهان آفرینش

و جعل الظلمت و النور

جمع آوردن «ظلمات» در برابر «نور» به صورت مفرد می تواند اشاره به تعدد راههای گمراهی و یگانه بودن راه مستقیم هدایت باشد.

20- جنین در تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 26، 11

11 - جنین ، پوشیده از سه ظلمت (بچه دان ، رحم و شکم)

یخلقکم فی بطون أمهتکم . . . فی ظلمت ثلاث

مفسران یادآور شدند که مقصود از «ظلمات ثلاث» ظلمت های بچه دان، رحم و شکم مادران است و روایت امام باقر(ع) مؤید همین برداشت است (مجمع البیان، ذیل آیه و نورالتقلین، ج 4، ص 477، ح 11).

26 - « فی مجمع البیان : « فی ظلمات ثلاث » ظلمه البطن و ظلمه الرحم و ظلمه المشیمه . . . و هو المروى عن أبی جعفر (ع) ;

در مجمع البیان آمده است که مراد از «ظلمات ثلاث» (تاریکی های سه گانه)، تاریکی شکم، تاریکی رحم و تاریکی کیسه جنین می باشد و این معنا از امام باقر(ع) روایت شده است.»

21- خالق تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 1

1 - ستایش مخصوص خداوند آفریدگار آسمانها و زمین و پدیدآورنده تاریکیها و نور است.

الحمد لله الذي خلق السموت والأرض و جعل الظلمت و النور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 2 - 1

1 - تنها خداوند پدیدآورنده آسمانها و زمین و برقرار کننده نور و ظلمت، آفریدگار آدمی است.

الحمد لله الذي خلق .. هو الذي خلقكم من طين

معرفه بودن مسندالیه «هو» و مسند «الذی» مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 10 - 2

2 - خداوند، شب و تاریکی آن را پدید آورده است.

و جعلنا الليل لباسًا

22- خلقت تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 2

2 - آفرینش آسمانها و زمین و پدیدآوردن نور و ظلمت به دست خداوند، دلیل اختصاص ستایش به اوست.

الحمد لله الذي خلق

«الذی خلق»، صفت «الله» و بیان وجه اختصاص حمد به اوست و این تعلیق، که به گفته اهل ادب تعلیق حکم «الحمد لله» بر وصف

«الذی خلق» است، بیانگر انحصار شایستگی ستایش به آفریننده هستی است.

23- زوال تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 12 - 2

2- از میان رفتن تاریکی شب با آمدن روشنایی روز، نشانه ای از تدبیر خداوند است .

فمحونا ءایه الیل و جعلنا ءایه النهار مبصره

ص: 14

24- سوگند به تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 4 - 3,2

2 - سوگند خداوند ، به هنگامی که شب ، خورشید را می پوشاند .

و الیل إذا یغشیها

در برداشت یاد شده، مرجع ضمیر مفعولی در «یغشاهها»، «الشمس» دانسته شده است.

3 - پیدایش شب و تاریک شدن زمین به وسیله آن ، دارای عظمتی در خور سوگند خداوند است .

و الیل إذا یغشیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 2 - 3,2,1

1 - سوگند خداوند ، به شب ، هنگام سیطره کامل تاریکی آن بر موجودات

و الیل إذا سجدی

«سجدی الیل»؛ یعنی، شب با تاریکی خود سائر شد و پوشاند(مصباح). اصل این کلمه، بر آرامش یافتن و انطباق کامل دلالت دارد.
(مقایس اللغه)

2 - شب و سیطره افکندن تاریکی آن بر موجودات ، از نعمت های بزرگ الهی و دارای عظمتی در خور سوگند خداوند

و الیل إذا سجدی

3 - آرامش موجودات در شب ، نعمتی بزرگ و دارای عظمتی در خور سوگند خداوند

و الیل إذا سجدی

«آرامش یافتن» (یکی از معانی ذکر شده برای «سَجُو») در آیه شریفه به شب اسناد یافته است. این اسناد یا حقیقی است؛ یعنی، با سیطره کامل تاریکی، گویا شب از پیشروی باز ایستاده است و یا اسناد مجازی است و شب آرام به معنای بی تحرک بودن موجودات در شب است.

25- سوگند به موجودات در تاریکی

1 - سوگند خداوند به شب و تمامی موجودات پراکنده ای که تاریکی شب آنها را گرد هم جمع می کند .

واللیل و ما وستق

واژه «وَسْتَق» به معنای جمع کردن چیزهایی است که متفرق باشند (مفردات). گویا مراد جمع شدن جاندارانی است که با فرارسیدن تاریکی شب، از همه طرف به محل استراحت خود می روند.

2 - سوگند خداوند ، به هر چه تاریکی شب آن را فراگیرد . *

ص: 15

«ما» در «ما وسق»، موصول است و ضمیری که به آن برمی گردد، در کلام نیامده است. مصداق «ما وسق»، ممکن است تمام موجودات جاندار و بی جان باشد که تاریکی شب، آنها را زیر پرده سیاه خود جمع می کند.

26- عظمت تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 4 - 3

3 - پیدایش شب و تاریک شدن زمین به وسیله آن ، دارای عظمتی در خور سوگند خداوند است .

و الیل إذا یغشیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 1 - 2

2 - پدیده شب و گسترش تاریکی آن بر موجودات ، دارای عظمتی در خور

و الیل إذا یغشی

27- عوامل تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 37 - 2

2 - با رفتن روشنایی روز ، اهل زمین ناگهان در تاریکی فرو می روند .

اللیل نسلخ منه النهار فإذا هم مظلمون

28- فلسفه سوگند به تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 3 - 7

7 - خداوند ، در تأکید بر قطع نشدن ارتباط او با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ناخرسند نبودن از آن حضرت ، به نور خورشید و تاریکی شب سوگند یاد کرده است .

و الضحی . و الیل إذا سجدی . ما ودّعک ربّک و ما قلی

این آیه، جواب قسم هایی است که در آغاز سوره آمده بود.

ص: 16

29- فواید تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 61 - 3

3 - نقش سازنده تاریکی شب ، در آرامش یافتن انسان ها

اللّٰه الذی جعل لکم الّیل لتسکنوا فیه

در جمله «اللّٰه الذی جعل لکم الّیل . . .» - به قرینه آمدن «مبصراً» در «والنهار مبصراً» - کلمه «مظلماً» محذوف است؛ یعنی، «جعل الّیل مظلماً لتسکنوا». براین اساس گفتن این نکته که شب را تاریک قرار دادیم - با آن که این نکته ای روشن است - می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 10 - 3

3 - فراهم شدن زمینه استراحت برای انسان ، در اثر ناپیدا بودن موجودات در تاریکی شب ، از نعمت های خداوند به او است .

و جعلنا الّیل لباساً

30- قدرت بر انشقاق تاریکی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 5

5 - توانایی خداوند بر شکافتن تاریکی ها با سپیده صبح ، دلیل قدرت او بر نجات انسان از خطر حسودان

قل أعوذ ربّ الفلق . . . و من شرّ حاسد إذا حسد

31- گسترش تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 1 - 2

2 - پدیده شب و گسترش تاریکی آن بر موجودات ، دارای عظمتی درخور

و الّیل إذا یغشی

32- منشأ تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 17

2- آفرینش شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی، بر اثر جانشین شدن آن دو به جای یکدیگر، تنها به قدرت خدا است.

و هو الذی جعل الّیل و النهار خلفه

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- معرفه بودن مبتدا و خبر (هو الذی جعل) بیانگر قصر می باشد. 2- آیه شریفه در مقام بیان قدرت خدا است.

3- آفرینش شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی بر اثر جانشین شدن آن دو به جای یکدیگر، از نشانه های قدرت خدا است.

و هو الذی جعل الّیل و النهار خلفه

6- آفرینش شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی برای انسان، سپاس برانگیز است.

و هو الذی جعل الّیل . . . لمن أراد أن یدکر أو أراد شکورًا

«شکور» مصدر و مرادف واژه «شکر» است.

8- شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی، از نعمت های الهی و شایسته سپاس و تشکر

و هو الذی جعل الّیل . . . لمن أراد أن یدکر أو أراد شکورًا

یادآوری سپاس گذاری انسان پس از بیان آفرینش شب و روز برای آدمی، گویای برداشت فوق است.

33- منشأ تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 29 - 1

1- تاریک ساختن شب در فضای آسمان، کار خداوند و نشانه قدرت او است.

و أغطش لیلها

«أغطش»؛ یعنی، تاریک ساخت (مفردات راغب). ارجاع ضمیر «لیلها» به آسمان، به این جهت است که منشأ پیدایش شب، وضعیت اجرام آسمانی است.

34- نعمت تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- توالی شب و روز و پدیدار شدن نور و تاریکی در زندگی ، از نعمت های الهی برای بشر است .

لا الشمس ينبغي لها أن تدرک القمر . . . و کلّ فی فلک یسبحون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام امتنان و برشمردن نعمت های الهی برای بشر است.

ص: 18

35- نعمت تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 4 - 4

4 - تاریک شدن زمین در شب ، از نعمت های خداوند برای انسان ها

و الیل إذا یغشیها

تأثیر سوگند، زمانی است که مخاطب، مورد سوگند را محبوب خود بیابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 2 - 2

2 - شب و سیطره افکندن تاریکی آن بر موجودات ، از نعمت های بزرگ الهی و دارای عظمتی درخور سوگند خداوند

و الیل إذا سحی

36- نعمت گسترش تاریکی شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 1 - 3

3 - گستردگی تاریکی شب ، از نعمت های خداوند برای انسان ها است .

و الیل إذا یغشی

تأثیر سوگند، زمانی است که مخاطب، مورد سوگند را محبوب خود بیابد.

37- نقش تاریکی رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 14

14 - تأثیر تاریکی شکم مادران ، در رشد جنین و نطفه انسان

یخلقکم فی بطون أمهتکم ... فی ظلمت ثلث

تعبیر ظلمات از بچه دان، رحم و شکم، می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

ص: 19

1- اهمیت تاکستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 34 - 2، 1

1 - خداوند ، باغ هایی از خرما و انگور در زمین آفریده است .

و جعلنا فیها جنّات من نخیل و أعنب

2 - نخلستان ها و تاکستان ها ، از نشانه های قدرت خداوند است .

و آیه لهم . . . و جعلنا فیها جنّات من نخیل و أعنب

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه درصدد ارائه نمونه هایی از قدرت خدا و نیز برشمردن نعمت های الهی برای بشر است.

2- درخواست تاکستان از محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 91 - 4، 1

1- برخورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از باغستانی بزرگ با درخت های خرما و انگور و جاری ساختن نهر های آب فراوان در لابه لای آنها ، پیش شرط مشرکان مکه برای ایمان آوردن به آن حضرت

و قالوا لن نؤمن لک حتی . . . أو تکون لک جنّات من نخیل و عنب

4- ایجاد باغ بزرگ خرما و انگور با نهر های آب جاری ، معجزه درخواستی (اقتراحی) مشرکان مکه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لن نؤمن لک حتی . . . تکون لک جنّات من نخیل و عنب

3- زیبایی ناکستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 32 - 3

3- در اختیار داشتن باغ‌هایی از انواع انگور، محصور شده در میان نخل‌ها و کشت زارهایی در پیرامون آن، از دلرباترین صحنه‌ها برای آدمی است.

4- عوامل پیدایش ناکستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 35 - 3

3- روان شدن چشمه‌ها، از عوامل پیدایش باغ‌ها و به ثمر نشستن درختان نخل، انگور و... است.

و جعلنا فیها جنّ -ت... و فجّرنا فیها من العیون . لیأكلوا من ثمره

جمله «لیأكلوا من ثمره» متعلق به «جعلنا» است و قرار گرفتن آن پس از جمله «فجّرنا فیها من العیون»، می‌تواند حاکی از این نکته باشد که روان شدن چشمه‌ها، نقش اساسی در به ثمر نشستن باغ‌ها و درختان نخل و انگور دارد.

5- فواید ناکستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 35 - 1

1 - هدف و فلسفه آفرینش نخلستان‌ها و تاکستان‌ها از سوی خداوند، تغذیه و بهره‌مندی انسان‌ها از میوه‌ها و محصولات آنها است.

و جعلنا فیها من نخیل و أعنب .. لیأكلوا من ثمره

6- منشأ خلقت ناکستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 34 - 1

1 - خداوند، باغ‌هایی از خرما و انگور در زمین آفریده است.

و جعلنا فیها جنّ -ت من نخیل و أعنب

4- تألیف قلوب

1- تألیف قلوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 9،10،11،19،20،26،29

9 - تألیف قلوب ، اتحاد میان مردمان و برداشتن دشمنی از میانشان ، از جمله اهداف انبیا

و اذکروا نعمت الله علیکم اذ کنتم اعداءً فالّف بین قلوبکم

10 - خداوند ، پیوند دهنده دلها

فالّف بین قلوبکم

11 - قلب ، کانون روابط و پیوند های عاطفی (عداوت و محبّت) ، میان افراد جامعه

اذ کنتم اعداءً فالّف بین قلوبکم

19 - برادری مسلمانان در پرتو پیوند دل های آنان است و این پیوند ، نتیجه اعتصام به ریسمان الهی است .

و اعتصموا بحبل الله جميعاً .. فالّف بین قلوبکم فاصبحتم بنعمته اخواناً

به مقتضای «فاء»، برادری، فرع بر تألیف و تألیف نیز فرع بر اعتصام است.

20 - خداوند ، مُنجی مؤمنان از پرتگاه آتش تفرقه و خصومت ، به سوی وحدت و اُلفت میان دلها

و کنتم علی شفا حفرة من النار فانقذکم منها

بنابراینکه جمله «و کنتم علی شفا حفرة من النار»، تفسیر جمله «اذ کنتم اعداء» باشد.

26 - ایجاد وحدت پس از تفرقه ، و اُلفت میان دل ها و برادری میان افراد جامعه پس از دشمنی ها ، از آیات خداوند برای بندگان

اذ کنتم اعداء .. کذلک یبیین الله لکم ایاته

29 - وحدت و اُلفت میان دل ها ، برادری میان افراد یک جامعه و نیز یادآوری این قبیل نعمت ها ، از زمینه های هدایت انسانها

و اعتصموا بحبل الله جميعاً .. لعلکم تهتدون

بنابراینکه «لعلکم» ، غایت تمامی مطالب مطرح شده در آیه باشد.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 22

2- اتحاد، اعتصام به ريسمان الهی و اُلفت بين دل ها و برادری میان اهل ایمان، از مصادیق خیر و نیکی

و اعتصموا بحبل اللّٰه جميعاً .. و لتکن منکم امه يدعون الی الخیر

لام در «الخیر» می تواند عهد ذکری و اشاره به مطالب آیه قبل باشد و یا به مقتضای ارتباط دو آیه، ویژگیهای ذکر شده در آیه قبل از مصادیق مورد نظر کلمه «خیر» باشد.

3- ضرورت وجود جمعی از اهل ایمان، برای دعوت جامعه به اتحاد و اُلفت میان دل ها و برادری میان آنها

و اعتصموا بحبل اللّٰه .. و لتکن منکم امه يدعون الی الخیر

2- آثار تألیف قلوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 5

5- وحدت و الفت قلبی میان افراد جامعه، زمینه ساز پیروزی آنان در مبارزه با دشمنان خویش

هو الذی ایدک بنصره و بالمؤمنین. و اُلف بین قلوبهم

3- اهمیت تألیف قلوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 60 - 12، 13

2- وجوب صرف صدقات بر تألیف قلوب، آزادی بردگان، بدهکاران، راه خدا و در راه ماندگان

إنما الصدقت .. و المؤلفه قلوبهم و فی الرقاب و الغرمین و فی سبیل اللّٰه و ابن ال

12 - بنای اسلام بر جذب هر چه بیشتر انسان ها و متمایل ساختن دل ها به دین حق است .

إنما الصدقت للفقراء .. و المؤلفه قلوبهم

13 - بهره گیری از امکانات اقتصادی در جهت جذب قلب ها و متمایل ساختن انسان ها به اسلام، از وظایف حکومت اسلامی

إنما الصدقت للفقراء .. و المؤلفه قلوبهم

با توجه به اینکه صدقات در اختیار حکومت می باشد و خداوند تألیف قلوب را یکی از مصارف زکات قرار داده است، برداشت فوق استفاده می شود.

4- تألیف قلوب اعراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 7

ص: 23

7- ایجاد الفت و محبت بین قبایل عرب با صرف تمامی ثروت دنیا، امری ناممکن و غیر قابل دستیابی، حتی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لوانفقت ما فی الأرض جمیعا ما ألفت بین قلوبهم

5- تألیف قلوب مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 14, 15

14 - حاکمیت الهی بر قلب ها و ایجاد الفت میان مؤمنان، نمودی از عزت و حکمت الهی

و لكن الله ألفت بینهم إنه عزیز حکیم

15 - تألیف قلوب مؤمنان، کاری است حکیمانه .

ألف بین قلوبهم ... إنه عزیز حکیم

6- زمینه تألیف قلوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 13

13 - بهره گیری از امکانات اقتصادی در جهت جذب قلب ها و متمایل ساختن انسان ها به اسلام، از وظایف حکومت اسلامی

إنما الصدقت للفقراء ... و المؤلفه قلوبهم

با توجه به اینکه صدقات در اختیار حکومت می باشد و خداوند تألیف قلوب را یکی از مصارف زکات قرار داده است، برداشت فوق استفاده می شود.

7- عوامل تألیف قلوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 2, 3, 7, 8, 13

2 - خداوند ایجادکننده الفت و محبت میان مؤمنان صدر اسلام

و ألف بین قلوبهم

3 - امتنان الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سبب ایجاد الفت در قلب مؤمنان نسبت به یکدیگر

و ألف بین قلوبهم . . . ما ألفت بین قلوبهم

7 - ایجاد الفت و محبت بین قبایل عرب با صرف تمامی ثروت دنیا ، امری ناممکن و غیر قابل دستیابی ، حتی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لو أنفقت ما فی الأرض جمیعا ما ألفت بین قلوبهم

8 - ایجاد الفت و محبت میان مؤمنان عصر بعثت ، امری خدایی و غیر قابل دستیابی به وسیله امکانات مادی

ص: 24

و ألف بين قلوبهم لو أنفقت ما فى الأرض جميعا ما ألفت بين قلوبهم ولكن الله ألف

13 - ایجاد الفت و محبت بين مؤمنان ، پرتوى از عزت و حکمت خداوند

و ألف بين قلوبهم . . . و لكن الله ألف بينهم إنه عزيز حكيم

8- نعمت تأليف قلوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 1

1 - مؤمنان عصر بعثت برخوردار از نعمت الفت و دوستى نسبت به یکدیگر

و ألف بين قلوبهم

ص: 25

5- تأمین معاش

1- تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 14 - 10

10 - امکانات مادی، و تمایل به آنها، فقط وسیله ای برای گذران زندگانی دنیاست و هدف آفرینش نیست.

زین للناس ذلک متاع الحیوه الدنیا

2- ابزار تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 20 - 1

1- خداوند، انواع وسایل معیشت و زندگی آدمیان را، در زمین قرار داده است.

و الأرض مددنها... و جعلنا لکم فیها معیش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 21 - 2

2- رویش متناسب گیاهان و پدیده های معدنی و اعطای مواهب و وسایل معیشت، از خزانه الهی است.

و أنبتنا فیها من کلّ شیء موزون. و جعلنا لکم فیها معیش و من لستم له برزقین. و إ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 22 - 10

10- آب باران، از وسایل معیشت خدادادی برای انسانها

و جعلنا لكم فيها معيش .. فأنزلنا من السماء ماء فأسقيناكموه

3- استفاده از ابزار تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 6

6- بهره مندی از اوج رفاه و ثروت ، بدون اسباب و علل ، ناسازگار با قانون بهره گیری از ابزار و وسایل در تأمین معیشت *

و لولا أن يكون الناس أمه وحده لجعلنا .. معارج عليها يظهرون

برداشت بالا بدان احتمال است که مراد از «امت واحده» تساوی انسان ها در برابر بهره گیری از اسباب و وسایل در تأمین معیشت باشد.

4- اهمیت اعتدال در تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 29 - 7

7- رعایت اعتدال در معیشت و تأمین زندگی و پرهیز از افراط و تفریط در آن ، امری شایسته و لازم

لاتجعل يدك مغلوله .. و لاتبسطها كل البسط

5- اهمیت تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 273 - 4

4- ضرورت تأمین هزینه زندگی ، هر چند همراه با تلاش و تحمّل شدائد باشد .

لا يستطيعون ضرباً في الارض

کلمه «ضرباً في الارض» کنایه از تلاش است که طبعاً همراه تحمّل شدائد خواهد بود و چون توانمند بر تلاش به مقتضای «لا يستطيعون» .. نمی تواند از مصارف انفاق باشد، الزاماً باید برای تأمین مخارج زندگی کوشش نماید، هر چند با تحمّل شدائد باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 21

21 - تلاش برای تجارت و امرار معاش ، امری پسندیده و مورد ترغیب خداوند

بیتغون فضلا من ربهم

ص: 27

از اینکه تجارت و به دست آوردن درآمدهای مادی در ردیف جلب رضایت الهی قرار گرفته است، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 18

18 - تأمین محل سکونت و اسباب معیشت پیش از امر به نیایش و استغفار، روشی نیکو برای واداشتن مردم به خضوع و خشوع در برابر خداوند و طلب آموزش از او

و إذ قیل لهم اسکنوا .. ادخلوا الباب سجداً نغفر لکم خطیئکم

بیان طبیعی داستان ورود بنی اسرائیل به بیت المقدس اقتضا می کرد که جمله «ادخلوا الباب سجداً» و جمله «قولوا حطه» پیش از جمله «اسکنوا ..» و «کلوا ...» آورده شود. زیرا اول باید تصرف شود و سپس سکونت انجام گیرد. این تقدیم و تأخیر می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 18

18 - ضرورت تلاش برای تأمین آذوقه و پرهیز از غفلت و سستی در تأمین معاش آینده

نمیر اهلنا .. ذلک کیل یسیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 8

8 - خداوند، خواهان سعی و تلاش انسان در راه تأمین روزی خویش و برخورداری از مظاهر طبیعت چون دریاهاست.

ربکم الذی یزجی لکم الفلک فی البحر لتبتغوا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 18

18 - اشتغال زنان به کار در بیرون از خانه جهت تأمین نیاز زندگی، در صورت نبود مردی در خانواده، کاری روا و پسندیده است.

قالتا لانسقی .. و ابونا شیخ کبیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - مریضی، تأمین نیازهای زندگی و شرکت در جنگ با دشمن، از عذرهای پذیرفته شده برای کاستن از عبادت شبانه و شب زنده داری

علم أن سيكون منكم مرضى . . . فاقراءوا ما تيسر منه

17 - تلاش برای تأمین زندگی، هم چون جنگ در راه خدا، دارای اهمیت است .

وآخرون يضربون في الأرض يبتغون من فضل الله وءآخرون يقتلون في سبيل الله

از این که تلاش برای تأمین زندگی، در کنار جنگ در راه خدا مطرح شده، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد.

19 - شب زنده داری، نباید به مقداری باشد که به سلامت مؤمنان آسیب رساند و یا مانع از تلاش روزانه برای تأمین زندگی و یا

پیکار در راه خدا شود .

فاقرءوا ما تيسر من القرءان علم ان سيكون منكم مرضى . . فاقراءوا ما تيسر منه

20 - ترغيب خداوند ، به تأمين تلاش براي نياز هاي زندگي و استقلال اقتصادي

و ءآخرون يضربون في الارض يبتغون من فضل الله

برداشت ياد شده، با توجه به اين مطلب است كه آيه شريفه، در مقام تمجيد از تلاش گران عرصه زندگي است. ضمن آن كه آمدن تعبير «فضل الله» در اين باره، تايد كننده همين حقيقت است.

6- تأمين معاش

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 34 - 17، 18، 19، 11

11 - تأمين هزينه هاي زندگي از سوي مردان ، فلسفه تشريع حق مديريت و سرپرستي آنان بر همسران خويش

الرجال قوامون على النساء . . . و بما انفقوا من اموالهم

17 - لزوم اطاعت زن از شوهر و حفظ حقوق وي ، مشروط به تأمين زندگي او از سوي مرد

و بما انفقوا من اموالهم فالصالحات قانتات حافظات

ظاهراً «فالصالحات . . .» نتیجه ای است مترتب بر جمله «الرجال . . . بما انفقوا». بنابراین اطاعت زن از شوهر در موردی است که شوهر، زندگي او را تأمين کند.

18 - سلامت خانواده در گرو مديريت مرد ، تأمين زندگي از سوي او ، و اطاعت و حفظ حقوق شوهر از سوي زن است .

الرجال قوامون على النساء . . . و بما انفقوا . . . فالصالحات قانتات حافظات للغيب

چون در ذيل آيه و آيات بعد به مسأله اختلافات خانوادگي پرداخته است، معلوم می شود كه توصیه ها و قوانين مطرح شده براي جلوگیری از اختلافات و به خطر افتادن سلامت خانواده است.

19 - اطاعت از شوهر و حفظ حقوق وي ، وظيفه زن در برابر حق سرپرستي و تأمين زندگي وي از سوي مرد است .

الرجال قوامون . . . و بما انفقوا . . . فالصالحات قانتات حافظات للغيب بما حفظ اللّ

مراد از «بما حفظ الله»، حقوقی است كه خداوند براي زنان مقرر کرده و آنها را بر عهده مردان قرار داده است. و «باء» مقابله در «بما حفظ»

می‌رساند که لزوم اطاعت و حفظ حقوق شوهران در مقابل تعهداتی است که خداوند بر عهده شوهران قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 7

7 - وجود وسائل معیشت در زمین، نعمتی بزرگ برای انسانها و بایسته سپاسگزاری است.

و لقد مکنکم فی الأرض... قلیلا ما تشکرون

ص: 29

7- تأمین معاش آل یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 7

7- ورود به مصر و مراجعه به یوسف (ع) تنها راه تأمین آذوقه برای خاندان یعقوب (ع) در سال های قحطی

فإن لم تأتونی به فلا کیل لکم عندی و لا تقربون

چنان چه برای برادران یوسف راهی جز آمدن به مصر برای تهیه آذوقه وجود داشت تهدید یوسف (ع) (فلا کیل لکم عندی) مفهومی نداشت و اثری نمی بخشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 9

9- فرزندان یعقوب متکفل تهیه آذوقه برای خاندان وی ، و سفر به مصر تنها راه ایشان برای فراهم کردن طعام

و نمیر أهلنا

«میره» به معنای طعام است و «میر» (مصدر نمیر) به معنای تهیه کردن و فراهم آوردن طعام می باشد.

8- تأمین معاش انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 20 - 5

5- زمین ، مرکز تأمین امکانات و وسایل معیشت انسان

و الأرض مددنها .. و جعلنا لکم فیها معیش و من لستم له برزقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 70 - 7

7- امتنان خدا بر آدمیان به خاطر بهره مند کردن آنان از کرامت انسانی و نیز ذخیره های معیشتی دریا و خشکی

و لقد کرّمنا بنی ءادم و حملنهم ... و رزقنهم من الطّیبت

9- تأمين معاش خانواده شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 23 - 16

16 - ارتزاق خانواده شعيب از راه دامداری

و وجد من دونهم امرأتين تزدودان . . . قالتا لانسقى حتى يصدر الرعاء

ص: 30

10- تأمین معاش در روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 11 - 4

4- قابلیت روز برای رفع نیازمندی های زندگانی در آن ، از نعمت های خداوند به انسان

و جعلنا النهار معاشاً

11- تأمین معاش فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 34 - 5

5- تأمین نیاز های غذایی گرسنگان و بینوایان و ترغیب کردن دیگران به آن ، تکلیفی است همگانی .

و لایحِضْ علی طعام المسکین

12- تأمین معاش مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 34 - 5

5- تأمین نیاز های غذایی گرسنگان و بینوایان و ترغیب کردن دیگران به آن ، تکلیفی است همگانی .

و لایحِضْ علی طعام المسکین

13- تأمین معاش مسلمانان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 60 - 5

5- مسلمانان مکه ، در صورت هجرت از مکه ، نگران معاش خود بودند .

إِنْ أَرْضِي وَسَعَهُ . . . وَ كَأَئِن مِّن دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ

این که خداوند پس از توصیه به هجرت برای حفظ ارزش دینی، رازقیت خود را مطرح می کند و یادآوری می کند که خیلی از جنبندگان،

قادر به تأمین روزی خود نیستند، احتمال دارد درصدد دفع توهم و پرسشی باشد که مسلمانان، آن را در ذهن خود داشته اند. برداشت بالا براساس احتمال یاد شده است.

ص: 31

14- تلاش برای تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 23 - 11، 8، 5، 4

4 - تلاش و کوشش آدمیان در کسب معاش و روزی، از آیات الهی است.

و من ءایته ... و ابتغواؤکم من فضله

5 - تأمین معاش و زندگی، در گرو پیگیری و تلاش است.

و ابتغواؤکم من فضله

با توجه به معنای ابتغاء - که جدیت در بر آوردن خواسته است. (مفردات راغب) - نکته بالا قابل استفاده است.

8 - تلاش در راه کسب معیشت، امری پسندیده و ارزشمند است.

و من ءایته ... و ابتغواؤکم من فضله

کاربرد واژه «فضل» برای کسب و کار، حاکی از اهمیت و ارزش آن است.

11 - آیه بودن خواب در شب و تلاش در روز برای کسب روزی، برای دارندگان گوش شنوا، قابل درک است.

إنّ فی ذلک لآیت لقوم یسمعون

15- روش تأمین معاش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 7

7- فرزندان یعقوب بجز راهی مصر شدن و به حضور یوسف (ع) رسیدن، راهی برای تأمین آذوقه در سال های قحطی نداشتند.

یأبانا منع منا الکیل فأرسل معنا أخانا

چنان چه جز به مصر رفتن راهی فراروی فرزندان یعقوب بود، او آن راه را به فرزندانش پیشنهاد می کرد تا مجبور نباشد بنیامین را همراه آنان بفرستد.

16- عوامل تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 11 - 3

3 - نخل ها با خوشه های پوشیده در غلاف ، دارای سهمی مهم در تأمین نیاز های خلق

و النخل ذات الأکمام

«کم» (مفرد «أکمام») به معنای کاسه یا غلاف میوه گفته می شود.

ص: 32

17- منابع تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 19 - 7

7- تغذیه و امرار معاش از منابع گیاهی ، یکی از مهم ترین فواید رویش گیاهان برای انسان

و منها تأکلون

ضمیر «منها» به «جَنَات» باز می گردد؛ یعنی: و از آن [باغ ها] می خورید. گفتمی است که جمله «منها تأکلون» (از باغ ها می خورید) می تواند کنایه از این باشد که شما با آن باغ ها، امرار معاش و گذران زندگی می کنید؛ مثلاً وقتی گفته می شود «فلانی از حرفه اش می خورد» مقصود این است که در سایه حرفه اش زندگی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 21 - 6

6- شتر ، گاو و گوسفند ، از منابع درآمد و امرار معاش انسان

و منها تأکلون

جمله «و منها تأکلون» (از آنها می خورید) می تواند تعبیر کنایی از ارتزاق و کسب درآمد باشد؛ چنان که گفته می شود «فلانی از حرفه اش می خورد» که مقصود این است که فلانی از حرفه اش زندگی کرده کسب درآمد می نماید.

18- منشأ تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 8

8- خداوند ، به وجود آورنده روزی و فراهم آورنده اسباب معیشت برای انسانهاست .

فأخرج به من الثمرت رزقاً لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 20 - 4

4- خداوند ، فراهم آورنده وسایل معیشت و روزی ده تمامی موجودات زنده

و جعلنا لكم فيها معيش و من لستم له برزقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 28 - 11

11 - تنظیم معیشت و نزول باران ، پس از یأس و ناامیدی انسان ، جلوه ای از ولایت ستوده و بی نقص خداوند است .

و لو بسط الله الرزق ... و لكن ينزل بقدر ما يشاء ... و هو الذي ينزل الغيث ..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 33

3 - امکانات زندگی و وسایل معیشت انسان ها ، به قدرت و مشیت خداوند است .

و مهّدت له تمهیداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 11 - 3

3 - خداوند ، پدیدآورنده روز و فراهم سازنده شرایط کسب معاش در آن

و جعلنا

19- نقش تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 18

18 - اندیشه تأمین معاش ، نباید مانع انجام عبادت و تبلیغ گردد .

وَأمر بأهلک بالصلوة واصطبر علیها .. نحن نرزقک

20- نگرانی از تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 60 - 7

7 - نگرانی از تأمین معاش و زندگی ، امری طبیعی و رایج در میان انسان ها است .

إِنَّ أَرْضی وسعه .. و کأئن من دأبه لاتحمل رزقها اللّٰه یرزفها

بنابراین احتمال که این آیه، در صدد دفع توهمی باشد که در میان مسلمانان مکه، پس از توصیه به هجرت پدید آمده است، نکته یاد شده به دست می آید.

21- وقت تأمین معاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خداوند ، شب را به منظور آرمیدن و روز را با هدف تلاش و تأمین معاش انسان ، برقرار کرده است .

هو الذی جعل لکم الّیل لتسکنوا فیه و النهار مبصراً

به قرینه «مبصراً» لفظ «مظلماً»، بعد از «الّیل» ; و به قرینه «لتسکنوا فیه» جمله «لتعملوا فیه»، بعد از لفظ «مبصراً» مقدر

است؛ یعنی: هو الذی جعل لکم الیل مظلماً، لتسکنوا فیہ و النهار مبصراً لتعملوا فیہ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 23 - 6

6 - روز، زمان مناسب برای تلاش و کوشش جهت تأمین زندگی است.

و من آیته .. و النهار و ابتغاؤکم من فضله

برداشت بالا همان گونه که برخی مفسران نیز گفته اند، بنابراین اساس است که در آیه، تقدیم و تأخیری به این صورت «و من آیاتہ منامکم بالیل و ابتغاؤکم من فضله بالنهار» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 22

22 - روز، زمان مناسب برای تلاش اقتصادی و تأمین زندگی

تقوم أدنی من ثلثی الیل .. بیتغون من فضل اللّٰه

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که تلاش روزانه (بیتغون ..) در برابر شب زنده داری (تقوم...اللیل) واقع شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 11 - 2

2 - روز، زمانی مناسب برای فعالیت و فراهم سازی آذوقه زندگانی

و جعلنا النهار معاشاً

از جمله معانی «معاش» «معیشت» است؛ یعنی، آنچه زندگی به آن تداوم یابد (لسان العرب). مفاد آیه شریفه با توجه به این معنا، مبالغه در سبب بودن روز برای معیشت و زندگانی است.

ص: 35

1- آموزش تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 106 - 7

7 - توبه کنندگانی که صرفاً از خطای خویش نادم باشند و عملاً در مقام جبران خطاها بر نیایند، دارای سرنوشتی مبهم از جهت عذاب و غفران

و آخرون ... إما يعذبهم وإما يتوب عليهم

خداوند در این آیات سه گروه را یاد کرده است: 1 - «و من أهل المدينة ..» ; 2 - «و آخرون اعترفوا بذنوبهم» ; 3 - «و آخرون مرجون لأمر الله» که از مقایسه این سه گروه می توان نتیجه گرفت که گروه سوم اصرار بر خطا ندارند و نادمند ; ولی همانند گروه دوم اعتراف به خطا نکرده و در مقام جبران بر نیامده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 82 - 2،8

2 - توبه کنندگان از شرک، کفر و عصیان، با ایمان و عمل صالح و پی گیری هدایت، قطعاً مشمول مغفرت خداوند قرار خواهند گرفت .

وإني لغفار لمن تاب وءامن .. ثم اهتدى

مراد از توبه به قرینه آیه قبل، توبه از گناه تعدی در مآکولات است و چون پس از «تاب»، سخن از ایمان به میان آمده است، شامل توبه از شرک و کفر نیز می شود.

8 - غفران خداوند در باره مؤمنان تائب و نیک کردار، مغفرتی گسترده و پر دامنه است .

وإني لغفار لمن تاب

«غفار» صیغه مبالغه است و برگستردهگی غفران خداوند در مورد توبه کنندگان مؤمن و نیک کردار دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 13

13 - آمرزش مؤمنان تائب و پیرو دین و وارد شدن آنان به بهشت از سوی خداوند ، حکیمانه و از موضع اقتدار است .

فاغفر للذین تابوا .. إناک أنت العزیز الحکیم

یاد شدن دو صفت عزت و حکمت در پایان آیه شریفه، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

2- آمرزش تائبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 4

4 - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند ، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها وءامنوا

مصدق مورد نظر برای «الذین عملوا السيئات»، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای آیه پیشین است.

3- اجابت دعای تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 16 - 4

4- دعای شکرگزاران تائب و تسلیم در برابر حق ، مورد استجابت خداوند *

قال ربّ أوزعنی أن أشکر .. نتقبّل عنهم أحسن ما عملوا

از ارتباط این آیه با آیه پیشین، چنین استفاده می شود که «نتقبّل» پاسخی است برای دعا و التجای انسان به رشد رسیده ای که می گوید: «ربّ أوزعنی أن أشکر...».

4- استغفار برای تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - درخواست آمرزش از خداوند ، برای توبه کنندگان و رهروان راه الهی از سوی فرشتگان حامل عرش

فاغفر للذین تابوا و اتبعوا سبیلک

ص: 37

5- امتحان تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 4

4 - آشکار شدن صداقت توبه کنندگان واقعی ، در میدان عمل و تکالیف دشوار

قل للمخلفين من الأعراب استدعون إلى قوم أولى بأس شديد

6- امنیت تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 3

3 - توبه کنندگان ، در امان از کیفر و عقاب الهی

إني لا يخاف لدي المرسلون . إلا من ظلم ثم بدل حسنًا بعد سوء فإني غفور رحيم

7- پاداش اخروی تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 60 - 9

9- توبه کنندگانی که ایمان آورده و عمل صالح انجام دهند ، در قیامت پاداشی بدون کمترین نقص دریافت خواهند کرد .

من تاب و ءامن و عمل صلحًا فأولئك يدخلون الجنة و لا يظلمون شيئًا

«ظلم» ؛ یعنی، مقرر ساختن چیزی در غیر جایگاه و درجه مخصوص آن؛ چه به گونه ای کمتر و چه به شکلی برتر (مفردات راغب).
«لا يظلمون» نیز به معنای «لاینقصون» می باشد و مراد این است که: از اجر و مزد عمل آنان به واسطه گذشته بد آنها، چیزی کاسته نشده و به آنان ظلمی روا نمی شود.

8- پاداش تائبان صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 60 - 10

10- بهشت ، پاداش کامل مؤمنانی که کردار نیک داشته و از کارهای بد توبه کنند .

فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يَظْلَمُونَ شَيْئًا

ص: 38

9- تائبان در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 16 - 6

6- خردمندان روی آورده به خدا، با روحیه شکر، توبه و تسلیم، در زمره بهشتیان

و بلغ أربعين سنة قال ربّ أوزعنی .. . إتی تبت ... نتجاوز عن سیئاتهم فی أصحاب ال

مرجع ضمیر «سیئاتهم» کسانی است که به سن رشد و کمال رسیده و به نیایش پرداخته و بر توبه و تسلیم خویش تأکید میورزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 32 - 2

2- بهشت، از آن همه تائبان خداجوی و پاسدار ارزش ها و وظایف دینی

هذا ما توعدون لكلّ أوّاب حفیظ

10- تائبان در بهشت عدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 61 - 3

3- بهشت های عدن، جایگاه توبه کنندگان مؤمن و دارای عمل صالح

فأولئك یدخلون الجنّه .. . جنّت عدن

11- تقرب تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 5

5- قرب و منزلت مؤمنان تائب و پیرو دین در پیشگاه خداوند و لطف ویژه الهی به آنان

جنّت عدن الّتی وعدّتهم و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذریّتهم

12- توصیه به تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 105 - 1

1 - توصیه شدن گنهکاران توبه کننده از جانب خدا به انجام اعمال خیر و استفاده هر چه بیشتر از فرصت ها برای جبران گذشته

ص: 39

ألم يعلموا أن الله يقبل التوبة .. وقل اعملوا فسيرى الله عملكم

13- حامی تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 18

18 - مؤمنان تائب و پیرو راه الهی ، برخوردار از لطف و حمایت فرشتگان عرش الهی

الذین یحملون العرش ... یتستغفرون ... للذین تابوا و اتبعوا سبیلک

14- درخواست بهشت برای تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 1

1 - وارد کردن مؤمنان تائب و پیرو راه خدا و نیز پدران ، همسران و فرزندان صالح آنان به بوستان های ماندگار بهشت ، دعا و درخواست فرشتگان عرش از درگاه الهی

ربنا و ادخلهم جنات .. و من صلح من ابائهم و ازوجهم و ذریتهم

«مَنْ» در «و من صلح ..» می تواند عطف بر ضمیر «هم» در «ادخلهم...» و یا عطف بر ضمیر «هم» در «وعدتهم» باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

15- درخواست مصونیت اخروی تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 19

19 - درخواست مصونیت از عذاب دوزخ از سوی فرشتگان عرش ، برای مؤمنان تائب و پیرو راه خدا

وقهم عذاب الجحیم

16- دعا برای تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ننگه داشتن مؤمنان تائب و صالحان ، از بدی ها و ناراحتی های روز قیامت ، دعا و درخواست فرشتگان عرش الهی از خداوند

ص: 40

الف و لام جنس در «السيئات» مفيد استغراق و عموم است و مقصود از آن در آيه شريفه، بدی ها و ناراحتی هایی است که يا بر اثر گناهان و لغزش های خود انسان و يا به خاطر شرایط سخت روز قیامت برای آدمی پدید می آید.

17- زمینه صداقت تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 4

4 - آشکار شدن صداقت توبه کنندگان واقعی ، در میدان عمل و تکالیف دشوار

قل للمخلفين من الأعراب ستدعون إلى قوم أولى بأس شديد

18- صداقت تائبان غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 21

21 - تأیید خداوند نسبت به واقعی بودن توبه تائبان متخلف از جنگ تبوک *

خذ من أموالهم . . . وصل عليهم . . . و الله سمیع علیم

برداشت فوق بر این اساس است که آیه را با توجه به شأن نزول معنا کنیم که مورد آن توبه متخلفان از جنگ تبوک است. از این رو احتمال می رود صفت «علیم» به این نکته اشاره داشته باشد که خداوند صداقت آنان را در توبه دانسته و بر اساس آن فرمان به اخذ زکات و دعا داده است.

19- عذاب تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 106 - 7

7 - توبه کنندگانی که صرفاً از خطای خویش نادم باشند و عملاً در مقام جبران خطاها بر نیایند ، دارای سرنوشتی مبهم از جهت عذاب و غفران

و ءآخرون . . . إما يعذبهم وإما يتوب عليهم

خداوند در این آیات سه گروه را یاد کرده است: 1 - «و من أهل المدينة . . .» ; 2 - «و آخرون اعترفوا بذنوبهم» ; 3 - «و آخرون مرجون لأمر الله» که از مقایسه این سه گروه می توان نتیجه گرفت که گروه سوم اصرار بر خطا ندارند و نادمند ; ولی همانند گروه دوم اعتراف به خطا نکرده و در مقام جبران برنیامده اند.

ص: 41

20- عفو از تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 27

27- گذشت از خطاکاران پشیمان و تائب و یاد نکردن از خطاهای ایشان ، خصلتی نیکو و خلقی پسندیده است .

من بعد أن نزع الشيطان بيني وبين إخوتي

21- عفو تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 16 - 5

5- عفو و اغماض خداوند ، از خطاها و لغزش های شکرگزاران تائب و تسلیم به درگاه پروردگار

و تتجاوز عن سيئاتهم

22- فرجام تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 106 - 7

7 - توبه کنندگانی که صرفاً از خطای خویش نادم باشند و عملاً در مقام جبران خطاها بر نیایند ، دارای سرنوشتی مبهم از جهت عذاب و غفران

و آخرون .. . إما يعذبهم وإما يتوب عليهم

خداوند در این آیات سه گروه را یاد کرده است: 1 - «و من أهل المدينة .. .» ; 2 - «و آخرون اعترفوا بذنوبهم» ; 3 - «و آخرون مرجون لأمر الله» که از مقایسه این سه گروه می توان نتیجه گرفت که گروه سوم اصرار بر خطا ندارند و نادمند ; ولی همانند گروه دوم اعتراف به خطا نکرده و در مقام جبران بر نیامده اند.

23- فضایل تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 5

5 - کسانی که از عبادت طاغوت و اطاعت سردمداران ضلالت، پرهیز کرده و به خدا روی آورند و توبه کنند، شایسته بشارت الهی اند.

والذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها و أنابوا إلى الله لهم البشرى

ص: 42

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 18

18 - مؤمنان تائب و پیرو راه الهی ، برخوردار از لطف و حمایت فرشتگان عرش الهی

الذین یحملون العرش ... یتستغفرون ... للذین تابوا و اتبعوا سبیلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 4,5,8

4 - بهره مندی پدران ، همسران و فرزندان صالح از بوستان های ماندنی بهشت ، در سایه لطف الهی به مؤمنان تائب و پیرو دین

و أدخلهم جنّات عدن الّتی وعدّتهم و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذرّیّتهم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند تنها به مؤمنان تائب و اهل عمل، وعده بهشت داده؛ ولی در عین حال فرموده است: پدران، همسران و فرزندان ایشان نیز - در صورت صالح بودنشان - وارد بهشت خواهند شد. یادآوری اینان در ردیف مؤمنان تائب - که وعده بهشت تنها به آنان اختصاص دارد - می تواند نوعی پاداش به ایشان و لطف الهی در حق آنان باشد.

5 - قرب و منزلت مؤمنان تائب و پیرو دین در پیشگاه خداوند و لطف ویژه الهی به آنان

جنّات عدن الّتی وعدّتهم و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذرّیّتهم

8 - بودن پدران ، همسران و فرزندان در بهشت ، از الطاف الهی در حق مؤمنان تائب و پیروان دین

و أدخلهم جنّات عدن الّتی وعدّتهم و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذرّیّتهم

یاد کردن مسأله بودن پدران و .. در بهشت در کنار مؤمنان تائب، در عین آن که آنان از نظر مقام و کمال در حدی نیستند که مانند مؤمنان باشند (هرچند صلاحیت عمومی ورود به آن جا را دارند)، می تواند بیانگر اظهار لطف الهی به مؤمنان تائب باشد؛ زیرا وجود این افراد در کنار انسان، خود نعمتی بزرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 9 - 2

2 - مؤمنان تائب و صالحان ، مشمول رحمت الهی در قیامت در سایه دعا و درخواست فرشتگان

و قهم السّیّئات و من تق السّیّئات یومئذ فقد رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 16

16- غفران و رحمت الهی ، گسترده و فراگیر نسبت به تمامی توبه کنندگان

أم يقولون افتريه قل إن افتريته فلا تملكون لی من اللّٰه شيئاً .. و هو الغفور ال

با توجه به این که مخاطبان تهدید الهی در صدر آیه شریفه، کسانی اند که رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن را انکار می کردند؛ تذکر «هو الغفور الرحيم» در پایان چنین آیه ای، بدان معنا است که در صورت توبه، حتی منکران رسالت هم مورد غفران قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 16 - 8

ص: 43

8- انسان های خردمند و روی آورده به خدا ، با روحیه شکر و توبه و تسلیم ، دارای ارج و منزلت

و بلغ أربعين سنة قال ربّ أوزعني أن أشكر .. إني تبت إليك وإني من المسلمين .

«بلغ أربعين» اشاره به رسیدن به سن خردمندی است و «أولئك» بیانگر نوعی تعظیم و ارجمندی است که با تعابیر «نتقبّل» و «تتجاوز» و «فی أصحاب الجنّه» تأکید شده است.

24- قبول انفاق تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 4

4 - انفاق ها و صدقات گنهکاران توبه کننده ، مورد قبول و پذیرش پروردگار است .

وآخرون اعترفوا بذنوبهم .. خذ من أموالهم صدقه ... و يأخذ الصدقة

25- قبول زکات تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 4

4 - انفاق ها و صدقات گنهکاران توبه کننده ، مورد قبول و پذیرش پروردگار است .

وآخرون اعترفوا بذنوبهم .. خذ من أموالهم صدقه ... و يأخذ الصدقة

26- قبول صدقات تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 4

4 - انفاق ها و صدقات گنهکاران توبه کننده ، مورد قبول و پذیرش پروردگار است .

وآخرون اعترفوا بذنوبهم .. خذ من أموالهم صدقه ... و يأخذ الصدقة

27- مراد از تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: « التائبون » من الذنوب « العابدون » الذين لا يعبدون إلا الله و الا يشركون به شيئاً « الحامدون » الذين يحمدون الله على كل حال فى الشده و الرخاء « السائحون » و هم الصائمون « الراكعون الساجدون »

الذين يواظبون على الصلوات الخمس المحافظون لها المحافظون علىها برکوعها وسجودها وفي الخشوع فيها وفي اوقاتها . . . ؛

«تائبان» توبه کنندگان از گناه [اند] و «عابدان» کسانی هستند که غیر خدا را عبادت نمی کنند و چیزی را شریک او نمی گیرند. «حامدان» آنانند که در هر حال - چه سختی و چه در راحتی - خدا را ستایش می کنند و «سائحان» روزه دارانند. «راکعان» و «ساجدان» کسانی هستند که مواظب نمازهای پنجگانه باشند. رکوع، سجود و خشوع را در نمازها رعایت می کنند و محافظ وقتهای نماز هستند».

28- نیازهای معنوی تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 105 - 2

2 - توبه کنندگان ، پس از توبه ، نیازمند مراقبت بیشتر نسبت به اعمال آینده خویش

أَن اللّٰهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ. وَقُلْ أَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ

با توجه به فرازهای پیشین، طرف سخن در «اعملوا...» آن دسته از متخلفان جنگ تبوک بودند که به گناه خود اعتراف کرده و درخواست بخشودگی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 106 - 4

4 - برخی از توبه کنندگان نادم، نیازمند نوید غفران و گروهی دیگر نیازمند باقی ماندن در حال بیم و اضطراب

وَأَخْرَجُوا لَكُمْ مِرْجُونَ لِأَمْرِ اللّٰهِ

از اینکه خداوند به گروهی از توبه کنندگان نوید غفران داد و گروهی دیگر را با سرنوشتی مبهم، در اضطراب و انهداد، مطلب فوق را می توان به دست آورد.

29- ورود تائبان به بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 13

13 - آمرزش مؤمنان تائب و پیرو دین و وارد شدن آنان به بهشت از سوی خداوند، حکیمانه و از موضع اقتدار است .

فاغفر للذین تابوا . . . إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

یاد شدن دو صفت عزت و حکمت در پایان آیه شریفه، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

ص: 45

30- وعده به تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 3، 2

2 - بوستان های ماندنی بهشت ، وعده خداوند به مؤمنان تائب و پیرو دین الهی

جنّات عدن الّتی وعدّتهم

3 - بوستان های ماندنی بهشت ، وعده خداوند به مؤمنان تائب و پیرو دین و نیز به پدران ، همسران و فرزندان ایشان

جنّات عدن الّتی وعدّتهم و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذرّیّتهم

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «مَن» در «و من صلح . . .» عطف بر ضمیر «هم» در «وعدّتهم...» باشد؛ یعنی، همان گونه که به مؤمنان وعده بهشت داده شده، این وعده به پدران، همسران و فرزندان صالح نیز داده شده است.

ص: 46

7- تَبذِير

1- اجتناب از تبذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 26 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به ادای حقوق خویشاوندان، مساکین و در راه ماندگان با رعایت اعتدال و اجتناب از تبذیر

وَأْتِ ذَاقِرْبِی حَقَّهُ وَ الْمَسْکِینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ وَ لَا تَبْذُرْ تَبْذِیرًا

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مخاطب در آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد، هر چند دیگران را نیز شامل می شود.

2- احکام تبذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 26 - 10

10- تبذیر (مصرف بیجا و ریخت و پاش) حرام و مورد نهی خداوند است .

وَ لَا تَبْذُرْ تَبْذِیرًا

اهل لغت در فرق بین «اسراف» و «تبذیر» آورده اند که: «تبذیر» به معنای «مصرف مال در جایی است که سزاوار نباشد» (فروق اللغه).

3- تبذیر شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 27 - 4

ص: 47

4- شیطان ، مظهر اسراف و تبذیر نعمت های خداست .

إن المبدّرین كانوا إخوان الشیطن و كان الشیطن لربّه کفورًا

4- حرمت تبذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 26 - 10

10- تبذیر (مصرف بیجا و ریخت و پاش) حرام و مورد نهی خداوند است .

و لا تبذّر تبذیرًا

اهل لغت در فرق بین «اسراف» و «تبذیر» آورده اند که: «تبذیر» به معنای «مصرف مال در جایی است که سزاوار نباشد» (فروق اللغه).

5- حقیقت تبذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 27 - 5

5- تبذیر (ریخت و پاش و به هدر دادن امکانات) ، کفران نعمت های الهی است .

إن المبدّرین كانوا إخوان الشیطن و كان الشیطن لربّه کفورًا

6- سرزنش تبذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 27 - 2,6

2- به هدر دادن امکانات ، کاری شیطانی است .

إن المبدّرین كانوا إخوان الشیطن

6- تبذیر و کفران نعمت های پروردگار ، عملی بس نکوهیده و ناشایسته است .

إن المبدّرین . . . لربّه کفورًا

7- مراد از تبذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 26 - 17

ص: 48

17- «أبي بصير قال: سألت أبا عبد الله (ع) في قوله «ولا تبذّر تبذيراً» قال: بذل الرجل ماله ويقعده ليس له مال قال: فيكون تبذير في حلال؟ قال: نعم؛

ابی بصیر گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدا «و لا تبذّر تبذیراً» سؤال کردم، حضرت فرمود: بخشش کردن مرد مالش را [به گونه ای] که این بخشش او را خانه نشین کند، در حالی که مالی برای او نباشد، سؤال کننده گفت: پس در خرج حلال هم اسراف هست؟ حضرت فرمود: آری».

8- ناپسندی تبذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 38 - 2

2- شرک به خدا، پرخاش به والدین، تبذیر، فرزندکشی، زنا، قتل ناحق، خوردن مال یتیم، پیروی از راهی که پشتوانه علمی ندارد و مغرورانه راه رفتن، اعمال ناپسند و منفور خداوند

كُلّ ذلک كان سیئه عند ربّك مکروهاً

9- نهی از تبذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 26 - 10

10- تبذیر (مصرف بیجا و ریخت و پاش) حرام و مورد نهی خداوند است .

و لا تبذّر تبذیراً

اهل لغت در فرق بین «اسراف» و «تبذیر» آورده اند که: «تبذیر» به معنای «مصرف مال در جایی است که سزاوار نباشد» (فروق اللغه).

8- تبرک

1- تبرک از نام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 78 - 2

2 - تبرک جستن به نام خداوند در همه امور ، امری شایسته و پسندیده

تبرک اسم ربّک

2- تبرک به متعلقات انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 6,7

6- جواز تبرک به اشیای متعلق به پیامبران الهی

أَلْقِيهِ عَلَيَّ وَجْهَهُ فَارْتَدَّ بَصِيرًا

7- امکان شفا یافتن با تبرک به اشیای متعلق به پیامبران

أَلْقِيهِ عَلَيَّ وَجْهَهُ فَارْتَدَّ بَصِيرًا

3- مشروعیت تبرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 6

6- جواز تبرک به اشیای متعلق به پیامبران الهی

أَلْقِيهِ عَلَيَّ وَجْهَهُ فَارْتَدَّ بَصِيرًا

ص: 50

9- تبری

1- تبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 150 - 5، 7، 2

2 - اطاعت از کفرپیشگان ، نشانه پذیرش ولایت و سرپرستی آنان

ان تطيعوا الذين كفروا .. بل الله مولیکم

کلمه «بل» برای اضراب و نفی ولایت غیر خداوند است و چون در آیه قبل سخن از ولایت و پذیرش آن نیامده که با «بل» آن را نفی کند، معلوم می شود که همان اطاعت از کافران، در حقیقت پذیرش ولایت آنان است.

5 - اطاعت و پیروی جامعه ایمانی از کفرپیشگان ، موجب خروج از ولایت خداوند و محرومیت از یاری او

ان تطيعوا الذين كفروا .. بل الله مولیکم و هو خيرُ التّاصرين

7 - پذیرش ولایت الهی و عقیده به خدا به عنوان بهترین یاور ، مانع اطاعت از کافران و پذیرش ولایت آنان

ان تطيعوا الذين كفروا .. بل الله مولیکم و هو خيرُ التّاصرين

چون معمولاً اطاعت آدمی از کسی برای جلب یاری اوست، قرآن با بیان اینکه خداوند تنها سرپرست و بهترین یاور است به مؤمنان می فهماند که با یاری خداوند هیچ نیازی به یاری کافران نخواهید داشت تا مجبور شوید از آنان تبعیت کنید.

2- آثار تبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 15

15 - تبری و بیزاری از دشمنان دین ، نشانه تقوا و ایمان

لاتتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً .. أولياء و اتقوا الله ان كنتم مؤمنين

ص: 51

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16، 14، 12

12 - تبرّی جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه ایمان محکم و استوار است .

لا تجد قومًا . . . أولئك كتب في قلوبهم الإيمن

14 - تبرّی جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه مؤید بودن انسان به روحی از جانب خداوند

أولئك . . . و أیدهم بروح منه

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبرّی جستن از آنان ، نشانه ایمان زنده و پویا است .

أولئك . . . أیدهم بروح منه

3- آثار تبری از بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 7

7 - اعتقاد راسخ حضرت ابراهیم (ع) ، به برخوردار شدن از هدایت الهی در پرتو برائت از شرک و بت پرستی

إنّی براء ممّا تعبدون . . . فإِنَّه سیهدین

4- آثار تبری از رضایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 28 - 4.5

4- بیزاری از رضا و خشنودی خداوند ، موجب عذاب به هنگام مرگ

ذلک بأنّهم . . . کرهوا رضونه

5- حرکت در مسیر خشم الهی و بیزاری از رضای او ، مایه حبط اعمال

اتَّبِعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهُ و کرهوا رضونه فأحبط أعمالهم

5- آثار تبری از شرک

5- پرستش خدا، بیزاری از شرک، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استغفار از گناهان، مقدمه هایی لازم برای حرکت به سوی خدا و تقرب به درگاه او

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ . . . وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ

ص: 52

ظاهر این است که «توبوا إلیه» عطف به همه جمله های سابق «الّا تعبدوا..»، «إِنّی لکم منه...» و «أن استغفروا...» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 7

7- اعتقاد راسخ حضرت ابراهیم (ع)، به برخوردار شدن از هدایت الهی در پرتو برائت از شرک و بت پرستی

إِنّی براء ممّا تعبدون... فإِنَّه سیهدین

6- آثار تبری از عبادت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 2

2- اختصاص دادن پرستش به خداوند و دوری از عبادت غیر او، نشانه عقل و خردمندی است.

أفغیر الله تأمرونی أعبد أیّها الجهلون... بل الله فاعبد

«فا» در «فاعبد» جزا برای شرط مقدر است و تقدیر آن - به قرینه مقابله با «أیّها الجاهلون» - می تواند چنین باشد: «إن كنت عاقلاً فاعبدالله».

7- آثار تبری از کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 24

24 - رشد واقعی انسان، در پرتو محبت دین و بیزاری از کفر و گناه

حَبِّبَ إِلَیْکُمُ الْإِیْمَنَ... وَ كَرَّهَ إِلَیْکُمُ الْکُفْرَ... أُولَئِکَ هُمُ الرُّشْدُونَ

8- آثار تبری از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 24

24 - رشد واقعی انسان، در پرتو محبت دین و بیزاری از کفر و گناه

حَبِّبْ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ... وَكَرِّهْ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ... أُولَئِكَ هُمُ الرَّشِدُونَ

ص: 53

9- اعلام تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 216 - 1

1 - فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اظهار بیزاری از رفتار شرک آمیز خویشاوندان خود در صورت امتناع از ایمان آوردن

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ.. فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ

ضمیر فاعل در «عصوک» به «عشیره» بازمی گردد.

10- اعلام تبری امام علی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 15

15 - از امام باقر (ع) روایت شده است که فرمود: «خطب علی (ع) الناس... فقال: من كانت له مده فهو إلى مدته و من لم

يكن له مده فمدته أربعة أشهر و كان خطب يوم النحر...»

علی (ع) [هنگام اعلام براءت] برای مردم سخنرانی کرد.. و فرمود: ... هر کس برای او مدت تعیین شده تا همان مدت، و کسی که برای

او مدت تعیین نشده تا چهار ماه مهلت دارد و این سخنرانی روز عید قربان بود ...».

11- اعلام تبری در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 3

3 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت، روز ابلاغ پیام براءت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عموم مردم حاضر در مراسم حج

وَأَذِّنْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ

بر اساس نظر مفسران، سال نهم هجرت، سال اعلام براءت است و بر پایه روایاتی که از ائمه معصومین (ع) رسیده است، روز حج اکبر،

دهم ذیحجه است.

12- اعلام تبری محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- اعلام بيزاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از شرکوری مشرکان مکة و گناهان آنان

و أنا بریء مما تجرمون

ص: 54

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند فرمان داشت ، یکتاپرستی خویش و گریزش از شرک را اعلام کند .

قل إنما أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ تباین معبود خود با معبود های مشرکان و تصریح به ناهماهنگی کامل ، بین شرک و توحید

قل . . . لا أعبد ما تعبدون

13- اعلان تبری از تهمت به مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 16 - 9

9 - اظهار تنفر و نشان دادن واکنش منفی ، وظیفه مسلمانان در برابر شایعه ها و تهمت های بی دلیل جنسی علیه دیگر مسلمانان

و لولا إذ سمعتموه قلتم ما یكون لنا أن نتكلم بهذا سبحنك هذا بهتن عظیم

14- اعلان تبری هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 5

5- هود (ع) به مشرکان اعلان کرد که از معبودهایشان بیزار است و آنها را منشأ هیچ تأثیری نمی داند و شایسته پرستش نمی شمارد .

قال . . . اشهدوا انی بریء مما تشرکون

بیزاری و تنفر هود(ع) از بتها و معبودهای اهل شرک، به معنای منشأ اثر ندانستن آنها و شایسته عبادت نشمردنشان است. از اینکه هود(ع) در خطاب به مردم نگفت: «اشهدکم»، ولی در گواه خواهی از خداوند گفت: «أشهد الله» معلوم می شود مراد از «واشهدوا»، مجرد اعلان است نه شاهد گرفتن مردم.

15- اهمیت تبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 1

ص: 55

1- ضرورت پرهیز مسلمانان از پذیرش ولایت و حاکمیت یهود و نصارا

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء

یکی از معانی ولایت، امارت و سلطنت است. (قاموس المحيط)، بنابراین «ولی» می تواند به معنای امیر و حاکم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 114 - 10

10 - لزوم تبری و بیزاری جستن از دشمنان خدا، هر چند که از خویشاوندان نزدیک باشند .

فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 116 - 11

11 - لزوم تبری از دشمنان خدا و تکیه نکردن بر قدرت و کمک آنان

فما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه . . . ما لکم من دون الله من ولیّ ولا نصیر

16- اهمیت تبری از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 8

8 - بیزاری جستن از مظاهر کفر و شرک، همانند تبری جستن از اندیشه کفر، امری بایسته

کانت لکم أسوه حسنه . . . إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منکم و ممّا تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 2

2- لزوم اظهار تنفر و انزجار از مشرکان و عقاید انحرافی و باطل آنها و ارائه راه هدایت به آنان

إذ قال لأیّیه . . . أفّ لکم و لماتعبدون

17- اهمیت تبری از ظالمان

11- لزوم پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان و سرکشی و تمایل نداشتن و تکیه نکردن بر ستمگران ، از مواعظ و پند های مهم خداوند است

فاستقم كما أمرت . . . و لاتطغوا . . . و لاتركنوا إلی الذین ظلموا . . . ذلک ذکری للذکر

ص: 56

18- اهمیت تبری از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 2

2- لزوم اظهار تنفر و انزجار از مشرکان و عقاید انحرافی و باطل آنها و ارائه راه هدایت به آنان

إذ قال لأبيه . . . أف لکم ولما تعبدون

19- اهمیت تبری از کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 8

8- بیزاری جستن از مظاهر کفر و شرک، همانند تبری جستن از اندیشه کفر، امری بایسته

کانت لکم أسوه حسنه . . . إذ قالوا لقومهم إنا برءوا منکم و ممّا تعبدون

20- اهمیت تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 2

2- لزوم اظهار تنفر و انزجار از مشرکان و عقاید انحرافی و باطل آنها و ارائه راه هدایت به آنان

إذ قال لأبيه . . . أف لکم ولما تعبدون

21- تبری ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 14، 9، 8

8 - ابراهیم(ع) با افول خورشید، بیزاری خویش نسبت به پندارهای شرک قوم خویش پرده برداشت.

فلما أفلت قال یقوم إنی بریء مما تشرکون

چنانچه «ما» در «ما تشرکون» مصدریه باشد، مضمون جمله چنین می شود: «بریء من اشراککم». برداشت فوق بر این اساس است.

9- ابراهیم(ع) در پی ابطال مستدل عقاید شرک آمیز قوم خویش، به صراحت از معبودهای آنان بیزاری جست.

فلما رء الشمس . . . إني بريء مما تشركون

ص: 57

چنانچه «ما» در «مما تشرکون» موصول باشد، مضمون جمله چنین است: «بریء من الذی تشرکون به». یعنی از چیزهاییکه به آن شرک میورزید بیزارم.

14 - عن أبي عبدالله(ع): .. كشف الله له (إبراهيم) عن السموات حتى رأى العرش و من عليه و اراه الله ملكوت السموات و الأرض فعند ذلك «قال يا قوم إني بريء مما تشرکون»

از امام صادق(ع) روایت شده است: .. خداوند برای ابراهیم(ع) آسمانها را نمایان کرد تا اینکه عرش و ساکنان آن را مشاهده نمود و خدا ملکوت آسمانها و زمین را به او نمایاند، در این هنگام گفت: «ای قوم من، از آنچه شریک خدا می دانید، بیزارم»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 16، 9

9 - بیزاری جستن ابراهیم (ع) از پدرش ، پس از یقین به هدایت ناپذیری و عداوت او با خدا

فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

16 - تبرّی ابراهیم (ع) از «آزر» ، علی رغم داشتن خویشاوندی با وی ، تبلور خشوع عمیق او در برابر خدا

أنه عدو لله تبرأ منه إن إبراهيم لأوه حلیم

یکی از معانی که اهل لغت برای «أواه» برشمرده اند، خضوع و خشوع شدید است. یعنی ابراهیم(ع)، در برابر خدا بسیار خاضع و خاشع بود. برداشت فوق بدان احتمال است که جمله «إن إبراهيم لأواه» برای بیان علت تبرّی حضرت ابراهیم(ع) از آزر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 1

1- ابراهیم (ع) ، زندگی در میان هم کیشان آزر را هم سان زندگی در خانه او ، مانعی در راه خداپرستی خویش دیده و از همه آنها کناره گیری کرد .

و أعتزلکم و ما تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از محیط شرک و بت پرستی هجرت کرد و از بت پرستان و معبود های آنان کناره گیری کرد .

فلما أعتزلهم و ما یعبدون من دون الله و هبنا له إسحق و یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 1

1- اظهار تنفر و انزجار شدید ابراهیم (ع) از بت پرستان و معبود های آنان

أَفَّ لَكُمْ وَلَمَا تَعْبُدُونَ

«أَفَّ» کلمه ای است که به هنگام تنفر و انزجار از چیزی و یا شخصی، به کار می رود. تنوین «أَفَّ» برای تعظیم است؛ یعنی، انزجار قوی و شدید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 58

1 - اعلان براءت حضرت ابراهیم (ع) از شرک و بت پرستی قوم خود

و إذ قال إبرهیم لأبیه و قومه إننی براء ممّا تعبدون

4 - آیین شرک ، مورد نفرت و انزجار عمیق ابراهیم (ع)

إننی براء ممّا تعبدون

به کارگیری کلمه «براء» (مصدر «برء») به جای «بریء» حاکی از شدت تنفر و انزجار است.

5 - ابراهیم (ع) ، نمونه انسان آزاد از تعصبات قومی و جاهلی

و إذ قال إبرهیم لأبیه و قومه

ذکر داستان ابراهیم(ع) و اعلان موضع آن حضرت در برابر عقاید سنتی جامعه خویش - پس از یادکرد پیروی کورکورانه مشرکان از نیاکان خود - می تواند در جهت ارائه الگوی سنت شکنی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 24,9,6

6 - اظهار براءت و بیزاری ابراهیم (ع) و همگامانش ، از مظاهر شرک و قوم مشرک خویش

إذ قالوا لقومهم إنّا برءؤا منکم و ممّا تعبدون

9 - ابراهیم (ع) و همگامانش ، پیشتازان براءت از مشرکان و کافران

قد کانت لکم أسوه حسنه فی إبرهیم و الذین معه . . . إذ قالوا

برداشت بالا با توجه به این نکته است که خداوند، از میان همه پیامبران و امت های پیشین، ابراهیم(ع) و همگامانش را الگوی براءت از مشرکان معرفی کرده است.

24 - توکل ابراهیم (ع) و همراهانش ، بر خدای یگانه در براءت از مشرکان و پیامد های آن

إذ قالوا لقومهم إنّا برءؤا منکم . . . ربّنا علیک توکلنا

22- تبری اخروی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 8

8 - اقدام پیشوایان شرک به اظهار برائت از پیروان خویش در قیامت

و یوم ینادیهم . . . تبرأنا إلیک

23- تبری اخروی معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 14 - 4

ص: 59

4 - حضور معبود ها در قیامت و انکار و تبری آنان از شرک‌ورزی مشرکان

و یوم القیمه یکفرون بشرکم

24- تبری از آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 9،16

9 - بیزاری جستن ابراهیم (ع) از پدرش ، پس از یقین به هدایت ناپذیری و عداوت او با خدا

فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

16 - تبری ابراهیم (ع) از « آزر » ، علی رغم داشتن خویشاوندی با وی ، تبلور خشوع عمیق او در برابر خدا

أنه عدو لله تبرأ منه إن إبرهیم لأوه حلیم

یکی از معانی که اهل لغت برای «اُواه» برشمرده اند، خضوع و خشوع شدید است. یعنی ابراهیم (ع)، در برابر خدا بسیار خاضع و خاشع بود. برداشت فوق بدان احتمال است که جمله «إن إبرهیم لأوه» برای بیان علت تبری حضرت ابراهیم (ع) از آزر باشد.

25- تبری از افترا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 3

3 - شعیب (ع) و همگامان مؤمنش ، بیزار از گرایش به آیین شرک و افترا بستن بر خدا

قال أو لو كنا کرهین. قد افترینا علی الله کذبا إن عدنا فی ملتکم

26- تبری از افساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 1

1- فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش ، بر منزّه بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر ، سوگند یاد کردند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سرقین

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است؛ ولی در حقیقت «ما جننا...» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

ص: 60

27- تبری از باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 2

2 - دعوت کنندگان به سوی حق در صورت مواجه شدن با پافشاری مردم بر انکار حق ، باید با اعلان تبری از باطل ، آنان را به حال خود رها کنند .

وإن كذبوك فقل .. وانا برىء مما تعملون

28- تبری از باغدار متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 38 - 1

1- مرد مؤمن (سمبل ایمان) از بیش و منش کفرآلود ثروت مند دنیاگرا ، اظهار بی زاری کرد .

لکنأ هو الله ربی

29- تبری از بت پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 1,2

1- ابراهیم (ع) ، زندگی در میان هم کیشان آزر را هم سان زندگی در خانه او ، مانعی در راه خداپرستی خویش دیده و از همه آنها کناره گیری کرد .

واعتزلکم و ما تدعون من دون الله

2- حضرت ابراهیم (ع) در پاسخ به تهدید های آزر ، تصمیم خود را بر دوری گزیدن از بت پرستان و بت ها ، اعلام کرد .

واعتزلکم و ما تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از محیط شرک و بت پرستی هجرت کرد و از بت پرستان و معبود های آنان کناره گیری کرد .

فلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ وَ مَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ هَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 1

ص: 61

1- اظهار تنفر و انزجار شدید ابراهیم (ع) از بت پرستان و معبود های آنان

أَفْ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ

«أَفٌّ» کلمه ای است که به هنگام تنفر و انزجار از چیزی و یا شخصی، به کار می رود. تنوین «أَفٌّ» برای تعظیم است؛ یعنی، انزجار قوی و شدید.

30- تبری از بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از محیط شرک و بت پرستی هجرت کرد و از بت پرستان و معبود های آنان کناره گیری کرد .

فَلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 89 - 2

2- اعتقاد به یگانگی خدا و بیزاری از شرک و بت پرستی ، نشانه بهره مندی از قلب سلیم

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

در آیات پیشین، سخن درباره مبارزه حضرت ابراهیم(ع) با شرک و بت پرستی است. با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل، می توان گفت که مراد آن حضرت از قلب سلیم، قلب خالی از شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 1

1 - اعلان برائت حضرت ابراهیم (ع) از شرک و بت پرستی قوم خود

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ

31- تبری از پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 2

2- اظهار خداترسی و نیز تبرّی شیطان در قیامت از پیروان خویش ، بی ثمر در نجات او از کیفر اخروی

قال إني بريء منك إني أخاف الله .. فكان عقبتهما أنّهما في النار

ص: 62

32- تبری از تعصب قومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 5

5 - ابراهیم (ع) ، نمونه انسان آزاد از تعصبات قومی و جاهلی

و إذ قال إبرهیم لأبیہ و قومہ

ذکر داستان ابراهیم(ع) و اعلان موضع آن حضرت در برابر عقاید سنتی جامعه خویش - پس از یادکرد پیروی کورکورانه مشرکان از نیاکان خود - می تواند در جهت ارائه الگوی سنت شکنی باشد.

33- تبری از تکذیب اندازهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 17 - 4

4 - مراقبت خویش از تکذیب هدایت های الهی و انداز های او و مصون داشتن خود از پیامد های آن ، از ویژگی های با تقواترین انسان ها است .

الذی کذب و تولی . و سیجنبہا الأتقی

وصف «الأتقی» - به قرینه آیه قبل - ناظر به پرهیز از تکذیب و تولی است؛ بنابراین تمام مؤمنان را شامل است. گفتنی است که محافظت خود از تکذیب و تولی، (مراقبت های دینی) در مقایسه با پرهیز از خسارت های مالی و بدنی، (مراقبت های غیر دینی) مفیدتر و برتر است. از این رو همه افرادی که تقوای دینی دارند، از کسانی که مراقب خطرهای غیر دینی اند؛ متقی تر (أتقی) معرفی شده اند.

34- تبری از تکذیب هدایت های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 17 - 4

4 - مراقبت خویش از تکذیب هدایت های الهی و انداز های او و مصون داشتن خود از پیامد های آن ، از ویژگی های با تقواترین انسان ها است .

الذی کذب و تولی . و سیجنبہا الأتقی

وصف «الأتقی» - به قرینه آیه قبل - ناظر به پرهیز از تکذیب و تولی است؛ بنابراین تمام مؤمنان را شامل است. گفتنی است که محافظت

خود از تکذیب و تولّی، (مراقبت های دینی) در مقایسه با پرهیز از خسارت های مالی و بدنی، (مراقبت های غیر دینی) مفیدتر و برتر است. از این رو همه افرادی که تقوای دینی دارند، از کسانی که مراقب خطرهای غیر دینی اند؛ متقی تر (أتقی) معرفی شده اند.

ص: 63

35- تبری از جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 11

11 - لزوم پرهیز محبت و دلسوزی نسبت به مشرکانی که دوزخی بودنشان حتمی است .

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشركين ... أنهم أصحاب الجحيم

36- تبری از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 26 - 11

11- کراهت و بیزاری از رهنمود های خداوند ، درون مایه اصلی کفر *

قالوا للذين كرهوا ما نزل الله سنطيعكم

برداشت بالا- بنابراین نکته است که مراد از «الذین کرهاوا. . .» کافران بوده و وصف «کرهوا» به جای «کفروا» آمده باشد تا این واقعیت آشکار شود که آنچه کافران را به کفر کشانده، هواپرستی و بیزاری از دستورات دین است؛ نه نارسایی بیان دین و شبهات فکری و فلسفی آنان.

37- تبری از خرافات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 7

7- اعلام انزجار از عقاید باطل و خرافی ، گامی ضروری برای مبلغان دین

قال إني أشهد الله . . . أني بريء مما تشركون

38- تبری از خورشیدپرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 8

8 - ابراهیم(ع) با افول خورشید، بیزاری خویش نسبت به پندارهای شرک قوم خویش پرده برداشت.

فلما أفلت قال يقوم إني برىء مما تشركون

چنانچه «ما» در «ما تشرکون» مصدریه باشد، مضمون جمله چنین می شود: «بریء من اشراککم». برداشت فوق بر این اساس است.

ص: 64

39- تبری از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 13

13 - مؤمنان ، وظیفه دار تبری و بیزاری نسبت به دشمنان

لاتتخذوا اليهود والنصرى أولياء .. و من يتولهم منكم فانه منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 15

15 - تبری و بیزاری از دشمنان دین ، نشانه تقوا و ایمان

لاتتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً .. أولياء و اتقوا الله ان كنتم مؤمنين

40- تبری از دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6

6 - دوستی با خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبری از دشمنان آنان ، از نشانه های ایمان راستین

و لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنین وليجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 10

10 - لزوم تبری و بیزاری جستن از دشمنان خدا ، هر چند که از خویشاوندان نزدیک باشند .

فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 116 - 11

11 - لزوم تبری از دشمنان خدا و تکیه نکردن بر قدرت و کمک آنان

فما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه . . ما لكم من دون الله من وليّ ولا نصير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16، 14، 12، 6

6 - تبرّی از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از نشانه های ایمان راستین

لاتجد قومًا . . أو عشیرتهم

ص: 65

12 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه ایمان محکم و استوار است .

لا تجد قومًا .. أولئك كتب في قلوبهم الإيمن

14 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه مؤید بودن انسان به روحی از جانب خداوند

أولئك .. و أیدهم بروح منه

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبری جستن از آنان، نشانه ایمان زنده و پویا است .

أولئك .. أیدهم بروح منه

41- تبری از دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6

6 - دوستی با خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبری از دشمنان آنان، از نشانه های ایمان راستین

و لم يتخذوا من دون الله و لا رسوله و لا المؤمنین ولیجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16، 14، 12، 6

6 - تبری از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از نشانه های ایمان راستین

لا تجد قومًا .. أو عشیرتهم

12 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه ایمان محکم و استوار است .

لا تجد قومًا .. أولئك كتب في قلوبهم الإيمن

14 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه مؤید بودن انسان به روحی از جانب خداوند

أولئك .. و أیدهم بروح منه

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبری جستن از آنان، نشانه ایمان زنده و پویا است .

أولئك .. أیدهم بروح منه

42- تبری از دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6

6 - دوستی با خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبری از دشمنان آنان، از نشانه های ایمان راستین

ولم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنين وليجه

ص: 66

43- تبری از دین مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 13، 14

13- یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی نکردن خویش از آیین و شریعت مصریان کافر به خدا و ناباور به قیامت را، ابراز داشت.

اینی ترکت مله قوم لایؤمنون بالله و هم بالأخره هم کفرون

14- پیروی نکردن یوسف (ع) از آیین مصریان و ایمانش به خدا و آخرت، موجب دستیابی او به علم غیب و دانش تعبیر رؤیا شد.

ذلکما مما علمنی ربی اینی ترکت مله قوم لایؤمنون

جمله «اینی ترکت...» تعلیل برای «علمنی ربی» می باشد؛ یعنی، خداوند به خاطر اینکه من آیین کافران را وانهادم و پیروی نکردم، چنین علمی را به من آموخت.

44- تبری از رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 4، 1

1 - بازگشت به دنیا برای تبری از سران شرک و مخالفت کردن با آنان، آرزوی مشرکان پیرو در صحنه قیامت

وقال الذین اتبعوا لوأن لنا کره فنتبراً منهم

«کر» به معنای رجوع و «کره» به معنای یکبار رجوع کردن است و مراد از آن، بازگشت به دنیا می باشد. بنابراین «لوأن لنا کره»؛ یعنی، ای کاش یکبار دیگر به دنیا باز می گشتیم!

4 - حس انتقام جویی، وادار کننده مشرکان پیرو به تبری از سران شرک، نه حق جویی و حقیقت طلبی

فنتبراً منهم کما تبرّوا منا

جمله «کما تبرّوا منا» (چون آنان از ما بیزاری کردند و یا همان گونه که آنان از ما بیزاری جستند) بیانگر انگیزه اظهار تبری مشرکان پیرو است.

45- تبری از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلام یگانگی خداوند و اظهار بیزاری از شرک و معبودهای مشرکان

قل إنما هو إله واحد وإنی بریء مما تشركون

24 - لزوم پایداری در عقیده توحیدی و اعلام صریح بطلان شرک و بیزاری از معبودهای مشرکان

قل لا أشهد قل إنما هو إله واحد وإنی بریء مما تشركون

ص: 67

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 11، 12، 14، 8

8 - ابراهیم(ع) با افول خورشید، بیزاری خویش نسبت به پندارهای شرک قوم خویش پرده برداشت.

فلما أفلت قال يقوم إني برىء مما تشركون

چنانچه «ما» در «ما تشرکون» مصدریه باشد، مضمون جمله چنین می شود: «برىء من اشراککم». برداشت فوق بر این اساس است.

11 - ضرورت بیزاری جستن از معبودهای مشرکان و عقاید شرک

إني برىء مما تشركون

12 - عن الرضا(ع): إن إبراهيم(ع) وقع إلى ثلاثة اصناف .. صنف يعبد الشمس ... «فلما» أصبح و «رأى الشمس بازغه قال هذا ربي هذا أكبر» من الزهره و القمر على الانكار و الاستخبار ... «فلما أفلت» قال للاصناف الثلاثة من عبده الزهره و القمر و الشمس «يا قوم إني برىء مما تشركون ...».

از امام رضا(ع) روایت شده است: .. ابراهیم(ع) با سه گروه برخورد کرد ... گروهی که خورشید را می پرستیدند ... پس چون صبحگاهان خورشید را تابان دید از روی انکار و استخبار گفت: این پروردگار من است این، از ستاره زهره و ماه بزرگتر است ... پس هنگامی که غروب کرد به گروههای سه گانه پرستنده زهره، ماه و خورشید گفت: «ای قوم من، من از آنچه شما شریک خدا می دانید، بیزارم» ...

14 - عن أبي عبدالله(ع): .. كشف الله له (إبراهيم) عن السموات حتى رأى العرش و من عليه و اراه الله ملكوت السموات و الأرض فعند ذلك «قال يا قوم إني برىء مما تشركون» ...

از امام صادق(ع) روایت شده است: .. خداوند برای ابراهیم(ع) آسمانها را نمایان کرد تا اینکه عرش و ساکنان آن را مشاهده نمود و خدا ملکوت آسمانها و زمین را به او نمایاند، در این هنگام گفت: «ای قوم من، از آنچه شریک خدا می دانید، بیزارم» ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 2

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت انعطاف ناپذیری خود را نسبت به آیین شرک به عنوان فرمانی صریح از جانب خداوند، به مشرکان ابلاغ کند .

قل يأيها الناس .. وأمرت أن أكون من المؤمنين. وأن أقم وجهك للدين حنيفاً ولات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 106 - 1

1- خداوند ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از نیایش به درگاه هر چیزی غیر خودش بر حذر داشته است .

و لاتدع من دون الله ما لا ینفعک و لا یضرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 35 - 7

7- اعلام بیزاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از شرکورزی مشرکان مکه و گناهان آنان

و أنا بریء مما تجرمون

ص: 68

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 9

9- یوسف (ع) و پدرانش ابراهیم، اسحاق، یعقوب (ع)، موحّدانی میرا از کمترین شرک‌ورزی به خدا

ما کان لنا أن نشرك بالله من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 2

2- مرد مؤمن، با اعتراف به ربوبیت خدای یگانه و اظهار بی‌زاری از شرک، اندیشه خود را از افکار انحرافی ثروت مند مغرور، متمایز ساخت.

لكنّا هو الله ربّي ولا أشرك برّبّي أحدًا

«لكنّا» در اصل «لكنّ أنا» بوده است و پس از حذف همزه «أنا» و ادغام نون‌ها، دو کلمه، به صورت یک کلمه نوشته می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از محیط شرک و بت پرستی هجرت کرد و از بت پرستان و معبودهای آنان کناره‌گیری کرد.

فلّمّا اعتزلهم و ما يعبدون من دون الله و هبنا له إسحق و يعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 89 - 2

2- اعتقاد به یگانگی خدا و بیزاری از شرک و بت پرستی، نشانه بهره‌مندی از قلب سلیم

إلاّ من أتى الله بقلب سليم

در آیات پیشین، سخن درباره مبارزه حضرت ابراهیم (ع) با شرک و بت پرستی است. با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل، می‌توان گفت که مراد آن حضرت از قلب سلیم، قلب خالی از شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، یکتاپرستی خود و بیزاری اش از شرک و بت پرستی را اعلام کرد .

ءَاتَّخَذَ مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 4، 1

1 - اعلان برائت حضرت ابراهیم (ع) از شرک و بت پرستی قوم خود

و إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ

4 - آیین شرک ، مورد نفرت و انزجار عمیق ابراهیم (ع)

ص: 69

إِنِّي براء ممّا تعبدون

به کارگیری کلمه «براء» (مصدر «برء») به جای «بریء» حاکی از شدت تنفر و انزجار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 4

4- تمسک شیطان به ربوبیت الهی در دادگاه اخروی ، برای مبرّا جلوه دادن خود از گناهان مشرکان *

قال قرینه ربّنا ما أطعیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 11، 6

6 - اظهار براءت و بیزاری ابراهیم (ع) و همگامانش ، از مظاهر شرک و قوم مشرک خویش

إذ قالوا لقومهم إنا براءؤنا منکم و ممّا تعبدون

11 - بیزاری از شرک ، نقد و انکار شخصیت مشرکان و ستیز علنی با آنان ، سه مرحله حرکت توحیدی ابراهیم (ع)

إنا براءؤنا منکم .. کفرنا بکم و بدا بیننا و بینکم العدو و البغضاء

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که عبارت های «إنا براءؤنا»، «کفرنا بکم» و «بدا بیننا و بینکم» - چنان که ظاهر ترتیب مقتضی آن است - بیانگر سه مرحله متوالی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 4 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، گذشته زندگی خود را از آلودگی به شرک مبرّا خواند .

و لا أنا عابد ما عبدتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 3

3 - اندیشه توحیدی و مبرّا از شرک ، سفیهانه و نامعقول در نظر کافران قوم هود

قال الملائة الذين كفروا من قومه إنا لنريك في سفاهاه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 89 - 3

3 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، بيزار از گرايش به آيين شرک و افترا بستن بر خدا

قال أولو كنا كرهين . قد افترينا على الله كذبا إن عدنا في ملتكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 22 - 17

17 - شيطان در قيامت به پيروان خود اعلام خواهد کرد که وی در دنيا عقیده آنان را در شريك قرار دادن او برای خدا ، قبول

ص: 70

نداشته است .

وقال الشيطان .. إني كفرت بما أشركتمون من قبل

برداشت مبتنی بر این احتمال است که «ما» در آیه مصدری باشد و «أشركتم» را به تأویل مصدر ببرد و مفعول آن ضمیر منفصل محذوف باشد. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: من شریک قرار داده شدن خودم را برای خدا از جانب شما قبول نداشتم و به آن کافر بودم.

46- تبری از شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 18

18- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه ، به او گوشزد کرد که وی را رب و مالک خویش نخواهد دانست و خود را بنده او نخواهد شمرد .

إن ربی بکیدهنّ علیم

47- تبری از شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 138 - 4

4- اهل ایمان ، از شرک در عبادت منزّه و میرا هستند .

و نحن له عبدون

برداشت فوق، از تقدیم «له» بر «عابدون»، که دلالت بر حصر دارد، استفاده شده است.

48- تبری از طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 60 - 2

2 - اعلام انزجار و تنفر پیروان طاغیان از آنان

قالوا بل أنتم لامرحبا بکم

برداشت یاد شده از لحن آیه شریفه استفاده می شود.

49- تبری از طغیانگری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 2

2- تبری شیطان در قیامت ، از انحرافات و طغیان گری مشرکان

قال قرینه ربنا ما أطغیته

بنابراین که مراد از «قرین» شیطان باشد، برداشت بالا به دست می آید.

50- تبری از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 7

7- اعلام انزجار از عقاید باطل و خرافی ، گامی ضروری برای مبلغان دین

قال إني أشهد الله . . . أني بريء مما تشركون

51- تبری از غضب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 4

4 - توجه به خدادادی بودن شرح صدر ، مایه اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعك ربك و ما قلی . . . ألم نشرح لك صدرك

هدف از استفهام در «آلم نشرح . . .» - که برای تقریر است - با توجه به ارتباط آن با محتوای سوره قبل، توجه دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نعمت هایی است که نشان محبوب بودن او نزد خداوند است تا نگرانی های احتمالی آن حضرت از میان برود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 2 - 8

8 - توجه به عنایت های خداوند در رفع مشکلات رسالت ، مایه اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما وَدْعَكَ رَبِّكَ و ما قَلِي . . . و وضعنا عنك و زرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 7

7 - توجّه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خدادادی بودن نعمت خوش نامی ، مایه اطمینان آن حضرت به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما وَدْعَكَ رَبِّكَ و ما قَلِي . . . و رفعنا لك ذکرک

ص: 72

6- بیزاری جستن شیطان از کافران ، به منظور تبرئه خویش و بر دوش نکشیدن بار گناه آنان

قال اِنِّی بریء منک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 73

9- ابراهیم (ع) و همگامانش، پیشتازان برائت از مشرکان و کافران

قد كانت لكم أسوه حسنه في إبرهيم و الذين معه . . . إذ قالوا

برداشت بالا با توجه به این نکته است که خداوند، از میان همه پیامبران و امت های پیشین، ابراهیم(ع) و همگامانش را الگوی برائت از مشرکان معرفی کرده است.

33 - « عن أبي عبد الله (ع) . . . قال . . . الوجه الخامس من الكفر كفر البرائه و ذلك قوله عزّوجلّ يحكى قول ابراهيم (ع) « كفرننا بكم . . . » یعنی تبرّأنا منكم . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: قسم پنجم از کفر، کفر برائت است و این سخن خداوند عزّوجلّ است که از قول ابراهیم(ع) حکایت کرده که [به قوم مشرک خود] گفت: «کفرننا بکم. . .»؛ یعنی، ما از شما بیزارى جستیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - لزوم توأم بودن مبارزه (برائت از کافران معاند) ، با دعا و استغفار به درگاه خداوند

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا. . . ربنا عليك توكلنا... ربنا لاتجعلنا

14 - « عن أبي جعفر (ع) . . . انّ الله أمر نبيّه (صلى الله عليه و آله) و المؤمنين بالبرائه من قومهم ماداموا كفّاراً فقال : « قد كانت لكم أسوه حسنه في إبراهيم و الذين معه إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منكم و ممّا تعبدون . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: خداوند به رسول خود و مؤمنان امر فرموده تا از قوم خود، مادامی که در حال کفر هستند، برائت جویند [آن جا که] می فرماید: «برای شما در زندگی ابراهیم و کسانی که با او بودند الگوی خوبی است؛ زیرا آنان به قوم خود گفتند: إنا برءؤا منكم و ممّا تعبدون».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - « عن أمير المؤمنين (ع) . . . و قد ذكّر المنافقين و مازال رسول الله (صلى الله عليه و آله) يتألّفهم و يُقرّبهم و يُجلسُهم عن يمينه و عن شماله حتّى أذن الله عزّوجلّ له فى إبعادهم . . . بقوله « فمال الذين كفروا قبلك مهطعين عن اليمين و عن الشمال عزيزين . . . » ;

امیرالمؤمنین(ع) در ضمن سخنانی که درباره منافقان داشت فرمود: . . . رسول خدا(صلى الله عليه و آله) پیوسته با آنان مدارا و الفت با ایشان را تحمل می کرد و آنان را به خود نزدیک می کرد و آنها را در راست و چپ خود می نشاند تا آن که خدای عزّوجلّ به آن حضرت

اذن داد که آنان را از خود دور نماید...؛ با گفته خود که فرمود: (فمالِ الذین کفروا قبلک مهطعین...)».

55- تبری از کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 4

4 - امتنان الهی بر مؤمنان ، به سبب افکندن محبت ایمان و بیزاری از کفر در قلب آنان

ولکنّ اللّٰه حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ... وَكَرِهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ... فَضُلًّا مِنَ اللّٰهِ وَنَع

ص: 74

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 1

1 - دین کافران برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، غیر قابل پذیرش بود .

لکم دینکم

درباره مفاد این آیه سه بیان وجود دارد: 1. من دین شما را نخواهم پذیرفت و شما هم دین من را نمی پذیرید؛ بنابراین، سازش من و شما امکانپذیر نیست و درگیری تبلیغاتی ادامه خواهد یافت (برداشت های یکم تا چهارم، ناظر به این معنا است)؛ 2. شما به راه خود بروید و من هم به راه خود می روم، نه شما به من کاری داشته باشید و نه من به شما کاری دارم (برداشت های پنجم و ششم، ناظر به این مفاد است)؛ 3. دین شما لایق خود شما است و دین من شایسته خود من است؛ نه شما زینده دین من هستید و نه دین شما زینده من است (برداشت های هفتم و هشتم، این معنا را می رساند).

56- تبری از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 7

7- اعلام بیزاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از شرکورزی مشرکان مکه و گناهان آنان

و أنا بریء مما تجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 216 - 3

3 - لزوم بیزاری جستن انسان از هر عمل مخالف شریعت، هرچند که از خویشان و بستگان او صادر شده باشد .

و أنذر عشیرتک .. فإن عصوک فقل إتی بریء مما تعملون

57- تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 23

23 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به دوری از صف مشرکان

قل إني أمرت . . . ولا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 1,6,8

1 - صدور بیانیه براءت از مشرکان (تحریم روابط مسلمانان با آنان) از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دستور ابلاغ آن به عموم

مردم

ص: 75

و أذن من الله ورسوله إلى الناس . . . أن الله بريء من المشركين ورسوله

«بریء» از «برائت» است و «برائت» به معنای فاصله گرفتن و جدا شدن می باشد. اعلام برائت خدا و رسول از مشرکان دستوری است به مسلمانان که روابط و پیوندهای خود را با مشرکان بگسلند و - به اصطلاح - آنان را تحریم کنند.

6 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت ، آغاز قطع کامل روابط مسلمانان با مشرکان و تحریم همه جانبه آنان از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يوم الحج الأكبر أن الله بريء من المشركين ورسوله

8 - توصیه خداوند به عموم مشرکان مبنی بر رها کردن شرک و گرویدن به توحید و اسلام در پی ابلاغ پیام برائت خدا و رسول به آنان

و أذن من الله . . . فإن تبتم فهو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 11

11 - لزوم پرهیز محبت و دلسوزی نسبت به مشرکانی که دوزخی بودنشان حتمی است .

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشركين . . . أنهم أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 12

12 - ممنوعیت استغفار برای مشرکان و لزوم برائت از آنان ، حکمی مشترک در ادیان آسمانی

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشركين . . . و ما كان استغفار أبرهيم . . . أنه عدول

از اینکه خداوند، به موضوع استغفار حضرت ابراهیم (ع) برای آزر، به عنوان تنها موردی که می تواند در ذهن مسلمانان ایجاد تردید کند پرداخت و از راز آن پرده برداشت نشان می دهد که مسأله ممنوعیت استغفار برای اهل شرک، مشترک همه ادیان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داشت تا در صورت مواجه شدن با پافشاری مشرکان بر تکذیب و انکار ، آنان را به حال خود رها

کرده و از اعمال باطلشان اعلان تبری کند .

وإن کذبوک فقل . . وانا بریء ممّا تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 1

1- ابراهیم (ع) ، زندگی در میان هم کیشان آزر را هم سان زندگی در خانه او ، مانعی در راه خداپرستی خویش دیده و از همه آنها کناره گیری کرد .

و أعتزلکم و ما تدعون من دون اللّٰه

ص: 76

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از محیط شرک و بت پرستی هجرت کرد و از بت پرستان و معبود های آنان کناره گیری کرد .

فلما أعتزلهم و مايعبدون من دون الله و هبنا له إسحق و يعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 2

2- معبود های مشرکان در قیامت ، بطلان و بیهودگی عبادت های مشرکان را برملا کرده و از آن براءت خواهند جست .

سيفكفرون بعبادتهم و يكونون عليهم ضداً

در مورد ضمیرهای موجود در آیه، احتمالاتی ذکر شده است؛ از جمله آن که ضمیر «یکفرون» و «یکونون» به «ءالهه» بازمی گردد و ضمیر «بعبادتهم» و «علیهم» به مشرکان. برداشت یاد شده مبتنی بر این وجه است. گفتنی است که «کفر» در معانی مختلفی از جمله انکار و براءت استعمال شده است (لسان العرب). در این آیه نیز به قرینه «و یکونون علیهم ضداً» به معنای براءت جستن و سلب مسؤولیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 8,6

6- پیشوایان شرک مدعی مسؤولیت نداشتن نسبت به گرویدن پیروانشان به آیین شرک

أغوينهم كما غوينا

به گفته مفسران، عبارت «كما غوينا» صفت برای مصدری است که با فعلش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «أغويناهم فغوا غياً مثل ما غوينا» مقصود گروه یاد شده این است که ما آنان را مجبور به پذیرش شرک نکردیم و در این جهت ما و آنها با هم برابریم. همان طوری که شرک را خودمان اختیار کردیم و کسی ما را مجبور به آن نکرد، آنها نیز خودشان شرک را پذیرا شدند و ما آنان را مجبور نکردیم.

8 - اقدام پیشوایان شرک به اظهار براءت از پیروان خویش در قیامت

و یوم ینادیهم . . . تبرأنا إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 8

8 - تشکیل جبهه توحید ، جدا ساختن خویش از صف مشرکان و پرهیز از درآمیختن با آنان ، سفارش دیگر خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ادع إلى ربك و لا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 0

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 77

2- تبری شیطان در قیامت ، از انحرافات و طغیان گری مشرکان

قال قرینه ربنا ما أطمعته

بنابراین که مراد از «قرین» شیطان باشد، برداشت بالا به دست می آید.

3- تبری همگامان و همراهان مشرکان ، از روش و منش آنان در قیامت

قال قرینه ربنا ما أطمعته

بنابراین که «قرین» اعم از شیطان جن و انس باشد و شامل همراهان و عوامل شرک نیز بشود، برداشت بالا استفاده می شود.

4- تمسک شیطان به ربوبیت الهی در دادگاه اخروی ، برای میرا جلوه دادن خود از گناهان مشرکان *

قال قرینه ربنا ما أطمعته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 24، 9

9- ابراهیم (ع) و همگامانش ، پشتازان برائت از مشرکان و کافران

قد کانت لکم أسوه حسنه فی إبرهیم و الذین معه .. إذ قالوا

برداشت بالا با توجه به این نکته است که خداوند، از میان همه پیامبران و امت های پیشین، ابراهیم(ع) و همگامانش را الگوی برائت از مشرکان معرفی کرده است.

24- توکل ابراهیم (ع) و همراهانش ، بر خدای یگانه در برائت از مشرکان و پیامد های آن

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منکم .. ربنا علیک توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 11

11 - برنامه برائت از مشرکان و نهی از مودت با ایشان ، در جهت مصالح خود مؤمنان و نه خداوند

و من یتولّ فإنّ اللّٰه هو الغنیّ الحمید

با توجه به این که این آیات، در ادامه نهی مؤمنان از مودّت مشرکان است، تعبیر «و من یتولّ» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 2

2- قاطعیت در اعلان جدایی از مشرکان و نفی ارتباط با برنامه های عبادی آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل . . لا أعبد ما تعبدون

58- تبری از مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 3

ص: 78

3 - سران شرک به هنگام مواجه شدن با عذاب قیامت ، از پیروانشان فاصله گرفته و از آنان بیزار می شوند .

إذ تبرا الذين اتبعوا من الذين اتبعوا وأوا العذاب

جمله «و رأوا العذاب» جمله حالیه است؛ یعنی، تبری و بیزاری سران شرک از پیروانشان در آن حال است که با عذاب مواجه می شوند.

59- تبری از معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 23, 24

23 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلام یگانگی خداوند و اظهار بیزاری از شرک و معبودهای مشرکان

قل إنما هو إله وحد و إني بريء مما تشركون

24 - لزوم پایداری در عقیده توحیدی و اعلام صریح بطلان شرک و بیزاری از معبودهای مشرکان

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إني بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 9, 11

9 - ابراهیم (ع) در پی ابطال مستدل عقاید شرک آمیز قوم خویش، به صراحت از معبودهای آنان بیزاری جست.

فلما رء الشمس .. إني بريء مما تشركون

چنانچه «ما» در «مما تشركون» موصول باشد، مضمون جمله چنین است: «بريء من الذي تشركون به». یعنی از چیزهاییکه به آن شرک میورزید بیزارم.

11 - ضرورت بیزاری جستن از معبودهای مشرکان و عقاید شرک

إني برء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 5, 6

5- هود (ع) به مشرکان اعلان کرد که از معبودهایشان بیزار است و آنها را منشأ هیچ تأثیری نمی داند و شایسته پرستش نمی شمارد .

قال .. اشهدوا أنى برىء مما تشركون

بیزاری و تنفر هود(ع) از بتها و معبودهای اهل شرک، به معنای منشأ اثر ندانستن آنها و شایسته عبادت نشمردنشان است. از اینکه هود(ع) در خطاب به مردم نگفت: «اشهدکم»، ولی در گواه خواهی از خداوند گفت: «أشهد الله» معلوم می شود مراد از «واشهدوا»، مجرد اعلان است نه شاهد گرفتن مردم.

6- هود (ع) ، خداوند را بر بی تأثیر دانستن معبود های اهل شرک و اعلان بیزاری از آنان ، گواه گرفت .

قال إني أشهد الله واشهدوا أنى برىء مما تشركون

اشهاد (مصدر اشهد) به معنای گواه گرفتن است.

ص: 79

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 6

6- ناتوانی بت ها برای از میان بردن هود (ع) ، علی رغم بیزاری جستن علنی او از آنها ، نشانه حقیقت نداشتن ادعای قوم عاد (ابتلای هود به جنون از ناحیه بت ها)

إن نقول إلاّ اعتراضك بعض الهتنا بسوء... فكيدوني جميعاً ثم لا تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 4،6

4- بیزاری معبود های باطل در قیامت ، از پرستش عبادت گران خود

و كانوا بعبادتهم كفرين

ضمير «كانوا» به معبودها و ضمير «بعبادتهم» به عبادت گران مشرک بازمی گردد.

6- اظهار دشمنی و بیزاری مشرکان ، نسبت به معبود های دروغین خود در قیامت *

كانوا لهم أعداء و كانوا بعبادتهم كفرين

فاعل «كانوا»، ضميرى است که ممکن است به «الناس» برگردد و مرجع ضمير «هم» نیز ممکن است معبودهای مشرکان باشد که در آیه قبل، به عنوان معبودهای غیر الهی از آنها یاد شده است. بر اساس این دو احتمال، نکته یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ تباین معبود خود با معبود های مشرکان و تصریح به ناهماهنگی کامل ، بین شرک و توحید

قل... لا أعبد ما تعبدون

60- تبری از معبودان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 23،24

23 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلام یگانگی خداوند و اظهار بیزاری از شرک و معبودهای مشرکان

قل إنما هو إله واحد وإني بريء مما تشركون

24 - لزوم پایداری در عقیده توحیدی و اعلام صریح بطلان شرک و بیزاری از معبودهای مشرکان

قل لا أشهدك إله إلا هو إله واحد وإني بريء مما تشركون

ص: 80

61- تبری از مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 13

13- یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی نکردن خویش از آیین و شریعت مصریان کافر به خدا و ناباور به قیامت را، ابراز داشت.

اینی ترکت مله قوم لایؤمنون بالله و هم بالأخره هم کفرون

62- تبری انبیا از ظاهرسازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 7

7- پرهیز از هرگونه تکلف و ظاهرسازی در زندگی، از ویژگی های پیامبران

و ما أنا من المتكلفين

تعبیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به این که او از زمره «متکلفان» نیست، می رساند که اصولاً پیامبران اهل تکلف نبودند.

63- تبری برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 8

8- فرزندان یعقوب با این تحلیل که دزدی بنیامین ریشه مادری دارد، درصدد پیراستن خویش از عار و ننگ دزدی او بودند.

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

برادران یوسف با توصیف بنیامین به دارا بودن روحیه دزدی (إن يسرق) و اثبات آن با مطرح ساختن دزدی برادر مادری اش، درصدد بیان این معنا بودند که مادر آن دو در پیدایش روحیه دزدی نقش داشته؛ ولی سایر برادرانش چون از مادرانی دیگرند، از این ناهنجاری پیراسته اند.

64- تبری پیروان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 24، 9، 6

6- اظهار برائت و بیزاری ابراهیم (ع) و همگامانش ، از مظاهر شرک و قوم مشرک خویش

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منكم و ممّا تعبدون

9- ابراهیم (ع) و همگامانش ، پیشتازان برائت از مشرکان و کافران

قد كانت لكم أسوه حسنه فى إبرهیم و الذین معه . . . إذ قالوا

ص: 81

برداشت بالا، با توجه به این نکته است که خداوند، از میان همه پیامبران و امت های پیشین، ابراهیم(ع) و همگامانش را الگوی برائت از مشرکان معرفی کرده است.

24 - توکل ابراهیم (ع) و همراهانش، بر خدای یگانه در برائت از مشرکان و پیامد های آن

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منكم .. ربنا عليك توكلنا

65- تبری پیروان طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 60 - 2

2 - اعلام انزجار و تنفر پیروان طاغیان از آنان

قالوا بل أنتم لامرحبا بكم

برداشت یاد شده از لحن آیه شریفه استفاده می شود.

66- تبری حبیب نجار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 23 - 2

2 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار)، یکتاپرستی خود و بیزاری اش از شرک و بت پرستی را اعلام کرد .

ءأتخذ من دونه ءالهه

67- تبری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 8، 3

3 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت، روز ابلاغ پیام برائت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عموم مردم حاضر در مراسم حج

و أذن من الله ورسوله إلى الناس يوم الحج الأكبر

بر اساس نظر مفسران، سال نهم هجرت، سال اعلام برائت است و بر پایه روایاتی که از ائمه معصومین (ع) رسیده است، روز حج اکبر، دهم ذیحجه است.

8 - توصیه خداوند به عموم مشرکان مبنی بر رها کردن شرک و گرویدن به توحید و اسلام در پی ابلاغ پیام برائت خدا و رسول به آنان

وَأُذِّنُ مِنَ اللَّهِ... فَإِنْ تَبْتِمُ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

ص: 82

68- تبری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 6

6 - پیشوایان شرک مدعی مسؤلیت نداشتن نسبت به گرویدن پیروانشان به آیین شرک

أغوینهم کما غوینا

به گفته مفسران، عبارت «کما غوینا» صفت برای مصدری است که با فعلش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «أغویناهم فغووا غیاً مثل ما غوینا» مقصود گروه یاد شده این است که ما آنان را مجبور به پذیرش شرک نکردیم و در این جهت ما و آنها با هم برابریم. همان طوری که شرک را خودمان اختیار کردیم و کسی ما را مجبور به آن نکرد، آنها نیز خودشان شرک را پذیرا شدند و ما آنان را مجبور نکردیم.

69- تبری رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 3

3 - سران شرک به هنگام مواجه شدن با عذاب قیامت، از پیروانشان فاصله گرفته و از آنان بیزار می شوند.

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا ورأوا العذاب

جمله «ورأوا العذاب» جمله حالیه است؛ یعنی، تبری و بیزاری سران شرک از پیروانشان در آن حال است که با عذاب مواجه می شوند.

70- تبری شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 3

3 - شعیب (ع) و همگامان مؤمنش، بیزار از گرایش به آیین شرک و افترا بستن بر خدا

قال أو لو كنا كرهين. قد افترينا على الله كذباً إن عدنا في ملتكم

71- تبری شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 48 - 17

17 - بیزاری شیطان از فریب خوردگان خود پس از قرار دادن آنان در دام های فریب خویش

ص: 83

و إذ زين لهم .. فلما ترآءت الفتتان ... إني أخاف الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 22 - 17

17- شيطان در قيامت به پيروان خود اعلام خواهد كرد كه وي در دنيا عقیده آنان را در شريك قرار دادن او برای خدا ، قبول نداشته است .

و قال الشيطان .. إني كفرت بما أشرکتون من قبل

برداشت مبتنی بر این احتمال است كه «ما» در آيه مصدری باشد و «أشركتم» را به تأويل مصدر ببرد و مفعول آن ضمير منفصل محذوف باشد. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: من شريك قرار داده شدن خودم را برای خدا از جانب شما قبول نداشتم و به آن كافر بودم.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - ق - 50 - 27 - 2,4

2- تبری شيطان در قيامت ، از انحرافات و طغیان گری مشركان

قال قرينه ربنا ما أطغيته

بنابراین كه مراد از «قرين» شيطان باشد، برداشت بالا به دست می آید.

4- تمسك شيطان به ربوبیت الهی در دادگاه اخروی ، برای مبرا جلوه دادن خود از گناهان مشركان *

قال قرينه ربنا ما أطغيته

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 16 - 5

5 - اظهار بیزاری شيطان از انسان ، پس از فروافكندن او در گرداب كفر

كمثل الشيطان إذ قال للإنسن اكفر فلما كفر قال إني بريء منك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 17 - 2

2 - اظهار خداترسی و نیز تبری شيطان در قيامت از پيروان خویش ، بی ثمر در نجات او از كيفر اخروی

قال إني بريء منكم إني أخاف الله... فكان عقبتهما أنهما في النار

72- تبری قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 18، 10

10 - در قیامت ، قوم ابراهیم - به رغم دوستی در دنیا- از هم برائت می جویند .

ص: 84

ثمّ يوم القيامة يكفر بعضكم ببعض

«يكفر» در این آیه، احتمال دارد به معنای رایج آن، یعنی «کفر ورزیدن» باشد، و احتمال هم دارد به معنای «بی زاری جستن» باشد. برداشت بالا بنابر احتمال دوم است.

18 - «عن أبي عمرو الزبيري، عن أبي عبد الله (ع) قال: قلت له: أخبرني عن وجوه الكفر في كتاب الله عزّ وجلّ! قال: الكفر في كتاب الله، على خمسة أوجه... والوجه الخامس من الكفر، كفر البرائه. وذلك قوله عزّ وجلّ يحكى قول ابراهيم...: «إنما اتخذتم من دون الله أوثاناً مودّه بينكم في الحياه الدنيا ثمّ يوم القيامة يكفر بعضكم ببعض و يلعن بعضكم بعضاً» يعني «يتبرأ بعضكم من بعض»؛

ابوعمر و زبيري، از امام صادق(ع) از اقسام کفر، در قرآن سؤال کرد. امام فرمود: کفر، در کتاب خدا، پنج قسم است: ... و قسم پنجم آن، کفر برائت و بیزاری است. این معنا، همان سخن خداوند است که از جانب ابراهیم(ع) حکایت کرده: «إنما اتخذتم من دون الله أوثاناً... و يكفر بعضكم ببعض» یعنی، برخی از شما، از برخی دیگر بیزاری می جوید».

73- تبری محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 8, 3

3 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت، روز ابلاغ پیام برائت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عموم مردم حاضر در مراسم حج

و أذن من الله ورسوله إلى الناس يوم الحج الأكبر

بر اساس نظر مفسران، سال نهم هجرت، سال اعلام برائت است و بر پایه روایاتی که از ائمه معصومین (ع) رسیده است، روز حج اکبر، دهم ذیحجه است.

8 - توصیه خداوند به عموم مشرکان مبنی بر رها کردن شرک و گرویدن به توحید و اسلام در پی ابلاغ پیام برائت خدا و رسول به آنان

و أذن من الله... فإن تبتم فهو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 4

4 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از اعمال و کردار مشرکان و مشرکان از اعمال و کردار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناراحت و بیزار بودند.

أنتم بريئون مما عمل و أنا بريء مما تعملون

4 - توجّه به خدادادی بودن شرح صدر ، مایه اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما و دّعک ربّک و ما قلی . . . ألم نشرح لک صدرک

هدف از استفهام در «ألم نشرح..» - که برای تقریر است - با توجّه به ارتباط آن با محتوای سوره قبل، توجّه دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نعمت هایی است که نشان محبوب بودن او نزد خداوند است تا نگرانی های احتمالی آن حضرت از میان برود.

ص: 85

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 2 - 8

8 - توجّه به عنایت های خداوند در رفع مشکلات رسالت ، مایه اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعک ربّک و ما قلی . . . و وضعنا عنک وزرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 2

2 - قاطعیت در اعلان جدایی از مشرکان و نفی ارتباط با برنامه های عبادی آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل . . . لا أعبد ما تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 4 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، گذشته زندگی خود را از آلودگی به شرک مبرا خواند .

و لا أنا عابد ما عبدتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 1

1 - دین کافران برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، غیر قابل پذیرش بود .

لکم دینکم

درباره مفاد این آیه سه بیان وجود دارد: 1. من دین شما را نخواهم پذیرفت و شما هم دین من را نمی پذیرید؛ بنابراین، سازش من و شما امکانپذیر نیست و درگیری تبلیغاتی ادامه خواهد یافت (برداشت های یکم تا چهارم، ناظر به این معنا است)؛ 2. شما به راه خود بروید و من هم به راه خود می روم، نه شما به من کاری داشته باشید و نه من به شما کاری دارم (برداشت های پنجم و ششم، ناظر به این مفاد است)؛ 3. دین شما لایق خود شما است و دین من شایسته خود من است؛ نه شما زینده دین من هستید و نه دین شما زینده من است (برداشت های هفتم و هشتم، این معنا را می رساند).

74- تبری محمد(صلی الله علیه و آله) از ظاهرسازی

10 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم در امر رسالت و بی تکلف و تصنع بودن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، نشانه حقانیت آن حضرت است .

قل ما أسئلكم عليه من أجر و ما أنا من المتكلفين

از آیه بعد که قرآن را تنها مایه ذکر برای جهانیان معرفی می کند (إن هو إلا ذكر للعالمین)، استفاده می شود که آیه مورد بحث -

با طرح مسأله نداشتن چشم داشت مادی و بی تکلف بودن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) - درصدد اثبات رسالت و راستی آن حضرت است.

75- تبری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 4

4- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از اعمال و کردار مشرکان و مشرکان از اعمال و کردار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناراحت و بیزار بودند .

أنتم بريئون مما أعمل و أنا بريء مما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 4,6

4- بیزاری معبود های باطل در قیامت ، از پرستش عبادت گران خود

و كانوا بعبادتهم كفرين

ضمير «كانوا» به معبودها و ضمير «بعبادتهم» به عبادت گران مشرک بازمی گردد.

6- اظهار دشمنی و بیزاری مشرکان ، نسبت به معبود های دروغین خود در قیامت *

كانوا لهم أعداء و كانوا بعبادتهم كفرين

فاعل «كانوا»، ضمیری است که ممکن است به «الناس» برگردد و مرجع ضمير «هم» نیز ممکن است معبودهای مشرکان باشد که در آیه قبل، به عنوان مبعودهای غیر الهی از آنها یاد شده است. بر اساس این دو احتمال، نکته یاد شده استفاده می شود.

76- تبری ملانکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 5

5 - ملانکه ، بین خود و مشرکان به موالاتی قائل نیستند .

قالوا .. أنت وليتنا من دونهم

77- تبری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 1

1 - پرهیز از عبادت و اطاعت طاغوت ها و سردمداران کفر و شرک ، از اوصاف مؤمنان و بندگان خالص خدا

والذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

ص: 87

«طاغوت» در اصل به هر متجاوز و رئیس گمراه گر گفته می شود. این کلمه در قرآن، هم به این معنا آمده و هم در بت و صنم به کار رفته است. چنانچه این واژه در آیه شریفه در معنای نخست به کار رفته باشد، مقصود از عبادت (أن يعبدوها) اطاعت خواهد بود. گفتنی است آیه شریفه در صدد توصیف مؤمنان و بندگان خالص خداوند است (که از آیات بعد نیز قابل استفاده است).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 17

17 - خداوند ، پدید آورنده زمینه بیزاری مؤمنان از کفر ، فسوق و عصیان

ولكن الله... و كره إليكم الكفر والفسوق والعصيان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 2

2 - نویدبخشی خداوند ، به منتهی شدن برائت مؤمنان از مشرکان ، به فرجامی نیک و مودت آفرین

عسى الله... موده

با توجه به این که آیات برائت از مشرکان، نگرانی تداوم جنگ و ستیز با ایشان را تداعی می کند؛ این آیه می تواند زداینده این نگرانی باشد.

78- تبری همدم مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 3

3- تبری همگامان و همراهان مشرکان ، از روش و منش آنان در قیامت

قال قرينه ربنا ما أطغيته

بنابراین که «قرین» اعم از شیطان جن و انس باشد و شامل همراهان و عوامل شرک نیز بشود، برداشت بالا استفاده می شود.

79- تبری هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 6

6- ناتوانی بت ها برای از میان بردن هود (ع) ، علی رغم بیزاری جستن علنی او از آنها ، نشانه حقیقت نداشتن ادعای قوم عاد (ابتلای

هود به جنون از ناحیه بت ها)

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالهتنا بسوء .. فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

ص: 88

80- تبری یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 2

2- یوسف (ع) در نزد عزیز مصر، تمنای نامشروع زلیخا و استتکاف خویش را فاش ساخت، و خود را از هر گونه اراده سوئی میرا دانست

قال هی رودتنی عن نفسی

ترکیبهایی نظیر «هی رودتنی» و «أنا قمت» - که مبتدا در معنا فاعل است و خبر آن فعل می باشد - گاهی حاکی از تأکید است و گاهی دلالت بر حصر دارد. و از آن جا که یوسف (ع) در مقام رفع اتهام از خویش بود، معلوم می شود او از جمله «هی رودتنی» معنای حصر را اراده کرده است. بنابراین «هی رودتنی»؛ یعنی، او (زلیخا) از من درخواست کام جویی داشت و من چنین درخواستی نداشتم و استتکاف ورزیدم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 13

13- یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی نکردن خویش از آیین و شریعت مصریان کافر به خدا و ناباور به قیامت را، ابراز داشت.

إنی ترکت مله قوم لایؤمنون بالله و هم بالآخره هم کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 18

18- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه، به او گوشزد کرد که وی را رب و مالک خویش نخواهد دانست و خود را بنده او نخواهد شمرد.

إن ربی بکیدهنّ علیم

81- روش تبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 7

7- روی گردانان از شیوه برائت و عبادت ابراهیمی، ناتوان از آسیب رسانی به خدای بی نیاز و ستوده

و من يتولّ فإنّ الله هو الغنيّ الحميد

82- فرجام تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 2

ص: 89

2- نویدبخشی خداوند، به منتهی شدن برائت مؤمنان از مشرکان، به فرجامی نیک و مودت آفرین

عسی الله... موده

با توجه به این که آیات برائت از مشرکان، نگرانی تداوم جنگ و ستیز با ایشان را تداعی می کند؛ این آیه می تواند زداینده این نگرانی باشد.

83- فطرت تبری از عصیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 20

20 - بیزاری از کفر، فسق و عصیان، دارای ریشه در سرشت انسان *

و کرّه إلیکم الکفر و الفسوق و العصیان

برداشت بالا بدان احتمال است که انتساب «کرّه» به خداوند، بیانگر جریان تکوینی باشد؛ یعنی، خداوند وجود انسان را - با همه تمایلات و گرایش ها - به گونه ای آفریده است که به طور طبیعی از کفر و .. متنفر است.

84- فطرت تبری از فسق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 20

20 - بیزاری از کفر، فسق و عصیان، دارای ریشه در سرشت انسان *

و کرّه إلیکم الکفر و الفسوق و العصیان

برداشت بالا بدان احتمال است که انتساب «کرّه» به خداوند، بیانگر جریان تکوینی باشد؛ یعنی، خداوند وجود انسان را - با همه تمایلات و گرایش ها - به گونه ای آفریده است که به طور طبیعی از کفر و .. متنفر است.

85- فطرت تبری از کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 20

20 - بیزاری از کفر، فسق و عصیان، دارای ریشه در سرشت انسان *

و کرّه إلیکم الکفر و الفسوق و العصیان

برداشت بالا بدان احتمال است که انتساب «کرّه» به خداوند، بیانگر جریان تکوینی باشد؛ یعنی، خداوند وجود انسان را - با همه تمایلات و گرایش ها - به گونه ای آفریده است که به طور طبیعی از کفر و .. متنفر است.

ص: 90

86- فلسفه تبری ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 2

2- حضرت ابراهیم (ع) در پاسخ به تهدید های آزر، تصمیم خود را بر دوری گزیدن از بت پرستان و بت ها، اعلام کرد.

و أعتزلکم و ما تدعون من دون الله

87- فلسفه تبری شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 16 - 6

6- بیزاری جستن شیطان از کافران، به منظور تبرئه خویش و بر دوش نکشیدن بار گناه آنان

قال إني بريء منك

88- موارد تبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 150 - 4

4- ضرورت پرهیز جامعه ایمانی از پذیرش ولایت کفرپیشگان و یاری جویی از آنان

ان تطيعوا الذين كفروا... بل الله مولیکم و هو خير الناصرین

از جمله «بل الله مولیکم»، انحصار ولایت به خداوند استفاده می شود و مفهوم آن بر حذر داشتن مسلمانان از پذیرش ولایت غیر خداوند است که از مصادیق مورد نظر به قرینه آیه قبل، ولایت و سرپرستی کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 57 - 2

2- ضرورت پرهیز از روابط دوستانه با آنان که دین اسلام و معارف الهی را به مسخره می گیرند و آن را بازیچه می پندارند.

لا تتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً... أولیاء

89- نشانه های تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 12

ص: 91

12 - تجلی برائت از مشرکان ، در انکار شخصیت آنان و دشمنی علنی با ایشان

إِنَّا بَرءٌ مِّنكُمْ .. كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ

برداشت یاد شده در صورتی است که «کفرنا بکم» و «بدا بیننا»، بیان تفصیلی و تفسیری «إِنَّا بَرءٌ مِّنكُمْ» باشد.

90- نعمت تبری از کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 1

1 - محبت به ایمان و بیزارى از کفر و گناه ، جلوه ای از فضل و نعمت الهی

و لَكِنَّ اللَّهَ حَبِيبٌ إِلَيْكُمْ الْإِيمَنُ .. و كَرِهَ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ ... فَضلاً مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَ

91- وقت اعلام تبری از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 3

3 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت ، روز ابلاغ پیام برائت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عموم مردم حاضر در مراسم حج

و أذن من الله ورسوله إلى الناس يوم الحج الأكبر

بر اساس نظر مفسران، سال نهم هجرت، سال اعلام برائت است و بر پایه روایاتی که از ائمه معصومین (ع) رسیده است، روز حج اکبر، دهم ذیحجه است.

ص: 92

1- اسلام تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 9

9- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) إنه قال : لا تسبوا تبعاً فإنه كان قد أسلم . . . » ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است که فرمود: تبع را دشنام ندهید؛ زیرا او تسلیم [امر خدا] شده بود. . .».

2- تاریخ قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 2,3

2- هلاکت قوم « تبع » و اقوام پیش از آن ، به اراده و خواست خداوند

أهم خير أم قوم تبع و الذين من قبلهم أهلكنهم

3- ایمن ماندن « تبع » ، از عذاب هلاکت بار نازل شده بر قومش *

أهم خير أم قوم تبع . . . أهلكنهم

از این که خداوند هلاکت را به قوم «تبع» نسبت داده است - و نه خود وی - مطلب یاد شده قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 1

1- اصحاب « ایکه » و قوم « تبع » ، از اقوام تکذیب کننده پیامبران

كذبت قبلهم . . . و أصحاب الأيكة و قوم تبع

3- تکذیبگری قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 1

1- اصحاب «ایکه» و قوم «تبع»، از اقوام تکذیب کننده پیامبران

کذبت قبلهم... و أصحاب الأیکه و قوم تبع

4- سرنوشت قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 4، 1

1- سرنوشت قوم «تبع» و اقوام قبل از آن، پیامدار عبرت و هشدار برای مشرکان مکه

أهم خیر أم قوم تبع و الذین من قبلهم

4- آگاهی اهل مکه، از سرگذشت هلاکت بار قوم تبع

أهم خیر أم قوم تبع

از این که قرآن، قبلاً سخنی از قوم «تبع» به میان نیاورده و در این جا به ذکر نام آن برای عبرت آموزی مشرکان مکه اکتفا کرده است، مطلب بالاقابل استفاده است.

5- عبرت از قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 1

1- سرنوشت قوم «تبع» و اقوام قبل از آن، پیامدار عبرت و هشدار برای مشرکان مکه

أهم خیر أم قوم تبع و الذین من قبلهم

6- عذاب قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- ایمن ماندن «تبع»، از عذاب هلاکت بار نازل شده بر قومش *

أهم خیر أم قوم تبع . . . أهلکنهم

از این که خداوند هلاکت را به قوم «تبع» نسبت داده است - و نه خود وی - مطلب یاد شده قابل برداشت است.

ص: 94

7- عوامل هلاکت قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 5

5- جرم پیشگی ، عامل هلاکت قوم « تبع » و اقوام هلاک شده قبل از آن

أهم خیر أم قوم تبع و الذین من قبلهم أهلکنهم إثم کانوا مجرمین

8- فضایل تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 8

8- « عن أبي عبدالله (ع) قال ، إنَّ تَبَعًا قَالَ لِلأَوْسِ وَ الْخَزْرَجِ كُونُوا هَاهُنَا حَتَّىٰ يَخْرُجَ هَذَا النَّبِيُّ أَمَا أَنَا فَلَوْ أَدْرَكْتَهُ لَخَدَمْتَهُ وَ خَرَجْتُ مَعَهُ ;

از امام صادق (ع) روایت شده که تُبَعٌ به اوس و خزرج گفت: در همین مکان (یثرب) باشید تا این پیغمبر مبعوث گردد و من هم اگر آن پیامبر را درک کنم، به او خدمت می کنم و در خروج با او همراه می شوم».

9- گناه قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 5

5- جرم پیشگی ، عامل هلاکت قوم « تبع » و اقوام هلاک شده قبل از آن

أهم خیر أم قوم تبع و الذین من قبلهم أهلکنهم إثم کانوا مجرمین

10- مصونیت تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 3

3- ایمن ماندن « تبع » ، از عذاب هلاکت بار نازل شده بر قومش *

أهم خیر أم قوم تبع . . . أهلکنهم

از این که خداوند هلاکت را به قوم «تبع» نسبت داده است - و نه خود وی - مطلب یاد شده قابل برداشت است.

ص: 95

11- منشأ هلاکت قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 2

2- هلاکت قوم «تبع» و اقوام پیش از آن، به اراده و خواست خداوند

أهم خیر أم قوم تبع والذین من قبلهم أهلکنهم

12- هلاکت قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 4

4- آگاهی اهل مکه، از سرگذشت هلاکت بار قوم تبع

أهم خیر أم قوم تبع

از این که قرآن، قبلاً سخنی از قوم «تبع» به میان نیاورده و در این جا به ذکر نام آن برای عبرت آموزی مشرکان مکه اکتفا کرده است، مطلب بالا قابل استفاده است.

ص: 96

11- تبعید

1- تبعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 24

24 - آوارگی و هجرت برخی مسلمانان صدر اسلام و شکنجه و آزار آنان در راه خدا

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ اَخْرَجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَ اُوذُوا فِي سَبِيلِي

جمله «فَالَّذِينَ ...»، هر چند بیان یک ضابطه کلی است، ولی به قرینه ماضی بودن فعلهای «هاجروا و ...»، ناظر به تحقق هجرت، اخراج و آزار نیز هست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 198 - 6

6 - هجرت، تحمّل آوارگی، آزار در راه خدا، جهاد و شهادت از نشانه های تقوا

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ اَخْرَجُوا .. لکن الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ

مراد از «الَّذِينَ اتَّقَوْا»، یا خصوص کسانی هستند که در آیه 195 توصیف شدند و یا آنان، از مصادیق مورد نظر برای تقوایبندگان هستند.

2- آثار تبعید انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 2

2- تبعید رسولان الهی، دارای عقوبت سخت دنیوی

إِذَا لَیْلَتُونَ خَلْفَكَ إِلَّا قَلِيلًا سَنَّهُ مِن قَد أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِن رَّسُلِنَا

ص: 97

3- آثار تبعید رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 7

7- تبعید رهبران الهی بهوسیله مردم ، مستوجب نزول عذاب *

قریتک الّتی أخرجتک أهلکنهم

برداشت بالا بدان احتمال است که تهدید مشرکان مکه، به خاطر تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

4- آثار تبعید محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 10

10- مشرکان مکه ، سرخوش از بیرون راندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرزمین خویش

قریتک الّتی أخرجتک .. زین له سوء عمله

مورد «سوء عمله» در آیه شریفه، همان اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرزمین مکه است.

5- آثار تبعید مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 86 - 8

8 - کشتن و آواره کردن اهل ایمان و تبعیض در دین ، موجب از دست دادن سرای آخرت و گرفتار شدن به عذاب شدید قیامت است .

أولئک الذین اشتروا .. فلا یخفف عنهم العذاب

«ال» در «العذاب» عهد ذکری و اشاره به «أشد العذاب» در آیه قبل است.

6- اجتناب از تبعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 84 - 3

3 - آواره نساختن و بیرون نکردن دیگران از دیار و کاشانه ، از پیمان های خدا با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثقكم .. لا تخرجون أنفسكم من دياركم

ص: 98

«دار» به معنای خانه است. به شهر و محله نیز «دار» گفته می شود. بنابراین دیار (جمع دار) به معنای خانه ها، شهرها و محله هاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 26

26 - پایبندی گروهی از یهودیان عصر بعثت به تورات با عمل کردن به پیمان های الهی و پرهیز از کشتن و بیرون راندن همکیشان خود

فما جزاء من یفعل ذلک منکم

سیاق خطابهای گذشته اقتضا می کرد که جمله «فما جزاء ..» بدین گونه ایراد شود: «فما جزاءکم بما تفعلون إلا خزی». این تغییر سیاق اشاره به این دارد که همه یهودیان مرتکب اعمال ناروای مذکور نشدند. من تبعیضیه در «منکم» مؤید این معناست.

7- اجتناب از تبعید دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 5

5 - معتقدان به ادیان الهی نباید یکدیگر را بکشند یا گروهی از آنان، گروهی دیگر را از خانه و دیارشان بیرون رانند.

ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسکم و تخرجون فریقاً منکم من دیرهم

8- اولین تبعید یهود مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 2 - 59 - 3

3 - تبعید بنی نضیر، نخستین اخراج دسته جمعی یهودیان از مدینه

أخرج الذین کفروا .. لأؤل الحشر

«حشر»، عبارت است از بیرون راندن دسته جمعی عده ای از مردم از محل سکونت شان.

9- برادران یوسف و تبعید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 10

10- برادران یوسف ، کشتن یا تبعید او را گناه می شمردند و به ناروا بودن آن معترف بودند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً . . . و تكونوا من بعده قومًا صالحین

ص: 99

10- پاداش تبعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 19,21

19 - بخشش گناهان و دخول در بهشت ، پاداش بزرگ الهی ، برای هجرت ، آوارگی ، آزار دیدن در راه خدا و جهاد و شهادت

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ اَخْرَجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَ اُوذُوا فِي سَبِيلِي وَ قَاتَلُوا وَ قُتِلُوا لَ اَكْفَرْنَ عَنْهُ

21 - پاداش مهاجران ، آوارگان ، آزاردیدگان در راه خدا ، مجاهدان و شهیدان ، تضمین شده از سوی خداوند

اِنَّيْ لَ اَضِيْعُ عَمَلٍ عَامِلٍ مِّنْكُمْ . . . فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ اَخْرَجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَ اُوذُوا فِي سَبِي

لَام قِسْمٍ وَ نُونٍ تَأْكِيْدٍ دَر «لَا كُفْرَانَ» وَ دَر «لَا دَخْلَانَ» دَلَالَتٍ بَر تَأْكِيْدٍ وَ تَضْمِيْنٍ پَادَاشِ دَارِد.

11- تاریخ تبعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 3

3 - تبعید مخالفان ، شیوه ای رایج در میان قوم لوط

لِتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمَخْرُجِيْنَ

تعبیر «من المخرجین» به جای «لنخرجنک»، می رساند که قبل از لوط(ع) دیگری نیز تبعید و از شهر اخراج شده بودند.

12- تبعید از مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 2

2 - برجای ماندن اموال و امکانات بنی نضیر ، پس از تبعید آنان از مدینه

وَ مَا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلٰی رَسُوْلِهِ مِنْهُمْ

13- تبعید از مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- تبعیدکنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از شهر مکه ، مورد تهدید خداوند به هلاکت و نابودی

و کائین من قریه هی اشدّ قوّه من قریتک .. اهلکنهم

ص: 100

با این که خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از مکه و هجرت ایشان به سوی مدینه ظاهراً به انتخاب خود حضرت صورت گرفته بود؛ ولی شرایط سختی که مشرکان برای آن حضرت پدید آورده بودند، منتهی به تصمیم هجرت شد. از این رو خداوند خروج آن حضرت را به منزله تبعید شمرده و فعل را به صورت متعدی به همه مشرکان مکه نسبت داده است.

14- تبعید انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 4

4- بسیاری از رسولان الهی ، چونان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با توطئه و کارشکنی و تهدید به تبعید و اخراج از وطن خویش ، رو به رو بودند .

وإن كادوا ليستفزونك . . . سنّه من قد أرسلنا قبلك من رسلنا

15- تبعید اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 11, 37

11 - در نظر خداوند ، بیرون راندن و آواره ساختن ساکنان مکه ، گناهی بزرگتر از جنگیدن در ماه های حرام است .

يسئلونك عن الشهر الحرام قتال فيه قل قتال فيه اكبر . . . و اخراج اهله منه اكبر

37 - تبعید و بیرون راندن اهل مسجدالحرام (پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان) ، از سوی مشرکان مکه

و المسجد الحرام و اخراج اهله

16- تبعید بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 2

2- حضور موسی (ع) و بنی اسرائیل در سرزمین مصر ، غیر قابل تحمل برای فرعون و موجب تصمیم وی به اخراج قهرآمیز آنان

فأراد أن يستفزهم من الأرض

بنابر اینکه مراد از «الأرض» سرزمین مصر باشد - که مقرر حکومت فرعون بوده است - نکته فوق قابل استفاده است.

17- تبعید بنی قینقاع

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 101

1 - رفتار و سرنوشت مشابه و همگون یهود بنی نضیر ، با یهودیان تبعیدی بنی قینقاع

کمثل الذین من قبلهم قریباً

مراد از «الذین من قبلهم قریباً» می تواند یهود بنی قینقاع باشد. برخی از مفسران نیز بر همین عقیده اند.

18- تبعید بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 3,6,7

3 - تبعید بنی نضیر ، نخستین اخراج دسته جمعی یهودیان از مدینه

أخرج الذین کفروا .. لأول الحشر

«حشر»، عبارت است از بیرون راندن دسته جمعی عده ای از مردم از محل سکونت شان.

6 - نخستین بسیج دفاعی مسلمانان در برابر یهودیان ، منتهی به شکست و تبعید یهود بنی نضیر شد .

هو الذی أخرج الذین کفروا .. لأول الحشر

«حشر»، به معنای بیرون آوردن جماعت از مقر و گسیل داشتن آنان به جنگ نیز می باشد. بنابراین معنا «الحشر» در آیه شریفه، نظر به تجمع مسلمانان در برابر توطئه های بنی نضیر دارد.

7 - تبلور اراده الهی ، در عمل مسلمانان نسبت به تبعید بنی نضیر

هو الذی أخرج .. لأول الحشر

چنانچه مراد از «حشر» تجمع مسلمانان باشد - با توجه به نسبت دادن اخراج به خداوند در آیه شریفه - مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 3 - 3

3 - بنی نضیر ، به خاطر توطئه و خیانت ، مستحق کیفر و مجازاتی سخت بودند و اجرای حکم تبعید علیه آنان ، تقدیری همراه با تخفیف برای ایشان بود .

ولولا أن... لعدّ بهم في الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 2

2- برجای ماندن اموال و امکانات بنی نضیر ، پس از تبعید آنان از مدینه

و ما أفاء الله على رسوله منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 11 - 7

ص: 102

7 - وعده منافقان مدینه به یهود بنی نضیر ، نسبت به همگامی کامل با آنان در صورت نبرد یا تبعید

الذین نافقوا یقولون . . . لئن أخرجتم لنخرجنَّ معکم . . . و إن قوتلتم لننصرنَّکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 12 - 1

1 - خبر دادن خداوند ، به همگام نشدن منافقان با یهود بنی نضیر در مسیر تبعید آنان

لئن أخرجوا لایخرجون معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 1

1 - رفتار و سرنوشت مشابه و همگون یهود بنی نضیر ، با یهودیان تبعیدی بنی قینقاع

کمثل الذین من قبلهم قریباً

مراد از «الذین من قبلهم قریباً» می تواند یهود بنی قینقاع باشد. برخی از مفسران نیز بر همین عقیده اند.

19- تبعید پیروان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 3

3 - پاک زیستی لوط و همراهانش ، موجب رنجش قوم وی و عاملی برای پیشنهاد اخراج ایشان از دیارشان شد .

أخرجوهم من قریبتکم إنهم اناس یتطهرون

20- تبعید توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 3 - 8

8 - تبعید ، حکمی الهی در مورد توطئه گران علیه دین و حاکمیت اسلام

هو الذی أخرج . . . کتب الله علیهم الجلاء

21- تبعید در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 3,4,2

ص: 103

2 - بنی اسرائیل با بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از خانه و دیارشان ، پیمان الهی را نقض کردند .

ثم أنتم هؤلاء .. تخرجون فريقاً منكم من دبرهم

آیه مورد بحث اشاره به جنگها و خونریزیهایی دارد که پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مدینه بین طوایف یهود واقع می شد. یهودیان بنی النضیر با بنی قریظه درگیر می شدند؛ هر کدام غالب می شد دیگری را از خانه و کاشانه اش اخراج می کرد.

3 - بنی اسرائیل در کشتن و آواره کردن گروهی از همکیشان خود ، یکدیگر را یاری و پشتیبانی کردند .

تظهِرون علیهم

«تظاهر» (مصدر تظاهرون) به معنای یاری و پشتیبانی کردن یکدیگر است. «تظاهرون علیکم»؛ یعنی، طایفه ای از شما طایفه دیگر را علیه گروهی از خودتان یاری می داد.

4 - بنی اسرائیل ، مردمی گنهکار و متجاوز به خاطر یاری رسانی به یکدیگر در بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از دیارشان

تظهِرون علیهم بالأثم و العدون

باء در «بالأثم» بای ملابست است و «بالأثم و العدون» حال برای فاعل «تظاهرون» می باشد؛ یعنی، علیه آنان همدیگر را یاری می کردید و در آن هنگام گنهکار و متجاوز بودید.

22- تبعید در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 3

3 - تبعید مخالفان ، شیوه ای رایج در میان قوم لوط

لتكوننّ من المخرجین

تعبیر «من المخرجین» به جای «لنخرجنک»، می رساند که قبل از لوط (ع) دیگری نیز تبعید و از شهر اخراج شده بودند.

23- تبعید دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 10

10 - تبعید ستیزکنندگان با دین و حاکمیت اسلام ، نمونه ای از کیفر الهی است .

هو الذى أخرج الذين كفروا . . . و من يشاقق الله فإن الله شديد العقاب

24- تبعيد سامرى

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

11 - طه - 20 - 97 - 1

ص: 104

1 - موسی (ع) در پی محاکمه سامری، وی را به خروج فوری از جامعه و انزوا و قطع رابطه با مردم در طول زندگی محکوم کرد.

قال فاذهب فإن لك في الحيوة أن تقول لا مساس

فا در «فاذهب» علاوه بر ترتب فرمان رفتن بر محکومیت سامری، بر فوریت آن نیز دلالت دارد. «مساس» مصدر باب مفاعله است و «لامساس» به معنای نفی هرگونه تماس و برخورد است؛ یعنی، تو در زندگانی خود، سزاوار سرنوشتی هستی که سخن اول و آخر تو خبر دادن از بی کسی خود و نبود هرگونه تماس گیرنده ای با تو باشد.

25- تبعید شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 8

8 - اشراف کفر پیشه مدین بازگشت به آیین ملی آن سامان را شرط رهایی شعيب و همگامانش از خطر تبعید اعلان کردند.

لنخرجنک .. او لتعودن فی ملتنا

26- تبعید لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 3, 2

2 - مبارزه لوط با برنامه های ضد اخلاقی قوم خویش موجب طرح پیشنهاد اخراج وی و همراهانش از دیارشان

و لوطاً إذ قال لقومه .. قالوا أخرجوهم

پیشنهاد اخراج لوط از یکسو به مبارزات وی مرتبط شده است؛ زیرا جمله «إلا أن قالوا ..» در پاسخ تبلیغات و هدایتگریهای لوط ایراد گردیده است؛ و از سوی دیگر این پیشنهاد با جمله «انهم ...» تعلیل شده است. بنابراین تصمیم قوم لوط به اخراج وی و همراهانش به دو علت بوده است: یکی مبارزه وی با فسادها و دیگری پاک زیستن وی و همراهانش.

3 - پاک زیستی لوط و همراهانش، موجب رنجش قوم وی و عاملی برای پیشنهاد اخراج ایشان از دیارشان شد.

أخرجوهم من قريبتکم إنهم اناس يتطهرون

27- تبعید معارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - محاربین و ستیزه جویان با خدا و رسول یا باید کشته شوند و یا به دار آویخته گردند و یا دست و پایشان از جهت مخالف بریده شود و یا تبعید گردند .

انما جزؤا الذین یحاربون الله ورسوله . . او ینفوا فی الارض

ص: 105

2 - محاربین در صورت فسادانگیزی در جامعه ایمانی ، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل ، به دار آویختن ، قطع دست و پا و تبعید)

انما جزوا الذین یحاربون الله ورسوله .. او ینفوا فی الارض

برداشت فوق بر این مبناست که او عاطفه در «و یسعون» او جمع باشد. یعنی حد ذکر شده از آن محاربی است که فسادگر باشد. تکرار نشدن «الذین» در «یسعون» مؤید این معناست.

3 - حدود چهارگانه (قتل ، به دار آویختن ، قطع دست و پا و تبعید) ، کیفری مناسب برای محاربان فسادگر

انما جزوا الذین یحاربون الله ورسوله و یسعون فی الارض فساداً

«جزاء» در لغت به معنای کیفر و پاداشی است که کافی باشد.

25 - تبعید محارب (از محل ارتکاب جرم به شهری دیگر) و قطع معاشرت وی با مردم ، کیفر سلاح بر کشیدن بدون قتل و غارت

انما جزوا الذین یحاربون الله .. او ینفوا من الارض

از امام رضا(ع) درباره آیه فوق روایت شده: .. و ان شهر السیف فحارب الله ورسوله و سعی فی الارض فساداً و لم یقتل و لم يأخذ المال ... ینفی من المصر الذی فعل فیہ ما فعل الی مصر غیره و یکتب الی اهل ذلک المصر انه منفی فلا تجالسوه و لا تبایعوه و لا تناکحوه و لا توأکلوه و لا تشاربوه ...

کافی، ج 7، ص 247، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 623، ح 165.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 5

5 - محاربان و فسادگران در صورتی که به تبعید محکوم شوند ، همواره باید در تبعید بسر برند .

او ینفوا من الارض .. الا الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم

ظاهر استثناء (الا الذین ..) این است که به تمامی فزازه‌های آیه پیش مربوط می باشد. بنابراین حکم تبعیدی که پس از دستگیری صادر شود، هرگز الغا نخواهد شد، گر چه شخص تبعیدی توبه کند.

28- تبعید محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

37 - تبعید و بیرون راندن اهل مسجدالحرام (پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان) ، از سوی مشرکان مکه

و المسجد الحرام و اخراج اهله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 4

4- بسیاری از رسولان الهی ، چونان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با توطئه و کارشکنی و تهدید به تبعید و اخراج از وطن خویش ، روبه رو بودند .

ص: 106

وإن كادوا ليستفتونك . . . سنّه من قد أرسلنا قبلك من رسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 1

1- تبعیدکنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از شهر مکه ، مورد تهدید خداوند به هلاکت و نابودی

و کأئن من قریه هی أشدّ قوّه من قرینک . . . أهلکنهم

با این که خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از مکه و هجرت ایشان به سوی مدینه ظاهراً به انتخاب خود حضرت صورت گرفته بود؛ ولی شرایط سختی که مشرکان برای آن حضرت پدید آورده بودند، منتهی به تصمیم هجرت شد. از این رو خداوند خروج آن حضرت را به منزله تبعید شمرده و فعل را به صورت متعدی به همه مشرکان مکه نسبت داده است.

29- تبعید مرتد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 2

2 - مطرود ساختن و منزوی کردن ، حکم مرتدان و گمراه کنندگان مردم در آیین موسی (ع)

قال فاذهب فإنّ لك فی الحیوه أن تقول لا مساس

در باره «لامساس» دو نظر ابراز گردیده است: 1- حکمی قضایی از جانب موسی (ع) است. 2- نفرین موسی (ع) در باره سامری است. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه اول است.

30- تبعید مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 5

5 - تبهاران و فسادانگیزان جامعه ایمانی ، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل ، به دار آویختن ، قطع دست و پا و تبعید) *

انما جزؤا الذین یحاربون الله و رسوله و یسعون فی . . . او ینفوا من الارض

کلمه «فی الارض» بیانگر این است که مراد از «فساد»، فساد در جامعه است، نه فسادهای فردی. گفتنی است که در برداشت فوق «فسادگری» عنوانی مستقل از محارب گرفته شده است.

5 - محاربان و فسادگران در صورتی که به تبعید محکوم شوند ، همواره باید در تبعید بسر برند .

او ینفوا من الارض . . . الا الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم

ظاهر استثناء (الا الذین . . .) این است که به تمامی فزازه‌های آیه پیش مربوط می باشد. بنابراین حکم تبعیدی که پس از دستگیری

صادر شود، هرگز الغا نخواهد شد، گر چه شخص تبعیدی توبه کند.

31- تبعید موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 2

2- حضور موسی (ع) و بنی اسرائیل در سرزمین مصر ، غیر قابل تحمل برای فرعون و موجب تصمیم وی به اخراج قهرآمیز آنان

فأراد أن يستفزهم من الأرض

بنابر اینکه مراد از «الأرض» سرزمین مصر باشد - که مقرر حکومت فرعون بوده است - نکته فوق قابل استفاده است.

32- تبعید مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 37

37 - تبعید و بیرون راندن اهل مسجدالحرام (پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان) ، از سوی مشرکان مکه

و المسجد الحرام و اخراج اهله

33- تبعید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 8,9

8- برادران یوسف ، صلاح امور خویش و بهبود وضعیت خود را در کشتن و یا تبعید او می پنداشتند .

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً . . و تكونوا من بعده قومًا صالحین

مراد از صلاح در «قومًا صالحین» صلاح امور دنیوی است ؛ زیرا ظاهر آن است که فعل مضارع «تكونوا» عطف بر «ینخل» و جواب امر

«اقتلوا» و «اطرحوه» می باشد. بر این اساس جمله «تكونوا...» چنین معنا می شود: اگر یوسف را بکشید و یا تبعیدش کنید، امور شما

اصلاح می شود و بدبختی از شما برطرف می گردد.

9- برادران یوسف ، بر آن بودند که پس از کشتن یا تبعید او ، توبه کرده و درستکار شوند . *

اقتلوا یوسف . . و تكونوا من بعده قومًا صالحین

در برداشت فوق، صلاح در «قوماً صالحین» صلاح دینی و اخلاقی گرفته شده است. این احتمال مبتنی بر این است که «واو» در «و تکنونوا» به معنای مع و «تکنونوا» منصوب به «أن» مقدر باشد. بر این اساس «اقتلوا یوسف... و تکنونوا من بعده قوماً صالحین» چنین معنا می شود: یوسف را بکشید، ولی با این قید و شرط که پس از آن با توبه به درگاه خدا، مردمی صالح و درستکار باشید.

34- توبه با تبعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 66 - 5

5- رویگردانی مردم - جز گروهی اندک - از توبه در صورت مشروط بودن آن به خودکشی و یا ترک خانه و کاشانه

و لو اثمهم اذ ظلموا انفسهم جاؤك فاستغفروا الله . . . و لو انا كتبنا ... ما فعلو

35- توطئه تبعید خانواده لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 2

2- تصمیم قوم لوط مبنی بر اخراج و تبعید لوط (ع) و خانواده اش ، تنها پاسخ آنان به هشدار های خیرخواهانه او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم

36- توطئه تبعید لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 2

2- تصمیم قوم لوط مبنی بر اخراج و تبعید لوط (ع) و خانواده اش ، تنها پاسخ آنان به هشدار های خیرخواهانه او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم

37- توطئه تبعید محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 3

3- محبوس ساختن یا کشتن و یا تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از جمله توطئه های کافران مکه علیه آن حضرت

لیشتوک او یقتلوک او یخرجوک و یمکرون

جمله «و یمکرون» بیانگر این است که کافران علاوه بر تصمیم داشتن به قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) و . . . برنامه های دیگری نیز علیه

پیامبر(صلی الله علیه و آله) در نظر داشته اند. لذا در برداشت فوق از آن به «از جمله» تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 7، 1

ص: 109

1- توطئه و تلاش تحریک آمیز مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به منظور فراهم آوردن زمینه تبعید آن حضرت از مکه

وإن کادوا لیستفزّونک من الأرض لیخرجوک

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مرجع ضمیر «کادوا» و «یستفزّوا» - به قرینه آیات قبل - مشرکان مکه و «ال» در «الأرض» عهد و مراد از آن سرزمین مکه باشد. گفتنی است که «فَرّ» ریشه «یستفزّون» به معنای حرکت دادن است.

7- توطئه مشرکان برای اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه ، عقیم ماند و به ثمر نرسید .

وإن کادوا لیستفزّونک من الأرض لیخرجوک منها و إذا لایلبثون خلفک إلاّ قلیلاً

از تعبیر «وإن کادوا لیستفزّونک» (نزدیک بود تو را اخراج کنند) به دست می آید که آنان، نتوانستند هدف خویش را در اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه عملی سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 3

3- همدلی مشرکان مکه ، در خالی ساختن سرزمین مکه ، از وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

قریتک الّتی أخرجتک

نسبت دادن «إخراج» به قریه، می تواند از آن جهت باشد که همه مردم شهر و یا بیشتر آنان، بر اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) مصمم و همدل بوده اند.

38- توطئه تبعید موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 3

3- روی آوردن فرعون به اعمال قهرآمیز علیه موسی (ع) در پی ناتوانی از رودرروی منطقی و فرهنگی با او

و لقد آتینا موسی تسع آیت بیّت . . . فقال له فرعون إنی لأظنّک یموسی مسحوراً

39- توطئه تبعید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 1,2

1- کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف..» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1- برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2 اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

ص: 110

2- حسادت برادران یوسف به وی ، منشأ تصمیم آنان بر کشتن و یا تبعید او

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب . . . اقتلوا يوسف

40- تهدید به تبعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 2

2- اشراف کفر پیشه مدین ، شعیب و مؤمنان به رسالتش را به تبعید دسته جمعی تهدید کردند .

لنخرجنک یشعیب و الذین ءامنوا معک من قریتنا

«معک» می تواند متعلق به «لنخرجنک» باشد. بر این مبنا «لنخرجنک» حاکی از تبعید دسته جمعی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 1

1- اقوام کافر پیشین پس از مواجهه با برهان های روشن و دلایل منطقی انبیا و پافشاری آنان بر مواضع خویش ، آنان را تهدید به تبعید و یا بازگرداندن اجباری به کفر (ارتداد) می کردند .

و ما لنا الا نتوکل . . . لنصبرن علی ما ءاذیتمونا ... و قال الذین کفروا لرسلمهم

41- حرمت تبعید مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 84 - 7

7- بیرون کردن موحدان از کاشانه و دیارشان و آواره ساختن ایشان ، از محرمات مؤکد الهی است .

و لاتخرجون أنفسکم من دیرکم

جمله «لاتخرجون . . .» [همگیشان] خود را از خانه هایشان بیرون نمی کنید) همانند جمله «لاتسفکون . . .» جمله خبری است در مقام انشا؛ یعنی، «... بیرون نکنید». ایراد جمله خبری در مقام انشا برای رساندن تأکید است.

42- سختی تبعید بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- شکست و تبعید یهود بنی نضیر ، امری دشوار و دور از انتظار برای مسلمانان

ما ظننتم أن یخرجوا

ص: 111

43- عوامل تبعید بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 1,7

1 - مخالفت و عنادورزی یهود بنی نضیر با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عامل تبعید آنان

هو الذی أخرج الذین کفروا . . . ذلک بأنهم شاقوا اللّٰه ورسوله

7- محکومیت بنی نضیر به تبعید، معلول ستیزه جویی آنان با حکومت اسلامی بود؛ نه به جهت یهودی بودن آنها.

کتب اللّٰه علیهم الجلاء . . . ذلک بأنهم شاقوا اللّٰه ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 3

3- شکست و تبعید بنی نضیر و اسلام ستیزان قبل از آنان، نتیجه تلخ کردار خود ایشان

کمثل الذین . . . ذاقوا وبال أمرهم

در صورتی که «أمرهم» شامل کارها و مواضع یهود بنی نضیر باشد؛ از اضافه «أمر» به «هم» مطلب بالا استفاده می شود.

44- کیفر تبعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 28

28 - معتقدان به مکتب الهی، در صورت کشتن یا آواره ساختن همکیشان خود، به خواری در دنیا و شدیدترین عذاب در آخرت گرفتار خواهند شد.

فما جزاء من یفعل . . . و یوم القیمه یردون الی أشد العذاب

45- کیفر تبعید انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 1

1- سنّت خداوند، بر هلاک ساختن امتهایی که اقدام به اخراج و تبعید رسولان الهی از سرزمین خود نمودند.

ليخرجوك منها و إذا لا يلبثون خلفك إلا قليلاً. سنّه من قد أرسلنا قبلك من رسلنا

ص: 112

46- کيفر تبعيد محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 76 - 4

4- تهديد خداوند به هلاکت حتمی و قريب الوقوع مشرکان ، در صورت اخراج پيامبر (صلى الله عليه و آله) از مکه

و إذا لا يلبثون خلفك إلا قليلاً

47- کيفر دنيوی تبعيد انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 77 - 2

2- تبعيد رسولان الهی ، دارای عقوبت سخت دنيوی

إذا لا يلبثون خلفك إلا قليلاً سنّه من قد أرسلنا قبلك من رسلنا

48- لاوی و تبعيد يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 10 - 2

2- لاوی برخلاف ديگر برادرانش ، با توطئه عليه يوسف (ع) و دور ساختن او از نزد پدرشان يعقوب (ع) موافق نبود .

لا تفتلوا يوسف و ألقوه في غيبت الحب ... إن كنتم فعلين

جمله شرطی «إن كنتم فعلين» (اگر بر توطئه عليه يوسف (ع) مصمم هستيد) می رساند که لاوی با انجام توطئه موافق نبود. لازم به ذکر است که جواب جمله شرطی (إن كنتم...) معنایی است که از «ألقوه...» استفاده می شود ; يعنی، «إن كنتم فعلين فألقوه في غيبت الحب».

49- منشأ تبعيد بني نضير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 3 - 4، 1

1 - تبعيد يهود بني نضير از مدینه ، سرنوشتی تعيين شده از سوی خداوند برای آنان

ولولا أن كتب الله عليهم الجلاء لعذبهم في الدنيا

4- قضای الهی ، عامل تبدیل حکم هلاکت بنی نصیر ، به تبعید آنان از مدینه

ولولا أن كتب الله عليهم الجلاء لعذبهم في الدنيا

ص: 113

50- اجتناب از امداد به تبعیدگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 6

6 - معتقدان به ادیان الهی نباید در کشتن و آواره کردن همکیشان خود، به قاتلان و آواره کنندگان یاری رسانند.

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

51- امداد به تبعیدگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 7

7 - یاری رساندن به قاتلان و آواره کنندگان اهل دین، گناه و تجاوز است.

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

ص: 114

1- آثار تبعیت از اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 7,8

7 - گرایش به همسویی و همشکل شدن با توده های مردم در عقاید و افکار، لغزشگاهی خطرناک برای رهروان حق است.

وإن تطع أكثر من فی الأرض یضلوك

نهی از پیروی از اکثریت، بیانگر جاذبه عظیم عقاید اکثریت و خطر لغزش به سوی آنان است.

8 - گمراهی، پیامد پیروی از اکثر مردم است.

وإن تطع أكثر من فی الأرض یضلوك عن سبیل الله

2- آثار تبعیت از انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 3

3 - تلاوت تورات و انجیل و پیروی از آن دو، موجب ایمان آوردن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

3- آثار تبعیت از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 3

3 - تلاوت تورات و انجیل و پیروی از آن دو ، موجب ایمان آوردن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

4- آثار تبعیت از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 6

6 - تکیه بر گمان در مسائل اصولی و زیربنایی موجب گمراهی می شود.

یضلوک عن سبیل الله ان یتبعون إلا الظن

5- آثار تبعیت از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 16

16 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) هشدار داد که در صورت پیروی از آرای یهود و نصارا ، از زمره ستمگران خواهد شد .

لئن اتبعت أهواءهم .. إنک إذا لمن الظلمین

6- آثار تبعیت از مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 16

16 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در صورت تبعیت از آیین یهود و نصارا ، به محروم کردنش از پشتیبانی و یاری خود تهدید کرد .

ولئن اتبعت أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ و لانصیر

در برداشت فوق «من الله» متعلق به محذوف و حال برای ولیّ و نصیر گرفته شده است. بر این مبنا جمله «مالک ...» چنین معنا می شود: برای تو از جانب خداوند هیچ پشتیبان و یآوری نخواهد بود؛ یعنی ، امدادهای خداوند به تو نمی رسد.

7- آثار تبعیت از نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- اصرار مردم عصر بعثت بر شرک‌ورزی و تحریم برخی از حلال‌ها، برخاسته از تقلید آنان از نیاکانشان بود.

كلوا مما فى الأرض . . . و إذا قيل لهم اتبعوا . . . قالوا بل نتبع ما ألفينا عليه ءاب

ص: 116

از مصادیق مورد نظر برای «ما أَلْفِينَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا» - به قرینه آیه 165 و 168 - شرک‌ورزی و حرام دانستن برخی از نعمتهای الهی است.

8- آثار تبعیت از یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 16

16 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) هشدار داد که در صورت پیروی از آرای یهود و نصارا، از زمره ستمگران خواهد شد.

لئن اتبعت أهواءهم .. إنك إذا لمن الظالمين

9- آثار تبعیت از یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 16

16 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در صورت تبعیت از آیین یهود و نصارا، به محروم کردنش از پشتیبانی و یاری خود تهدید کرد.

ولئن اتبعت أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ ولانصیر

در برداشت فوق «من الله» متعلق به محذوف و حال برای ولیّ و نصیر گرفته شده است. بر این مبنا جمله «مالک ...» چنین معنا می شود: برای تو از جانب خداوند هیچ پشتیبان و یآوری نخواهد بود؛ یعنی، امدادهای خداوند به تو نمی رسد.

10- اهمیت تبعیت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 1

1 - ضرورت پیروی از قرآن و احکام و مقررات نازل شده از جانب خدا

اتبعوا ما أنزل الله

11- اهمیت تبعیت از عقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 14

14 - ارزش عقل و تبعیت از آن

أولوكانءاباؤهم لایعقلون شیئاً

ص: 117

12- اهمیت تبعیت از قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 1

1 - ضرورت پیروی از قرآن و احکام و مقررات نازل شده از جانب خدا

اتبعوا ما أنزل الله

13- اهمیت تبعیت از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 6

6 - ضرورت تبعیت از کتاب های آسمانی

یتلونه حق تلاوته

14- تبعیت محمد(صلی الله علیه و آله) از وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 1

1 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) مأمور پیروی از وحی است.

اتبع ما أوحى اليك من ربك

15- تبعیت از ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 9

9 - پیروی از ادیان الهی ، به سود خود آدمی است .

اصطفی لکم الدین

برداشت فوق از «لام» در «لکم» استفاده می شود.

16- تبعیت از برهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 5

5 - لزوم پذیرش مفاد و نتیجه دلایل روشن و پیروی کردن از آن

قل إني على بينة من ربي وكذبتم به

17- تبعیت از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 6

6 - تبعیت محض از حق و وحی الهی ، و صبر و بردباری در برابر مشکلات آن ، از شرایط رهبری الهی است .

قد جاءكم الحق من ربكم .. و اتبع ما يوحى إليك و اصبر حتى يحكم الله

18- تبعیت از دلیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 5

5 - لزوم پذیرش مفاد و نتیجه دلایل روشن و پیروی کردن از آن

قل إني على بينة من ربي وكذبتم به

19- تبعیت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 11، 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فراخوان همه انسان ها به پیروی از قرآن و احکام الهی

و اذا قبل لهم اتباعوا ما أنزل الله

11 - تبعیت از قرآن و احکام الهی ، امری عاقلانه است .

اتبعوا ما أنزل الله . . أولو كان ءاباؤهم لا يعقلون شيئاً ولا يهتدون

بیان ضرورت پیروی از قرآن و احکام الهی و سپس انتقاد از مشرکان و غیر منطقی خواندن روش آنان در پیروی کردن از نیاکانی بی خرد و گمراه، گویای این است که: تبعیت از قرآن و احکام الهی امری عاقلانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 119

5 - انعام - 6 - 153 - 7

7 - وجوب پیروی از قوانین دین و حرکت در صراط مستقیم الهی

و أن هذا صراطي مستقيماً فاتبعوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 9

9 - ایمان به آیات خداوند و پیروی از قوانین دین، شکرگزاری نعمتهای الهی است.

اتبعوا ما أنزل إليكم .. قليلا ما تشكرون

20- تبعیت از دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 10، 1

1 - آیین ابراهیم، آیینی خردمندانه و پیروی از آن خردمندی است.

و من يرغب عن ملة إبراهيم إلا من سفه نفسه

10 - اخلاص ابراهیم (ع) و گزینشش از سوی خداوند و نیز شایستگی او برای ملحق شدن به صالحان سرای آخرت، دلیل های لزوم پیروی از آیین اوست.

و من يرغب .. لقد اصطفينه في الدنيا و إنه في الآخره لمن الصالحين

جمله های «لقد اصطفيناه» و «إنه في الآخره ..» به منزله دلیلی برای «و من يرغب ...» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 3، 2

2 - ابراهیم (ع)، پسرانش را به پیروی از آیین خویش (تسلیم خدا بودن) توصیه کرد.

و وصی بها إبراهيم بنیه

ضمیم «بها» می تواند به «مله ابراهیم» (در آیه 130) برگردد و نیز می تواند به جمله «أسلمت» در آیه قبل بازگردانده شود. گفتنی است

بازگشت هر دو فرض به یک معناست؛ زیرا آئین ابراهیم همان تسلیم گشتن در برابر خداوند است.

3- یعقوب (ع)، پسرانش را به پیروی از آئین ابراهیم (تسلیم شدن در برابر خدا) سفارش کرد.

و وصی بها ابرهیم بنیه و یعقوب

«یعقوب» عطف بر «ابراهیم» است؛ یعنی: «وصی بها یعقوب بنیه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 5

5 - ضرورت پیروی از آئین ابراهیم (ع)

کنونا هوداً .. قل بل مله ابرهیم

ص: 120

«مله إبراهيم» مفعول برای «اتبعوا» (پیروی کنید) و یا «تبع» (پیروی می کنیم) می باشد.

21- تبعیت از رسوم نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 4,5

4 - التزام به تبعیت از نیاکان و آداب و سنن آنان ، پاسخ مشرکان در برابر دعوت پیامبر به پیروی از احکام خدا

و إذا قيل لهم اتبعوا .. قالوا بل نتبع ما ألفينا عليه ءاباءنا

«ألفاء» (مصدر ألفينا) به معنای یافتن است.

5 - تکیه بر آداب و رسوم گذشتگان و اصرار بر رعایت آنها ، از عوامل نپذیرفتن دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیروی نکردن از قرآن و احکام دین

قالوا بل نتبع ما ألفينا عليه ءاباءنا

22- تبعیت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 5

5 - ممنوعیت تخلف از فرمان رهبر جامعه اسلامی در همه اعصار

ما كان لأهل المدينة و .. أن يتخلفوا عن رسول الله

با توجه به اینکه آیات قبل در زمینه جهاد بود و فرمان جهاد حکمی مربوط به حکومت اسلامی است، می توان استفاده کرد که لزوم تبعیت از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در واقع به معنای لزوم تبعیت از حاکم الهی است و نام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از آن جهت ذکر شده که آن حضرت حاکم جامعه اسلامی بوده است.

23- تبعیت از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 3

3 - اغلب مردم زمین، گمراه و تابع گمانهای نادرست در عقاید خود هستند.

وإن تطع أكثر من فى الأرض يضلوك عن سبيل الله

ص: 121

24- تبعیت از غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 35 - 12

12 - پیروی از غیر خدا و سر برتافتن از هدایت های الهی ، نشانه ای است از کوتاه نظری و نابخردی .

أفمن يهدى إلى الحق أحق أن يتبع أمن لايهدى . . . فما لكم كيف تحكمون

25- تبعیت از قدرت باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 6

6 - پیروی از قدرت های باطل در مقابل فرمان های خدا شرک است . *

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم . . . إذ تبرا الذين اتبعوا

26- تبعیت از قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 3

3 - بنی اسرائیل از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی اسرائیل اذکروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 5

5 - بنی اسرائیل از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی اسرائیل اذکروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 5

5- بنی اسرائیل ، از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی اسرائیل اذکروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 11، 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فراخوان همه انسان ها به پیروی از قرآن و احکام الهی

ص: 122

و اذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله

11 - تبعیت از قرآن و احکام الهی ، امری عاقلانه است .

اتبعوا ما أنزل الله . . . أو لو كان أبأؤهم لا يعقلون شيئاً ولا يهتدون

بیان ضرورت پیروی از قرآن و احکام الهی و سپس انتقاد از مشرکان و غیر منطقی خواندن روش آنان در پیروی کردن از نیاکانی بی خرد و گمراه، گویای این است که: تبعیت از قرآن و احکام الهی امری عاقلانه است.

27- تبعیت از قوانین غیر دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 18،20

18 - پیروی از آرا و قوانین مبتنی بر هواهای نفسانی ، با وجود قوانین الهی ، موجب محروم شدن از ولایت و یاری خداوند است .

لئن اتبعت أهواءهم بعد الذي جاءك من العلم مالک من الله من وليّ ولا نصير

20 - پیروی از آرا و قوانین برخاسته از هواهای نفسانی ، با وجود قوانین الهی ، موجب گرفتار شدن به عقوبتهایی از جانب خداست .

لئن اتبعت أهواءهم بعد الذي جاءك من العلم مالک من الله من وليّ ولا نصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 17

17 - پیروی از آرا و قوانین مبتنی بر هواهای نفسانی - با وجود قوانین الهی - ظلم است .

لئن اتبعت أهواءهم من بعد جاءك من العلم إنك إذا لمن الظالمين

28- تبعیت از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 5،7

5 - کسانی از یهود و نصارا به کتاب آسمانی خویش ایمان دارند که از آن به خوبی و شایستگی پیروی می کنند .

الذين ءاتينهم الكتب يتلونه حق تلاوته أولئك يؤمنون به

در برداشت فوق، ضمیر «به» به «الکتاب» - که مقصود از آن تورات و انجیل است - برگردانده شده است.

7- پیروی از دستورات کتاب های آسمانی ، نشانه ایمان داشتن به آنهاست .

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

«الذین» مبتدا و «أولئک یؤمنون به» خبر برای آن است و جمله «یتلونه . . .» حال برای «الذین» می باشد. بنابراین معنای جمله فوق با توجه به ارجاع ضمیر «به» به «الکتاب» چنین است: کسانی از اهل کتاب - که از کتاب خویش پیروی می کنند - به آن ایمان دارند.

ص: 123

29- تبعیت از محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای مقام ولایت و مؤمنان موظف به پیروی بی چون و چرا از آن حضرت

ما کان .. أن یتخلفوا عن رسول الله

30- تبعیت از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 15

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به پرهیز از پیروی یهود و نصارا و ردّ آرای نفسانی ایشان

ولئن اتبعت أهواءهم .. إنک إذا لمن الظالمین

31- تبعیت از مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 5، 12

5 - هیچ امری جز تبعیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آیین نصرانیت ، تأمین کننده رضایت نصارا از آن حضرت نبود .

ولن ترضی عنک الیهود و لالنصری حتی تتبع ملتهم

12 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از پیروی آیین یهود و نصارا بر حذر داشت .

ولئن اتبعت أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 10

10 - یهود و نصارا در صدد گرایش دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به پیروی از احکام و قوانین دینی خویش

ولئن اتبعت أهواءهم

32- تبعیت از وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 124

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها تابع وحی الهی است، نه تابع در خواسته‌های مشرکان.

إن أتبع إلا ما يوحى إليّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 6

6 - تبعیت محض از حق و وحی الهی، و صبر و بردباری در برابر مشکلات آن، از شرایط رهبری الهی است.

قد جاءكم الحق من ربكم .. و اتبع ما يوحى إليك و اصبر حتى يحكم الله

33- تبعیت از یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 15

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به پرهیز از پیروی یهود و نصارا و ردّ آرای نفسانی ایشان

و لئن اتبعت أهواءهم ... إنك إذا لمن الظالمين

34- تبعیت از یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 4، 12

4 - خشنودی و رضایت یهود از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در گرو پیروی او از آیین یهودیت بود.

و لن ترضى عنك اليهود ... حتى تتبع ملتهم

«مله» به معنای دین و آیین است.

12 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از پیروی آیین یهود و نصارا بر حذر داشت.

و لئن اتبعت أهواءهم ... مالک من الله من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - یهود و نصارا در صدد گرایش دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به پیروی از احکام و قوانین دینی خویش

ولئن اتبعتم اهواءهم

ص: 125

35- تبعیت انبیا از حکم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 2

2 - انبیا، پیرو حکم خداوند هستند، نه آرای مردم

وإن تطع أكثر من فی الأرض

36- تبعیت محمد(صلی الله علیه و آله) از انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 2

2 - اقتدا به رهنمودهای انبیای گذشته وظیفه پیامبر(صلی الله علیه و آله) است.

أولئك الذین هدی الله فبهدیهم اقتده

37- تبعیت محمد(صلی الله علیه و آله) از مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 7 - 49 - 10

10 - انتظار بیجای برخی از مسلمانان ، در تبعیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آرای آنان ، در موارد بسیار *

لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتم

هشدار و تذکر الهی، می نمایاند که چنین زمینه ای در جامعه صدر اسلام وجود داشته است.

38- تبعیت محمد(صلی الله علیه و آله) از وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 203 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) تابع وحی و همواره پیرو دستور های خداوند بود .

قل إنما أتبع ما یوحی إلیّ من ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 14

14 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، امین وحی و پیرو بی چون و چرای فرمان های الهی

إن أتبع إلا ما یوحی إلیّ

ص: 126

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بود از آنچه که به او وحی می شد ، تبعیت کند .

و اتبع ما یوحی إلیک

39- تبعیت مسیحیان از علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 1

1 - تسلیم و اطاعت بی چون و چرای یهود و نصارا در برابر احبار و راهبان (پیشوایان دینی) خویش

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً

«اتخاذ رب» کنایه از تسلیم و اطاعت بی چون و چراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 4

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً . . . یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

40- تبعیت یهود از شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 12

12 - فعالیت یهودیان عصر سلیمان علیه حکومت وی ، با پیروی از افسون شیاطین *

واتبعوا ما تتلوا الشیطین علی ملک سلیمان

برداشت فوق بر این اساس است که فاعل «اتبعوا» یهودیان عصر سلیمان باشند.

41- تبعیت یهود از علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 1

1 - تسلیم و اطاعت بی چون و چرای یهود و نصارا در برابر احبار و راهبان (پیشوایان دینی) خویش

ص: 127

اتخذوا أجبارهم و رهبنهم أرباباً

«اتخاذ رب» کنایه از تسلیم و اطاعت بی چون و چراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 4

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أجبارهم و رهبنهم أرباباً . . . یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

42- تبعیت یهود از ماروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 17

17 - یهودیان ، تعالیم هاروت و ماروت را دنبال کرده و آنها را در جهت مبارزه با پیامبر به کار گرفتند .

اتبعوا ما تتلوا . . . و ما أنزل علی الملكین ببابل هروت و مروت

«ما أنزل» عطف بر «ما تتلوا . . .» است؛ یعنی: اتباعوا ما تتلوا الشیاطین و اتباعوا ما أنزل علی الملكین.

43- تبعیت یهود از هاروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 17

17 - یهودیان ، تعالیم هاروت و ماروت را دنبال کرده و آنها را در جهت مبارزه با پیامبر به کار گرفتند .

اتبعوا ما تتلوا . . . و ما أنزل علی الملكین ببابل هروت و مروت

«ما أنزل» عطف بر «ما تتلوا . . .» است؛ یعنی: اتباعوا ما تتلوا الشیاطین و اتباعوا ما أنزل علی الملكین.

44- ترک تبعیت از اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 11

11 - خداوند شنوا و دانا شایسته پیروی است، نه اکثریت تابع گمانهای واهی

و هو السميع العليم. وإن تطع أكثر من فی الأرض... إن يتبعون إلا الظن

ص: 128

45- دلایل تبعیت از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 3

3 - الهی بودن قرآن و احکام اسلام ، دلیل لزوم پیروی از آن است .

اتبعوا ما أنزل الله

مراد از «ما» در «ما أنزل الله» قرآن و احکام دین است. توصیف آنها به اینکه از ناحیه خداست - پس از فرمان به پیروی از آنها (اتبعوا) - به علت و دلیل لزوم پیروی اشاره دارد.

46- دلایل تبعیت از قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 3

3 - الهی بودن قرآن و احکام اسلام ، دلیل لزوم پیروی از آن است .

اتبعوا ما أنزل الله

مراد از «ما» در «ما أنزل الله» قرآن و احکام دین است. توصیف آنها به اینکه از ناحیه خداست - پس از فرمان به پیروی از آنها (اتبعوا) - به علت و دلیل لزوم پیروی اشاره دارد.

47- سرزنش تبعیت از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 36 - 3

3 - پیروی از ظن و گمان امری است نکوهیده و ممنوع .

و ما يتبع أكثرهم إلا ظناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 11

11 - پیروی از ظن و تخمین در امور اعتقادی ، مذموم و ممنوع است .

إن يتبعون إلا الظن وإن هم إلا يخرصون

48- سرزنش تبعیت از غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 129

9- پیروی از غیر خدا، امری نکوهیده و ممنوع است.

قل الله يهدي للحق أفمن يهدي إلى الحق أن يتبع أمن لا يهدى إلا أن يهدى

49- کيفر تبعیت از مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 17

17 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در صورت پیروی کردن از آیین یهود و نصارا، به عقوبتهایی از جانب خود تهدید کرد.

لئن اتبعت أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ و لانصیر

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من الله» متعلق به «ولیّ» و «نصیر» باشد. بر این مبنا «ولیّ» و «نصیر» متضمن معنای «منع» است و جمله «مالک ...» چنین معنا می شود: برای تو پشتیبان و یآوری که تو را از خدا (از عذاب خدا) باز دارد وجود نخواهد داشت.

50- کيفر تبعیت از یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 17

17 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در صورت پیروی کردن از آیین یهود و نصارا، به عقوبتهایی از جانب خود تهدید کرد.

لئن اتبعت أهواءهم .. مالک من الله من ولیّ و لانصیر

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من الله» متعلق به «ولیّ» و «نصیر» باشد. بر این مبنا «ولیّ» و «نصیر» متضمن معنای «منع» است و جمله «مالک ...» چنین معنا می شود: برای تو پشتیبان و یآوری که تو را از خدا (از عذاب خدا) باز دارد وجود نخواهد داشت.

51- مشکلات تبعیت از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 5

5 - تبعیت محض از وحی الهی و گام نهادن در مدار حق، ملازم با سختی ها و مشکلات است.

قد جاءكم الحق من ربكم .. واتبع ما يوحى إليك و اصبر حتى يحكم الله

52- مشکلات تبعیت از وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 5

5- تبعیت محض از وحی الهی و گام نهادن در مدار حق ، ملازم با سختی ها و مشکلات است .

قد جاءكم الحق من ربكم .. و اتبع ما يوحى إليك و اصبر حتى يحكم الله

53- ممنوعیت تبعیت از ظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 11

11 - پیروی از ظن و تخمین در امور اعتقادی ، مذموم و ممنوع است .

إن يتبعون إلا الظن وإن هم إلا يخرصون

54- موانع تبعیت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 8

8 - تقلید های کورکورانه ، از دسیسه های شیطان برای بازدارى انسان ها از پیروی قرآن و احکام دین

لا تتبعوا خطوات الشيطان .. و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما أل

جمله «بل نتبع ..» که گویای تقلید کورکورانه است - به قرینه آیات قبل - بیانگر مصداقی است برای «خطوات الشيطان». قابل ذکر

است که قید «کورکورانه» از جمله «أو لو كان آباؤهم ...» استفاده شده است.

55- موانع تبعیت از قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 8

8 - تقلید های کورکورانه ، از دسیسه های شیطان برای بازدارى انسان ها از پیروی قرآن و احکام دین

لا تتبعوا خطوات الشيطان . . . وإذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما أل

جمله «بل نتبع . . .» که گویای تقلید کورکورانه است - به قرینه آیات قبل - بیانگر مصداقی است برای «خطوات الشيطان». قابل ذکر است که قید «کورکورانه» از جمله «أو لو كان آباؤهم . . .» استفاده شده است.

ص: 131

56- نهی از تبعیت جاهلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 9

9- خداوند ، موسی و هارون (ع) را از پیروی راه و روش افراد نادان برحذر داشت .

ولا تتبعان سبیل الذین لایعلمون

ص: 132

1- آثار تبعیض در خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 6,7

6- همه فرزندان یعقوب محبت افزون تر او به یوسف (ع) و بنیامین را احساس می کردند و بر آن رشک می بردند .

إذ قالوا لیوسف وأخوه أحب إلینا منا

ضمیر در «قالوا» به «إخوته» در آیه قبل بر می گردد ; یعنی ، همه آنان چنین گفتند و بر این نظر اتفاق داشتند.

7- محبت و علاقه افزون تر یعقوب (ع) به دو فرزندش یوسف (ع) و بنیامین ، برانگیزنده حسادت دیگر فرزندان وی نه اطلاعشان از رؤیای یوسف (ع)

إذ قالوا لیوسف وأخوه أحب إلینا منا

چنان چه یوسف (ع) رؤیای خویش را برای برادرانش نقل کرده بود و آن باعث حسادت و توطئه علیه او شده بود ، سخن از بنیامین به میان نمی آوردند و تنها به ذکر یوسف (ع) اکتفا می کردند.

2- آثار تبعیض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 14

14 - قوم گرابی و نژاد پرستی یهود ، از عوامل کفر ورزی آنان به قرآن

قالوا نؤمن بما أنزل علینا و یکفرون بما وراءه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 12

12 - نژادپرستی و خودبرتربینی ، زمینه ای برای تضييع حقوق ديگران

و منهم من ان تأمنه .. ذلک بانهم قالوا لیس علینا فی الامین سبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 135 - 22

22 - خودخواهی ، وابستگی فامیلی و ملاحظه فقر و غنای افراد ، ریشه بسیاری از بی عدالتی ها و شهادت های نابحق و تهدیدی برای عدالت اجتماعی است .

کونوا .. شهداء لله و لو علی أنفسکم او الولدین و الاقربین

3- اجتناب از تبعیض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 11

11 - ضرورت پرهیز از هرگونه تبعیض ، در اجرای مقررات و قوانین جزایی

من یعمل سوءاً یجز به

جمله «من یعمل ..» دارای مضمونی عام و کلی است و شامل کیفرهای دنیوی نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 139 - 13

13 - ضرورت پرهیز از تبعیضهای ناروا و جاهلانه در قوانین مربوط به زن و مرد

وقالوا ما فی بطون هذه الأنعم خالصة لذكورنا و محرم علی أزوجنا .. سیجزیهم و صفهم

4- اجتناب از تبعیض در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 9

9- لزوم نگرشی یکسان و پرهیز از تبعیض و تفاوت در دعوت مردم به دین

فقل ءاذنتكم على سواء

5- اهميت رفع تبعيض

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 134

19 - رسالت پیامبران ، در راستای رفع تبعیض ها و ایجاد عدالت در جامعه بشری

شرع لكم .. فلذلك فادع ... وأمرت لأعدل بينكم

با توجه به وحدت شرایعت های آسمانی که از آیه «شرع لكم ..» استفاده می شود - مطلب بالا قابل برداشت است.

6- تبعیض در اجرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 15

15 - ناروایی تبعیض بین مرد و زن ، در اجرت کاری یکسان *

اِنَّی لا اضعی عمل عامل منکم من ذکر او انثی بعضکم من بعض

7- تبعیض در تعالیم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 7

7- پذیرش برخی از احکام و معارف کتب های آسمانی و انکار برخی دیگر ، مخالفت با حق و دور شدن از آن است .

إن الذین اختلفوا فی الکتب لفی شقاق بعید

مفسران درباره اختلاف در کتابهای آسمانی - که مفاد جمله «اختلفوا فی الکتب» است - چند وجه گفته اند و برداشت فوق بیان یکی از آن وجوه می باشد. «شقاق» به معنای عداوت و دشمنی است و مفعول آن به قرینه جمله قبل کلمه ای همانند «الحق» می تواند باشد.

8- تبعیض در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 10

10- تفاوت قائل شدن بین دختران و پسران از سوی مشرکان عصر جاهلی ، قضاوتی زشت و ناروا بود .

ویجعلون لله البنت سبحة و لهم ما یشتهون .. ألا ساء ما یحکمون

9- تبعيض در روابط اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 135

5 - انعام - 6 - 52 - 24

24 - تبعیض در روابط اجتماعی بر مبنای ارزشگذاری غلط، ستمگری است.

فتطردهم فتكون من الظلمين

10- تبعیض در قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 139 - 13

13 - ضرورت پرهیز از تبعیضهای ناروا و جاهلانه در قوانین مربوط به زن و مرد

وقالوا ما فی بطون هذه الأنعم خالصه لذكورنا و محرم علی أزوجنا . . . سیجزیهم و صفهم

11- تبعیض در قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 32 - 8

8 - قبول بخشی از دین و رها ساختن جنبه های دیگر آن ، عملی مشرکانه است .

و لاتکونوا من المشرکین . من الذین فرقوا دینهم و کانوا شیعاً

مراد از «دین» می تواند اسلام باشد. متفرق ساختن آن، به معنای پذیرش بخشی از آن و قبول نکردن بخشی دیگر است. لازم به ذکر است که فعل ماضی «فرقوا» در صورت یاد شده منسلخ از زمان می باشد.

12- تبعیض در کیفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 11

11 - ضرورت پرهیز از هرگونه تبعیض ، در اجرای مقررات و قوانین جزایی

من یعمل سوءاً یجز به

جمله «من یعمل . . .» دارای مضمونی عام و کلی است و شامل کیفرهای دنیوی نیز می شود.

13- تبعیض ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 15

ص: 136

15 - ناروایی تبعیض بین مرد و زن ، در اجرت کاری یکسان *

اِنَّی لا اذیع عمل عامل منکم من ذکر او انثی بعضکم من بعض

14- تبعیض نژادی ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 33 - 6

6- تکبر ناشی از احساس برتری نژادی ، عامل اصلی تمرد ابلیس از سجده بر آدم (ع)

قال لم اکن لاسجد لبشر خلقته من صلصل من حمای مسنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 61 - 12

12- ابلیس ، ملاک ارزش را در نژاد و عنصر مادی می داند .

ءأسجد لمن خلقت طیناً

15- تبعیض نژادی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 21

21 - در دیدگاه فرعونیان ، نژاد قبطی ، بر نسل بنی اسرائیل - حتی بر جوان دست پرورده و محبوب خویش - ترجیح داشت .

فنجینک من الغم

16- تبعیض نژادی مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 5

5- مشرکان جزیره العرب ، مردمی نژادپرست و متعصب بودند .

و أقسموا باللّه .. لئن جاءهم نذیر لیکوننّ أهدی من إحدى الأمم

برداشت یاد شده از تأکید مشرکان بر آمدن پیامبری ویژه برای آنان استفاده می شود؛ زیرا تأکید آنان در حالی بود که پیامبران بسیاری برای هدایت بشر آمده و عده ای از مردم ساکن در جزیره العرب به آنان گرویده بودند.

ص: 137

17- ردّ تبعیض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 98 - 3

3 - هیچ تفاوت ذاتی و بنیادی در بین تیره ها و نژادهای مختلف بشر وجود ندارد.

هو الذی أنشأكم من نفس وحده

18- سرزنش تبعیض در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 10 - 80 - 3

3 - ترجیح اشراف بر دیگران در تبلیغ دین و برخورد دو گانه تبعیض آمیز در معاشرت با مردم ، مذموم است .

أما من استغنى . فأنت له تصدّى ... فأنت عنه تلّهی

19- سرزنش تبعیض در عمل به تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 23 - 80 - 11

11 - بسنده کردن به بخشی از فرمان های خداوند و به کار نبستن تمام آن ، رفتاری نکوهیده در پیشگاه خداوند

لَمَّا يَقْضُ مَا أَمْرَهُ

«لَمَّا يَقْضُ» (به پایان نرساند)، گویای توبیخ کسانی است که در انجام دادن فرمان های خداوند، سنگ تمام نمی گذارند.

20- سرزنش تبعیض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 61 - 13

13- ارزش گذاری بر اساس نژاد و عنصر مادی ، شیوه ای شیطانی است .

ءأسجد لمن خلقت طیناً

21- فسق تبعيض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 138

10 - هواپرستی ، حسد ، نژادپرستی ، خود بزرگ بینی و خویشتن را بدون هیچ دلیل اهل بهشت پنداشتن ، از مصادیق فسق است .

و ما یکفر بها إلا الفسقون

22- ممنوعیت تبعیض بین فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 9

9 - تمایز میان دختر و پسر ، مخالف اندیشه دینی است .

یهب لمن یشاء إنثاً و یهب لمن یشاء الذکور

تقدیم «إنثاً» بر «الذکور» علاوه بر رعایت فاصله و سجع، می تواند به منظور نفی اندیشه جاهلیت در مورد دختران باشد (که پسران را بر دختران ترجیح می دادند).

23- نفی تبعیض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 4

4 - لغو هر گونه امتیاز طایفه ای و گروهی در حج

ثم افیضوا من حیث افاض الناس

با توجه به آنچه در ذیل آیه نقل شده که عده ای از قریش خود را جدای از مردم فرض می کردند و در عرفات وقوف نداشتند.

24- تبعیض نژادی

{ تبعیض نژادی }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 6

6 - اعتقاد اهل کتاب به برتری نژادی و قومی خویش *

باور یهود به اینکه جز اندکی عذاب نمی شوند، به قرینه «نا» در «لن تمسنا»، احتمالاً برخاسته از خودبرتربینی در نژادشان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 139

2 - آل عمران - 3 - 75 - 15

15 - نسبت دادن برتری نژادی و مشروعیت تضييع حقوق ديگران به خدا ، نسبتی دروغ و نارواست .

ذلك بانهم قالوا ليس علينا في الامين سبيل و يقولون على الله الكذب و هم يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 76 - 4

4 - وفای به عهد و رعایت تقوا ، ملاک ارزش انسان در پیشگاه خداوند ؛ نه انتساب به نژادی خاص

ذلك بانهم قالوا ليس علينا .. بلى من اوفى بعهده و اتقى فان الله يحب المتقين

25- آثار تبعيض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 91 - 14

14 - قوم گرایی و نژاد پرستی یهود ، از عوامل کفر ورزی آنان به قرآن

قالوا نؤمن بما أنزل علينا و يكفرون بما وراءه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 12

12 - نژادپرستی و خودبرتربینی ، زمینه ای برای تضييع حقوق ديگران

و منهم من ان تأمنه .. ذلك بانهم قالوا ليس علينا في الامين سبيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 135 - 22

22 - خودخواهی ، وابستگی فامیلی و ملاحظه فقر و غنای افراد ، ریشه بسیاری از بی عدالتی ها و شهادت های نابحق و تهدیدی برای عدالت اجتماعی است .

كونوا .. شهداء لله و لو على أنفسكم او الولدين و الاقربین

26- تبعیض نژادی ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 33 - 6

6- تکبر ناشی از احساس برتری نژادی ، عامل اصلی تمرد ابلیس از سجده بر آدم (ع)

قال لم أكن لأسجد لبشر خلقته من صلصل من حمأ مسنون

ص: 140

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 61 - 12

12- ابلیس ، ملاک ارزش را در نژاد و عنصر مادی می داند .

ءأسجد لمن خلقت طیناً

27- تبعیض نژادی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 21

21 - در دیدگاه فرعونیان ، نژاد قبلی ، بر نسل بنی اسرائیل - حتی بر جوان دست پرورده و محبوب خویش - ترجیح داشت .

فنجینک من الغم

28- تبعیض نژادی مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 5

5- مشرکان جزیره العرب ، مردمی نژادپرست و متعصب بودند .

و أقسموا بالله .. لئن جاءهم نذیر لیکوننَّ أهدى من إحدى الأمم

برداشت یاد شده از تأکید مشرکان بر آمدن پیامبری ویژه برای آنان استفاده می شود؛ زیرا تأکید آنان در حالی بود که پیامبران بسیاری برای هدایت بشر آمده و عده ای از مردم ساکن در جزیره العرب به آنان گرویده بودند.

29- ردّ تبعیض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 98 - 3

3 - هیچ تفاوت ذاتی و بنیادی در بین تیره ها و نژادهای مختلف بشر وجود ندارد.

هو الذی أنشأکم من نفس وحده

30- سرزنش تبعیض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 141

13- ارزش گذاری بر اساس نژاد و عنصر مادی ، شیوه ای شیطانی است .

ءأسجد لمن خلقت طيناً

31- فسق تبعيض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 10

10 - هواپرستی ، حسد ، نژادپرستی ، خود بزرگ بینی و خویشتن را بدون هیچ دلیل اهل بهشت پنداشتن ، از مصادیق فسق است .

و ما يكفر بها إلا الفسقون

32- نفی تبعيض نژادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 4

4 - لغو هر گونه امتیاز طایفه ای و گروهی در حج

ثم افيضوا من حيث افاض الناس

با توجه به آنچه در ذیل آیه نقل شده که عده ای از قریش خود را جدای از مردم فرض می کردند و در عرفات وقوف نداشتند.

ص: 142

1- تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 25

25 - حواریون ، یاوران مخلص و پاک عیسی (ع) و مبلّغ دین و موعظه کننده مردم

قال الحواریون نحن انصار الله

از امام رضا (ع) سؤال شد: لم سمی الحواریون الحواریین؟ آن حضرت فرمود: .. لآئهم كانوا مخلصین فی انفسهم و مخلصین لغيرهم من اوساخ الذنوب بالوعظ و التذکیر.

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 2، ص 79، ح 10؛ علل الشرایع، ج 1، ص 80، ح 1.

2- آثار اخلاص در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ و رسالت الهی

فأتقوا الله و أطيعون . و ما أسئلكم علیه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت نوح(ع) به مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ و رسالت الهی

و ما أسئلكم علیه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت هود(ع) به مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

ص: 143

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ العلمين

برداشت یاد شده از تصریح حضرت صالح(ع) به مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 6

6- نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ العلمين

برداشت یاد شده از تصریح حضرت لوط(ع) به مطلب مزبور استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 6

6- نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ العلمين

برداشت یاد شده از تصریح حضرت شعیب(ع) به مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 4

4- ارزشمندی صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، بسته به خلوص و جهت خدایی آن است .

و لربّك فاصبر

3- آثار بکارگیری روشهای تبلیغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 16

16- کاربرد روش های مختلف تبلیغی ، مایه اتمام حجت است نه عامل هدایت حتمی همگان .

ادع .. إن ربّك هو أعلم بمن ضلّ عن سبيله و هو أعلم بالمهتدين

جمله «إن ربك . . . بالمهتدين» می‌رساند که انسانها دو گروه‌اند: گمراهان و هدایت‌شدگان. بنابراین فرمان «ادع...» برای اتمام حجت است نه برای هدایت همه مردم.

4- آثار بی‌تأثیری تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 6

6- هجرت از محیط شرک، در صورت بی‌تأثیر بودن تبلیغ، بر ماندن در آن جا ترجیح دارد.

و أعتزلکم و ما تدعون من دون الله

حضرت ابراهیم پس از آن که سرسختی و لجاجت آزر را مشاهده نمود، چند راه در پیش داشت 1- ماندن در محیط شرک و

ص: 144

اختفای عقیده و دست برداشتن از مبارزه 2- مبارزه با بت پرستی و گرفتار شدن به رجم 3- بیرون رفتن از محیط شرک. حضرت از این سه راه، راه سوم را برگزیده است که نشان ترجیح آن در شرایط خاص خود است.

5- آثار تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 19

19 - نقش مؤثر تبلیغات سوء در بازداشتن مردم از راه ایمان

و لتسمعنَّ منَّ الذین اوتوا الکتب . . . و ان تصبروا و تتقوا

دستور مقاومت در برابر تبلیغات دشمن، حکایت از خطر تأثیر آن در روحیه مسلمانان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 113 - 8

8 - تبلیغات فریبنده نقش مؤثری در انحراف فکری و عملی مردم دارد.

یوحی بعضهم إلی بعض . . . و لتصغی إلیه أفئده الذین لایؤمنون . . . و لیرضوه و لیقترفو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 6

6- تبلیغ دین و هدایت مردمان، پیامدار اذیت و آزار دشمنان و نیازمند مقاومت، شکیبایی و گذشت است.

ادع إلی سبیل ربک . . . و إن عاقبتکم . . . و لنن صبرتم لهو خیر للصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 6 - 11

11 - توده های ناآگاه مردم، از تبلیغات دشمنان، آسیب پذیرند.

یشتی لهو الحدیث لیضلَّ عن سبیل اللّٰه بغیر علم

احتمال دارد که «بغیر علم» حال برای مفعول محذوف فعل «یضلّ»، مانند «الناس» یا چیزی همانند آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 8

8 - تأثیر تبلیغات منحرفانه در آسیب زدن به آیین درست و جایگزین کردن اعتقاد باطل به جای آن

وقال الذين استضعفوا للذين استكبروا .. تأمرونا أن نكفر بالله ونجعل له أنداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 8

8 - نقش اساسی و مؤثر تبلیغات در هدایت و گمراهی انسان ها

ونادی فرعون فی قومه .. فاستخفّ قومه فأطاعوه

ص: 145

از این که فرعون توانست با تبلیغات خویش، قوم خود را به اطاعت وادارد، مطلب بالا استفاده می شود.

6- آثار تبلیغ امداد به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 3 - 8

8 - تغذیه تهی دستان و دعوت مردم به فقرزدایی از جامعه، لازمه پذیرش روز جزا و نشانه کام یابی در آن روز است .

يَكْذِبُ بِالدينِ . . . و لا يحصُّ على طعام المسكين

7- آثار تبلیغ باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 14

14 - ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است .

و الشعراء يتبعهم الغاوان . . . و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون

8- آثار تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 3

3- احساس خطر سران کفر و شرک، از دعوت پیامبر اسلام به توحید و نفی شرک و نفوذ آن حضرت در میان توده ها

و اصبروا على الهتكُم

فراخواندن مردم به پراکنده شدن از اطراف رسول خدا(صلی الله علیه و آله) و پایداری بر آیین شرک، گویای برداشت یاد شده است.

9- آثار تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 18

18- مجازات و نابودی کافران، پس از ابلاغ پیام حق و اتمام حجت بر آنان است .

بلغ فهل يهلك إلا القوم الفسقون

با توجه به فای «فهل» - که می تواند بیانگر تفریح باشد - استفاده می شود که بلاغ و اتمام حجت، همواره قبل از مجازات و کیفر کافران صورت گرفته و می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 146

3- تبلیغ دین و تشکیل جامعه اسلامی ، در پی دارنده سخنان ناروا و تبلیغات سوء دشمنان و مخالفان دین

و اصبر علی ما یقولون

10- آثار تبلیغ علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 13 - 4

4- تکذیب دین و بدگویی از آن ، از موجبات کفر و عذاب الهی

و اصبر علی ما یقولون ... و المکذبین ... إنّ لدینا أنکالاً ... و عذاباً ألیماً

11- آثار تبلیغ علیه محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 1

1- تبلیغات سوء و سخنان ناروای مشرکان علیه رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به درجه ای بود که باعث اندوه و رنجش خاطر مبارک آن حضرت می شد .

و لا یحزنک قولهم

12- آثار تبلیغ مجانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 6

6- تأثیر بهینه تبلیغات دینی و بشارت و اخطار به مردمان ، در گرو خلوص و اظهار بی نیازی و درخواست نکردن مزد از مردم

قل ما أسئلكم علیه من أجر إلاّ من شاء أن یتخذ إلی ربّه سبیلاً

13- آثار تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اعتراف مشرکان ، به تأثیر تلاش هدایت گرانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) تا مرز متزلزل شدن پایه های عقاید شرک آلودشان

إن کاد لیضلننا عن ءالہتنا لولا أن صبرنا علیہا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 147

8 - کارساز نبودن تبلیغ و هدایت گری های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برخی از کافران و مشرکان صدراسلام

و ما أنت بمسمع من فی القبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 3

3 - احساس خطر سران کفر و شرک ، از دعوت پیامبراسلام به توحید و نفی شرک و نفوذ آن حضرت در میان توده ها

و اصبروا علی ءالیهتم

فراخواندن مردم به پراکنده شدن از اطراف رسول خدا(صلی الله علیه و آله) و پایداری بر آیین شرک، گویای برداشت یاد شده است.

14- آثار تبلیغ معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 1

1 - استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی کافران ، به خاطر تبلیغ آن حضرت از معاد

وقال الذین کفروا

تعبیر «رجل ینبئکم إذا مرقم کل ممزق» قرینه است بر این که استفهام در این آیه، برای استهزا و تمسخر است و حقیقی نیست.

15- آثار تبلیغ موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 20 - 6، 1

1- موسی (ع) ، مورد هجوم کینه ها و تهمت های فرعونیان در پی ابلاغ پیام الهی

و ائی عدت برّی و ربکم أن ترجمون

برداشت بالا بر این اساس است که «رجم» (مصدر «ترجمون»)، در این آیه به معنای تهمت زدن باشد.

6- فرعونیان ، در صدد سنگسار کردن موسی (ع) پس از شنیدن پیام های او

وإني عذت . . . أن ترجمون

برداشت بالا بنابراین نکته است که مراد از «ترجمون» سنگسار کردن باشد؛ نه تهمت زدن.

16- آثار ترک تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 4

4 - کفرورزی ، ترک عمل صالح و بی اعتنایی به ترویج حق و صبر ، زیان کاری است .

لفی خسر . إلا الذين ءامنوا و عملوا الصلحت و تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

ص: 148

17- آثار ترک تبلیغ صبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 4

4- کفرورزی، ترک عمل صالح و بی اعتنائی به ترویج حق و صبر، زیان کاری است.

لفی خسر. إلاّ الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

18- آثار سستی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 4

4- کوتاهی در ابلاغ رسالت الهی و عقب نشینی از آرمان های دینی، موجب تقویت جبهه کفر و نوعی پشتیبانی از مواضع کفرپیشگان است.

فلا تكوننّ ظهیراً للكفرین . و لایصدنک عن ءایت اللّٰه

توصیه خداوند به دست برداشتن از ابلاغ آیات الهی، پس از هشدار از هرگونه پشتیبانی از کافران، می تواند به این حقیقت اشاره داشته باشد که ترک ابلاغ رسالت الهی، نوعی تقویت و پشتیبانی از آنان به شمار می رود.

19- آثار عواطف در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 5

5- صالح (ع) با برانگیختن عواطف مردم، دعوت خویش را آغاز کرد.

قال یقوم

20- آثار ممانعت از تبلیغ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 8

8- ممانعت از نشر تعالیم الهی و تنگ کردن عرصه تبلیغ برای انبیا، عامل هلاکت و نابودی

احتمال دارد که اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه، از آن جهت امری بزرگ شمرده شده که اخراج آن حضرت، برای ممانعت از هدایت و تبلیغ او بوده و چنین عملی هلاکت و نابودی قطعی را در پی داشته است.

21- آداب تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 59 - 7,8

7 - لزوم توجه و دقت در انتخاب زمان و مکان مناسب برای تبلیغ دین

موعدکم یوم الزینه و أن یحشرالناس ضحی

حسن انتخاب موسی(ع) در مورد روز مقابله و نیز مکان و دیگر شرایط، درسی است برای همه مبلغان، که در تبلیغ، باید موقعیت زمانی و مکانی را به دقت سنجیده و بهترین شرایط را برای آن انتخاب کنند.

8 - توجه به شرایط روحی مردم و آمادگی آنان، از ضرورت های کار تبلیغ است .

موعدکم یوم الزینه و أن یحشرالناس ضحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 6

6 - لزوم برخوردی استوار و به دور از هرگونه ضعف و سستی، در مقام تبلیغ معارف دینی

فاستمسک بالذی أوحی إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 15 - 4

4 - برانگیختن مخاطب، به دقت در گفتار و تشویق او به شنیدن گزارش، روشی مطلوب در شیوه اطلاع رسانی است .

هل ءاتیک حدیث موسی

22- آسیب شناسی تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 10

10 - انتظار پاداش از مردم در قبال تبلیغ دین، آفت و مانعی مهم در راه تحقق اهداف آن است.

قل لا أسئلكم عليه أجرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 4,5

4- وظیفه داران تبلیغ دین ، باید همه معارف و قوانین دین را برای مردم بیان کرده و از وانهادن حتی اندکی از آن دوری کنند .

فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک

5- استیحا ش مردم از برخی معارف و احکام دین و نبود زمینه پذیرش در آنان ، مجوز ترک ابلاغ آنها نیست .

إن هذا إلا سحر مبین . . . فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 150

13- مبلغان دین در نشر توحید و احکام الهی ، نباید از حد و مرز تعیین شده خارج شوند .

فاستقم كما أمرت . . . و لاتطغوا

در برداشت فوق، جمله «لاتطغوا» در ارتباط با «فاستقم» معنا شده است و متعلق «لاتطغوا» استقامت گرفته شده است؛ یعنی ، در پایداری طغیان نکنید و این کار را بر اساس برنامه الهی انجام دهید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 104 - 3,6,8

3- مبلغان دینی باید از دریافت مزد برای ابلاغ دین و تعالیم قرآن پرهیز کنند .

و ما تسئلهم علیه من أجر

6- تبلیغ قرآن نباید وسیله درآمد های مادی قرار گیرد .

و ما تسئلهم علیه من أجر إن هو إلا ذکر للعلمین

حصر در جمله «إن هو . . .» حصر اضافی و نسبی است که به قرینه جمله «و ما تسئلهم . . .» می توان گفت: مقصود این است که قرآن را خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل کرد تا حقایق آن را به مردم بیاموزد و ابلاغ کند نه اینکه آن را وسیله کسب معاش قرار دهد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز همین گونه عمل کرد (ما تسئلهم . . .).

8- ایمان نیاوردن گروهی از مردم حتی اکثریت آنان در یک زمان ، نباید مبلغان دینی را دلسرد کرده و مأیوس کند .

و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنین . . . إن هو إلا ذکر للعلمین

جمله «إن هو إلا ذکر للعلمین» - که دلالت بر جهانی بودن قرآن و اسلام دارد و اختصاص آن را به مردم مکه و عصر بعثت نفی می کند - اشاره به این نکته دارد که: ای پیامبر! از ایمان نیاوردن اکثریت مردم مکه ناراحت مباش و مأیوس نشو؛ چرا که قرآن مخصوص این مردم نیست و از آن همه عالم است. اینها ایمان نیاوردند، سراغ دیگران باید رفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 13 - 3

3- به صرف هدایت ناپذیری افراد یا اقوام ، نباید از ابلاغ تعالیم الهی به آنان خودداری کرد .

كذلك نسلکه فی قلوب المجرمین . لا یؤمنون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 5

5- جمود بر روش واحد تبلیغی ، فاقد کارآیی لازم در هدایت همگان

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه و جدلهم

فرمان الهی به استفاده از روشهای گوناگون (برهان، موعظه و جدال احسن) نشانگر عدم کفایت یک روش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 18

18- سرسختی برخی از افراد در برابر حق ، نباید مایه دل سردی و نگرانی پیشوایان و مبلغان دین گردد .

وإن تدعهم إلى الهدى فلن يهتدوا إذا أبداً

ص: 151

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 13

13- خویشاوندی و پیوند های اجتماعی ، نباید مانعی برای تبلیغ و مخالفت با الحاد گردد .

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 7

7- خویشاوندی ، نبایستی موجب ترک تبلیغ دین و توحید و مبارزه با شرک گردد .

يَأْتِ لِمَ تَعْبُدُ ... يَا أَبَتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 72 - 5

5- اجرت خواهی و مزد طلبی در راه تبلیغ دین و هدایت مردم ، دارای تأثیر منفی بوده و بهانه دادن به دست بهانه جویان است .

أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 6

6- تأثیر بهینه تبلیغات دینی و بشارت و اخطار به مردمان ، در گرو خلوص و اظهار بی نیازی و درخواست نکردن مزد از مردم

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 5

5- تأثیر بهینه تبلیغات دینی و بشارت و اخطار به مردم ، در گرو خلوص و اظهار بی نیازی و درخواست نکردن مزد از مردم

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 7

7 - مبلغان الهی، نباید به خاطر مخالفت مردم، از تبلیغ و هدایت گری سر باز زنند.

أفنزرب عنکم الذکر صفحاً أن کتتم قومًا مسرفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 3

3 - مزد طلبی از مردم در برابر تبلیغ دین، زمینه ساز روی گردانی آنان از پذیرش آن

أم تسألهم أجرًا فهم من مغرم مثقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 46 - 2

ص: 152

2- درخواست مزد و پاداش در قبال هدایت و تبلیغ دین ، از موانع تأثیرگذاری و موفقیت آن

أم تسألهم أجرًا

برداشت یاد شده، از آن جا است که آیه شریفه، درصدد بیان علت های نپذیرفتن اسلام از سوی کافران است.

23- آگاهی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 122 - 14

14- ارشاد مردم و تبلیغ دین در جامعه ، منوط به داشتن آگاهی عمیق به مبانی دین

لینفقها فی الدین ولینذروا قومهم

24- ابزار تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 51 - 6

6- وحی و قرآن، ابزارهایی کافی برای تبلیغ و انذار مردم

و أنذر به

مرجع ضمیر به «قرآن» است ؛ یعنی با قرآن انذار کن. و چون ابزار انذار مشخص شده است، بالطبع باید قرآن در فعلیت بخشی به انذار کافی و کارآمد باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 125 - 8

8- حکمت (دلایل عقلی و علمی) ، اساسی ترین و ارزشمندترین وسیله تبلیغ دین *

ادع إلى سبیل ربّک بالحکمه و الموعظه الحسنه و جدلهم

برداشت فوق، بدان احتمال است که تقدم «حکمه» بر «موعظه» و «جدل»، معلول اهمیت و ارزش برتر آن باشد. به علاوه مطلق آمدن «حکمت» و مقید شدن «موعظه» به «حسنه» و «جدل» به «أحسن»، می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بشارت و انذار و ايجاد بيم و اميد ، دو وسيله مهم تبليغ و دو عنصر ضروري در هدايت انسان ها است .

و ما نرسل المرسلين الا مبشرين و منذرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 227 - 9

9- تبليغ ياد خدا ، ارزش هاي عقيدتي و عملي و عدالت خواهي ، اصيل ترين محتوای شعر ارزشي

و الشعراء يتبعهم الغاوان . . . الا الذين ءامنوا... و انتصروا من بعد ما ظلموا

ص: 153

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 19

19- لزوم رعایت اعتدال در تهدید و ایجاد موازنه بین خوف و رجا، در کار تبلیغ و هدایت خلق

قل إن افتريته فلا تملكون لي من الله شيئاً .. و هو الغفور الرحيم

خداوند، همپای تهدید منکران رسالت، غفران گسترده خویش را نیز به رخ آنان می کشد و این خود گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 16

16- ظرفیت زبان عربی، برای رساندن پیام خدا و ابلاغ بیم ها و بشارت های الهی به خلق *

و هذا كتب مصدق لساناً عربياً لينذر الذين ظلموا وبشرى للمحسنين

از ارتباط میان «لساناً عربياً» و «لینذر»، استفاده می شود که عربی بودن قرآن، دارای تأثیری مهم در ابلاغ انذار و تبشیر الهی به خلق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 9

9- لزوم محور قرار دادن قرآن، در تبلیغ دین و هدایت خلق

فذکر بالقرءان

هر چند آیه شریفه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ اما تکلیف استفاده از قرآن و محور قرار دادن آن در امر تبلیغ، دارای ملاک عام است و اختصاصی به شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 9

9- لزوم مجهز بودن به امکانات نیرومند و دلایل متقن، در تبلیغ دین

أرسلنه .. بسلطن مبین

فعل الهی، خود رهنمودی به هدایتگران است که آنان برای پیشبرد هدف، باید در کار خویش ابزار و امکانات بایسته را نیز، در نظر داشته

باشند.

25- ابزار تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 12 - 9

9- توکل بر خدا و صبرپیشگی ، دو ابزار لازم برای ابلاغ رسالت الهی

و ما لنا الا نتوکل علی الله . . . و لنصبرنّ علی ما اذیتموننا

ص: 154

26- ابزار تبلیغ سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 17

17 - امکانات مادی و قدرت خارق العاده سلیمان (ع) در خدمت تبلیغ دین و هدایت مردم

قال إنه صرح ممرّد... قالت... وأسلمت مع سليمان لله ربّ العلمين

ماجرای اتفاق افتاده میان سلیمان(ع) و بلقیس، بیانگر مطلب فوق است.

27- ابزار تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 8

8 - قرآن، محور اساسی تبلیغ و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فذكر بالقرءان

28- اتمام حجت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 5

5- هشدار و انداز و یا توسل به قدرت در مسیر احقاق حق و پیاده کردن دین، باید پس از اتمام حجت و بیان حقایق دینی باشد.

وما أرسلنک إلاّ رحمہ للعلمین... قل إنّما یوحی الّیّ... فهل أنتم مسلمون . فإ

29- اجتناب از تبعیض در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 9

9- لزوم نگرشی یکسان و پرهیز از تبعیض و تفاوت در دعوت مردم به دین

فقل اذنتکم علی سواء

30- اجرت تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 12، 11، 10، 9

9 - مبلغان دین نباید هیچ چشمداشت و انتظار پاداشی از مردم داشته باشند.

قل لاأستلکم علیہ اجرا

ص: 155

10 - انتظار پاداش از مردم در قبال تبلیغ دین، آفت و مانعی مهم در راه تحقق اهداف آن است.

قل لأستلکم علیہ اجرا

11 - پیامبران(ع) هیچ مزدی از مردم در قبال تبلیغ و انجام رسالت خویش نمی طلبیدند.

اولئک الذین هدی الله فبهديهم اقتده قل لأستلکم علیہ اجرا

جمله « قل لأستلکم»، که بدون هیچ فاصله ای پس از امر به اقتدا به هدایت انبیای پیشین قرار گرفته، به این نکته اشاره دارد که مفاد آن از زمره هدایت‌های انبیای پیشین و از برجسته ترین آنهاست.

12 - اجر و مزد طلب نکردن از مردم در قبال انجام رسالت و تبلیغ دین، از هدایت‌های خداوند به انبیای گذشته است.

فبهديهم اقتده قل لأستلکم علیہ اجرا

31- اجرت تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 8

8 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) موظف به اعلام مزد نخواستن از مردم در قبال تبلیغ رسالت و انجام مسؤولیت خویش است.

قل لأستلکم علیہ اجرا

32- احتمال تأثیر تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 7

7 - احتمال تأثیر سخن در مخاطب، برای اقدام به تبلیغ معارف الهی کافی است.

فقل هل لک . . . و اهدیک إلی ربک فتخشی

- احتمال تأثیر سخن در مخاطب، برای اقدام به تبلیغ معارف الهی کافی است.

33- احکام تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- جهاد و توسل به قدرت در مسیر احقاق حق و پیاده کردن دین ، پس از بیان حقایق دینی و کارساز نبودن آن ، امری جایز و مشروع است .

فإن تولّوا فقل ءاذنتكم علی سواء

ص: 156

34- احکام تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 7

7 - تفقه در دین و شناخت عمیق و تبلیغ و نشر آن، از واجبات کفایی است .

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقها فی الدین و لینذروا قومهم

35- اخلاص در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 9

9- توجه به خالقیت خدا، زمینه ساز اخلاص در تبلیغ دین و چشم ندوختن به اجر و پاداش های مردمی است .

إن أجری إلا علی الذی فطرنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 6

6 - تأثیر بهینه تبلیغات دینی و بشارت و اخطار به مردمان، در گرو خلوص و اظهار بی نیازی و درخواست نکردن مزد از مردم

قل ما أسئلكم علیه من أجر إلا من شاء أن یتخذ إلی ربّه سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 1

1 - تصریح نوح (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم علیه من أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 1

1 - تصریح هود (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 1

1 - تصریح صالح (ع) ، به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 1

1 - تصریح لوط (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از قومش ، در قبال رسالت خویش

ص: 157

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 1,2

1 - تصریح شعیب (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم ، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 47 - 6

6 - مبلغان دین ، در قبال انجام رسالت دینی ، نباید چشمداشتی مادی از مخاطبان داشته باشند .

ما سألتکم من أجر فهو لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 6,7,8

6 - اخلاص و مزد نخواستن در ابلاغ رسالت و ره یافته بودن ، دلیل درستی ادعای رسالت و پیامبری

اتَّبِعُوا المرسلین . اتَّبِعُوا من لا یسئلكم أجراً و هم مهتدون

7 - اخلاص و مزد نخواستن در ابلاغ رسالت و ره یافته بودن ، از ویژگی ها و اوصاف پیامبران الهی است .

اتَّبِعُوا من لا یسئلكم أجراً و هم مهتدون

8 - اخلاص و مزد نخواستن در برابر ابلاغ رسالت و ره یافته بودن ، دلیل لزوم پیروی از پیامبران الهی است .

اتَّبِعُوا المرسلین . اتَّبِعُوا من لا یسئلكم أجراً و هم مهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 5

5- تأثیر بهینه تبلیغات دینی و بشارت و اخطار به مردم، در گرو خلوص و اظهار بی‌نیازی و درخواست نکردن مزد از مردم

قل ما أسئلكم عليه من أجر

36- ادب در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 10

10- لزوم به کارگیری ملاطفت و رعایت ادب همراه با استدلال‌های منطقی در گفتگوهای عقیدتی و دعوت به توحید

يَأْت لِمَ تَعْبُد مَا لَا يَسْمَعُ

حضرت ابراهیم(ع) آزر را با تعبیر (ای پدر من) مورد خطاب قرار داد که در آن ملاطفت و مهرورزی وجود دارد. جملات بعدی نیز که در مقام استدلال بیان گردیده، همگی دارای مقدمات روشن و نتایج منطقی است. از روش برخورد ابراهیم(ع) می‌توان نتیجه

ص: 158

گرفت که در برخوردهای عقیدتی، این دورکن باید ملاحظه گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 9

9- لزوم برخورد محبت آمیز و مؤدبانه در مقام ارشاد و تبلیغ

يَأْتِ إِتَى أَخَافُ أَنْ يَمْسَكَ عَذَابَ

37- ارائه حق در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 14

14 - در تبلیغ، تنها، به نفی باطل نباید پرداخت، بلکه باید راه درست را نیز معرفی کرد.

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوا

38- ارائه نمونه عینی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 80 - 5

5- استفاده ابراهیم (ع) از ضروری ترین و ملموس ترین نیاز های بشری، برای متوجه ساختن قوم خویش به خدا

وَالَّذِي هُوَ يُطْعَمُنِي وَيُسْقِينِي . وَإِذَا مَرَضْتُ فَهَوَّ يَشْفِينِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 19 - 9

9- استفاده از رخداد های محسوس و قابل فهم برای همه، جهت تبیین دقیق معارف ظریف دینی، از روش های قرآن کریم است.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ . . . وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 25 - 11

11 - استفاده از امور حسی و قابل درک ، جهت اثبات امور غیر حسی - که درک اش سخت است - از شیوه های تبلیغی قرآن است .

و ينزل من السماء ماء فيحيي به الأرض بعد موتها . . . و من آياته أن تقوم السماء .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 27 - 6

6 - استفاده از امور عینی و محسوس ، برای تبیین امور غیبی ، از روش های تبلیغی قرآن کریم است .

ص: 159

و هو الذی بیدؤا الخلق ثم یعیده و هو أهون علیه

استدلال به آفرینش نخست موجودات و شاهد گرفتن آن برای اثبات معاد - که امری غیبی است - حقیقت یادشده را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 9 - 3

3- استفاده از امور محسوس و قابل مشاهده ، برای اثبات امور غیبی و دور از دسترس ، از شیوه های تبلیغی قرآن کریم

رجل یتبتکم إذا مرّتم کلّ ممزّق إنکم لفی خلق جدید . . . أفلم یروا إلی ما بین أید

39- ارزش تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 14 - 2

2- قیام در راه توحید و اعلان اندیشه توحیدی ، دارای ارزشی والا و گران سنگ است .

و ربطنا علی قلوبهم إذ قاموا فقالوا ربّنا ربّ السموت و الأرض

از جمله معانی «قیام»، «عزم و تصمیم» است. لذا «قاموا» یعنی بر اندیشه توحیدی خود مصمّم شدند. «فقالوا» نیز گویای اعلان آن اندیشه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 4

4- اعلان موضع حق و ترویج توحید در مجامع شرک ، دارای ارزشی والا

إنّ الذین قالوا ربّنا الله

واژه «قالوا» می تواند اشاره به این داشته باشد که موحدان، به صرف اعتقاد به توحید بسنده نمی کنند؛ بلکه آن را در مجامع شرک و کفر اعلان می دارند.

40- ارزش تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 4

4- اعلان موضع حق و ترویج توحید در مجامع شرک ، دارای ارزشی والا

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ

واژه «قالوا» می تواند اشاره به این داشته باشد که موحدان، به صرف اعتقاد به توحید بسنده نمی کنند؛ بلکه آن را در مجامع شرک و کفر اعلان می دارند.

ص: 160

41- ارزش فصاحت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 10

10 - به کارگیری بیان روشن و رسا، امری ارزشمند در تبلیغ معارف دینی

و رسول مبین

42- ارزیابی تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 7

7 - ضرورت ارزیابی دقیق، از روشهای تبلیغ دین و برآورد آثار آن

و أنذر به .. و لا تطرد الذین یدعون ربهم

برخی مفسران گفته اند آیه «لا تطرد ..» تبصره ای بر آیه قبل است. بر این فرض آیه می تواند رهنمودی کلی در تبلیغ باشد. یعنی قبل از به کارگیری هر روشی در تبلیغ به بررسی ابعاد آن باید پرداخت و از عوارض احتمالی آن با تدابیر لازم جلوگیری کرد.

43- ارکان تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 55 - 5

5 - ترسیم راه و روش صالحان و مجرمان باید از محورهای اساسی تبلیغ باشد.

و كذلك تفصل الآيت و لتستبين سبيل المجرمين

چون در آیه ترسیم راه و روش مجرمان و صالحان به عنوان هدفی بارز برای تفصیل آیات بیان شده، می توان این پیام را در موضوع تبلیغ از آن دریافت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 14

14- حرکت فرهنگی، زیربنای تبلیغ دین و گسترش اسلام

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و جدلهم بالتي هي أحسن

دعوت به راه خدا (دین) از راه حکمت، موعظه، جدال و مناظره خوب کاری است فرهنگی و چون این آیه در مکه نازل شده بود و هنوز فرمان جنگ و مبارزه سیاسی و نظامی صادر نشده بود، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

44- استعداد مخاطبان در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 14

ص: 161

14 - در تأثیر تبلیغ، تنها رسایی مفاهیم و شایستگی مبلغ، کافی نیست، بلکه زمینه و صلاحیت مخاطبان، شرط لازم است.

فإنك لاتسمع الموتى... و ما أنت بهد العمى... إن تسمع إلا من يؤمن

از آن جایی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان مبلغ پیام های آسمانی، بهترین شخصیت است و پیام های او نیز شایسته است و با این وصف، تأثیر خود را ندارد، نشان می دهد که این دو عنصر، کافی نیستند و قابلیت مخاطب نیز، شرط لازم است.

45- استفاده از فرصت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 6,7

6 - بهره جستن موسی (ع) از تجمع مردم مصر جهت تماشای صحنه مقابله او و ساحران، برای بیم دادن مردم و دعوت آنان به توحید و ایمان

قال لهم موسى ويلکم لاتفتروا علی الله کذباً

7 - بیم دادن مردم از عذاب خداوند، و استفاده از فرصت ها برای تبلیغ، از وظایف مبلغان دین است.

قال... و یلکم لاتفتروا... بعذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 10

10 - سلیمان (ع)، در صدد استفاده از هر فرصت برای بیان عقیده توحیدی خود و تبلیغ آن

فما آتین الله خیر ممّا آتیکم

یادآوری سلیمان (ع) به نماینده سبا نسبت به این حقیقت که آنچه او و آنها در اختیار دارند، همگی عطایایی است که خداوند به آنان بخشیده است، بیانگر مطلب یاد شده است.

46- استقامت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 3

3 - نوح (ع) استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد.

جمله «لكني رسول ..» و نیز آیات قبل دلالت بر این معنا دارد که نوح(ع) مبلغ رسالت‌های الهی است. بنابراین توصیف رسول به جمله «أبلغكم ...» هدف دیگری را تعقیب می‌کند و بیانگر نکته‌ای جدید است و آن اینکه وی بر ابلاغ رسالت‌های الهی اصرار خواهد ورزید و بر آن پافشاری خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 4

4 - هود ، استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 7

7 - حضرت نوح (ع) در برابر نارضایتی قومش نسبت به دعوت او، عزم راسخ خویش را اعلام کرد و بر ادامه سرسختانه راه خود اصرار و تأکید ورزید.

فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم . . . و أمرت أن أكون من المسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 1، 2

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر جوّ آفرینی و لحن تمسخرآمیز فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربّکم و ربّ آبائکم الأوّلین

2 - رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوّ آفرینی دشمنان دیانت، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند.

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربّکم و ربّ آبائکم الأوّلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 1

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر تهمت ها و سخنان ناروای فرعون علیه او

قال إنّ رسولکم . . . لمجنون . قال ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 1

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر تهدید های فرعون

قال . . . لأجعلنک من المسجونین . قال أولو جنتک بشیء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 14 - 5

5 - تبلیغ دین و حرکت در راه حق ، نباید به سبب رو به رو شدن با مخالفت ها و تکذیب ها ، متوقف شود ؛ بلکه باید با تقویت مبلغان و حق مداران ، ادامه یابد .

فكذبوهما فعزنا بثالث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مکلف به استقامت و پایداری در برابر مشکلات و دشواری های دعوت

فادع و استقم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 163

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از جانب خداوند مأمور تمسک به پیام وحی و پایداری در راه دعوت به آن

فاستمسک بالذی أوحی إلیک

6 - لزوم برخوردی استوار و به دور از هرگونه ضعف و سستی، در مقام تبلیغ معارف دینی

فاستمسک بالذی أوحی إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تبلیغ دین و پیام وحی، نیازمند به استقامت و پایداری

فاصبر کما صبر أولوا العزم من الرسل

از این که خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در راستای رسالت و تبلیغ دین، به صبر و شکیبایی فراخوانده و عزم بزرگ رسولان پیشین را به آن حضرت یادآور شده است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - هدایت و تبلیغ دین و تحمل سختی ها و ناگواری های برخاسته از آن، دارای پاداشی بزرگ، روز افزون و بی منت

وإنّ لک لأجرًا غیر ممنون

برداشت یاد شده، به سبب این نکته تردیدناپذیر است که اجر بزرگ پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به جهت رسالت او و تحمل سختی های آن (از جمله تحمل تهمت های ناروا همچون تهمت جنون و...) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نقش تعیین کننده عبادت و شب زنده داری، در تقویت روحیه و مقاومت در برابر مشکلات تبلیغی و رسالت دینی

قم الّیل إلاّ قلیلاً

به گفته مفسران، این آیات در مکه نازل شده است. فرمان خداوند به شب زنده داری در دوران مگّی (زمانی که رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) در سخت ترین شرایط قرار داشت) می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 4

4- ارزشمندی صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین، بسته به خلوص و جهت خدایی آن است.

و لربّک فاصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 3

3- ذکر و یاد مستمر خداوند، نیرو آفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی های تبلیغ و اجرای تعالیم دین

فاصبر لحکم ربّک . . . و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

از توصیه به ذکر خداوند - پس از فرمان صبر و شکیبایی در مشکلات رسالت - مطلب یاد شده به دست می آید.

ص: 164

47- استقامت در تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 3

3- استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به اوست .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جمله «تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید» می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبادا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

48- استقامت در تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 3

3- استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به اوست .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جمله «تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید» می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبادا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 5

5- سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، به صرف روی گردانی مردم از آنان

فإن تولّوا فإنما عليك البلغ المبین

بدین احتمال که معنای آیه چنین باشد که اگر مردم روی گردانند، تو نباید بار تکلیف را فرو نهی؛ بلکه باید همچنان به وظیفه ابلاغ پیام الهی همت گماری، برداشت فوق به دست می آید. گفتنی است آمدن جمله «فإنما عليك...» به صورت جمله اسمیه - که دال بر استمرار است - مؤید همین برداشت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 6,5

5- تبلیغ دین ، همراه با مشکلات انبوه و نیازمند استقامت و پایداری

فادع و استقم كما أمرت

6- پایداری و استواری در راه تبلیغ و اقامه دین ، وظیفه ای دشوار و طاقت فرسا برای مبلغان دینی

فادع و استقم كما أمرت

توصیه خداوند به استقامت، بیانگر این است که راه تبلیغ دین و اقامه آن، راهی بس ناهموار و پیمودن آن بسیار سخت و دشوار

ص: 165

است.

49- استمرار تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 5

5 - تبلیغ دین ، نیازمند تلاشی همه جانبه و مستمر

إذ جاءتهم الرّسل من بين أيديهم و من خلفهم

تعبیر «من بین ایدیه‌م و من خلفهم» نمایانگر نوعی تلاش همه جانبه و فراگیر از سوی پیامبران، در مقام دعوتِ اقوام خویش می باشد.

50- اعراض از آفات تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 6

6 - لزوم پرهیز مبلغان دینی ، از عوامل خنثی کننده آثار تبلیغ *

أم تسئلهم أجرًا فهم من مغرم مثقلون

گرچه پیام اصلی آیه شریفه، مذمت کافران حق گریز است؛ اما به طور غیر مستقیم این هشدار را به مبلغان دینی داده است که مزد خواهی از مردم برای خویش، مانع دین پذیری مردم خواهد بود.

51- اعراض از برخورد ناپسند در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 10 - 6

6 - لزوم پرهیز مبلغان ، از برخورد های ناهنجاری که زمینه گریز مردم از مجلس وعظ و ارشاد گردد .

لعلّه یزگی . . . فأنت عنه تلّهی

52- اعراض از تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آنان که حقایق دینی را ناشنیده گیرند ، کردند و آنان که حقایق دینی را بازگو نکنند ، لالند و آنان که معارف الهی را درک نکنند ، فاقد عقلند .

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

ص: 166

53- اعلام آیه تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 67 - 7,9,12

7 - انجام وظیفه رسالت الهی از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در گرو ابلاغ پیام ویژه خداوند (اعلام ولایت علی (ع)) به مردم

بلغ ما أنزل... و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

9 - ابلاغ پیام ویژه الهی در آیه تبلیغ، در گرو انتخاب شیوه ای عملی از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انجام آن

بلغ... و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

تعبیر قرآن در جمله «و ان لم تفعل» به جای «و ان لم تبلیغ» و یا «و الا...» می رساند که آن پیام، پیامی بوده که پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه داشت آن را عملاً به مردم ابلاغ کند و مجرد گفتن کفایت نمی کرده است، چنانچه آن حضرت در غدیر خم با معرفی علی (ع) وی را برای امامت نصب کرد.

12 - خداوند، تضمین کننده حفاظت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از خطر احتمالی ابلاغ پیام ویژه الهی (ولایت علی (ع))

بلغ ما أنزل... و الله يعصمك من الناس

54- اعلام تبلیغ مجانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 2

2 - تأثیر مثبت اعلام کردن نداشتن هیچ چشمداشت و درخواست مزدی، در هدایت و تربیت مردم

قل ما أسئلكم عليه من أجر

از فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای اعلام کردن نداشتن چشم داشتی در انجام رسالت خود - پس از بیان هدف اصلی و روش تبلیغی آن در آیه قبل - می توان برداشت فوق را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ و رسالت الهی

فاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا . و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمين

برداشت یاد شده از تصریح حضرت نوح(ع) به مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمين

برداشت یاد شده از تصریح حضرت هود(ع) به مطلب فوق استفاده می شود.

ص: 167

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت صالح(ع) به مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت لوط(ع) به مطلب مزبور استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت شعیب(ع) به مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 47 - 6، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ نداشتن هیچ چشمداشت مادی از مردم ، در قبال رسالتش

قل ما سألکم من أجر فهو لکم

این تعبیر که پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمود: هر پاداشی از شما طلب کردم مال خودتان باشد، تعبیری است کنایی و اشاره دارد به این که از شما انتظار هیچ مزدی ندارم و نمی خواهم.

6 - مبلغان دین ، در قبال انجام رسالت دینی ، نباید چشمداشتی مادی از مخاطبان داشته باشند .

ما سألکم من أجر فہو لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 1,3

1 - پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، موظف بہ اعلام این کہ هیچ چشم داشت مادی و درخواست مزدی از مردم ندارد .

قل ما أسئلكم علیہ من أجر

3 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن بہ همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در ہدایت و تربیت مردم

قل ما أسئلكم علیہ من أجر

از فرمان خداوند بہ پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، برای اعلام نداشتن هیچ چشمداشتی از مردم در انجام رسالت خود ، می توان برداشت فوق را استفادہ کرد .

ص: 168

55- اقناع مخاطب در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 7

7- قانع کردن فکر مخاطب، با برهانی محکم، هنگام دعوت به توحید، از روش های هدایتی قرآن کریم

لاتشرك .. . إِنَّ الشَّرْكَ لَظُلْمٌ

56- امانتداری در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 3،4

3- تأکید نوح (ع) بر امانت داری خویش در تبلیغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بر این اساس است که واژه «آمین» از ریشه «أمانه» مشتق شده باشد.

4- امانت در تبلیغ، مهم ترین ویژگی رسولان الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 125 - 3،4

3- تأکید هود (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «آمین» از ریشه «أمانه» - مقابل خیانت - مشتق شده باشد.

4- امانت در تبلیغ، مهم ترین ویژگی رسولان الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

اختصاص به ذکر یافتن صفت امانت از میان دیگر اوصاف، بیانگر اهمیت والای آن، در راستای ابلاغ پیام وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 143 - 3,4

3 - تأکید صالح (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که کلمه «أَمِينٌ» از ریشه «أمانه» (مقابل «خیانه») مشتق شده باشد.

4 - امانت در تبلیغ، مهم ترین ویژگی رسولان الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

اختصاص به ذکر یافتن امانت از میان همه صفات دیگر، بیانگر اهمیت برتر آن در راستای ابلاغ پیام وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 162 - 3,4

ص: 169

3- تأکید لوط (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که کلمه «أَمِينٌ» از ریشه «أمانه» (مقابل «خیانه») مشتق شده باشد.

4- امانت در تبلیغ، از مهم ترین ویژگی رسولان الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

اختصاص به ذکر یافتن عنوان «أَمِينٌ» از میان دیگر صفات، بیانگر اهمیت والای آن در راستای ابلاغ پیام الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 3,4

3- تأکید شعیب (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «أَمِينٌ» از ریشه «أمانه» (مقابل «خیانه») مشتق باشد.

4- امانت در تبلیغ، مهم ترین ویژگی رسولان الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

اختصاص به ذکر یافتن وصف امانت از میان صفات دیگر، بیانگر اهمیت والای آن در ابلاغ پیام وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 193 - 3

3- امانت، دارای نقش محوری در ابلاغ و رساندن پیام وحی

نزل به الروح الأمين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مهم ترین صفتی که خداوند برای حامل وحی بیان داشته، امانت او است.

57- امیدواری در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 4

4 - ایجاد بیم و امید، از روشهای اساسی در تبلیغ

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 15

15 - کسانی را که دارای زمینه مساعدی برای گرایش به ایمان هستند، باید به رحمت و امنیت خداوندی امیدوار کرد.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

گزینش جمله توصیفی «الذین یؤمنون» به جای «المؤمنون» و یا «ءامنوا»، با توجه به معنای فعل مضارع، اشاره به مطلب فوق می تواند باشد.

ص: 170

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 19

19- لزوم رعایت اعتدال در تهدید و ایجاد موازنه بین خوف و رجا، در کار تبلیغ و هدایت خلق

قل إن افتريته فلا تملكون لي من الله شيئاً .. وهو الغفور الرحيم

خداوند، همپای تهدید منکران رسالت، غفران گسترده خویش را نیز به رخ آنان می کشد و این خود گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 11

11 - توجه به عنصر امیدواری به پیروزی و نصرت الهی در تبلیغ، امری لازم و کارآمد

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

58- انبیا و بررسی مشکلات تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 7

7- بررسی مشکلات و موانع احتمالی مسؤولیت ها و ترس از ناکامی در ابلاغ رسالت های الهی، منافاتی با مقام نبوت و اخلاص در برابر خداوند ندارد.

وإصطنعتك لنفسی .. إنا نخاف أن يفرط علينا أو أن يطغى

59- انبیا و مزد تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 2

2- پیامبران، منزله از درخواست کمترین مال و دارایی از مردم به خاطر ابلاغ رسالت و تبلیغ معارف دین

و يقوم لأستلکم علیه مالاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- پیامبران ، منزه از مطالبه اجر و مزد از مردم ، به خاطر ابلاغ رسالت و تبلیغ معارف دین

يقوم لأسئلكم عليه أجرًا

60- انذار در تبليغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 6 - 4

ص: 171

4- انذار از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ءأنذرتهم أم لم تنذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 19 - 13، 19

13 - اهمیت جایگاه انذار در تبلیغ

و أوحى إلى هذا القراءان لأنذركم به و من بلغ

چون انذار هدفی اساسی نزول قرآن ذکر گردیده، جایگاه ویژه آن در اهداف تبلیغی دین روشن می گردد.

19 - ضرورت حضور مبلغانی انذارگر در جامعه همراه قرآن

و أوحى إلى هذا القراءان لأنذركم به

تأکید بر حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کنار قرآن برای انذار، گویای این نکته است که قرآن به تنهایی برای انذار کافی نیست، بلکه باید کسانی نیز همواره با قرآن به تبلیغ دین و انذار مردم پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 48 - 1

1 - مسؤولیت تبلیغ و دعوت انبیای الهی، تنها در محدوده بشارت و انذار

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 147 - 14

14 - لزوم به کارگیری بشارت و انذار در تبلیغ و دعوت مردم به دین

فإن کذبوک فقل ربکم ذورحمه وسعه ولا یرد بأسه عن القوم المجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 89 - 4

4- انذار و اخطار از وظایف اصلی مبلغان و رهبران دینی

وقل إني أنا النذير المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 30 - 10

10- به کارگیری انذار و تبشیر در کنار هم برای دعوت به دین و تبلیغ آن ، از روش های مورد استفاده قرآن است .

إنا أعتدنا للظالمين نارا .. إنا لانضيع أجر من أحسن عملاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 4

4- بشارت و انذار و ایجاد بیم و امید ، دو وسیله مهم تبلیغ و دو عنصر ضروری در هدایت انسان ها است .

و ما نرسل المرسلين إلا مبشرين و منذرين

ص: 172

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 107 - 5

5- مژده و بشارت در کنار هشدار و تهدید ، روش به کار گرفته شده در قرآن برای تبلیغ و هدایت است .

جزأؤهم جهنم بما كفروا . . . إنّ الذين آمنوا و عملوا الصلحت كانت لهم جنّات الفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 13

13- نقش کارساز بشارت و انذار در تبلیغ

لتبشّر . . . و تنذر به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 45 - 5

5- لزوم اتکا به وحی الهی در انذار مردم و تبلیغ دین

قل إنّما أنذركم بالوحي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 56 - 2

2- بشارت و اخطار ، دوروش تربیتی - هدایتی و تبلیغی پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و ما أرسلنک إلاّ مبشّرًا و نذیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 173 - 5

5- محوریت انذار و اخطار در تبلیغات لوط (ع)

و أمطرنا علیهم مطرًا فساء مطر المنذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - پیش انداختن بشارت بر هشدار، امری شایسته و بایسته در امر تبلیغ است.

مبشراً و نذیراً

احتمال دارد که تقدیم «مبشراً» با توجه به واقعیت خارجی تأثیر تقدیم بشارت بر انذار و بیم دهی باشد. بنابراین، نکته فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 10 - 5

5 - انذار و اخطار، از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و سواء علیهم ءانذرتهم أم لم تنذرهم

ص: 173

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 11 - 36 - 13

13 - انذار و بشارت ، از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إِنَّمَا تَنْذِرُ مَنْ اتَّبَعَ الذِّكْرَ . . . فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 4

4 - بشارت و انذار ، دو ابزار کارآمد برای مبلغان دینی در هدایت و تربیت مردم

کتاب . . . بشیراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 40 - 6

6 - بشارت و انذار در کنار یکدیگر ، از شیوه های قرآن در دعوت به تقوا و مبارزه با کفر

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا . . . إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا

61- انذار در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 7

7 - بیم دادن مردم از عذاب خداوند ، و استفاده از فرصت ها برای تبلیغ ، از وظایف مبلغان دین است .

قال . . . ویلکم لاتقتروا . . . بعذاب

62- انعطاف پذیری در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 5

5- جمود بر روش واحد تبلیغی ، فاقد کارایی لازم در هدایت همگان

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه و جدلهم

فرمان الهی به استفاده از روشهای گوناگون (برهان، موعظه و جدال احسن) نشانگر عدم کفایت یک روش است.

63- انگیزه در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 5

ص: 174

5 - برانگیختن انگیزه در مخاطب ، برای جلب توجه او به سخنان هدایت بخش ، از مقدمات ارشاد و تبلیغ

فقل هل لك إلی أن تزگی

«لك» خبر برای مبتدای محذوف است. حرف «إلی» نیز به همان مبتدای محذوف تعلق دارد. تقدیر کلام را می توان چنین دانست: «هل لك میل إلی أن تزگی» یا «هل لك سبیل إلی...».

64- اولویت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 6

6 - مبلغان ، در تبلیغ دین ، باید اقوام و خویشان خود را در اولویت قرار دهند .

و لقد أرسلنا من قبلک رسلاً إلی قومهم

بی شک، هدف از ارسال انبیا، هدایت همه مردم بوده است و اختصاص به ذکر قوم آنان (قومهم) ممکن است به خاطر در اولویت بودن آنان باشد. در این صورت، نکته یاد شده، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 4

4 - لازم است که پیش از دعوت به فروع عملی ، اصول عقیدتی تبیین گردد .

بینی لاشرک باللّه . . . إناها إن تک مثقال حبّه من خردل . . . یأت بها اللّه ... ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 5

5 - آغاز کردن تبلیغ دین و حرکت اصلاحی از نزدیکان و اطرافیان ، شیوه ابراهیم (ع)

إذ قال لأبیه و قومه ماذا تعبدون

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز تبلیغ خود، پدر و اطرافیان خود را مخاطب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - نخستین وظیفه مبلغان دینی ، پرداختن به هدایت و اصلاح جامعه خویش

لتنذر أمّ القری و من حولها

از این که انداز «أمّ القری» به عنوان اولین وظیفه پیامبر در آیه مطرح شده، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

12 - لزوم اولویت دادن به نقاط مرکزی و محوری در تبلیغ و انداز

لتنذر أمّ القری

65- اولویتها در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 175

5 - انعام - 6 - 74 - 9

9 - تبلیغ در بین خویشاوندان و بزرگان و سردمداران، دارای اولویت است.*

و إذ قال إبراهيم لأبيه أزر

«آزر» علاوه بر این که از خویشان ابراهیم بود، به تصریح «قومک» از بزرگان و رؤسای قوم خویش نیز محسوب می شده است. و چون ظاهراً دعوت ابراهیم از این نقطه آغاز گشته، می تواند به عنوان الگو و معیاری در تبلیغ مطرح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 12

12 - لزوم اولویت دادن به نقاط مرکزی و محوری در تبلیغ و انداز*

و لتندر أم القرى و من حولها

66- اهداف تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 14

14 - هدف پیامبر(صلی الله علیه و آله) از ابلاغ پیامهای الهی تذکر دادن به جهانیان است.

إن هو إلا ذكری للعلمین

مرجع ضمیر «هو»، به قرینه جمله «قل لأستلکم علیه اجرا»، ابلاغ رسالت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 25 - 7

7 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) در صدد تحمیل عقیده خود به دیگران نبود؛ بلکه در صدد القای آن از راه تصحیح اندیشه بود.

قل من یرزقکم . . . قل الله

67- اهداف تبلیغ مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- نجات و رستگاری مردم، هدف و محور تمامی تلاش های ارشادی، سیاسی و اجتماعی مؤمن آل فرعون

وقال رجل مؤمن من آل فرعون یکتُم إیمنه . . . و یقوم مالی أَدعوکم إلی النجوه

68- اهمیت آیه تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 67 - 6

ص: 176

6- پیام مهم و ویژه خداوند در آیه تبلیغ (ولایت علی (ع))، دارای ارزشی هم طراز با تمامی رسالت

بلغ ما أنزل . . . و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

69- اهمیت ابزار تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 28 - 5

5- مبلغان دین باید به فراهم ساختن ابزار های مورد نیاز برای تفهیم حقایق دین به مردم، همت گمارند .

یفقهوا قولی

70- اهمیت استقامت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

2- رهبران و مبلغان دینی، باید در برابر تهدید های دشمنان دینت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

قال . . . لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جنتك بشيء مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 5

5- لزوم صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین، برای مبلغان و رهبران جامعه اسلامی

قم فأنذر . . . و لربك فاصبر

71- اهمیت استقامت در تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6- لزوم حق پذیری، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پابندی خود به آن دو است.

72- اهمیت انذار در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 45 - 6

ص: 177

6- اهمیت و نقش والای انذار در پیشبرد اهداف دین

إِنَّمَا أُنذِرَكُم بِالْوَحْيِ

73- اهمیت تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 13

13 - لزوم توجیه افراد تحت فرماندهی ، نسبت به انتصاب حاکم و فرمانده و رفع شبهات در این باره

قالوا انّی یکون له الملك .. و زاده بسطه فی العلم و الجسم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 7

7 - ضرورت تبلیغ و ارشاد مردم ، برای انجام تکالیف الهی

فقاتل فی سبیل اللّٰه .. و حرّض المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 8

8 - خودسازی بر ارشاد دیگران ، مقدم است .

فاعبدنی و اقم الصلوه .. فلا یصدّک .. اذهب الی فرعون انّہ طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 3

3 - رهبران دینی ، تنها موظف به تبلیغ عقاید و آرمان های مکتب اند ؛ نه تحمیل آنها بر مردم .

فما أرسلنک علیهم حفیظًا إن علیک إلاّ البلغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 7

7 - مبلغان الهی، نباید به خاطر مخالفت مردم، از تبلیغ و هدایت گری سر باز زنند.

أَفَنضرب عنکم الذکر صفحاً أن کنتم قومًا مسرفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 49 - 4

4 - تکذیب و نپذیرفتن گروهی، نباید مانع از اظهار سخن حق و تبلیغ دین از سوی منادیان حق و مبلغان دین گردد.

وإنا لنعلم أن منکم مکذبین

برداشت یاد شده، از آن جا است که خداوند، با آن که از تکذیب گروهی از مردم آگاهی کامل دارد و این مطلب را نیز اعلام می کند؛ در عین حال پیام های خود (وحی) را به وسیله پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، پیاپی ابلاغ می فرماید.

ص: 178

74- اهمیت تبلیغ اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 1

1 - عدم جواز شرکت تمام افراد جامعه در جهاد و خالی گذاشتن مراکز دینی و تبلیغات اسلامی و بقیه پست ها و مسؤولیتها

و ما كان المؤمنون لينفروا كافة

مراد از «نفر» - به اقتضای سیاق آیات - بسیج برای جهاد می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 11

11 - سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین و تبلیغ اسلام ، به صرف روی گردانی مردم از آن

فإن تولّوا... و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

75- اهمیت تبلیغ برادری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 8

8 - نیاز همیشگی جامعه اسلامی ، به تبلیغ روح برادری و تحکیم مودت میان اعضای آن

إنّما المؤمنون إخوة فأصلحوا بین أخویکم

از این که خداوند، به گونه ای مؤکد، روح برادری، دوستی و مسالمت را در میان مؤمنان زنده ساخته و این حقایق را به ایشان یاد آور شده است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

76- اهمیت تبلیغ تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 4

4- تحقق فریضه های نماز و زکات ، نیازمند پی گیری و تبلیغ و ترویج مداوم

و كان يأمر أهله بالصلوة والزكوة

«كان يأمر . . .»، یعنی اسماعیل (ع) به طور پیوسته بر انجام نماز و ادای زکات فرمان می داد.

77- اهمیت تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 179

8- صالح (ع)، موظف به ابلاغ توحید و مبارزه با شرک و بت پرستی بود.

إن كنت علی بیته من ربی . . . فمن ینصرنی من الله إن عصيته

جمله «إن عصيته» (اگر خداوند را نافرمانی کنم) می رساند که جمله ای همانند «و امرنی بابللاغ رسالاته» قبل از «فمن ینصرنی» در تقدیر است. بر این اساس، حاصل معنای «إن كنت ...» چنین می شود: [شما خود قضاوت کنید] اگر من پیامبر باشم و خداوند مرا به ابلاغ رسالتهایی فرمان داده باشد، اگر نافرمانی کنم و به ابلاغ رسالتهای الهی همّت نگمارم، چه کسی مرا از عقوبت های الهی نجات خواهد داد؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 33 - 4

4 - حقیقت مسلمانی، تلاش در جهت گسترش عقیده توحیدی و عمل به صلاح و نیکی است.

و من أحسن قولاً . . . وقال إثنی من المسلمین

78- اهمیت تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6 - لزوم حق پذیری، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پابندی خود به آن دو است.

79- اهمیت تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 7

7 - لزوم بهره گیری از هر فرصت مناسب برای تبلیغ دین الهی

يأیها النبی قل لمن فی أیدیکم

15 - لزوم تشکیل مراکز علمی - تحقیقاتی و تبلیغی به منظور شناخت عمیق دین و تبلیغ و نشر آن

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقھوا فی الدین و لینذروا قومهم إذا رجعوا إلیه

از اینکه خداوند فرمود: «باید گروهی از هر قومی به منظور تفقه در دین در مدینه باشد و پس از تفقه کامل به سرزمینهای خود بازگردند»، استفاده می شود که باید شهر مدینه را به مرکز تحقیقات اسلامی تبدیل کرد؛ زیرا از نظر عقل مقدمه واجب، واجب است.

ص: 180

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 16

16 - رهبران و مبلغان دینی ، وظیفه دار رساندن معارف الهی به مردم بدون هر گونه دخل و تصرف و کم و زیاد کردن

قل ما یکون لی أن أبدله من تلقاء نفسی إن أتبع إلا ما یوحی الیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار ابلاغ همه معارف و احکام وحی شده به او، هر چند برخی از آنها، جبهه گیری و مخالفت مردمان را در پی داشته باشد .

إن هذا إلا سحر مبین . . . فلعلک تارک بعض ما یوحی الیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 4

4- مسئولیت مبلغان دین ، ابلاغ حقایق و معارف الهی به مردم است نه واداشتن آنان به پذیرش .

فإن تولّوا فقد أبلغتکم ما أرسلت به الیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 16

16- لزوم بهره گیری مبلغان دینی از هر فرصت و زمینه مناسب ، برای ارشاد و تبلیغ دین

ذلکما مما علمنی ربی اینی ترکت . . . و هم بالأخره هم کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 5

5- سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، به صرف روی گردانی مردم از آنان

فإن تولّوا فإنما علیک البلیغ المبین

بدین احتمال که معنای آیه چنین باشد که اگر مردم روی گردانند، تو نباید بار تکلیف را فرو نهی؛ بلکه باید همچنان به وظیفه ابلاغ پیام الهی همت گماری، برداشت فوق به دست می آید. گفتنی است آمدن جمله «فإنما علیک...» به صورت جمله اسمیه - که دال بر استمرار است - مؤید همین برداشت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 7

7- خویشاوندی، نبایستی موجب ترک تبلیغ دین و توحید و مبارزه با شرک گردد.

يَأْت لِمَ تَعْبُد... يَأْت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 11

11 - سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین و تبلیغ اسلام، به صرف روی گردانی مردم از آن

ص: 181

فإن تولّوا... و ما على الرسول إلاّ البلق المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 48 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام الهی به مردم است .

قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 17 - 4، 1

1 - ابلاغ پیام های الهی به صورت روشن و آشکار ، وظیفه پیامبران فرستاده شده به سوی مردم انطاکیه بود .

و ما علینا إلاّ البلق المبین

4 - سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین و تبلیغ اسلام از مبلغان ، به صرف روی گردانی مردم از آن

إن أنتم إلاّ تکذبون... قالوا... و ما علینا إلاّ البلق المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 5

5 - تبلیغ دین ، نیازمند تلاشی همه جانبه و مستمر

إذ جاءتهم الرّسل من بین أیدیهم و من خلفهم

تعبیر «من بین أیدیهم و من خلفهم» نمایانگر نوعی تلاش همه جانبه و فراگیر از سوی پیامبران، در مقام دعوت اقوام خویش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 3

3 - مخالفت های کافران با پیام وحی و تأخیر کیفر دنیایی آنان ، نایستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را در تبلیغ دین سست گرداند .

فإمّا نذهیبنّ... فاستمسک بالذی أوحی إلیک

از تفریح این آیه بر آیات پیشین - که مسأله اعراض کافران از وحی و کیفر آنان را مطرح کرده بود - مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 15 - 7

7- لزوم کار بنیادی، در ترویج دین و تشکیل امت اسلامی و ضرورت مبارزه با عوامل اصلی کفر و فساد اجتماعی

كما أرسلنا إلى فرعون رسولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 22 - 4

4- اثر نبخشدن پند و اندرز های دینی برای مردم، تکلیف ابلاغ معارف الهی را ساقط نمی کند .

فذکر . . . لست علیهم بمصیطر

ص: 182

آیه شریفه، بیانگر روگردانی برخی مردم، از تذکرات پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و بیان می‌دارد که در این موارد، نباید معارف الهی را بر مردم تحمیل کرد. آیه قبل با توصیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) به «تذکر دهنده»، آن حضرت را حتی در این موارد، به تذکر دادن مأمور ساخته است.

80- اهمیت تبلیغ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 3 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤول ابلاغ قرآن و تذکر دادن به مردم است و در مورد به ثمرنشتن آن مسؤولیت ی ندارد .

ما أنزلنا عليك . . . إلا تذكرة لمن يخشى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 21 - 3

3- لزوم قرائت آیات قرآن ، برای مردم و ابلاغ آن حتی به غیر مؤمنان

و إذا قرئ عليهم القرآن

81- اهمیت تبلیغ مجانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 11

11 - لزوم تبلیغ دین ، بدون چشمداشت مادی

قل لا أسئلكم عليه أجرًا

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مکلف شده است که مطالبه اجر و مزد نکند، چنین بر می آید که مبلغان الهی نباید اجر و پاداش مادی را هدف خویش قرار دهند.

82- اهمیت رفع موانع تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 4

4- در تبلیغ دین، نخست باید به رفع موانع و اصلاح پایگاه‌ها و عناصر اصلی جامعه پرداخت.

و لقد أرسلنا موسى... إلى فرعون و ملأیه

83- اهمیت روش شناسی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 183

5 - انعام - 6 - 51 - 5

5 - لزوم شناخت زمینه های مساعد برای تبلیغ و سرمایه گذاری بیشتر برای آن

و أُنذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 9

9 - لزوم مرحله بندی در کار تبلیغ و توجه به شرایط و زمینه ها در انتخاب شیوه هدایت مردم

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ

84- اهمیت صبر در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 5

5 - لزوم صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، برای مبلغان و رهبران جامعه اسلامی

قَمْ فَأَنْذِرْ ... وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ

85- اهمیت صبر در تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6 - لزوم حق پذیری ، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پابندی خود به آن دو است.

86- اهمیت صراحت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 15

15 - صراحت لهجه و تسليم ناپذیری رهبران الهی در بیان مواضع اعتقادی خویش ، امری است بایسته و لازم .

قل . . . فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله و لكن أعبد الله الذی یتوفیکم و أمرت

87- اهمیت صراحت در تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 184

8 - ابلاغ پیام های الهی به صورت روشن و آشکار ، وظیفه رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

88- اهمیت فصاحت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 9 - 16

16- لزوم برخورداری مبلغان دینی ، از بیان و پیامی روشن و خالی از پیچیدگی و ابهام

و ما أنا إلاّ نذیر مبین

وصف «مبین» تأکید بر اهمیت روشنی بیان در مقام انذار خلق است. در حقیقت این آیه گزارشی است از شیوه تبلیغ و انذار پیامبر(صلی الله علیه و آله)، تا رهنمودی برای تمامی مبلغان دینی باشد.

89- برنامه ریزی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 9

9- لزوم مرحله بندی در کار تبلیغ و توجه به شرایط و زمینه ها در انتخاب شیوه هدایت مردم

فقولا له قولاً لیّنّاً لعلّه یتذکرّ او یخشی

90- برهان در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 10

10- لزوم توجه به جنبه های عقلی ، برهانی ، عاطفی و احساسی انسان در امر تبلیغ دین

ادع الی سبیل ربّک بالحکمه و الموعظه الحسنه

برداشت فوق، با توجه به معنای لغوی «حکمت» و «موعظه» است: حکمت؛ یعنی، دستیابی به حق در پرتو علم و عقل و موعظه؛ یعنی، تذکر به خیر آن گونه که باعث رقت قلب شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 11

11- لزوم بهره گیری از برهان و استدلال در مقام دعوت به دین

ما هذه التماثيل .. قال بل ربکم ... الذی فطرهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 185

14 - روم - 30 - 9 - 15

15 - تکیه بر براهین آشکار و قابل فهم و پرهیز از گفتار ابهام آمیز ، شیوه ای پسندیده در تبلیغ معارف دین است .

و جاءتهم رسلهم بالبیئت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 5

5 - مبلغان ، در تبلیغ دین ، باید با برهانی روشن و مستدل عمل کنند .

و لقد أرسلنا .. رسلاً ... بالبیئت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 5، 4

4 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، در فراخواندن مردم به دین و اقتدا به رسولان الهی ، از استدلال و برهان بهره می گرفت .

اتَّبِعُوا مِنْ لَیْسَتَلِکُمْ أَجْرًا وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

آیه شریفه و چند آیه بعدی، بیانگر مجموعه استدلال ها و برهان های مؤمن انطاکیه است که در اثبات ادعای خویش، برای مردم مطرح کرده بود.

5 - مبلغان دینی ، باید در فراخواندن مردم به دین و اقتدا به رسولان الهی ، از استدلال و برهان بهره گیرند .

اتَّبِعُوا مِنْ لَیْسَتَلِکُمْ أَجْرًا وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 9

9 - لزوم مجهز بودن به امکانات نیرومند و دلایل متقن ، در تبلیغ دین

أرسلنه .. بسلطن مبین

فعل الهی، خود رهنمودی به هدایتگران است که آنان برای پیشبرد هدف، باید در کار خویش ابزار و امکانات بایسته را نیز، در نظر داشته باشند.

91- بشارت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 1

1 - مسؤولیت تبلیغ و دعوت انبیای الهی، تنها در محدوده بشارت و انذار

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 14

14 - لزوم به کارگیری بشارت و انذار در تبلیغ و دعوت مردم به دین

فإن کذبوک فقل ربکم ذورحمه وسعه ولا یرد بأسه عن القوم المجرمین

ص: 186

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 30 - 10

10- به كارگیری انذار و تبشیر در کنار هم برای دعوت به دین و تبلیغ آن ، از روش های مورد استفاده قرآن است .

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا .. إِنَّا لَأَنْضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 4

4- بشارت و انذار و ایجاد بیم و امید ، دو وسیله مهم تبلیغ و دو عنصر ضروری در هدایت انسان ها است .

و ما نرسل المرسلین إلاّ مبشّرين و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 107 - 5

5- مزده و بشارت در کنار هشدار و تهدید ، روش به کار گرفته شده در قرآن برای تبلیغ و هدایت است .

جزاءهم جهنّم بما كفروا .. إنّ الذین ءامنوا و عملوا الصلحت كانت لهم جنّٰت الفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 13

13- نقش کارساز بشارت و انذار در تبلیغ

لتبشّر .. و تنذر به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 56 - 2

2 - بشارت و اخطار ، دوروش تربیتی - هدایتی و تبلیغی پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و ما أرسلنک إلاّ مبشّرًا و نذیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - پیش انداختن بشارت بر هشدار، امری شایسته و بایسته در امر تبلیغ است.

مبشراً و نذیراً

احتمال دارد که تقدیم «مبشراً» با توجه به واقعیت خارجی تأثیر تقدیم بشارت بر انذار و بیم دهی باشد. بنابراین، نکته فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 4

4 - بشارت و انذار، دو ابزار کارآمد برای مبلغان دینی در هدایت و تربیت مردم

کتب... بشیراً و نذیراً

ص: 187

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 40 - 6

6 - بشارت و انذار در کنار یکدیگر ، از شیوه های قرآن در دعوت به تقوا و مبارزه با کفر

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا .. إِنَّا أَنْزَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا

92- بلاغت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 28 - 4

4 - مبلغان دین باید به گونه ای سخن بگویند که مردم ، سخن آنان را فهمیده و درک کنند .

يفقهوا قولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 8

8 - استفاده از روش های ساده و همگانی در تبلیغ مفاهیم دین ، امری شایسته است .

ضرب لکم مثلاً من أنفسکم

93- بی تأثیری تبلیغ لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 9

9- جامعه فاسد و ناپاک قوم لوط ، از دعوت و تبلیغ آن حضرت تأثیر نپذیرفتند .

و نَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَٰثَ

94- پاداش تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 3 - 5

5 - هدایت و تبلیغ دین و تحمل سختی ها و ناگواری های برخاسته از آن ، دارای پاداشی بزرگ ، روز افزون و بی منت

وإنَّ لَكَ لِأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ

برداشت یاد شده، به سبب این نکته تردیدناپذیر است که اجر بزرگ پیامبر(صلی الله علیه و آله)، به جهت رسالت او و تحمل سختی های آن (از جمله تحمل تهمت های ناروا همچون تهمت جنون و ..) می باشد.

ص: 188

95- پاداش تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 4

4 - مزد و پاداش دعوت به حق و تبلیغ دین ، بر عهده خداست .

إن أجرى إلا على الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 7

7- ابلاغ پیام های الهی به مردم و تبلیغ معارف دین ، در پی دارنده پاداش از ناحیه خداوند

إن أجرى إلا على الذى فطرني

96- تبلیغ آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 134 - 9

9- اتمام حجت و فرستادن پیامبران برای ابلاغ آیات الهی ، مقتضای ربوبیت الهی است .

ربنا لولا أرسلت إلینا رسولاً فنتبع آیتک

97- تبلیغ ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 78 - 2

2- اشاره ابراهیم (ع) به آفریدگاری و هدایت گری خدا ، برای معرفی پروردگار جهان برای بت پرستان

إلا رب العلمین . الذى خلقنى فهو یهدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 5,6

5 - حضرت ابراهیم (ع) برای بیداری قوم اش، ناتوانی بت ها را تبیین می کرده است .

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ... أَوْثَانًا... إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ... لَا يَمْلِكُونَ

6 - ابراهیم (ع) به قوم خود اعلام کرد که بت ها هیچ گونه توانی برای تأمین روزی آنان ندارند .

وإبراهيم إذ قال... إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 18 - 10

10 - حضرت ابراهیم (ع) ابلاغ کننده پیام الهی ، به گونه ای شفاف و بی ابهام ، به مردم بود .

و ما على الرسول إلاّ البلغ المبين

ص: 189

98- تبلیغ ارزش ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 9

9- تبلیغ یاد خدا، ارزش های عقیدتی و عملی و عدالت خواهی، اصیل ترین محتوای شعر ارزشی

و الشعراء يتبعهم الغاون... إلا الذين آمنوا... و انتصروا من بعد ما ظلموا

99- تبلیغ اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 1

1 - تبلیغ شدید اشراف جامعه پس از نوح، علیه وعده رستاخیز

هیئات هیئات لما توعدون

«هیئات» اسم فعل است به معنای «بُعد» (دور است) و برای استبعاد به کار می رود. تکرار «هیئات» برای مبالغه در استبعاد است.

100- تبلیغ اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 1

1 - تبلیغ شدید اشراف جامعه پس از نوح، علیه وعده رستاخیز

هیئات هیئات لما توعدون

«هیئات» اسم فعل است به معنای «بُعد» (دور است) و برای استبعاد به کار می رود. تکرار «هیئات» برای مبالغه در استبعاد است.

101- تبلیغ اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 25 - 2

2- تبلیغ اشراف، مبنی بر دست برداشتن نوح (ع) از دعوت خود با گذشت زمان و بهبود یافتنش

به جنّه فترَبَّصُوا به حتّى حين

ص: 190

102- تبلیغ امداد به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 3 - 6

6 - خودداری از ترویج فرهنگ یاری رسانی به نیازمندان ، نکوهیده و مایه دوری انسان از خداوند است .

فذلک الذی . . . و لایحضّ علی طعام المسکین

«ذلک»، اسم اشاره ای است که برای دور به کار می رود.

103- تبلیغ امداد به مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 3 - 3

3 - تأمین غذای نیازمندان و ترویج فرهنگ یاری رسانی به تهی دستان ، تکلیفی الهی است .

و لایحضّ علی طعام المسکین

«مسکین»، کسی است که چیزی ندارد؛ یا آنچه دارد، برای او کافی نیست و یا کسی است که فقر، او را ساکن و کم تحرک ساخته است.
(قاموس)

104- تبلیغ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 19

19 - عصمت پیامبران ، در بیان احکام الهی و ارائه آنها به مردم

أَتَّخِذْنَا هُزُوًا قَالِ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 19

19 - پیامبران ، حتی فرزندانشان را به پذیرش خدای یکتا و پرستش او اجبار نمی کردند .

إذ قال لبيته ما تعبدون من بعد قالوا نعبد

دعوت و توصیه به یکتا پرستی با پرسش (ما تعبدون . . ؟) به نبود اجبار در پذیرش دین و پرستش خداوند اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 22، 12

12 - بشارت و انذار، از روش های کاربردی پیامبران برای تبلیغ و هدایت انسانها

فبعث الله النبيين مبشرين و منذرين

22 - پیامبران، مبلغان و مجریان قوانین الهی

فبعث الله النبيين مبشرين . . . ليحكم بين الناس

با توجه به اینکه فاعل «ليحكم»، خداوند باشد که در حقیقت حکومت از آن او، و پیامبران تنها مجری قوانین هستند.

ص: 191

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 165 - 1

1 - بشارت دهی و انذار از روش های پیامبران برای تبلیغ رسالت و تربیت انسانها

رسلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 11

11 - بشارت (مژده به مطیعان) و انذار (ترساندن گناهکاران)، روح رسالت پیامبران الهی (ع) و شیوه تبلیغ آنان

فقد جاءکم بشیر و نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 3

3 - خداوند تعیین کننده محدوده وظایف پیامبران در امر تبلیغ است.

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 11

11 - پیامبران (ع) هیچ مزدی از مردم در قبال تبلیغ و انجام رسالت خویش نمی طلبیدند.

أولئک الذین هدی الله فبهدیهم اقتده قل لأستلکم علیه اجرا

جمله « قل لأستلکم» که بدون هیچ فاصله ای پس از امر به اقتدا به هدایت انبیای پیشین قرار گرفته، به این نکته اشاره دارد که مفاد آن از زمره هدایت‌های انبیای پیشین و از برجسته ترین آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 6 - 3

3 - تبلیغ تعالیم دینی و آسمانی، محور بازجویی از پیامبران خدا در قیامت

فلنستلن الذين أرسل إليهم ولنستلن المرسلين

عنوان «مرسلین» در جمله «ولنستلن المرسلین» بیانگر این است که سؤال از پیامبران درباره تبلیغ رسالت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 7 - 2

2 - خداوند در قیامت سرگذشت پیامبران را در ابلاغ رسالت به گونه ای دقیق برای آنان بیان خواهد کرد.

ولنستلن المرسلین. فلنقصن علیهم بعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 1

1- پیامبران پیشین برای گرایش دادن مردم به توحید تلاشی پی گیر داشتند و مدتی مدید به هدایت آنان همّت می گماشتند .

ص: 192

حَتَّى إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كَذَّبُوا

«حتی» غایت برای جمله ای محذوف است و تقدیر کلام با توجه به آیه قبل و نیز آیه مورد بحث می تواند این گونه باشد: آن پیامبرانی که به سوی امتهای پیشین فرستادیم، مردم خویش را دعوت کردند؛ ولی آنان نپذیرفتند. ایشان را به آمدن عذاب هشدار دادند، دست برداشتند تا اینکه روشن است که ناامید شدن پیامبران در مدت کوتاه تحقق نمی یابد و بدون تلاش نیز مأیوس شدن وجه صحیحی ندارد. از این رو «حَتَّى إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ» حاکی از تلاش پی گیر در مدت طولانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 11

11- پیامبران ، مأمور پایداری در مسیر تبلیغ و ماندن در میان مردم و جامعه خویش تا آخرین مرحله

و ذالنون إذ ذهب مغضبًا فظنَّ أن لن نقدر عليه

تویخ شدن یونس(ع) به خاطر ترک قوم خویش، قبل از این که فرمانی در این زمینه از جانب خداوند دریافت کند؛ براین نکته دلالت دارد که پیامبران مجاز به ترک مأموریت و مردم خود، قبل از آمدن فرمان و رخصت از جانب خداوند نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 52 - 4

4 - شبهه آفرینی شیطان به هنگام تلاوت آیات الهی توسط پیامبران برای مردم

و ما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبی إلا إذا تمنى ألقى الشیطن فی أُمْنِیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 125 - 4

4 - امانت در تبلیغ ، مهم ترین ویژگی رسولان الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

اختصاص به ذکر یافتن صفت امانت از میان دیگر اوصاف، بیانگر اهمیت والای آن، در راستای ابلاغ پیام وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 39 - 4، 1

1 - پیامبران ، ابلاغ کنندگان رسالت های الهی بودند .

الذین خلوا من قبل . . . الذین یبلیغون رسالت الله

به قرینه «الذین خلوا من قبل» مراد از «الذین یبلیغون» پیامبران اند.

4 - انبیا ، برای تبلیغ رسالت های الهی ، تقیّه نمی کردند .

و یخشونه و لایخشون أحداً إلاّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 2

2 - فرستادگان الهی (هود و صالح) ، مبلغ توحید در میان قوم عاد و ثمود

إذ جاءتهم الرّسل . . . ألاّ تعبدوا إلاّ الله

ص: 193

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 7

7 - پیامبران و رسولان ، در ابلاغ دعوت خویش و اتمام حجت کوتاهی نداشته اند .

و ما تفرّقوا إلاّ من بعد ما جاءهم العلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 10

10 - « انذار » مهم ترین عنصر تبلیغی در متن رسالت پیامبران الهی

و ما أرسلنا من قبلك فی قریه من نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 28 - 2

2 - پیامبران ، معصوم و مصون از خطا در ابلاغ کامل پیام های الهی به مردم

لیعلم أن قد أبلغوا رسلت ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 17

17 - پیامبران ، با رفتن به سوی مردم ، پیام الهی را به آنان ابلاغ می کردند .

حتّی تأتیهم البینه . رسول من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 6

6 - رسولان الهی در طول تاریخ ، کتاب هایی پاک و استوار بر مردم تلاوت نموده ، معارف آن را به همگان ابلاغ کرده اند .

البینه . رسول من الله يتلوا صحفًا مطهّره . فیها كتب قیمه ... إلاّ من بعد ما ج

مراد از «البینه» (در این آیه) جنس آن است؛ نه مصداقی که در آیات پیشین مراد بود؛ ولی بیان وضع گذشتگان به عنوان نمونه بارز، بیانگر

تشابه کامل بین دو «بینه» است. بنابراین بینه گذشتگان نیز مانند بینه درخواستی کافران، رسولی همراه با تلاوت کتاب های مطهر و قیم بوده است.

105- تبلیغ انبیای انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 8 - 20 - 36 - 8

8- ابلاغ موفقیت آمیز پیام الهی ، از سوی رسولان انطاکیه به مردم دورترین محله های آن شهر و حاشیه آن

و جاء من أقصا المدينة رجل یسعی

تعبیر «من أقصا المدينة» می رساند که دعوت پیامبران به دورترین محله های شهر رسیده و به مرکز شهر محدود نشده بود.

ص: 194

106- تبلیغ اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 10

10 - تلاش تبلیغاتی اهل کتاب علیه اسلام و مسلمانان ، حتی در دیدگاه خودشان نیز ریشه مکتبی و دینی نداشت . *

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ .. . مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من عند أنفسهم» متعلق به «وَدَّ كَثِيرًا» باشد؛ یعنی، اهل کتاب از پیش خود و نه از روی احساس مسؤولیت دینی، در صدد بازگرداندن مسلمانان از اسلام بودند.

107- تبلیغ با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 51 - 6

6 - وحی و قرآن، ابزارهایی کافی برای تبلیغ و انذار مردم

و أنذر به

مرجع ضمیر به «قرآن» است؛ یعنی با قرآن انذار کن. و چون ابزار انذار مشخص شده است، بالطبع باید قرآن در فعلیت بخشی به انذار کافی و کارآمد باشد.

108- تبلیغ بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام با تبلیغات خود در صدد بازگرداندن مسلمانان به آیین شرک و بت پرستی بودند.

قل أندعوا من دون الله .. . و نرد علی أعقابنا

109- تبلیغ بی ثمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 7

7- ارشاد مردمی که از پذیرفتن حق صریح و روشن سر باز می زنند، عملی بی نتیجه است .

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ ولو كانوا لا يعقلون

ص: 195

110- تبلیغ پیروان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 11

11- پیروان حضرت نوح ، یاوران او در ابلاغ رسالت و دعوت مردم به ایمان

آنلز مکموها

برداشت فوق از صیغه جمع «نلزم» - که شامل نوح و پیروانش می شود - استفاده شده است.

111- تبلیغ تعالیم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 14

14 - کلیه حقایق و معارف کتب آسمانی به دور از مصلحت اندیشیهای شخصی باید برای مردم تبیین شود.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

مذمت عالمان یهود بر گزینشی عمل کردن در میان حقایق تورات، گوشزد به همه حاملان کتب آسمانی است که در تبیین و تفسیر آنها نباید منافع خویش را در نظر گرفت، بلکه باید همه آنها را برای مردم تبیین کرد.

112- تبلیغ تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 12 - 3, 7, 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اهل تقوا و توصیه کننده دیگران به آن

أو أمر بالتقوی

3- نمازگزاران ، دارای زمینه ای مساعد برای ترغیب دیگران به تقوا

إذا صلی . أرییت إن ... أمر بالتقوی

7- احتمال تلاش نمازگزار برای تبلیغ تقوا، نهی او را از نماز ، شگفت آورتر و نکوهیده تر می سازد .

أرءیت الذی ینھی . عبداً إذا صلّى . أرءیت إن ... أمر بالتّقوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 14 - 6

6 - کسانی که خداوند را ناظر خویش می دانند ، از تبلیغات هدایت پیشگان و دعوت کنندگان به تقوا جلوگیری نمی کنند .

أرءیت إن کان علی الهدی . أو أمر بالتّقوی ... ألم یعلم بأنّ اللّٰه یری

113- تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 196

11 - در تبلیغ توحید و مبارزه با عقاید شرک آلود باید صریح و قاطع بود.

أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً إِنِّي أَرِيكَ وَقَوْمِكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 4

4- یوسف (ع)، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم بندگان خویش، حقایق توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت.

ءَأَرْبَابٌ مَّتَفَرِّقُونَ خَيْرَ أَمِ اللّٰهِ اللّٰهِ الْوَحْدَ الْقَهَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 1

1- ابلاغ توحید، تبلیغ قرآن و مبارزه با شرک، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و راه و رسم او بود.

قل هذه سبیلی

«هذه» اشاره به مطالبی است که آیات قبل به آنها اشاره داشت. از جمله آنهاست: ابلاغ توحید، نفی شرک، تبلیغ قرآن و تعالیم وحی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ابلاغ رهنمود خداوند به مشرکان، در اثبات توحید و نفی شرک

قل لو كان معه ءالِهه كما يقولون إِذًا لَّابْتَغَوْا إِلَى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 95 - 5

5- ذوالقرنین، در جهت تبلیغ توحید و آیین الهی خود، از بهترین فرصت ها بهره می گرفت.

قال ما مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْر

ذوالقرنین، هنگامی سخن از ربوبیت خداوند به میان می آورد که مردم، سخت به او نیازمند بودند و او باتلاش صادقانه در جهت رفع

نیازهای آنان، قلب مردم را به خود متوجه کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 81 - 4

4 - توحید و معاد ، دو اصل به هم پیوسته و انفکاک ناپذیر در تعلیمات ابراهیم

فَأْتِهِمْ عِدُّوْ لِيْ اِلَّا رَبُّ الْعَلَمِيْنَ . . . وَالذِيْ يَمِيْتِيْ ثُمَّ يَحْيِيْنِ

برداشت یاد شده از آن جا است که حضرت ابراهیم(ع) در تعلیمات خویش، ابتدا به نفی شرک و اثبات توحید می پرداخت؛ سپس به مسأله مرگ و حیات مجدد انسان اشاره می کرد. و به این دو مسأله بسنده می نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 4

ص: 197

4 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام یکتایی خداوند و قهار بودن او به مردم

قل . . . و ما من إله إلا الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 7

7 - گسترش پیام توحیدی و هدایت مردم ، نیازمند حضور فعال مبلغان الهی در میان آنان

إذ جاءتهم الرّسل من بین أيديهم و من خلفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 1

1 - بازگو کردن فضیلت و برتری مکتب توحیدی بر آیین اجدادی مشرکان ، روش تمامی پیامبران

قل أو لو جئتكم بأهدى ممّا وجدتم عليه ءاباءكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 11

11 - هماهنگی کامل کتاب های آسمانی ، در تبلیغ توحید

ائتونی بکتب من قبل هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قريش - 106 - 4 - 14

14 - تلاش برای ایجاد امنیت ، پیش از تبلیغ خداپرستی ، کاری الهی و از بین برنده بهانه مشرکان در ترک عبادت است .

فليعبدوا . . . وءامنهم من خوف

114 - تبلیغ توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 5

5- بیان توحید و یگانگی پروردگار ، مهم ترین پیام عقیدتی موسی (ع) برای فرعونیان

إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ .. قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ . قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 20 - 3

3- تأکید موسی (ع) ، بر توحید و ربوبیت یگانه خداوند در قبال جامعه فرعونى

وَإِنِّي عِزَّتُ بَرِّى وَرَبِّكُمْ

تکرار «رَبِّ»، اشاره به مطلب بالا دارد.

ص: 198

115- تبلیغ توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 1

1- یوسف (ع)، پس از ارشاد هم بندها خویش به توحید و یکتاپرستی، به تعبیر رؤیا های آنان پرداخت.

یصحبی السجن أما أحدکما فیسقی ربه خمراً

116- تبلیغ جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 16

16 - ساحران مؤمن با وجود تهدیدات فرعون، در صدد نصیحت و ارشاد و هدایت وی بودند.

ما جاءنا من البیت و الذی فطرنا فاقض ما أنت قاض إنما تقضی هذه الحیوه الدنیا

اشاره ساحران به بینات موسی(ع) و خالقیت خداوند و محدودیت قدرت فرعون، پس از موضع گیری خصمانه او، می تواند به منظور رام ساختن و پند و اندرز دادن به او باشد.

117- تبلیغ جن مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 1,2

1- جنیان مؤمن، در تلاش برای هدایت جامعه خود به سوی قرآن

قالوا یقومنا إنا سمعنا کتباً .. یهدی إلى الحق

2- جنیان اندازگر، پیام آور نزول کتابی آسمانی پس از تورات، برای قوم خویش

ولوا .. منذرین . قالوا یقومنا إنا سمعنا کتباً أنزل من بعد موسی

118- تبلیغ حواریون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

25 - حواریون ، یاوران مخلص و پاک عیسی (ع) و مبلغ دین و موعظه کننده مردم

قال الحواریون نحن انصار الله

از امام رضا (ع) سؤال شد: لم سمی الحواریون الحواریین؟ آن حضرت فرمود: .. لآتهم كانوا مخلصین فی انفسهم و مخلصین لغيرهم من اوساخ الذنوب بالوعظ و التذکیر.

عیون اخبارالرضا (ع)، ج 2، ص 79، ح 10؛ علل الشرایع، ج 1، ص 80، ح 1.

119- تبلیغ خصوصی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 24

24 - « روی عن الباقر (ع) فی قوله تعالی : « و أمر أهلك بالصلاه و اصطربر علیها » قال : أمر الله نبیه أن یخص أهل بینه و أهله دون الناس لیعلم الناس أن لأهله منزله عندالله لیست لغيرهم فأمرهم مع الناس عامه ثم أمرهم خاصة ;

از امام صادق (ع) روایت شده که در باره سخن خدا «و أمر أهلك بالصلاه...» فرمود: خدا به پیامبر خود امر کرده که خانواده و خاندان خود را جدای از مردم [در امر به نماز] اختصاص دهد تا مردم بدانند که برای اهل پیامبر (صلی الله علیه و آله) منزلتی در نزد خداوند است که برای غیر آنان نیست، پس خدا [یک بار] اهل پیامبر (صلی الله علیه و آله) را با جمع مردم فرمان داده است. سپس آنان را به طور خاص مورد امر قرار داده است.»

120- تبلیغ خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 6

6 - مبلغان، در تبلیغ دین، باید اقوام و خویشان خود را در اولویت قرار دهند.

و لقد أرسلنا من قبلک رسلاً إلی قومهم

بی شک، هدف از ارسال انبیا، هدایت همه مردم بوده است و اختصاص به ذکر قوم آنان (قومهم) ممکن است به خاطر در اولویت بودن آنان باشد. در این صورت، نکته یاد شده، قابل استفاده است.

121- تبلیغ در خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 74 - 9

9 - تبلیغ در بین خویشاوندان و بزرگان و سردمداران، دارای اولویت است.*

و إذ قال إبرهیم لأبیه أزر

«آزر» علاوه بر این که از خویشان ابراهیم بود، به تصریح «قومک» از بزرگان و رؤسای قوم خویش نیز محسوب می شده است. و چون

ظاهراً دعوت ابراهیم از این نقطه آغاز گشته، می تواند به عنوان الگو و معیاری در تبلیغ مطرح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 5

5 - آغاز کردن تبلیغ دین و حرکت اصلاحی از نزدیکان و اطرافیان، شیوه ابراهیم (ع)

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون

ص: 200

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز تبلیغ خود، پدر و اطرافیان خود را مخاطب قرار داد.

122- تبلیغ در شهرهای بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 6

6- گزینش شهر های بزرگ و مرکزی برای تبلیغ دین و ارشاد مردمان ، روشی پسندیده و کارآمد

حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمَمًا رَسُولًا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که انتخاب شهرهای بزرگ و مرکزی برای رسالت پیامبران از سوی خداوند، می تواند به جهت کارآمدتر بودن این روش باشد؛ به ویژه این که این مسأله درباره تمامی پیامبران مطرح است.

123- تبلیغ در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 14

14- گذشت و برخورد کریمانه با دشمنان و کافران در ابتدای نهضت اسلامی و تبلیغات دینی ، امری لازم و بایسته است .

فاصفح الصفح الجمیل

نزول آیه فوق - که از گذشت و عفو سخن به میان آورده است - (در نیمه اول بعثت) و از جانب دیگر دستور به برخورد شدید با کافران و دشمنان در مدینه (نیمه دوم بعثت) می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

124- تبلیغ در مناطق مرکزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 12

12 - لزوم اولویت دادن به نقاط مرکزی و محوری در تبلیغ و انذار*

ولتتذرا أم القرى و من حولها

125- تبلیغ دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مسلمانان در عمل به احکام الهی و مواضع به حق خویش ، نباید از تبلیغات و جار و جنجال دشمنان هراسی به خود راه دهند .

فلا تخشوه

ص: 201

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 5

5 - لزوم رویارویی و برخورد صحیح ، با تهاجم تبلیغاتی دشمنان علیه اسلام و مسلمانان

قل یا أهل الکتب هل تنقمون منا الا ان ءامنا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 13

13 - هشدار خداوند به مسلمانان در مورد تأثیرپذیری از تبلیغات شیطان دشمنان دین

وإن الشیطن . . . وإن أطمعموهم إنکم لمشركون

126- تبلیغ دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 5

5 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، موجب از میان رفتن سوژه تبلیغاتی مخالفان بر ضد اسلام و مسلمانان شد .

فول وجهک شطر المسجدالحرام . . . لئلا یكون للناس علیکم حجه

127- تبلیغ دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 113 - 5

5 - القائنات شیطانى و تبلیغات دشمنان انبیا مورد رضایت و پسند منکران معاد قرار می گیرد.

و لتصغى . . . و لیرضوه

128- تبلیغ دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 7

7 - تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه بوده است.

وإن تطع أكثر من فی الأرض .. فكلوا مما ذکر اسم الله علیه

ص: 202

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 17

17 - اتخاذ روش ها و قالب های گوناگون در تبلیغ دین ، امری شایسته و نیکوست .

إن الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن إلا وأنتم مسلمون . .. إذ قال لبنیه ما تعبدون

آیه قبل و آیه مورد بحث، هر دو گویای دعوت و سفارش به توحید است؛ ولی هر کدام به مقتضای حال دارای بیان و قالبی خاص و متفاوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 4

4 - ابلاغ و تعلیم حقایق کتاب های آسمانی (احکام و معارف دین و براهین آنها) به مردم ، وظیفه ای بر عهده عالمان دینی

إن الذين یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینة للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 7

7 - مسؤولیت عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در بیان احکام و معارف الهی

إن الذين یکتُمون ما أنزل الله من الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 220 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، واسطه بیان و ابلاغ احکام الهی

و یسئلونک عن الیتامی قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 67 - 13

13 - ضرورت بی‌اعتنایی مبلغان دین به خواسته‌های انحرافی مردمان به هنگام اجرای فرمان‌های الهی و تبلیغ احکام دین

بلغ . . . و الله يعصمك من الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 12

12 - اجر و مزد طلب نکردن از مردم در قبال انجام رسالت و تبلیغ دین، از هدایت‌های خداوند به انبیای گذشته است.

فبهديهم اقتده قل لأستلکم علیه اجرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 135 - 7

7 - بهره‌برداری از تمایل انسان به فرجام نیک و حسن عاقبت، روشی در تبلیغ و دعوت مردم به دین است.

فسوف تعلمون من تكون له عقبه الدار

ص: 203

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 14

14 - لزوم به کارگیری بشارت و انذار در تبلیغ و دعوت مردم به دین

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 6

6 - مبلغان دین باید دلسوز مردم و آراسته به شکیبایی در ابلاغ احکام و معارف الهی باشند .

إني أخاف عليكم .. قال يقوم ليس بي ضلله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 4، 7، 2

2 - نوح (ع) ، مبلغ پیام های الهی ، نه بازگوکننده نظریات شخصی خویش

أبلغكم رسلت ربی

4 - اعتقاد راسخ نوح (ع) به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی بود .

و لکنی رسول من رب العلمین . أبلغکم رسلت ربی

حضرت نوح (ع) برای اینکه اشاره به علت پایداریش بر ابلاغ رسالت کند، به جای آوردن ضمیر و گفتن «رسالاته»، «رسلت ربی» گفت.

7 - ابلاغ پیام های خداوند به مردم ، جلوه ای از خیرخواهی نوح برای مردم خویش بود .

أبلغکم رسلت ربی و أنصح لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 1، 8

1 - پیامبران ، واسطه ابلاغ دین و معارف الهی به مردم

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

مراد از «ذکر»، دین و معارف الهی است.

8- نوح (ع)، وظیفه دار ترساندن مردم از عذاب های الهی و فراهم آوردن زمینه های تقوایی برای آنان با تبلیغ معارف دین

آن جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم لینذرکم ولتتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 67 - 5

5 - مبلغان دین باید دلسوز مردم و آراسته به شکیبایی در ابلاغ معارف الهی باشند .

قال یقوم لیس بی سفاهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 2,7

ص: 204

2- هود، مبلّغ پیام های الهی، و نه بازگوکننده نظریات شخصی خویش

أبلغکم رسلت ربی

7- ابلاغ پیام های خداوند به مردم، جلوه ای از درستکاری و خیرخواهی هود برای مردم خویش

أبلغکم رسلت ربی و أنا لکم ناصح أمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 171 - 12

12 - تبیین اهداف قوانین و احکام الهی، روشی نیکو در تبلیغ دین

خذوا ما آتینکم . . . لعلکم تتقون

خداوند با جمله «لعلکم تتقون» هدف از فرمان خویش (خذوا ما آتینکم . . .) را بیان داشت و این درسی است به همه مبلغان دین که تنها به بیان احکام دین اکتفا نکنند بلکه حتی المقدور هدف از آن احکام را برای مردم تبیین کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- انفال - 8 - 22 - 3

3- حق شنوایی و بیان حقایق و معارف دین و درک آنها، از ملاک های ارزش و کرامت آدمی در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لا یعقلون

کلمه «دواب»، به معنای بهائم و یا جنبنندگان، برای اشاره به این است که توصیف شدگان به منزله حیوانات هستند و ارزش نام انسان را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 12 - 10، 5، 4

4- وظیفه داران تبلیغ دین، باید همه معارف و قوانین دین را برای مردم بیان کرده و از وانهادن حتی اندکی از آن دوری کنند.

فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک

5- استیحا ش مردم از برخی معارف و احکام دین و نبود زمینه پذیرش در آنان، مجوز ترک ابلاغ آنها نیست.

إن هذا إلا سحر مبين . . . فلعلك تارك بعض ما يوحى إليك

10- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) انذار مردم و ابلاغ احکام و معارف دین است نه پاسخ گویی به درخواست های نابه جای آنان

إنما أنت نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 4

4- اقامه نماز ، تکیه گاهی برای استقامت در راه دین و ابلاغ آن

فاستقم كما أمرت . . . واقم الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 5

5- مبلغان دینی ، باید از سر مهربانی و با ملاحظت ، مردمان را به دین فراخوانند .

یصحبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

ص: 205

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 1

1- یعقوب (ع) در آستانه سفر فرزندان به مصر، آنان را با معارفی الهی آشنا ساخت و حقایقی از توحید را به آنان تذکر و تعلیم داد.

قال یبنی لا تدخلوا .. و علیه فلیتوکل المتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 5

5- صراحت و قاطعیت در بیان اصول و مبانی دین، امری لازم و تکلیفی واجب بر رهبران اسلامی

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 15

15- وظیفه همه انبیای الهی، تنها ابلاغ پیام خداوند به صورت روشن و صریح بوده است و نه اجبار مردم به قبول آن.

فهل علی الرسل إلاّ البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 3

3- تبلیغ دین و دعوت دیگران به راه خدا، تکلیفی الهی بر همگان

ادع إلى سبیل ربّک

برداشت فوق، با الغای خصوصیت از مخاطب اصلی آیه؛ یعنی، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 39

39- یکتاپرستان، از هر فرصت مناسب برای ترویج دین و اندیشه الهی بهره می گیرند.

قال الذین غلبوا علی أمرهم لتتخذنّ علیهم مسجداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 72 - 6

6 - استغنا از مردم ، در برابر تبلیغ دین و هدایت آنان ، سیره ای پیامبرگونه است .

أم تسئلهم خرَجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 10

10 - ابلاغ پیام های الهی از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وابسته به پذیرش و عدم پذیرش مردم نبود .

قل أطيعوا الله.. .. فإن تولّوا... و ما على الرسول إلاّ البلیغ المبین

ص: 206

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 3

3 - توکل و واگذاشتن کارها به خداوند - پس از تلاش گسترده در راه دین - موجب جلب حمایت و امداد خداوند در برابر مکرهای دشمنان است .

أَفُؤِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ . . . فَوْقَهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا

برداشت یاد شده، از آن جااست که مؤمن آل فرعون در راستای تبلیغ دین، کارهای خود را به خدا واگذار کرده بود. خداوند نیز او را از مکرهای دشمنان محفوظ داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 3 - 8

8 - پیام های دینی ، اگر با زبانی فصیح و قالبی متناسب ارائه شود ، ذهن و اندیشه انسان ها را به خود جذب می کند .

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

این نکته که قرآن به واسطه فصاحتش، زمینه تعقل و جذب اذهان را فراهم می کند، نشانگر آن است که اگر پیام های دینی، این ویژگی را داشته باشند، در جذب مخاطب موفق خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 6

6 - لزوم برخوردی استوار و به دور از هرگونه ضعف و سستی ، در مقام تبلیغ معارف دینی

فَاسْتَمْسِكْ بِالذِّئْبِ أَوْحَى إِلَيْكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 29 - 10

10- ترویج دین و مبارزه با گمراهی ، از لوازم ایمان و پذیرش قرآن

يَسْتَمْعُونَ الْقُرْءَانَ . . . فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ

عبارت «فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا . . . مُنْذِرِينَ» می رساند که پس از فهم پیام وحی و قبول آن، نوبت اقدام برای هدایت خلق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 7

7- وصول قوانین و پیام های الهی به خلق ، از طریق وسایط برگزیده او

أرسل رسوله بالهدی و دین الحقّ . . . محمّد رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 48 - 10

10 - التجا به پروردگار ، هنگام حرکت در مسیر دین و مسؤولیت ، ضامن شکیبایی و موفقیت

و اصبر . . . و سبح بحمد ربّك حين تقوم

از ارتباط «و سبح» با «و اصبر»، می توان به مطلب بالا ره برد.

ص: 207

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 2 - 1

1 - رسالت الهی و دعوت مردم به دین ، وظیفه ای سنگین بر دوش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و وضعنا عنک وزرک

«وزر»؛ یعنی، سنگینی و «وزیر»، به معنای کسی است که وظایف سنگین فرمانروایش را برعهده می گیرد (مفردات). مصداق مورد نظر از «وزر» - به قرینه شرح صدر که در آیه قبل آمده بود - تکالیف دشوار و رسالت سنگینی بود که در صورت فقدان امدادهای ویژه خداوند، تحمّل آن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخت بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 7 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دعوت کننده مردم به دین و هشداردهنده آنان ، به روز جزا است .

فما یکذّبک بعد بالدين

برداشت یاد شده، بر دو پیش فرض استوار است: 1. مخاطب آیه شریفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد؛ 2. کلمه «دین» در هر دو معنای «شریعت» و «جزا» استعمال شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 17

17 - پیامبران ، با رفتن به سوی مردم ، پیام الهی را به آنان ابلاغ می کردند .

حتّی تأتیهم البینه . رسول من الله

130- تبلیغ ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 95 - 5

5- ذوالقرنین ، در جهت تبلیغ توحید و آیین الهی خود ، از بهترین فرصت ها بهره می گرفت .

قال ما مکّنی فیه ربّی خیر

ذوالقرنین، هنگامی سخن از ربوبیت خداوند به میان می آورد که مردم، سخت به او نیازمند بودند و او باتلاش صادقانه در جهت رفع نیازهای آنان، قلب مردم را به خود متوجه کرده بود.

131- تبلیغ رسالت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 31 - 2

2 - لوط (ع)، پیامبری بود که تعالیم ابراهیم (ع) را ترویج می کرد.

قال رب انصرنی . . . ولما جاءت رسلنا ابرهیم بالبشری

ص: 208

این که فرستادگان خداوند برای درهم کوبیدن شهر قوم لوط (سدوم)، نزد ابراهیم (ع) رفتند و با او مأموریت خود را در میان گذاشتند، نشان می دهد که ابراهیم (ع) پیامبر صاحب شریعت بوده و لوط (ع) تعالیم او را تبلیغ می کرده است.

132- تبلیغ رسالت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 113 - 11

11 - تبلیغ حقانیت رسالت عیسی (ع) ، پس از نزول مائده آسمانی ، تعهد و میثاق حواریون با وی

قالوا .. و نکون علیها من الشهدین

133- تبلیغ شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام با تبلیغات خود در صدد بازگرداندن مسلمانان به آیین شرک و بت پرستی بودند.

قل أندعوا من دون الله .. و نرد علی أعقابنا

134- تبلیغ شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 7

7 - شعیب برای گرایش دادن مردم مدین به راه خدا ، عنایت خداوند در زیاد کردن جمعیت اندک آنان را یادآور شد .

و اذکروا إذ کنتم قلیلا فکثرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 6

6 - شعیب (ع) ، پیام الهی را به مردمش ابلاغ کرد و در هدایت و ارشاد آنان بسیار کوشید .

لقد أبلغتکم رسلت ربی و نصحت لکم

لام تأکید در «لقد» که خبر از قسم مقدر دارد، و نیز کلمه «قد» که گویای تأکید است، می‌رساند که شعیب در ابلاغ رسالت الهی کوتاهی نکرد و در این راه بسیار تلاش کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 15

15- شعیب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

ص: 209

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 9

9- جوانان و میانسالان مردم مدین ، مخاطبان اصلی شعیب (ع) در ابلاغ معارف الهی به آنان

آن نترک ما یعبدءاباؤنا

فعل مضارع «یعبد» حاکی است که مقصود از «آباؤنا» تنها نسلهای پیشین مخاطبان نیست؛ بلکه پدران فعلی آنان که زنده هستند نیز مورد نظر می باشد. بنابراین مخاطبان طبعاً جوانان و میانسالان خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 3

3- تأکید شعیب (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

إتی لکم رسول أمين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «امین» از ریشه «امانه» (مقابل «خیانه») مشتق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 6

6- حضرت شعیب (ع) در ابلاغ پیام های خود به مردم مدین ، از احساسات و تعلقات خویشاوندی بهره می گرفت .

يقوم اعبدوا الله

خطاب به قوم و نسبت دادن آنها به خود، می تواند به منظور امر یاد شده باشد.

135- تبلیغ شکست باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 8

8- تبلیغ و اعلان ناپایداری و شکست پذیری جریان باطل ، روشی برای بازداشتن مردم از روی کرد به باطل و تلاشی جهت مبارزه با آن

وقل جاء الحقّ و زهق البطل إن البطل کان زهوقاً

تعلیل شکست قطعی باطل، به اینکه ماهیت باطل شکست پذیر است، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد.

136- تبلیغ صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 79 - 4

4- صالح (ع) پیام الهی را به مردمش ابلاغ کرد و در هدایت و ارشاد آنان بسیار کوشید .

لقد أبلغتكم رساله ربي و نصحت لكم

لام تأکید در «لقد»، که دلالت بر قسم مقدر دارد، و نیز کلمه «قد»، که گویای تأکید است، می رساند که صالح (ع) در ابلاغ

ص: 210

رسالت الهی کوتاهی نکرد و در این راه تلاش بسیار نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 6

6- صالح (ع) ، مردمان را از پرستش غیر خدا بر حذر می داشت و علیه شرکورزی قوم ثمود مبارزه می کرد .

أَتْنَهْنَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 143 - 3

3 - تأکید صالح (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که کلمه «أَمِين» از ریشه «أمانه» (مقابل «خیانه») مشتق شده باشد.

137- تبلیغ عثمان بن عفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 6 - 5

5 - عثمان بن عفان ، از حاضران مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ماجرای ابن ام مکتوم و ارشاد کننده کافران مکه در عصر بعثت *

أَمَّا مِنْ اسْتَغْنَى . فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى

در شأن نزول آیه شریفه از تفسیر قمی نقل شده که فرد مورد نظر از ضمیر خطاب در «أَنْتَ لَهُ تَصَدَّى»، عثمان بوده است. او در صدد مسلمان ساختن حاضران مجلس - که از چهره های برجسته قریش بودند - برآمده بود.

138- تبلیغ عدالتخواهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 9

9 - تبلیغ یاد خدا ، ارزش های عقیدتی و عملی و عدالت خواهی ، اصیل ترین محتوای شعر ارزشی

و الشعراء يتبعهم الغاؤون... إلا الذين آمنوا... وانتصروا من بعد ما ظلموا

139- تبليغ عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 11

11 - تبليغ اعتقادات حق و ترغيب ديگران به مقاومت در برابر منكرات ، خصلتی ستوده و مایه کامیابی انسان

لفی خسر . إلا الذين ... توأصوا بالحقّ و توأصوا بالصبر

ص: 211

140- تبلیغ علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 3، 2، 1

1 - عالمان بنی اسرائیل ، مردمان رابه کار های نیک دعوت می کردند .

أتأمرون الناس بالبر

چون مخاطبان «أتأمرون» باید غیر از «الناس» باشند، می توان گفت: مراد از مخاطبان - به قرینه «و أنتم تتلون الكتاب» - عالمان دینی و مقصود از «الناس» توده های مردم است.

2 - عالمان بنی اسرائیل ، خود به آنچه مردمان رابه آن فرا می خواندند ، عمل نمی کردند .

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسكم

3 - عالمان بنی اسرائیل ، مورد نکوهش و سرزنش خداوند به خاطر عمل نکردن به محتوای دعوت های خویش

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسكم

استفهام در «أتأمرون...» استفهام انکار توییخی است.

141- تبلیغ علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 7

7 - مسؤولیت عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در بیان احکام و معارف الهی

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب

142- تبلیغ علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 10، 9

9 - تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا

10 - تلاش تبلیغاتی اهل کتاب علیه اسلام و مسلمانان ، حتی در دیدگاه خودشان نیز ریشه مکتبی و دینی نداشت . *

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ .. . مِّنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من عند أنفسهم» متعلق به «وَدَّ كَثِيرًا» باشد؛ یعنی، اهل کتاب از پیش خود و نه از روی احساس مسؤولیت دینی، در صدد بازگرداندن مسلمانان از اسلام بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 6

ص: 212

6 - تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام ، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان صدر اسلام

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شک و تردید، با فعل «فلا تكونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه های شک و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفتهای اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 2

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا ، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

143- تبلیغ علیه خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 10

10 - تسبیح و حمد مداوم پروردگار ، از راه های مقابله مؤمنان با تبلیغات کافران علیه خدا و دین

فاصبر علی ما یقولون و سبح

144- تبلیغ علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 10

10 - تسبیح و حمد مداوم پروردگار ، از راه های مقابله مؤمنان با تبلیغات کافران علیه خدا و دین

فاصبر علی ما یقولون و سبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 1

1 - خداوند ، آگاه به گفتار ناروای مشرکان و کافران علیه دین

نحن أعلم بما يقولون

145- تبليغ عليه رهبران دينی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 97 - 6

ص: 213

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند.

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

146- تبلیغ علیه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 9

9- تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 1

1 - تلاش بی امان یهود و نصارا، با هدف خاموش کردن نور الهی (قرآن)، با سخنان و تبلیغات خود

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

ضمیرهای جمع در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به یهود و نصارا (الذین أوتوا الكتاب) باز می گردد. قید «بأفواههم» (با سخنان خویش) می رساند که: اهل کتاب برای انحراف افکار عمومی علیه قرآن و اسلام، دست به تبلیغات نادرست می زدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 2

2- معرفی قرآن به صورت مجموعه ای غیر منظم و کتابی بدون انسجام، از تبلیغات سوء مشرکانِ ستم پیشه

بل قالوا أضغث أحلم

برداشت یاد شده باتوجه به معنای لغوی «أضغاث» (اشیای آشفته و دسته های پراکنده و بی انسجام) است.

147- تبلیغ علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 1,3,4

1- خداوند آگاهی خود را از دلتنگی و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزا های مشرکان، به آن حضرت اعلان فرمود .

إنا كفينك المستهزئين . . . ولقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

و استهزاهای مشرکان، به آن حضرت اعلان فرمود.

3- تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده، حربه همیشگی مشرکان و کافران علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المستهزئين . . . ولقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع «يقولون» بر استمرار و همیشگی بودن گفتار و تبلیغات مشرکان و دشمنان دلالت دارد.

4- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان و دشمنان اسلام، اندوهگین و آزرده بود .

المستهزئين . . . ولقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

ص: 214

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 2

2- کافران، با مطرح ساختن تأخیر عذاب و نازل نشدن آن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در فشار روحی و تبلیغاتی قرار می دادند.

فاصبر علی ما یقولون

مراد از «ما یقولون» - به قرینه آیه قبل - سخنانی است که کافران از سر استهزا در رابطه با عدم نزول عذاب و دیگر وعده های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ابراز می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 60 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر در برابر تبلیغات سوء کافران، موظف بود.

فاصبر إنّ وعد الله حقّ

متعلق صبر، محذوف است که به قرینه «و لئن جئتهم بأیه ليقولنّ الذین کفروا..» می تواند بر خوردهای ایذایی و تبلیغاتی سوء کافران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 5

5- اقدام مشرکان مکه به جنگ تبلیغاتی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به دلیل ناتوانی از مقابله منطقی با آن حضرت

و لَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در دوره نخست رسالت خویش، با گفته های نابجا و تبلیغات سوء دشمنان روبه رو بود.

و اصبر علی ما یقولون

148- تبلیغ علیه مسلمانان مکه

5 - مسلمانان در مکه ، هم مورد آزار و اذیت جسمی بودند و هم در معرض تبلیغات منفی کافران قرار داشتند .

و من الناس من يقول ءامناً بالله فإذا أؤذى فى الله . . . وقال الذين كفروا... اتَّب

8 - کافران مکه ، برای باز داشتن مسلمانان ، از ایمان شان به دروغ متوسل شدند .

وقال الذين كفروا للذين ءامنوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلنَحْمِلَ خَطِيئَتَكُمْ . . . إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

149- تبلیغ علیه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 11

11- استفاده مشرکان ستم پیشه از تمامی شیوه های ممکن تبلیغی ، سیاسی و فرهنگی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أسروا النجوى. .. هل هذا إلا بشر... بل قالوا أضغث أحلم بل افتريه بل هو شاعر

150- تبلیغ علیه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 8, 9, 11, 3, 5

3- تأکید بر ساحر بودن موسی و هارون (ع) ، از جمله حرکت های تبلیغی فرعونیان بود .

قالوا إن هذين لسحرون

حرف «إن» مخفف از «إِنَّ» و ملغی از عمل است؛ ولی معنای تأکید را می رساند.

5- متهم ساختن موسی و هارون (ع) به تلاش و برنامه ریزی برای بیرون راندن قبطیان از مصر به وسیله سحر ، از جمله محور های

تبلیغاتی فرعونیان علیه موسی (ع)

لسحرن یریدان أن یخرجاکم من أرضکم بسحرهما

8- فرعونیان در تبلیغات خود علیه موسی و هارون (ع) ، آنان را درهم شکننده و نابود کننده راه و روش نمونه و برتر خویش معرفی کردند

و یدها بطریقتکم المثلی

9- بهره برداری فرعونیان از علاقه قبطیان به وطن و سرزمین و احساسات ملی و مذهبی آنان ، در تبلیغات خود علیه موسی (ع)

یخرجاکم من أرضکم . . . بطریقتکم المثلی

11- ایادی و طرفداران فرعون ، همان سخنان و نظرات فرعون را در باره موسی (ع) تکرار و تبلیغ می کردند .

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک . . . لسحرن یریدان أن یخرجاکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ایادی و مبلغان فرعون ، همه فرعونیان را به هم فکری ، اتحاد و به کار بستن تمامی حيله ها ، علیه موسی (ع) دعوت می کردند .

فتنزعوا .. قالوا ... فأجمعوا کیدکم ثم اتتوا صفاً

از آیات پیشین چنین برمی آید که پس از سخنان موسی (ع)، در بین فرعونیان اختلافاتی بروز کرد (فتنازعوا) و گروه حامیان و مبلغان فرعون در صدد توجیه گروه دیگر برآمدند که نسبت به موسی (ع) و مبارزه با او تردید داشتند. به نظر می رسد «فأجمعوا» نیز از ناحیه همان گروه به عنوان نتیجه سخنان قبلی آنان ابراز شده باشد.

151- تبلیغ علیه نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 216

2- تبلیغ اشراف ، مبنی بر دست برداشتن نوح (ع) از دعوت خود با گذشت زمان و بهبود یافتنش

به جَنّه فترَبصوا به حتّی حین

152- تبلیغ علیه هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 8, 9, 3, 5

3- تأکید بر ساحر بودن موسی و هارون (ع) ، از جمله حرکت های تبلیغی فرعونیان بود .

قالوا إن هذّن لسحرن

حرف «إن» مخفف از «إِنَّ» و ملغی از عمل است؛ ولی معنای تأکید را می رساند.

5- متهم ساختن موسی و هارون (ع) به تلاش و برنامه ریزی برای بیرون راندن قبطیان از مصر به وسیله سحر ، از جمله محور های

تبلیغاتی فرعونیان علیه موسی (ع)

لسحرن یریدان أن یخرجاکم من أرضکم بسحرهما

8- فرعونیان در تبلیغات خود علیه موسی و هارون (ع) ، آنان را درهم شکننده و نابود کننده راه و روش نمونه و برتر خویش معرفی کردند .

و یدها بطریقکم المثلی

9- بهره برداری فرعونیان از علاقه قبطیان به وطن و سرزمین و احساسات ملی و مذهبی آنان ، در تبلیغات خود علیه موسی (ع)

یخرجاکم من أرضکم . . . بطریقکم المثلی

153- تبلیغ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 1

1- فرعون با تبلیغات گمراه کننده ، مردم مصر را تحمیق کرده ، به اطاعت از خویش واداشته بود .

و نادى فرعون فى قومه . . . فاستخفّ قومه

«استخفّ» در آیه شریفه، به معنای سبک مغز ساختن است.

154- تبلیغ فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 2

2- فرعونیان برای جلب نظر و توجیه تمایل یافتگان به موسی (ع)، دست به حرکت تبلیغاتی و توجیهی زدند.

فتنزعوا... وأسروا النجوى . قالوا إن هذین لسكران

ص: 217

155- تبلیغ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 1

1- ابلاغ توحید ، تبلیغ قرآن و مبارزه با شرک ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و راه و رسم او بود .

قل هذه سبیلی

«هذه» اشاره به مطالبی است که آیات قبل به آنها اشاره داشت. از جمله آنهاست: ابلاغ توحید ، نفی شرک ، تبلیغ قرآن و تعالیم وحی .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 2, 1

1- جنیان مؤمن ، در تلاش برای هدایت جامعه خود به سوی قرآن

قالوا یقومنا إنا سمعنا کتبًا . . . یهدی إلى الحقّ

2- جنیان اندازگر ، پیام آور نزول کتابی آسمانی پس از تورات ، برای قوم خویش

ولّوا . . . منذرین . قالوا یقومنا إنا سمعنا کتبًا أنزل من بعد موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تا زمانی موظف به ابلاغ قرآن به مخالفان است که آنان ، راه های آگاهی به آن را بر خود نبسته اند .

فذکر . . . سیدّکر من یخشی و یتجنّبها الأشقی

منافع تذکر - که در این دو آیه بیان شده است - یکی پندپذیری اهل خشیت و دیگری بروز عکس العمل اهل شقاوت است. از آن جا که واکنش شقاوت‌مندان، اعراض بوده و تذکر مجدد به آنان سودی ندارد، تکلیف «فذکر» نیز ساقط می گردد.

156- تبلیغ قهاریت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 4

4 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام یکتایی خداوند و قهار بودن او به مردم

قل . . . و ما من إله إلا الله الواحد القهار

157- تبلیغ قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 2 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در سال های نخست رسالت، معاد و حوادث جهان آخرت را به مردم مکه ابلاغ کرده بود.

ص: 218

اطلاق «نبأ» بر معاد، گویای این حقیقت است که حوادث آن، برای مردم گزارش شده بود و از نازل شدن این سوره در مکه، دانسته می شود که خبر معاد، در نخستین سال های رسالت ابلاغ شده بود.

158- تبلیغ کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 2،10

2- کافران، با مطرح ساختن تأخیر عذاب و نازل نشدن آن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در فشار روحی و تبلیغاتی قرار می دادند.

فاصبر علی ما یقولون

مراد از «ما یقولون» - به قرینه آیه قبل - سخنانی است که کافران از سر استهزا در رابطه با عدم نزول عذاب و دیگر وعده های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ابراز می داشتند.

10 - تسبیح و حمد مداوم پروردگار، از راه های مقابله مؤمنان با تبلیغات کافران علیه خدا و دین

فاصبر علی ما یقولون و سبح

159- تبلیغ کافران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 11

11 - تلاش تبلیغاتی کفرپیشگان قوم ثمود برای ایجاد شک در رسالت صالح، تلاشی بی ثمر بود.

قالوا إنا بما أرسلنا به مؤمنون

160- تبلیغ کالب بن یافنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 24

24 - تبلیغات یاوران خداترس موسی (ع) (یوشع و کالب) به هدف برانگیختن و بسیج بنی اسرائیل برای هجوم به سرزمین مقدس و نبرد با زورگویان

قال رجلا . . . ان كنتم مؤمنين

161- تبليغ كتب آسماني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 159 - 4

ص: 219

4- ابلاغ و تعلیم حقایق کتاب های آسمانی (احکام و معارف دین و براهین آنها) به مردم ، وظیفه ای بر عهده عالمان دینی

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینة للناس

162- تبلیغ لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 162 - 3

3- تأکید لوط (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

إنی لکم رسول أمين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که کلمه «آمین» از ریشه «أمانه» (مقابل «خیانه») مشتق شده باشد.

163- تبلیغ مجانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 1

1- نوح (ع) به مردم اعلام کرد که : در برابر ابلاغ رسالت ، کمترین مالی از آنان درخواست نخواهد کرد .

يقوم لأستلکم علیه مالاً

مراد از ضمیر در «علیه» پیامبری و ابلاغ رسالت است. کلمه «مالاً» نکره است و چون پس از نفی (لأستلکم) قرار گرفته است ، دلالت بر عموم دارد؛ یعنی ، هیچ مالی و کمترین پاداشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 9

9- توجه به خالقیت خدا ، زمینه ساز اخلاص در تبلیغ دین و چشم ندوختن به اجر و پاداش های مردمی است .

إن أجری إلا علی الذی فطرنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 72 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر ادای رسالت خود، کمترین مزدی از مردم درخواست نمی کرد.

أم تسألهم خرجًا

کسی که ادعای پیامبری دارد، لازم است چند شرط را دارا باشد. در صورت فقدان هر یک از این شرایط، نبوت وی زیر سؤال خواهد رفت: (الف) پیام های او، سراسر حق و مبرا از هر گونه باطل باشد. (ب) پیشینه وی (شخصیت ارزشی و اخلاقی اش)، برای مردمی که به سوی آنها مبعوث گشته، آشنا و شناخته شده باشد. (ج) شخصیتی فرزانه (دارای کمال عقل و درایت) باشد. (د) در کمال استغنا باشد (کمترین مزدی از مردم نخواهد). آیات پیشین در بیان وجود سه شرط اول در پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و این آیه، مربوط به شرط چهارم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 220

13 - شعراء - 26 - 109 - 1

1 - تصریح نوح (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 1

1 - تصریح هود (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 1

1 - تصریح صالح (ع)، به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 1

1 - تصریح لوط (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از قومش، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 1

1 - تصریح شعیب (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 3, 2, 1

1 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، مردم را به پیروی از رسولانی ره یافته - که هیچ مزدی در ابلاغ رسالت خویش نمی خواستند - فراخوانده بود .

اتَّبِعُوا مِنْ لَيْسَتَلِكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مَهْتَدُونَ

2 - اخلاص و مزد نخواستن در ابلاغ رسالت و ره یافته بودن ، دلیل لزوم پیروی از پیامبران در دیدگاه مؤمن انطاکیه (حبیب نجار)

اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ . اتَّبِعُوا مِنْ لَيْسَتَلِكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مَهْتَدُونَ

جمله «اتَّبِعُوا مِنْ لَيْسَتَلِكُمْ أَجْرًا..» تأکید برای جمله «اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ» در آیه پیش و نیز در مقام تعلیل برای آن جمله است.

3 - اخلاص و مزد نخواستن در ابلاغ رسالت و ره یافته بودن ، دو ملاک و معیار برای سنجش درستی ادعای رسالت و پیامبری در دیدگاه مؤمن انطاکیه (حبیب نجار)

اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ . اتَّبِعُوا مِنْ لَيْسَتَلِكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مَهْتَدُونَ

ص: 221

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال رسالتش ، کمترین مزدی درخواست نمی کرد .

قل ما أسئلكم عليه من أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به انجام رسالت خویش ، بی هیچ چشمداشت مادی از مردم

قل لا أسئلكم عليه أجرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 1

1 - تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، رایگان و بدون کمترین توقع اجر و مزد از مردم

أم تسئلهم أجرًا

164- تبلیغ مجانی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 104 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) کمترین مزدی برای ابلاغ قرآن و تعالیم وحی درخواست نمی کرد .

و ما تسئلهم عليه من أجر

«سؤال» و مشتقات آن هرگاه بدون حرف «عن» متعدی شوند - چنان چه در آیه شریفه این گونه است - به معنای مطالبه و درخواست خواهند بود. کلمه «أجر» نکره و پس از نفی واقع شده و لذا دلالت بر عموم دارد و کمترین مزد را نیز شامل می شود. «من» زائده نیز این معنا را تأکید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اعلام کردن نداشتن هیچ چشمداشت و درخواست مزدی از مردم ، در قبال انجام رسالت خویش

قل ما أسئلكم عليه من أجر

5 - خلوص و نداشتن هیچ چشم داشتی در انجام رسالت ، از ویژگی های پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

ما أسئلكم عليه من أجر إلا من شاء أن يتخذ إلى ربه سبيلاً

165- تبليغ محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - 25 - 2 - 1

ص: 222

1 - بشارت اهل ایمان به بهشت با توصیف و بیان نعمت های آن از وظایف تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و بشر الذین آمنوا . . . و هم فیها خلدون

«أَنْ لَهُمْ . . .» به تقدیر حرف «باء»، متعلق به «بشّر» است؛ یعنی: «بشّر الذین آمنوا بأنّ لهم . . .»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 4

4 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تبلیغ و ارشاد مردم است، نه وادار کردن آنان به عمل.

لا تکلف الا نفسك و حرّض المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 51 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به سرمایه گذاری بیشتر تبلیغی برای بیمناکان از حشر و قیامت

و أندر به الذین یخافون أن یحشروا إلى ربهم

با اینکه انبیا باید همه مردم را انداز دهند، ولی معرفی یک دسته برای انداز بیانگر عنایت بیشتر به آنان در امر تبلیغ و انداز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 2

2 - یادآور شدن قدرت اختصاصی خداوند بر فرستادن انواع عذاب بر مشرکان و کافران، از وظایف تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل هو القادر علی أن یبعث علیکم عذابا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 184 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به گونه ای صریح و آشکار خطر تکذیب آیات را برای کفرپیشگان بیان می کرد.

إن هو إلا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ابلاغ بی درنگ آیات الهی از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از نزول آن

و إذا ما أنزلت .. فمَنهم من یقول

برداشت فوق بدین احتمال است که «فاء» در «فمنهم» نشانه عدم تراخی میان نزول سوره و اطلاع و استهزای منافقان بوده و لازمه این عدم تراخی، سرعت ابلاغ آیات از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 12، 1

1 - تماس مستقیم و بیواسطه پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مردم در ابلاغ پیام خدا (آیات قرآن) به آنان

و إذا تتلی علیهم آیاتنا .. ائت بقرآن غیر هذا

از جمله «ائت بقرآن غیر هذا» استفاده می شود که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در میان مردم بود و با آنان تماس مستقیم داشت و خود،

ص: 223

آیات الهی را بر آنان تلاوت می فرمود.

12 - قرآن پیام خدا ، و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ بی کم و کاست آن ، به مردم

قل ما یكون لی أن أبدله من تلقاء نفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 3، 2

2 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرستاده خدا بوده و آیات قرآن را به دستور او بر مردم می خواند .

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

3 - ارتباط بیواسطه و مستقیم پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مردم ، در ابلاغ پیام خدا (قرآن) به آنان

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 2، 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت مبانی و پایه های دین خود را برای مشرکان ، صریح و بی پرده بیان کند و هرگونه ابهام و تردیدی را کاملاً بزدايد .

قل یاأیها الناس إن كنتم فی شك من دینی فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت پایبندی و انعطاف پذیری خود را در طرد شرک و دعوت به توحید ، صریح و بی پرده برای مشرکان اعلان نماید .

قل یاأیها الناس إن كنتم فی شك من دینی فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 10

10 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) انذار مردم و ابلاغ احکام و معارف دین است نه پاسخ گویی به درخواست های نابه جای آنان

إنما أنت نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار اعلام صریح مواضع عقیدتی برنامه رسالت خویش

قل هذه سبيلي أدعوا إلى الله .. و ما أنا من المشركين

برداشت فوق از کلمه «قل» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 40 - 5

5- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ابلاغ انذارها و تهدیدهاست نه تحقق بخشیدن به آنها

فإنما عليك البلاغ

حصر در جمله «إنما عليك البلاغ» (وظیفه توفیق ابلاغ است) حصری اضافی و نسبی است و در قیاس با مفاد «إن ما نرینک ...» می باشد؛ یعنی، تحقق یافتن و یا نیافتن تهدیدها برعهده تو نیست، آنچه وظیفه توست ابلاغ است.

ص: 224

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ابلاغ رسالت و مأموریت الهی خویش به صورت آشکارا، صریح و بی پرده، مأمور گردید.

فاصدع بما تؤمر

«صدع» در لغت به معنای سخن گفتن به صورت آشکار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 2,3

2- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها ابلاغ پیام الهی به انسان ها بود و نه اجبار مردمان به پذیرش آن پیام.

فإنما عليك البلق المبین

حصر در آیه فوق (فإنما عليك ..) حصر اضافی بوده و نسبت به اجبار و اکراه سنجیده شده است.

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار به کارگیری مفاهیم روشن و صریح در تبلیغ دین

فإنما عليك البلق المبین

«بلاغ» به معنای تبلیغ و رساندن پیام است. توصیف آن به «المبین» (آشکار و روشنگر) بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ابلاغ رهنمود خداوند به مشرکان، در اثبات توحید و نفی شرک

قل لو كان معه ءالهه كما يقولون إذا لأبتغوا إلى ذی العرش سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 6 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از جان فشانی برای ابلاغ رسالت های الهی و پیگیری دعوت مکرر کسانی که از او گریزان بودند، دریغ

نمیورزید.

فلعلک یبغع نفسک علی ءاثرهم إن لم یؤمنوا

«آثار»، یعنی «نشانه های باقی مانده از هر چیز». مفاد جمله «لعلک باخع... علی اثارهم» این است که: تو ای پیامبر! اعراض کنندگان را پیگیری می کنی و به منظور رساندن خویش به آنان و ابلاغ دعوت های الهی به ایشان، خود را به هلاکت می افکنی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به رساندن پیام حقّ الهی به مردم است و نه مسئول ایمان و کفر آنان.

و قل الحقّ من ربکم فمن شاء فلیؤمن ومن شاء فلیکفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 105 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، واسطه بیان و ابلاغ معارف الهی به مردم

ص: 225

ویس - لونک . . . قفل ینسفها ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت مردم به توحید و اعلان مواضع خویش به آنان

قل إنا یوحى إلیّ أنّما إلهکم إله واحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 2,8

2- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، پیام الهی را به همه مردم رساند و حجت را بر یکایک آنان تمام کرد .

فإن تولّوا فقل ءاذنتکم علی سواء

8- تساوی انسان ها در اهداف تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإن تولّوا فقل ءاذنتکم علی سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 8

8 - ابلاغ پیام های الهی به صورت روشن و آشکار ، وظیفه رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 3 - 3

3 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، رساندن پیام روشن الهی به خلق بود ، نه تلاشِ طاقت فرسا برای هدایت آنان .

تلك ءایة الکتب المبین . لعلک بخر نفسک ألاّ یكونوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 214 - 4

4- راه نداشتن کمترین سازش در دعوت تبلیغی پیامبر (صلی الله علیه و آله)؛ حتی نسبت به کسان و خویشاوندان آن حضرت

و انذر عشیرتک الاقربین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 6

6- همراهی مؤمنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تبلیغ دین و انذار کافران

و یقولون متی هذا الوعد ان کنتم صدقین

از این که کافران، در درخواست خود مؤمنان را مورد خطاب قرار داده اند، استفاده می شود که پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز در تبلیغ دین و دفاع از آن، شرکت گسترده داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 226

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نگران کوتاهی خویش در تبلیغ و رساندن پیام وحی به همگان

إِنك لَا تَسْمَعُ الْمُوتَى . . . إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

احتمال می رود که این آیه از آن جهت آمده باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) نگران ایفای رسالت خویش بوده است. خداوند برای رفع این نگرانی، می فرماید: صدای تو رسا و تلاش تو کافی است؛ ولی آنان مرده و ناشنویند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 92 - 10، 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ پیام وحی و نه مسؤول هدایت ناپذیری گمراهان

وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ فَمَنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ

از بخش دوم آیه (فمن اهتدى.. .) استفاده می شود که بخش اول (وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ...) زمینه چینی برای تعیین محدوده وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و متوجه بودن مسؤولیت حق ناپذیری به خود انسان هاست.

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به تداوم بخشیدن اندازگری خود نسبت به گمراهان و دست برداشتن از تبلیغ

وَمَنْ ضَلَّ فَكُلَّ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ

تعبیر «فكلّ إنّما.. .» می رساند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله نخست، با تلاوت آیات در مقام هدایت توده ها است و در صورت مخالفت عده ای، وظیفه او پایان یافته نیست؛ بلکه او در موضع اندازگری هم چنان باید باقی بماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 3

3 - تلاوت آیات قرآن برای مردم و ابلاغ پیام آن به ایشان، وظیفه ای الهی برعهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ابلاغ بی درنگ آیات الهی بر مردم به محض دریافت آن

و لا یصدّنک عن آیت اللّٰه بعد إذ أنزلت إلیک

قید «بعد إذ أنزلت إلیک» به معنای «بعد وقت الإنزال» است؛ یعنی، همین که نزول آیات بر تو پایان یافت، بی هیچ تأخیر باید آن را به مردم ابلاغ کنی و مبادا کافران تو را از این کار بازدارند و باعث تأخیر در تلاوت آن شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 18 - 7

7 - پیامبر، تنها، موظف به ابلاغ روشن و بی ابهام پیام خداوند است.

و ما علی الرسول إلاّ البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ پیام خداوند به مشرکان مکه

ص: 227

قل سیروا فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 16 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام خداوند به مردم

قل لن ینفعکم الفرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 17 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام خداوند به مردم بود .

قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 59 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام های خداوند است .

یا ایها النبی قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 63 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار ابلاغ پیام خداوند به مردم است .

یسئلک . . . قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 1

1 - استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی کافران ، به خاطر تبلیغ آن حضرت از معاد

و قال الذین کفروا

تعبیر «رجل ینبئکم إذا مزّقتم کلّ ممزّق» قرینه است بر این که استفهام در این آیه، برای استهزا و تمسخر است و حقیقی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 6 - 2

2- تعالیم قرآن، مبنا و پایه تبلیغ و انذار پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

تنزیل العزیز الرحیم . لتنذر قومًا

«لام» در «لتنذر» برای تعلیل و متعلق به «تنزیل ..» است. بر این اساس نزول قرآن، برای اخطار به مردم از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است و این کتاب، پایه و اساس دعوت آن حضرت بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 1

ص: 228

1 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، مأمور به ابلاغ رسالت و تکلیف خود به مردم و رفع اتهام از خویش

قل إنّما أنا منذر

حصر «إنّما أنا...» از نوع حصر اضافی است و نسبت به افتراهای مشرکان علیه پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) سنجیده شده است. آنان حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) را به ساحر، شاعر و یا مجنون بودن متهم می کردند. خداوند نیز در پاسخ آنان فرمود: او تنها منذر و اخطارگر الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 70 - 1,2

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به ابلاغ چگونگی آگاه شدنش از ملاّ اعلی (عالم فرشتگان) و منشأ اطلاعات و اخبارش درباره آدم (ع)، فرشتگان و...

ما كان لي من علم بالملاّ الأعلى... إن يوحى إليّ

2 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، مأمور به ابلاغ رسالت و تکلیف خود به مردم و رفع اتهام از خویش

إن يوحى إليّ إلاّ أنّما أنا نذير مبين

حصر در «إنّما أنا نذير...» از نوع حصر اضافی است و نسبت به افتراهای مشرکان علیه پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) سنجیده شده است. آنان، ایشان را به شاعر، ساحر، دروغگو و مجنون بودن متهم می کردند. خداوند نیز در پاسخ آنان فرمود: او تنها یک منذر و اخطارگر الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 17

17 - مسؤولیت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، تنها رساندن و ابلاغ پیام خداوند به مردم است؛ نه اجبار آنان به پذیرش آن.

إنّا أنزلنا عليك الكتاب للناس... و ما أنت عليهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام صریح مواضع عقیدتی خویش و تسلیم ناپذیر بودنش، در برابر دشمنان و عقاید باطل و شرک آلود

وَأَمْرٌ أَنْ أَسْلَمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

تصریح پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسلیم محض بودن خود در برابر خداوند، می تواند پاسخی به فشارها و تهدیدهای دشمنان و مشرکان علیه ایشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فقط تبلیغ کننده پیام وحی بود ؛ نه مجازات کننده مشرکان و تحقق بخشنده به انذارها .

و قالوا .. فاعمل إننا عملون . قل إنما أنا بشر مثلکم یوحی إلیّ

یکی از احتمال ها در تفسیر «فاعمل»، این است که مشرکان، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعلام کردند که او می تواند به وعیدهای خود جامه عمل بپوشاند؛ ولی خداوند در مقابل آنان اعلام می دارد که کار پیامبر، تبلیغ رسالت است؛ نه مجازات مشرکان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 229

16 - شوری - 42 - 6 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها مسؤول تبلیغ و ارشاد مردم است ؛ نه پاسخگوی عملکرد آنان .

و ما أنت عليهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 14

14 - استمرار و گسترش دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آموزه های قرآن ، با توجه به سنت خداوند بر محو باطل ، نشان دهنده حقانیت اسلام و قرآن است .

أم يقولون افتري على الله . . . و يمح الله البطل و يحق الحق بكلمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 1

1 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها ابلاغ رسالت الهی است ؛ نه ممانعت قاهرانه از کفر و حق گریزی مردم

فإن أعرضوا فما أرسلناك عليهم حفيظًا إن عليك إلا البلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 9

9 - روشنی بیان و صراحت کامل پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در تبلیغ آیین توحیدی

و رسول مبين

در صورتی که «مبین» به معنای روشنگر باشد، وضوح و صراحت بیان پیامبر (صلی الله علیه و آله) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، موظف به ابلاغ پیام وحی و عمل به رسالت خود و نگرانی نداشتن نسبت به عکس العمل و فرجام مخالفان

فَاتْمَا نَذْهَبَنَّ بَكَ .. فَاسْتَمْسِكْ بِالذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 3 - 2

2 - عصمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در گفتار و رهنمود های خویش

و ما ینطق عن الهوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 12 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر کافران دین گریز ، تکلیفی جز ابلاغ پیام الهی نداشت .

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلْغُ الْمُبِينُ

ص: 230

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 6

6 - همراهی مؤمنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در تبلیغ دین و انذار کافران

إن كنتم صدقین

از این که در درخواست کافران، مؤمنان مورد خطاب قرار گرفته اند، استفاده می شود که پیروان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نیز در تبلیغ دین و دفاع از آن، شرکت گسترده ای داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 28 - 1

1 - ابلاغ کامل و قطعی پیام های الهی به مردم از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فلسفه گماردن نگهبانان بر آن حضرت از جانب خداوند

فإنه یسلک من بین یدیه . . . لیعلم أن قد أبلغوا رسلت ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 24 - 1

1 - فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر صبر و شکیبایی در برابر حکم پروردگار (تبلیغ قرآن و اجرای تعالیم آن)

فاصبر لحکم ربک

مقصود از حکم پروردگار - به قرینه آیه پیش - تبلیغ قرآن و اجرای تعالیم آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 2 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در سال های نخست رسالت ، معاد و حوادث جهان آخرت را به مردم مکه ابلاغ کرده بود .

عن النبأ العظیم

اطلاق «نبأ» بر معاد، گویای این حقیقت است که حوادث آن، برای مردم گزارش شده بود و از نازل شدن این سوره در مکه، دانسته می شود که خبر معاد، در نخستین سال های رسالت ابلاغ شده بود.

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در ابلاغ پیام الهی و آموختن قرآن به مردم، بخل نمیورزید .

و ما هو علی الغیب بضنین

مراد از «الغیب»، معارف قرآن است که فرشته وحی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) می آورد و دیگران به آن، جز از طریق پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست رسی نداشتند. کلمه «ضنین» از ریشه «ضِنَّه» (بخلورزی به چیزی ارزشمند) گرفته شده است. (مفردات راغب)

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، معارف غیبی را در انحصار خود قرار نمی داد و از آموختن آن به دارندگان شرایط، امتناع نمیورزید .

و ما هو علی الغیب بضنین

5 - بخیل نبودن و امتناع نورزیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ابلاغ تمام آیات قرآن به مردم، ضامن مخفی نماندن هیچ آیه ای از آن است .

و ما هو علی الغیب بضنین

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تا زمانی موظف به ابلاغ قرآن به مخالفان است که آنان، راه های آگاهی به آن را بر خود نبسته اند.

فَذَكِّرْ... سَيَذَكِّرُ مِنْ يَخْشَى وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى

منافع تذکر - که در این دو آیه بیان شده است - یکی پندپذیری اهل خشیت و دیگری بروز عکس العمل اهل شقاوت است. از آن جا که واکنش شقاوت‌مندان، اعراض بوده و تذکر مجدد به آنان سودی ندارد، تکلیف «فَذَكِّرْ» نیز ساقط می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 2 - 1

1 - رسالت الهی و دعوت مردم به دین، وظیفه ای سنگین بر دوش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و وضعنا عنک وزرک

«وزر»؛ یعنی، سنگینی و «وزیر»، به معنای کسی است که وظایف سنگین فرمانروایش را برعهده می گیرد (مفردات). مصداق مورد نظر از «وزر» - به قرینه شرح صدر که در آیه قبل آمده بود - تکالیف دشوار و رسالت سنگینی بود که در صورت فقدان امدادهای ویژه خداوند، تحمّل آن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخت بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 7 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دعوت کننده مردم به دین و هشداردهنده آنان، به روز جزا است.

فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدَ الْبَلَدَيْنِ

برداشت یاد شده، بر دو پیش فرض استوار است: 1. مخاطب آیه شریفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد؛ 2. کلمه «دین» در هر دو معنای «شریعت» و «جزا» استعمال شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 12 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، اهل تقوا و توصیه کننده دیگران به آن

أَوْ أَمْرًا بِالتَّقْوَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینہ - 98 - 3 - 3

3 - وجود معارف استوار و قوام بخش در قرآن ، نشانِ تمام بودن حجت بر کافران با ابلاغ آن از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

حتّی تأتیهم البینة . رسول من اللّٰه ... فیها کتب قیمه

166- تبلیغ مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 13، 10

10 - مسلمانان ، باید به یهود و نصارا ابلاغ کنند که به قرآن و همه پیامبران و احکام و معارف نازل شده بر آنان و به تمامی کتاب

ص: 232

های آسمانی ، ایمان دارند .

قولوا ءامنا باللّٰه و ما انزل إلینا و ما انزل إلی إبرهیم . . . و ما أوتی النبیون

برداشت فوق از کلمه «قولوا» (بگویند) استفاده می شود. آیه قبل گویای این است که «مقول له» (کسی که باید به او ابلاغ شود) یهود و نصارا است.

13 - مسلمانان ، باید به یهودیان و نصرانیان ابلاغ کنند که هرگز تسلیم خواسته های آنان نخواهند شد .

کونوا هوداً أو نصری . . . قولوا ءامنا . . . و نحن له مسلمون

حصر در جمله «و نحن له مسلمون» ناظر به سخن یهود و نصارا است که از مسلمانان می خواستند به آیین یهودیت و نصرانیت ایمان آورند و در زمره یهودیان و نصرانیان قرار بگیرند.

167- تبلیغ مسلمانان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 7

7 - فعالیت مسلمانان صدر اسلام پیش از هجرت ، محدود به مسائل فرهنگی و تبلیغی

إلا أن یقولوا ربنا اللّٰه

168- تبلیغ مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 9

9 - تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدّ کثیر من أهل الکتب لو یردونکم من بعد إیمنکم کفاراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 1, 2

1 - تلاش بی امان یهود و نصارا ، با هدف خاموش کردن نور الهی (قرآن) ، با سخنان و تبلیغات خود

یریدون أن یطفئوا نور اللّٰه بأفوههم

ضمیرهای جمع در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به یهود و نصارا (الذین أوتوا الكتاب) بازمی گردد. قید «بأفواههم» (با سخنان خویش) می رساند که: اهل کتاب برای انحراف افکار عمومی علیه قرآن و اسلام، دست به تبلیغات نادرست می زدند.

2- موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

169- تبلیغ مسیحیان علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 233

6 - تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان صدر اسلام

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شک و تردید، با فعل «فلا تكونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه های شک و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفت های اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده است.

170- تبلیغ مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 2

2- معرفی قرآن به صورت مجموعه ای غیر منظم و کتابی بدون انسجام، از تبلیغات سوء مشرکانِ ستم پیشه

بل قالوا أضغث أحلم

برداشت یاد شده باتوجه به معنای لغوی «أضغاث» (اشیای آشفته و دسته های پراکنده و بی انسجام) است.

171- تبلیغ مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 10

10 - تبلیغات مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم آگاهی به قدرت الهی و فلسفه نازل نشدن معجزات درخواستی

وقالوا لولا نزل علیه آیه من ربه قل إن الله قادر .. و لكن أكثرهم لا یعلمون

اگر مشرکان اعتقاد به قدرت خدا نداشتند، جمله «قل إن الله قادر» ادعایی محض بود. بر این اساس آنان قدرت خداند را بر نزول هرگونه معجزه قبول داشتند. گذشته از اینکه اقلیتی از آنان به تصریح آیه به علت عدم نزول معجزات مورد درخواست خود نیز آگاه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام با تبلیغات خود در صدد بازگرداندن مسلمانان به آیین شرک و بت پرستی بودند.

قل أندعوا من دون الله . . . و نرد على أعقابنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 2

2- برخی از مسلمانان صدر اسلام به جهت شبهه های ایجاد شده مشرکان از خوردن ذبیحه با نام خدا خودداری می کردند.

فكلوا مما ذكر اسم الله . . . و ما لكم ألا تأكلوا

لحن عتاب گونه آیه چنین می نمایاند که بر اثر تبلیغات کافران و سخنان فریبنده آنان برخی از مسلمانان از خوردن ذبیحه حلال

ص: 234

خودداری می کردند.

172- تبلیغ مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 21

21 - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربك هو أعلم بالمعتدين

کاربرد فعل تفضیل «أعلم» و تأکید و حصر آن با «إن» و ضمیر فصل «هو» در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پایبندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

173- تبلیغ معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 81 - 4

4 - توحید و معاد، دو اصل به هم پیوسته و انفکاک ناپذیر در تعلیمات ابراهیم

فإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ... وَالَّذِي يَمِينِي ثُمَّ يَحْيِينَ

برداشت یاد شده از آن جا است که حضرت ابراهیم (ع) در تعلیمات خویش، ابتدا به نفی شرک و اثبات توحید می پرداخت؛ سپس به مسأله مرگ و حیات مجدد انسان اشاره می کرد. و به این دو مسأله بسنده می نمود.

174- تبلیغ موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 21 - 39

39- یکتاپرستان، از هر فرصت مناسب برای ترویج دین و اندیشه الهی بهره می گیرند.

قال الذين غلبوا على أمرهم لنتخذنَّ عليهم مسجدًا

175- تبلیغ موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - ابلاغ حقایق تورات به بنی اسرائیل ، از وظایف اساسی موسی (ع) بود .

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان لعلکم تهتدون

ص: 235

رابطه اعطای کتاب به موسی (ع) و هدایت شدن بنی اسرائیل (ءاتینا موسی . . . لعلکم تهتدون) اقتضا می کند که: جمله ای همانند «و به او فرمان دادیم تا آن کتاب را برای شما تلاوت کند و احکام و معارفش را به شما تعلیم دهد» در تقدیر باشد که به خاطر روشنی و ایجاز بدان پرداخته نشده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 2

2 - موسی (ع) ابلاغ کننده فرمان خدا (لزوم ذبح گاو) به مردم خویش

إذ قال موسى لقومه إن الله يأمرکم أن تذبحوا بقرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 154 - 7

7 - فرونشستن فتنه گوساله پرستی در میان قوم موسی ، فراهم آورنده زمینه ای مناسب برای مطرح شدن تورات از سوی آن حضرت

أخذ الألواح

بیان این واقعیت که موسی (ع) در پی فرونشستن فتنه گوساله پرستی، الواح را برگرفت، این حقیقت را روشن می سازد، که زمینه از دست رفته برای تعالیم تورات بار دیگر در میان قوم موسی ایجاد شد. گفتنی است آیه «149» می رساند که عموم بنی اسرائیل از گوساله پرستی توبه کردند و آیه «153» می رساند که خداوند توبه آنان را پذیرفت و در نتیجه فتنه گوساله پرستی فرونشست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 2

2 - هارون ، شریک و همتای موسی (ع) در امر رسالت و تبلیغ فرعون و قوم او

ولقد ءاتینا موسی الکتب . . . آخاه هرون وزیرًا. فقلنا اذہبا إلی القوم الذین کذّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 1

1 - شدت یافتن خشم فرعون نسبت به موسی (ع) با تأکید موسی بر ربوبیت خدای یگانه هستی

قال ربکم وربّ ءابائکم الأولین . قال إن رسولکم... لمجنون

متهم کردن موسی به جنون، نشان دهنده شدت خشم فرعون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 3

3 - اهتمام موسی (ع) به تبیین « ربّ العالمین » علی رغم رویه رو شدن با استهزا و تهمت فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولکم . . . لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 1

1 - دست بردن داشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر تهدید های فرعون

ص: 236

قال... لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجتتك بشيء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 7

7- فرمان الهی به موسی (ع) در وادی طور ، مبنی بر رفتن نزد فرعون و ابلاغ رسالت خویش به وی و مهتران حکومتش

إلی فرعون و ملائیه

«إلی فرعون» متعلق به عامل محذوف بوده و تقدیر آن چنین است: «اذهب إلی فرعون و ملائیه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 36 - 1

1 - بازگشتن موسی (ع) ، به مصر و ابلاغ رسالت الهی خویش به فرعونیان

فلما جاءهم موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 2

2- موسی (ع) ، پیام الهی را ، با دلایل روشن ، به قارون و فرعون و هامان ابلاغ کرد .

وقرون و فرعون و همن و لقد جاءهم موسی بالبیئت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 3

3 - ابلاغ رسالت از سوی موسی (ع) ، همراه با معجزات متعدد

فقال إئی رسول رب العلمین . فلما جاءهم بایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 50 - 2

2- سعه صدر و پیگیری حضرت موسی (ع) ، در تبلیغ و هدایت مردم

ادع لنا .. فلما كشفنا عنهم العذاب

برداشت یاد شده بر این اساس است که فرعونیان حضرت موسی (ع) را ساحر می خواندند و پیام او را به مسخره و استهزا می گرفتند؛ اما آن حضرت در راستای هدایت آنان برای نجاتشان از عذاب دعا کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 20 - 3

3- تأکید موسی (ع)، بر توحید و ربوبیت یگانه خداوند در قبال جامعه فرعونی

و اِنِّي عِزَّتْ بَرَّبِّي وَرَبِّكُمْ

تکرار «رَبِّ»، اشاره به مطلب بالا دارد.

ص: 237

176- تبلیغ مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 2

2 - مؤمن آل فرعون قومش را از نقش نداشتن معبود های ادعایی در سعادت دنیوی و اخروی و نیز بی ثمر بودن عبادت آنها آگاه ساخت .

لاجرم أنما تدعونني إليه ليس له دعوة في الدنيا ولا في الآخرة

177- تبلیغ مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 6

6 - انذار و تبلیغ اهل ایمان نباید به گونه ای باشد که موجب طرد آنان شود.

وأنذر به .. ولا تطرد الذين يدعون ربهم

از اینکه در آیه قبل انذار بیمناکان از قیامت مطرح بود، که شامل مؤمنان هم می شود، و در این آیه از طرد مؤمنان نهی شده، برداشت فوق استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 6

6 - همراهی مؤمنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تبلیغ دین و انذار کافران

و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقین

از این که کافران، در درخواست خود مؤمنان را مورد خطاب قرار داده اند، استفاده می شود که پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز در تبلیغ دین و دفاع از آن، شرکت گسترده داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 6

6 - مؤمنان ، وظیفه دار فراخواندن مردم به نجات و رستگاری

و يقوم مالی أدعوكم إلى النجوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 6

6 - همراهی مؤمنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در تبلیغ دین و انذار کافران

إن كنتم صدقین

از این که در درخواست کافران، مؤمنان مورد خطاب قرار گرفته اند، استفاده می شود که پیروان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نیز در تبلیغ دین و دفاع از آن، شرکت گسترده ای داشته اند.

ص: 238

178- تبلیغ مهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 14 - 6

6 - کسانی که خداوند را ناظر خویش می دانند ، از تبلیغات هدایت پیشگان و دعوت کنندگان به تقوا جلوگیری نمی کنند .

أرءیت إن كان علی الهدی . أو أمر بالتقوی ... ألم یعلم بأنّ اللّٰه یری

179- تبلیغ ناپسند مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 1

1 - تبلیغات سوء و سخنان ناروای مشرکان علیه رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به درجه ای بود که باعث اندوه و رنجش خاطر مبارک آن حضرت می شد .

و لا یحزنک قولهم

180- تبلیغ نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 13، 4، 3، 2

2- نوح (ع) ، مبلغ پیام های الهی ، نه بازگوکننده نظریات شخصی خویش

أبلغکم رسلت ربی

3- نوح (ع) استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد .

أبلغکم رسلت ربی

جمله «لکنی رسول ..» و نیز آیات قبل دلالت بر این معنا دارد که نوح(ع) مبلغ رسالت های الهی است. بنابراین توصیف رسول به جمله «أبلغکم ...» هدف دیگری را تعقیب می کند و بیانگر نکته ای جدید است و آن اینکه وی بر ابلاغ رسالت های الهی اصرار خواهد ورزید و بر آن پافشاری خواهد کرد.

4- اعتقاد راسخ نوح (ع) به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی بود .

و لكنى رسول من رب العلمين. أبلغكم رسلت ربي

حضرت نوح(ع) برای اینکه اشاره به علت پایداریش بر ابلاغ رسالت کند، به جای آوردن ضمیر و گفتن «رسالاته»، «رسلت ربي» گفت.

13 - آگاهی نوح (ع) به حقایق از جانب خدا، از عوامل پایداری وی در تبلیغ رسالت های الهی و خیرخواهی خالصانه برای مردم

أبلغكم رسلت ربي و أنصح لكم و أعلم من الله ما لاتعلمون

به نظر می رسد جمله «أعلم من الله ..» به منزله تعلیلی باشد برای «أبلغكم» و «أنصح لكم». یعنی آگاه بودن من بر حقایق پوشیده بر شما مرا در ابلاغ رسالت های الهی پایدار می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 3

ص: 239

3- نوح (ع) پس از انتخابش به رسالت، پیامبری خویش را به مردم اعلام کرد.

إني لكم نذير مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 2,7

2- دعوت به یکتاپرستی، در رأس برنامه تبلیغی حضرت نوح (ع) بود.

إني لكم نذير مبين. أن لاتعبدوا إلا الله

7- اعلام برپایی روز قیامت و وجود عذابهایی دردناک در آن روز، از رسالت های حضرت نوح (ع)

إني أخاف عليكم عذاب يوم أليم

مراد از «یوم» می تواند روز قیامت باشد و می تواند مقصود از آن زمان حادثه طوفان باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است. گفتنی است که توصیف «یوم» به «أليم» به اعتبار عذاب آن روز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 1,4

1- نوح (ع) به مردم اعلام کرد که: در برابر ابلاغ رسالت، کمترین مالی از آنان درخواست نخواهد کرد.

يقوم لأسئلكم عليه مالا

مراد از ضمیر در «عليه» پیامبری و ابلاغ رسالت است. کلمه «مالاً» نکره است و چون پس از نفی (لأسئلكم) قرار گرفته است، دلالت بر عموم دارد؛ یعنی، هیچ مالی و کمترین پاداشی.

4- نوح (ع) به قوم خویش اعلام کرد که پاداش رسالتش تنها بر عهده خداوند است.

إن أجرى إلا على الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 3

3 - تأکید نوح (ع) بر امانت داری خویش در تبلیغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بر این اساس است که واژه «أَمِين» از ریشه «أمانه» مشتق شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 1

1 - تهدید جدی نوح (ع) از سوی اشراف و رفاه طلبان قومش ، مبنی بر سنگسار شدن در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قَالُوا لئن لم تنته يَنوح لتكوننَّ من المرجومين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 4

4 - اخطار و روشنگری ، قلمرو رسالت نوح (ع)

إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

ص: 240

181- تبلیغ و ترس مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 5

5- استیحاخ مردم از برخی معارف و احکام دین و نبود زمینه پذیرش در آنان ، مجوز ترک ابلاغ آنها نیست .

إن هذا إلا سحر مبين . . . فلعلك تارك بعض ما يوحى إليك

182- تبلیغ وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 2

2- رساندن پیام وحی به گوش مردم ، از وظایف رهبران الهی است .

واتل ما أوحى إليك من كتاب ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 193 - 3

3- امانت ، دارای نقش محوری در ابلاغ و رساندن پیام وحی

نزل به الروح الأمين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مهم ترین صفتی که خداوند برای حامل وحی بیان داشته، امانت او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 16

16- رسالت اصلی رهبران الهی ، ابلاغ پیام وحی و اتمام حجت بر خلق

فاصبر . . . و لاتستعجل لهم . . . بلغ

«بلاغ» سخنی در توجیه و تعلیل «فاصبر» و «لاتستعجل» است؛ یعنی، تو مأمور بلاغی و نگران فرجام کافران مباش.

183- تبلیغ هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 3

3 - هارون ، برادر موسی (ع) ، همراه و همگام وی در تبلیغ رسالت و ارشاد و هدایت فرعونیان

أرجه و أخاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 10

ص: 241

10 - هارون ، وظیفه دار رهبری و ارشاد بنی اسرائیل در غیبت موسی (ع)

و لقد قال لهم هرون من قبل

184- تبلیغ هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 13

13 - هود بر حذر دارنده قوم خویش از گرفتار شدن به عذاب های الهی به سبب پرستش نکردن خدای یکتا و پرهیز نکردن از گرایش های شرک آلود

أفلا تتقون

«اتقاء» مصدر «تقون» به معنای گرفتن حفاظ برای دوری از مکروه و مانع شدن از رسیدن مکروه است. در اینجا به مناسبت مورد و تأیید آیات بعد (همانند آیه 70)، مراد از مکروه، عذابهای الهی است، یعنی: أفلا تتقون عذاب الله.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 4، 2، 1

1 - هود (ع) در پاسخ قوم عاد ، خویشان را مبلّغ پیام های خداوند ، خیرخواه مردم و فردی امین و سزاوار اطمینان خواند .

أبلغکم رسلت ربی و أنا لکم ناصح أمين

2 - هود ، مبلّغ پیام های الهی ، و نه بازگوکننده نظریات شخصی خویش

أبلغکم رسلت ربی

4 - هود ، استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد .

أبلغکم رسلت ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 3، 2، 1

1- هود (ع) ، موظف به ابلاغ پیامهایی از ناحیه خداوند به قوم عاد

فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

2- هود (ع) ، پیام های الهی را به مردم رسانید و وظیفه رسالت را به خوبی انجام داد .

فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

3- هود (ع) ، پس از ابلاغ پیام های الهی و اتمام حجت بر مردم ، خویشان را مسؤول اعراض آنان نمی دانست .

فإن تولّوا فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

روشن است که جمله «فقد أبلغتكم . . .» نمی تواند جواب شرط «فإن تولّوا . . .» باشد؛ زیرا هود(ع) رسالت خویش را ابلاغ کرده بود - چه مردم اعراض کنند و چه ایمان آورند - بلکه آن جمله سببِ جواب و جانشین آن می باشد؛ یعنی، اگر اعراض کنید، من مسؤولیتی ندارم و مؤاخذه ای بر من نیست؛ زیرا آنچه را که به خاطر آن به سوی شما فرستاده شده بودم، به شما ابلاغ کردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 125 - 3

ص: 242

3- تأکید هود (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «أَمِينٌ» از ریشه «أمانه» - مقابل خیانت - مشتق شده باشد.

185- تبليغ يعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- يوسف - 12 - 67 - 1

1- يعقوب (ع) در آستانه سفر فرزندان به مصر، آنان را با معارفی الهی آشنا ساخت و حقایقی از توحید را به آنان تذکر و تعلیم داد.

قال يبنِّي لاتدخلوا... و عليه فليتوكل المتوكلون

186- تبليغ يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- يوسف - 12 - 37 - 2، 15

2- يوسف (ع) اقبال هم بندانش را به او غنیمت شمرد و به ارشاد و هدایت آنان پرداخت.

إنا نريك من المحسنين... ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت ملّہ قوم لایؤمنون بالله

15- يوسف (ع)، با بیان نقش ایمان به خدا و آخرت در دستیابی او به دانش های ویژه، درصدد گرایش دادن هم بندگان خویش به آیین الهی بود.

مما علمنی ربی انی ترکت ملّہ قوم... هم کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- يوسف - 12 - 39 - 1

1- يوسف (ع) با اظهار مهربانی و ملاحظت به هم بندگان خویش، به ارشاد آنان پرداخت.

یصحبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- یوسف (ع)، پس از ارشاد هم‌بندان خویش به توحید و بکتاپرستی، به تعبیر رؤیا‌های آنان پرداخت.

یصحبی السجن أما أحدکما فیسقی ربه خمراً

187- تبلیغ یوشع بن نون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 243

24 - تبلیغات یاوران خداترس موسی (ع) (یوشع و کالب) به هدف برانگیختن و بسیج بنی اسرائیل برای هجوم به سرزمین مقدس و نبرد با زورگویان

قال رجالان... ان کنتم مؤمنین

188- تبلیغ یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 9

9 - تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 2, 1

1 - تلاش بی امان یهود و نصارا، با هدف خاموش کردن نور الهی (قرآن)، با سخنان و تبلیغات خود

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

ضمیرهای جمع در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به یهود و نصارا (الذین أوتوا الكتاب) بازمی گردد. قید «بأفواههم» (با سخنان خویش) می رساند که: اهل کتاب برای انحراف افکار عمومی علیه قرآن و اسلام، دست به تبلیغات نادرست می زدند.

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

189- تبلیغ یهود علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 6

6 - تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان صدر اسلام

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شك و تردید، با فعل «فلا تكونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه های شك و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفتهای اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده است.

190- تبیین حق در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 244

6- ارائه راه حق و تفسیر حقیقت، در برابر سخنان باطل و شبهه انگیز، شیوه پسندیده در تبلیغ و ارائه تعالیم دین

و لایاتونک بمثل إلا جننک بالحق و أحسن تفسیراً

191- تحریک عواطف در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 5

5- شعیب (ع) با برانگیختن عواطف مردم، دعوت خویش را آغاز کرد.

قال يقوم اعبدوا الله

خطاب «یا قوم» (ای مردم من) تحریک کننده عواطف مخاطبان است.

192- تحمل سختیهای تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 3 - 68 - 5

5- هدایت و تبلیغ دین و تحمل سختی ها و ناگواری های برخاسته از آن، دارای پاداشی بزرگ، روز افزون و بی منت

وإنَّ لک لأجرًا غیر ممنون

برداشت یاد شده، به سبب این نکته تردیدناپذیر است که اجر بزرگ پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به جهت رسالت او و تحمل سختی های آن (از جمله تحمل تهمت های ناروا همچون تهمت جنون و...) می باشد.

193- ترس در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 4

4- ایجاد بیم و امید، از روشهای اساسی در تبلیغ

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

19- لزوم رعایت اعتدال در تهدید و ایجاد موازنه بین خوف و رجا، در کار تبلیغ و هدایت خلق

قل إن افتريته فلا تملكون لي من الله شيئاً .. وهو الغفور الرحيم

خداوند، همپای تهدید منکران رسالت، غفران گسترده خویش را نیز به رخ آنان می کشد و این خود گویای حقیقت یاد شده است.

ص: 245

194- ترک سستی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 6

6 - لزوم برخوردی استوار و به دور از هرگونه ضعف و سستی ، در مقام تبلیغ معارف دینی

فاستمسک بالذی أوحی إليك

195- تسهیل مشکلات تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 26 - 5

5 - دعا در آسان شدن مشکلات تبلیغ دین ، دارای نقش اساسی است .

و یسر لی امری

196- تناسب تبلیغ با مخاطبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 4

4- لزوم به کارگیری روش های مختلف تبلیغی ، متناسب با مخاطب ها در دعوت به دین

ادع إلى سبیل ربک بالحکمه و الموعظه الحسنه و جدلهم

ذکر «حکمت»، «موعظه» و «جدال به احسن» به عنوان سرّ ابزار دعوت به راه خدا می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

197- تنوع بیان در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 10

10 - مبلغان دین وظیفه دار تأمل و تحقیق در شیوه های بیان حقایق در قرآن و به کارگیری آن در تبلیغ هستند.

انظر کیف نصر فی الآیة لعلهم یفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 113 - 6

6 - تنوع بیان و ارائه صورت های گوناگون آن ، از روش های قرآن در تبلیغ و تربیت

و صرّفنا فیہ من الوعد لعلّہم یتّقون

ص: 246

198- تنوع در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 17

17 - اتخاذ روش ها و قالب های گوناگون در تبلیغ دین ، امری شایسته و نیکوست .

إن الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن إلا وأنتم مسلمون . . . إذ قال لبنیه ما تعبدون

آیه قبل و آیه مورد بحث، هر دو گویای دعوت و سفارش به توحید است؛ ولی هر کدام به مقتضای حال دارای بیان و قالبی خاص و متفاوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 27 - 7

7- لزوم بهره گیری هدایت گران از شیوه های مختلف تبلیغی ، در ارشاد گمراهان

و صرّفنا الآیت لعلّهم یرجعون

تعبیر «صرّفنا»، اشاره به تنوع و گوناگونی دارد و فعل الهی، بیانگر ارزش ها و بایدها است.

199- توکل در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 6

6- مبلغان دین ، باید با توکل بر خدا و وانهادن امور خویش به خداوند ، از مخالفان دین نهراسند و وظیفه خویش را قاطعانه به انجام رسانند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إنی توکلت علی الله ربی وربکم

200- تهییج عواطف در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 5

5 - شعیب با برانگیختن عواطف مردم ، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال يقوم اعبدوا الله

شعیب با نسبت دادن مردم مدین به خویشتن با گفتن «یقوم» (ای قوم من) در صدد تحریک عواطف آنان بوده تا به این وسیله به آنان تفهیم کند که رسالتش در جهت منافع ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 9

9 - بهره برداری فرعونیان از علاقه قبطیان به وطن و سرزمین و احساسات ملی و مذهبی آنان ، در تبلیغات خود علیه موسی (ع)

یخرجاکم من ارضکم . . . بطریقکم المثلی

ص: 247

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 198 - 4

4 - لزوم توجه به احساسات ملی جوامع ، در تبلیغ و هدایت

و لو نزلنه علی بعض الأعجمین

به کارگیری واژه «لو» - که برای امتناع است - نشان می دهد که اگر خداوند قرآن را بر شخصیتی غیر عرب زبان نازل می کرد، بی تردید مردم عرب از ایمان آوردن به غیر آن سر باز می زدند و این نبود مگر به خاطر احساسات قومی و ملی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 6

6 - حضرت شعیب (ع) در ابلاغ پیام های خود به مردم مدین ، از احساسات و تعلقات خویشاوندی بهره می گرفت .

يقوم اعدوا الله

خطاب به قوم و نسبت دادن آنها به خود، می تواند به منظور امر یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 16 - 3

3 - لازم است که تبلیغ معارف دین ، به محبت و تحریک احساس و عاطفه مخاطب آمیخته گردد .

بینی إناها إن تک

201- حقیقت تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 6 - 6

6 - روح تبلیغ دین ، تبیین حق برای مردم است ؛ نه اکراه ایشان به ایمان .

و ما أنت علیهم بوكیل

202- حکمت در تبلیغ

6- آشنایی با حکمت ، موعظه و برترین روش های جدلی ، نیاز ضروری مبلغان دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و جدلهم بالتي هي أحسن

امر الهی به تبلیغ دین از طریق حکمت، موعظه و جدل برتر نشانگر این معناست که فاقدان این ابزار، از کارآیی لازم و شایسته در امر تبلیغ برخوردار نیستند.

8- حکمت (دلایل عقلی و علمی) ، اساسی ترین و ارزشمندترین وسیله تبلیغ دین *

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و جدلهم

برداشت فوق، بدان احتمال است که تقدم «حکمه» بر «موعظه» و «جدل»، معلول اهمیت و ارزش برتر آن باشد. به علاوه مطلق

آمدن «حکمت» و مقید شدن «موعظه» به «حسنه» و «جدل» به «أحسن»، می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

15- بهره گیری از حکمت ، موعظه نیکو و جدل بهترین در تبلیغ دین ، روشی ابراهیمی است .

اتَّبِعْ مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ . . . ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و جدلهم بالتي

203- درخواست مزد تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 72 - 5

5- اجرت خواهی و مزد طلبی در راه تبلیغ دین و هدایت مردم ، دارای تأثیر منفی بوده و بهانه دادن به دست بهانه جویان است .

أم تسئلهم خرجًا

204- درخواست مزد در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 46 - 2

2- درخواست مزد و پاداش در قبال هدایت و تبلیغ دین ، از موانع تأثیرگذاری و موفقیت آن

أم تسئلهم أجرًا

برداشت یاد شده، از آن جا است که آیه شریفه، درصدد بیان علت های نپذیرفتن اسلام از سوی کافران است.

205- دفع تبلیغ کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 16 - 5

5- خنثی ساختن تبلیغات مکارانه کافران در برابر قرآن ، وعده تسلا بخش خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أكید كیدًا

روی سخن در این آیه - به قرینه آیه بعد (فمهل . .) - با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به منظور اطمینان بخشیدن به آن حضرت است که در درخواست عقوبت سریع برای کافران شتاب نورزد؛ زیرا خداوند پاسخ مناسب توطئه آنان را خواهد داد.

206- دلایل اهمیت تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 8 - 6

6 - سرآمد بودن داوری های خداوند و حکیمانه بودن آن ، دلیل ضروری بودن ارشاد های دینی است .

فما یکذّٰبک بعد بالدين . أليس الله بأحکم الحکمین

ص: 249

207- دلسوزی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 6

6 - مبلغان دین باید دلسوز مردم و آراسته به شکیبایی در ابلاغ احکام و معارف الهی باشند .

إني أخاف عليكم .. قال يقوم ليس بي ضلله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 67 - 5

5 - مبلغان دین باید دلسوز مردم و آراسته به شکیبایی در ابلاغ معارف الهی باشند .

قال يقوم ليس بي سفاهه

208- رفع شبهه در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 6

6 - ارائه راه حق و تفسیر حقیقت ، در برابر سخنان باطل و شبهه انگیز ، شیوه پسندیده در تبلیغ و ارائه تعالیم دین

و لا یأتونک بمثل إلا جئناک بالحقّ و أحسن تفسیراً

209- روحیه مردم در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 59 - 8

8 - توجه به شرایط روحی مردم و آمادگی آنان ، از ضرورت های کار تبلیغ است .

موعدکم یوم الزینه و أن یحشرالناس ضحی

210- روش تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - تبیین اهداف قوانین و احکام الهی ، روشی نیکو در تبلیغ دین

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیہ لعلکم تتقون

خداوند، پس از فرمان به فراگیری تورات و عمل کردن به محتوای آن، هدف از آن فرمان را - که رسیدن به تقواست - بیان کرد و

ص: 250

این درسی است برای همه مبلغان دین که هدف از قوانین و احکام الهی را تشریح کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 17

17 - اتخاذ روش ها و قالب های گوناگون در تبلیغ دین ، امری شایسته و نیکوست .

إن الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن إلا وأنتم مسلمون . . . إذ قال لبنیه ما تعبدون

آیه قبل و آیه مورد بحث، هر دو گویای دعوت و سفارش به توحید است؛ ولی هر کدام به مقتضای حال دارای بیان و قالبی خاص و متفاوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 12

12 - بشارت و انذار ، از روش های کاربردی پیامبران برای تبلیغ و هدایت انسانها

فبعث الله النبیین مبشّرين و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 23

23 - اشاره به فلسفه و حکمت احکام ، از روش های خداوند در تبیین احکام *

كذلك یبین الله لكم الایات لعلکم تتفكرون

«كذلك»، می تواند اشاره باشد به حکمت و فلسفه تحریم شراب و قمار (زیان فراوان در آنها). یعنی همه آیات و احکام الهی، دارای حکمتی است که بیان شده است؛ همان گونه که در شراب و قمار تبیین شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 261 - 7

7 - تمثیل ، از روش های قرآن برای بیان حقایق ، ارزش ها و پاداشها

مثل الذین ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 265 - 7

7 - به کارگیری تمثیل از سوی خداوند برای بیان حقایق

و مثل الذین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 266 - 2

2 - به کارگیری تمثیل برای بیان حقایق ، از سوی خداوند

ایوّد احدکم ان تکون له جنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 251

4 - به کارگیری تمثیل در قرآن ، روشی برای بیان حقایق و احکام دین

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - زمینه سازی فکری با بیان مصالح و مفسدات از روش های تبلیغی و تربیتی قرآن

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ .

خداوند با بیان اینکه ربا جامعه را آشفته و فاسد می سازد (یتخبطه الشیطان) و اقتصاد مبتنی بر ربا رو به اضمحلال می رود (یمحق الله الربوا) و ایمان را از مؤمنان می زداید (ان کنتم مؤمنین)، فرمان ترک ربا را ابلاغ می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - یادآوری علل عدم موفقیت در صحنه های اجتماعی ، از شیوه های قرآن برای ارشاد مؤمنان به روش حضور پیروزمندانه در آن صحنه ها

اذ تصعدون و لا تلون علی احد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

27 - وعده و تضمین پاداش ، از روش های قرآن برای تشویق به ایمان و تقوا

و ان تؤمنوا و تتقوا فلکم اجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

25 - برخورد منطقی و استدلالی قرآن در برابر اهل کتاب (یهود)

قل قد جاءكم رسل من قبلى . . . فلم قتلتموهم ان كنتم صادقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 16

16 - توجه دادن به مرگ و کیفر و پاداش اعمال در قیامت و فریبنده بودن دنیا از روش های قرآن برای هدایت انسانها

كل نفس ذائقة الموت . . . و ما الحیوه الدنیا الا متاع الغرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 23

23 - وعده و تضمین اجر و پاداش ، از روش های قرآن برای دعوت مردم به اسلام و ایمان به قرآن

اولئک لهم اجرهم عند ربهم

ص: 252

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 9

9 - لزوم قرین ساختن خوف و رجا در ابلاغ مغفرت الهی به مردم

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

چون خداوند در عین امیدوار ساختن مردم به آمرزش، آن را مشروط به مشیت کرده تا حالت خوف به طور کلی زایل نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 58 - 14

14 - موعظه، روشی مفید برای دعوت مردم به نیکبها

انّ الله نعمّا یعظکم به

چون خداوند بهترین پاداشها را برای تربیت برمی گزیند، معلوم می شود موعظه از روشهای بسیار مفید برای تربیت مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 7

7 - بهره گیری قرآن از عواطف انسانی برای بسیج نیروها

و ما لکم لا تقاتلون فی سبیل الله و المستضعفین من الرجال و النساء و الولدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 17

17 - شناساندن ارزش های برتر، از روش های قرآن برای طرد ارزش های کم ارزش

تبتغون عرض الحیوه الدنیا فعند الله مغانم کثیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 9

9 - طرح بیم و امید به همراه یکدیگر، از روش های قرآن برای ارشاد و تربیت انسانها

فمن يجادل الله عنهم يوم القيمة . . . و من يعمل سوءاً ... يجادل الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 165 - 1

1 - بشارت دهی و انذار از روش های پیامبران برای تبلیغ رسالت و تربیت انسانها

رسلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 19 - 11

11 - بشارت (مژده به مطيعان) و انذار (ترساندن گناهكاران) ، روح رسالت پیامبران الهی (ع) و شیوه تبلیغ آنان

فقد جاءكم بشير و نذير

ص: 253

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 67 - 13

13 - ضرورت بی اعتنائی مبلغان دین به خواسته های انحرافی مردمان به هنگام اجرای فرمان های الهی و تبلیغ احکام دین

بلغ . . . و الله يعصمك من الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 13، 8

8 - طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن در تبلیغ و هدایت

قل أي شيء أكبر شهده قل الله شهيد

13 - اهمیت جایگاه انذار در تبلیغ

و أوحى إلى هذا القرآن لأنذرکم به و من بلغ

چون انذار هدفی اساسی نزول قرآن ذکر گردیده، جایگاه ویژه آن در اهداف تبلیغی دین روشن می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 10

10 - استفاده از راه تجربه دینی برای اثبات خدای یگانه، از روشهای تبلیغ توحید و خداپرستی

قل أرءیتکم . . . أغیر الله تدعون

شیوه ای که در این آیه و آیات مانند آن برای توجه دادن به خدای یگانه به کار رفته، امروزه به نام «تجربه دینی» خوانده می شود. خداوند از این شیوه استفاده کرده و از مواردی که انسان متوجه خدای یگانه می شود، یاد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 4

4 - ایجاد بیم و امید، از روشهای اساسی در تبلیغ

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 6

6 - انذار و تبلیغ اهل ایمان نباید به گونه ای باشد که موجب طرد آنان شود.

و أنذر به .. و لا تطرد الذین یدعون ربهم

از اینکه در آیه قبل انذار بیمناکان از قیامت مطرح بود، که شامل مؤمنان هم می شود، و در این آیه از طرد مؤمنان نهی شده، برداشت فوق استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 21، 15

15 - کسانی را که دارای زمینه مساعدی برای گرایش به ایمان هستند، باید به رحمت و امنیت خداوندی امیدوار کرد.

و إذا جاءك الذین یؤمنون بأیتنا فقل سلم علیکم کتب ربکم علی نفسه الرحمه

گزینش جمله توصیفی «الذین یؤمنون» به جای «المؤمنون» و یا «ءامنوا»، با توجه به معنای فعل مضارع، اشاره به مطلب فوق

ص: 254

می تواند باشد.

21 - لزوم امیدوار ساختن گنهکاران به آموزش و رحمت خداوند و جذب آنان به محیط صلاح

قل . . . من عمل منکم سوءاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 4

4 - توجه دادن مردم به امدادهای خداوند در دشواریها و تنگناهای هولناک زندگی، روشی در تبلیغ و دعوت به توحید

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

«قل» فرمانی است به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای بیان مضمون آیه از این دستور چنین بر می آید که این سبک احتجاج باید به عنوان محوری در تبلیغ مورد توجه قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 2,3

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار بیان برخی از معارف به صورت طرح پرسش و ارائه پاسخ است.

قل من ینجیکم . . . قل الله ینجیکم

3 - طرح پرسش و ارائه پاسخ، روشی در تبیین و تبلیغ معارف دین است.

قل من ینجیکم . . . قل الله ینجیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 10

10 - مبلغان دین وظیفه دار تأمل و تحقیق در شیوه های بیان حقایق در قرآن و به کارگیری آن در تبلیغ هستند.

انظر کیف نصراف الأیت لعلهم ینفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 14

14 - یادآوری آثار زیانبار اعمال انسانها، روشی مؤثر در تربیت و تبلیغ است.

و ذکر به آن تبسل نفس بما کسبت

جمله «آن تبسل» مفعول له برای «ذکر» می تواند باشد، در این صورت چنین معنی می شود: «ذکر لأن لا تبسل نفس بما کسبت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 6، 7، 8

6 - بهره گیری قرآن از حس منفعت خواهی انسان و گریز از ضرر برای تبلیغ توحید و معارف الهی

قل أندعوا من دون الله ما لا ینفعنا و لا یضرنا

7 - برانگیختن داوری وجدان از طریق طرح پرسش، از روشهای تبلیغی قرآن

قل أندعوا من دون الله ما لا ینفعنا

8 - استفاده مثبت و سازنده از گزینه جلب منفعت، روشی در تبلیغ دین

ص: 255

قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 5

5 - اظهار همراهی با عقیده ای باطل و سپس پرداختن به ابطال آن، روشی در تبلیغ و تربیت است.

راء كوكبا قال هذا ربی

با توجه به مجموعه آیات همین سوره، روشن است که ابراهیم(ع) برای احتجاج و ابطال پندارهای قوم خویش به اظهار ستاره پرستی و .. پرداخت. از همین جا برمی آید که چنین کاری مجاز بود و شیوه ای در تبلیغ می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 12

12 - مماشات با خصم در بحث و جدل، روشی برای تبلیغ معارف و عقاید

فأى الفریقین أحق بالآمن

لازمه اینکه موحدان «احق» به امام باشند، آن است که برای مشرکان نیز حقی محسوب گردد. ولی با توجه به اینکه مشرکان هیچ لیاقتی برای امان ندارند، برای مماشات با خصم و در مقام جدل و تبلیغ حقی فرض شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 128 - 3

3 - یادآوری قیامت، از روشهای قرآن برای انداز و تبلیغ است.

كذلك يجعل الله الرجس على الذين لا يؤمنون .. و يوم يحشرهم جميعا

«یوم»، ظرف و متعلق به فعلی محذوف مانند «اذکر» است. یعنی آن روز را به مردم یادآوری کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 135 - 7

7 - بهره برداری از تمایل انسان به فرجام نیک و حسن عاقبت، روشی در تبلیغ و دعوت مردم به دین است.

فسوف تعلمون من تكون له عقبه الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 14

14 - لزوم به کارگیری بشارت و انذار در تبلیغ و دعوت مردم به دین

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 2 - 2

2 - پرهیز از دلتنگی و ملالت در تبلیغ قرآن، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا یکن فی صدرک حرج منه

می توان گفت جمله «فلا یکن . . .»، که تفریح بر «أنزل إلیک» است، به قرینه «لتندر» از آن دلتنگی ای نهی می کند که ناشی

ص: 256

از انذار و متذکر کردن مردم باشد. یعنی ای پیامبر چون قرآن کتاب آسمانی است، مبدا مشکلات انذار مردم با تبلیغ قرآن، مایه دلتنگی و ملالت خاطر برای تو شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 14

14 - به کارگیری تمثیل و تشبیه در تفهیم معارف دین، شیوه ای از شیوه های گوناگون بیان آیات الهی در قرآن

و البلد الطیب . . . کذلک نصرف الأیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 5

5 - هود با برانگیختن عواطف قومی مردم، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 19

19 - توجه دادن مردم به نعمت های الهی، از روش های تبلیغی - هدایتی هود (ع)

فاذکروا ءالاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 5

5 - صالح (ع) با برانگیختن عواطف مردم، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 5

5 - شعیب با برانگیختن عواطف مردم، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال يقوم اعبدوا الله

شعیب با نسبت دادن مردم مدین به خویشان با گفتن «یقوم» (ای قوم من) در صدد تحریک عواطف آنان بوده تا به این وسیله به آنان تفهیم کند که رسالتش در جهت منافع ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 16

16 - ترغیب مردم به عبرت گرفتن از فرجام شوم فسادگران تاریخ ، از وظایف مبلغان دین

قال . . . و أنظروا كيف كان عقبه المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 92 - 6

ص: 257

6- بیان فرجام شوم کفرپیشگان و تکذیب کنندگان رسولان الهی، روشی برای مبلغان دین برای شناساندن زیانکاران واقعی

الذین کذبوا شعبياً كانوا هم لخصرين

خداوند با بیان فرجام شوم کفرپیشگان، زیانکاران واقعی را به مردم معرفی کرد. بنابراین از راههای معرفی کردن زیانکاران واقعی بیان فرجام شوم آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 10

10 - لزوم ایجاد امید به مغفرت و رحمت الهی در دل گمراهان برای گرایش دادن آنان به دین و دینداری

قل للذین کفروا إن ینتهوا ینغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 4

4 - لزوم حفظ رابطه مستقیم و بیواسطه با مردم برای رهبران و مبلغان دینی در راستای تبلیغ و ارشاد

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 2

2 - برخورد عاطفی با مردم در دعوت به حق و تبلیغ، امری پسندیده است.

وقال موسی یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 5

5- نوح (ع) وظیفه دار رساندن پیام های الهی به مردم، با بیانی روشن و صریح

إنی لکم نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- مبلغان دین ، باید با توکل بر خدا و وانهادن امور خویش به خداوند ، از مخالفان دین نهراسند و وظیفه خویش را قاطعانه به انجام رسانند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. انی توکلت علی الله ربی وربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- مبلغان دین باید از بازگویی تاریخ و فرجام گذشتگان ، سود جسته و با بیان علل سرنوشت آنان ، مردمان را به آیین پیامبران گرایش دهند .

و یقوم لایجرمنکم شقاقی أن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح

ص: 258

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 13

13- مبلغان دین در نشر توحید و احکام الهی، نباید از حد و مرز تعیین شده خارج شوند.

فاستقم كما أمرت . . . و لاتطغوا

در برداشت فوق، جمله «لاتطغوا» در ارتباط با «فاستقم» معنا شده است و متعلق «لاتطغوا» استقامت گرفته شده است؛ یعنی، در پایداری طغیان نکنید و این کار را بر اساس برنامه الهی انجام دهید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 12

12- تنها با اتکا بر خدا و یاری طلبیدن از او، می توان بر دین داری پایداری کرد و اهداف دین را پیش برد.

فاستقم كما أمرت . . . و ما لكم من دون الله من أولياء

برداشت فوق، مقتضای ارتباط «فاستقم . . .» با «ما لكم من دون الله من أولياء» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 16

16- لزوم بهره گیری مبلغان دینی از هر فرصت و زمینه مناسب، برای ارشاد و تبلیغ دین

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت . . . و هم بالآخره هم کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 5

5- مبلغان دینی، باید از سر مهربانی و با ملاحظت، مردمان را به دین فراخوانند.

یصحبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 17

17- ضرورت بهره‌گیری مبلغان دینی، از فرصت‌های مناسب برای ارشاد و هدایت مردم

أَنْتَ لَا تَأْتِي يَوْسُفَ قَالَ أَنَا يَوْسُفُ . . . مِنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 4 - 7,8

7- همه انبیا وظیفه داشتند که معارف الهی را در سطح فرهنگ مردم خویش، تبیین کنند.

و ما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه ليبين لهم

مراد از «لسان قوم» لسان فرهنگی مردم است، بخصوص با توجه به اینکه سطح فرهنگی مردم، متفاوت است و انبیا طبعاً باید همه مردم را در تبلیغ مد نظر قرار می‌دادند.

8- فهم مردم عصر نزول تعالیم دینی، مرجع و منبعی برای فهم دقیق آن تعالیم است.

و ما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه ليبين لهم

اینکه خداوند فرموده است: همه پیامبران به زبان قوم خودشان فرستاده شدند، می‌تواند بیانگر این نکته باشد که زبان و ادبیات

ص: 259

مردم دوران نزول تعالیم آسمانی برای دریافت پیام آن تعالیم نقش مؤثری دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 20

20- ذکر فرجام شقاوت بار کافران و عاقبت سعادت آمیز تقواییشان در کنار یکدیگر ، از روش های تبلیغی قرآن

الکفرین . الذین تتوفّهم الملئکه ظالمی أنفسهم ... فادخلوا أبواب جهنّم ... فلبس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 47 - 10،11

10- تهدید کردن بدکاران ، پس از استدلال منطقی ، از شیوه های تبلیغی قرآن کریم

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجلاً نوحی إليهم فسلوا أهل الذکر . . . وأنزلنا إليك ا

11- ایجاد حالت خوف و رجا در انسان ها ، از روش های تبلیغی قرآن کریم

أو يأخذهم على تخوّف فإن ربکم لرءوف رحيم

آوردن عبارت «فإن ربکم لرءوف رحيم» - که دلالت بر مهر و رحمت خداوند می کند - پس از تهدید بدکاران، می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 4،5،6،10

4- لزوم به کارگیری روش های مختلف تبلیغی ، متناسب با مخاطب ها در دعوت به دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه و جدلهم

ذکر «حکمت»، «موعظه» و «جدال به احسن» به عنوان سرّ ابزار دعوت به راه خدا می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

5- جمود بر روش واحد تبلیغی ، فاقد کارآیی لازم در هدایت همگان

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه و جدلهم

فرمان الهی به استفاده از روشهای گوناگون (برهان، موعظه و جدال احسن) نشانگر عدم کفایت یک روش است.

6- آشنایی با حکمت ، موعظه و برترین روش های جدلی ، نیاز ضروری مبلغان دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و جدلهم بالتي هي أحسن

امر الهی به تبلیغ دین از طریق حکمت، موعظه و جدل برتر نشانگر این معناست که فاقدان این ابزار، از کارایی لازم و شایسته در امر تبلیغ برخوردار نیستند.

10- لزوم توجه به جنبه های عقلی ، برهانی ، عاطفی و احساسی انسان در امر تبلیغ دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه

برداشت فوق، با توجه به معنای لغوی «حکمت» و «موعظه» است: حکمت؛ یعنی، دستیابی به حق در پرتو علم و عقل و موعظه؛ یعنی، تذکر به خیر آن گونه که باعث رقت قلب شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 127 - 4

4- صبر و مقاومت در برابر اذیت و آزار دشمنان دین ، مؤثرترین روش برخورد با آنان و بهترین راه تبلیغ اسلام است .

ادع إلى سبيل ربك . . . و إن عاقبتهم . . . و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین . و اصبر

ص: 260

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 32 - 10

10- تبیین پیامد های سوء اعمال ناپسند ، و جدایی نهی از آنها از روش های هدایتی - تبلیغی قرآن

و لا تقربوا الزنی إنه کان فحشه و ساء سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 21 - 39

39- یکتا پرستان ، از هر فرصت مناسب برای ترویج دین و اندیشه الهی بهره می گیرند .

قال الذین غلبوا علی أمرهم لتتخذنّ علیهم مسجداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 30 - 10

10- به کارگیری انذار و تبشیر در کنار هم برای دعوت به دین و تبلیغ آن ، از روش های مورد استفاده قرآن است .

إنا أعتدنا للظالمین ناراً . . . إنا لانضیع أجر من أحسن عملاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 54 - 2

2- آوردن مثال و نمونه ، از شیوه های بیانی قرآن و از روش های مناسب در تبلیغ و بیان حقایق است .

و لقد صرّفنا فی هذا القرآن للناس من کلّ مثل

برای «مَثَل» معانی متعددی از جمله: «شبیهِ و نظیر» و «حدیث (کلام تازه)» و «ضرب المثل» و «صفت» ذکر شده است. در آیه مورد بحث، به مناسبت «و اضرب لهم مثلاً رجلین» - در آیات قبل - ظاهراً، مقصود، ذکر شبیه و نظیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 103 - 6

6- طرح کردن پرسش های برانگیزاننده و ایجاد زمینه برای ارائه معارف ، از روش های مورد استفاده در قرآن است .

قل هل ننبئكم بالأخسرين أعمالاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 107 - 5

5- مزده و بشارت در کنار هشدار و تهديد ، روش به كار گرفته شده در قرآن برای تبليغ و هدايت است .

جزاؤهم جهنم بما كفروا .. إن الذين آمنوا وعملوا الصلحت كانت لهم جنّات الفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 41 - 2

2- يادآوری و تجليل از پيامبران و اسوه های اخلاق و معنويت ، از روش های هدايتی و تبليغی مورد استفاده در قرآن

واذکر فی الکتب إبرهیم إنه کان صدیقاً

ص: 261

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 10، 9

9- وادار ساختن مردم به تحقیق و تفکر با طرح پرسش ، در باره عقیده ها و عملکرد های شان ، روشی نیکو در تربیت و تبلیغ

لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ

10- لزوم به کارگیری ملاحظت و رعایت ادب همراه با استدلال های منطقی در گفتگو های عقیدتی و دعوت به توحید

يَأْتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ

حضرت ابراهیم(ع) آزر را با تعبیر (ای پدر من) مورد خطاب قرار داد که در آن ملاحظت و مهرورزی وجود دارد. جملات بعدی نیز که در مقام استدلال بیان گردیده، همگی دارای مقدمات روشن و نتایج منطقی است. از روش برخورد ابراهیم(ع) می توان نتیجه گرفت که در برخوردهای عقیدتی، این دو رکن باید ملاحظه گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 9

9- لزوم برخورد محبت آمیز و مؤدبانه در مقام ارشاد و تبلیغ

يَأْتِ إِتَى أَخَافُ أَنْ يَمْسَكَ عَذَابَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 12، 13

12- لزوم به کارگیری بیان و شیوه قابل فهم برای مردم در تبلیغ و هدایت

فَأْتِمَا يَسْرَنَهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ

13- نقش کارساز بشارت و انذار در تبلیغ

لِتُبَشِّرَ . . . وَتُنذِرَ بِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 9 - 3

3- برانگیختن مخاطب، به دقت در گفتار و تشویق او به شنیدن گزارش، روشی مطلوب در شیوه اطلاع رسانی است.

هل اتیک حدیث موسی

استفهام «هل اتاک...» مجازی و برای تشویق به استماع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 3

3- راهنمایی و ارشاد طغیان گران و تبلیغ پیام الهی، نیازمند شرح صدر و تحمل فراوان است.

اذهب... قال ربّ اشرح لی صدري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 28 - 4

4- مبلغان دین باید به گونه ای سخن بگویند که مردم، سخن آنان را فهمیده و درک کنند.

ص: 262

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 4

4 - حرکت به سوی مردم و رفتن در بین آنها ، برنامه ای ضروری در تبلیغ و رسالت است .

اذهب إلی . . . اذهب أنت و أخوک

در مجموعه چند آیه مورد بحث سه بار فعل «اذهب» تکرار شده است. از این فرمان و تأکید خداوند بر آن، به دست می آید که در تبلیغ دین، نشستن و منتظر شدن برای گردآمدن مردم کافی نیست؛ بلکه باید به میان آنان رفت و پرچم دعوت الهی را به حرکت درآورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 7،9،10

7 - لزوم نرمش در گفتار و در پیش گرفتن روش های ملامطت آمیز در تبلیغ دین ، حتی در مورد سرکش ترین مردم

فقولا له قولاً لیبناً

9 - لزوم مرحله بندی در کار تبلیغ و توجه به شرایط و زمینه ها در انتخاب شیوه هدایت مردم

فقولا له قولاً لیبناً لعلّه یتذکر او یخشی

10 - هماهنگی مبلغان دینی در شیوه برخورد با مفاسد جامعه ، کارسازتر و به موفقیت نزدیک تر است .

اذهبا . . . فقولا له قولاً لیبناً لعلّه یتذکر

موسی و هارون(ع)، هر دو به یک شیوه برخورد با فرعون مأمور شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 113 - 6

6 - تنوع بیان و ارائه صورت های گوناگون آن ، از روش های قرآن در تبلیغ و تربیت

و صرّفنا فیہ من الوعید لعلّهم یتّقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- لزوم اتکا به وحی الهی در انداز مردم و تبلیغ دین

قل إِنَّمَا أَنذَرُكُمْ بِالْوَحْيِ

6- اهمیت و نقش والای انداز در پیشبرد اهداف دین

إِنَّمَا أَنذَرُكُمْ بِالْوَحْيِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- بهره جستن از هنر نمایش در تبلیغ دین ، راهی شایسته و موفق

فَجَعَلَهُمْ جَذْدًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ .. . قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَسَلُّوهُمْ ... فَقَالُوا إِنَّا كُمْ

از این که حضرت ابراهیم(ع) در تبلیغ توحید، از هنر تجسمی و صحنه نمایش بهره گرفت و به هدف خود دست یافت، می توان

برداشت یاد شده را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 66 - 5

5- آگاه کردن مردم به سودمندی دین داری و یا زیان بی دینی ، روشی پسندیده و مفید در تبلیغ دین و هدایت انسان ها

قال أتعبدون من دون الله ما لا ينفعكم شيئاً ولا يضرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 9

9- لزوم نگرشی یکسان و پرهیز از تبعیض و تفاوت در دعوت مردم به دین

فقل ءاذنکم علی سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 49 - 6

6 - لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام در تبلیغ و هدایت توده ها

إِثْمًا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 28 - 8

8 - تبیین فلسفه احکام ، شیوه ای پسندیده در بیان تعالیم دین و تسهیل عمل به آنها است .

وإن قيل لكم ارجعوا فارجعوا هو أذکی لكم

جمله «هو أذکی لكم» - که به منزله تعلیل برای احکام یاد شده و در مقام تشویق برای عمل به آنها است - حاکی از شیوه قرآن در تبیین تعالیم دین و نیز تسهیل عمل به احکام الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 30 - 13

13 - تبیین فلسفه احکام ، شیوه ای پسندیده در بیان تعالیم دین و تسهیل عمل به آنها

قل للمؤمنین یغضوا .. ذلک اذکی لهم

جمله «ذلک اذکی لهم» - که به منزله تعلیل برای احکام یاد شده و در مقام تشویق برای عمل به آنها است - حاکی از شیوه قرآن در تبیین تعالیم اسلام و نیز تسهیل عمل به احکام الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 34 - 5

5 - بهره گیری از حوادث و نمونه های تاریخی به منظور قابل فهم کردن حقایق ، روشی در تبلیغ و هدایت

و مثلاً من الذین خلوا من قبلکم

تردیدی نیست که یاد کردن حوادث و نمونه های تاریخی در قرآن، برای درک بهتر حقایقی است که خداوند در صدد بیان آنهاست. بنابراین می توان از این یاد کرد، روش تبلیغ و هدایت مردم به حقایق را آموخت.

ص: 264

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 8

8 - ابلاغ پیام های الهی به صورت روشن و آشکار ، وظیفه رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 7

7 - زیر سؤال بردن اندیشه ها و باور های باطل و بیان ضعف ها و نقص های آنها ، روش هدایتی و تبلیغی قرآن

و اتّخذوا من دونه ءالهه لایخلقون شیئاً و هم یخلقون . . . و لایملکون موتاً و لایحیو

جمله «و اتّخذوا من دونه آلهه. . .» هرچند به صورت خبریه است، ولی مقصود از آن اخبار نیست؛ زیرا همگان به مضمون آن آگاه بودند؛ بلکه مقصود زیر سؤال بردن عقاید مشرکان و بیان ضعف های فکری آنان و اظهار شگفتی از چنین باورهایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 6

6 - ارائه راه حق و تفسیر حقیقت ، در برابر سخنان باطل و شبهه انگیز ، شیوه پسندیده در تبلیغ و ارائه تعالیم دین

و لایأتونک بمثل إلاّ جئنک بالحقّ و أحسن تفسیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ و رسالت الهی

فأتقوا الله و اطیعون . و ما أسئلكم علیه من أجر إن أجری إلاّ علی ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت نوح(ع) به مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت هود(ع) به مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 6

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت صالح(ع) به مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 265

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت لوط(ع) به مطلب مزبور استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت شعیب(ع) به مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - لزوم به کارگیری صراحت ، روشنی و گویایی سخن ، در تبلیغ و هدایت خلق

نزل . . . بلسان عربیّ مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - سخن گفتن به زبان ملی هر جامعه ای ، بهترین و مؤثرترین روش تبلیغ و هدایت آن جامعه

و لو نزلنه علی بعض الأعجمین

4 - لزوم توجه به احساسات ملی جوامع ، در تبلیغ و هدایت

و لو نزلنه علی بعض الأعجمین

به کارگیری واژه «لو» - که برای امتناع است - نشان می دهد که اگر خداوند قرآن را بر شخصیتی غیر عرب زبان نازل می کرد، بی تردید مردم عرب از ایمان آوردن به غیر آن سر باز می زدند و این نبود مگر به خاطر احساسات قومی و ملی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 6

6 - گزینش شهرهای بزرگ و مرکزی برای تبلیغ دین و ارشاد مردمان ، روشی پسندیده و کارآمد

حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که انتخاب شهرهای بزرگ و مرکزی برای رسالت پیامبران از سوی خداوند، می تواند به جهت کارآمدتر بودن این روش باشد؛ به ویژه این که این مسأله درباره تمامی پیامبران مطرح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 14

14 - در تبلیغ ، تنها ، به نفی باطل نباید پرداخت ، بلکه باید راه درست را نیز معرفی کرد .

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوا

ص: 266

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 15

15 - تکیه بر براهین آشکار و قابل فهم و پرهیز از گفتار ابهام آمیز ، شیوه ای پسندیده در تبلیغ معارف دین است .

و جاءتهم رسلهم بالبینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 24 - 9

9 - استفاده از کارکرد عوامل طبیعی در طبیعت برای اثبات وجود خداوند ، از شیوه های تبلیغی قرآن کریم است .

و من آیته یریکم البرق خوفاً و طمعاً و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 25 - 11

11 - استفاده از امور حسی و قابل درک ، جهت اثبات امور غیر حسی - که درک اش سخت است - از شیوه های تبلیغی قرآن است .

و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد موتها . . . و من آیته أن تقوم السماء .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 27 - 6

6 - استفاده از امور عینی و محسوس ، برای تبیین امور غیبی ، از روش های تبلیغی قرآن کریم است .

و هو الذی یدو الخلق ثم یرعده و هو أهون علیه

استدلال به آفرینش نخست موجودات و شاهد گرفتن آن برای اثبات معاد - که امری غیبی است - حقیقت یادشده را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 5,7,8

5 - استفاده از تمثیل ، جهت تفهیم معارف والای دینی ، از روش های تبلیغی قرآن

ضرب لکم مثلاً من أنفسکم . . . کذلک نفصل الآیت

لام «لکم» برای تعلیل و در نتیجه، بیان کننده این نکته است که بیان مَثَل ها، به خاطر تفهیم دقیق است. «من» در «من أنفسکم» برای ابتدا و به منظور بیان این است که مَثَل از خود شما زده می شود که دقیقاً برایتان قابل فهم است.

7- قرآن کریم از شیوه های گوناگون استفاده می کند تا مشرکان را برای دست کشیدن از معبود های ساخته دست خویش قانع کند .

و من آیته أن خلقکم .. و أن خلق لکم ... خلق السموت ... یریکم البرق ... أن تق

پس از اقامه دلیل های روشن برای اثبات وحدانیت خداوند، روی آوردن به بیان تمثیلی و عامیانه کردن مطلب، جهت تفهیم پوچی معبودهای جعلی، حکایت از حقیقت یاد شده می کند.

8- استفاده از روش های ساده و همگانی در تبلیغ مفاهیم دین ، امری شایسته است .

ضرب لکم مثلاً من أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 267

14 - روم - 30 - 47 - 5

5- مبلغان، در تبلیغ دین، باید با برهانی روشن و مستدل عمل کنند.

و لقد أرسلنا.. رسلاً... بالبینة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 6

6- متمرکز ساختن ذهن مخاطب و شنونده، در موعظه و تبلیغ، امری لازم است.

و هو یعظه بینة

مخاطب قرار دادن فرزند، با «یا»ی ندا، هنگام موعظه، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد تا موعظه، اثر خود را بیخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 16 - 3

3- لازم است که تبلیغ معارف دین، به محبت و تحریک احساس و عاطفه مخاطب آمیخته گردد.

بینة اینها إن تک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 4

4- لازم است که پیش از دعوت به فروع عملی، اصول عقیدتی تبیین گردد.

بینة لاتشرك بالله... إنها إن تک مثقال حبة من خردل... یأت بها الله... ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 45 - 6

6- پیش انداختن بشارت بر هشدار، امری شایسته و بایسته در امر تبلیغ است.

مبشراً و نذیراً

احتمال دارد که تقدیم «مبشراً» با توجه به واقعیت خارجی تأثیر تقدیم بشارت بر انذار و بیم دهی باشد. بنابراین، نکته فوق قابل استفاده

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 13

13 - ارائه و تبلیغ آیین حق با نقد منصفانه و حق طلبانه عقاید دینی دیگر ، از شیوه های تبلیغی قرآن

قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله... وانا اؤايتاكم لعلى هدى او فى ضلل مبي

این که پیامبر(صلی الله علیه و آله) به مشرکان فرمود: یا ما بر حق هستیم و راه هدایت را می پیماییم یا شما - با آن که پیامبر(صلی الله علیه و آله) مسلماً بر حق و هدایت بود - نشانگر انصاف و برخورد حق طلبانه با عقاید دیگران و شیوه ای پسندیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 17 - 6

6 - لزوم به کارگیری مفاهیم و مطالب روشن ، رسا و بی ابهام در تبلیغ دین

ص: 268

و ما علينا إلاّ البليغ المبين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - پس - 36 - 20 - 13

13 - داشتن ملاطفت و برخورد محبت آمیز ، روشی پسندیده و بایسته در تبلیغ دین و برخورد با افراد خاطی و گناه کار

قال يقوم اتبعوا المرسلين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - پس - 36 - 21 - 5

5 - مبلغان دینی ، باید در فراخواندن مردم به دین و اقتدا به رسولان الهی ، از استدلال و برهان بهره گیرند .

اتبعوا من لا يستلکم أجراً و هم مهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - ص - 38 - 70 - 9

9 - لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام ، در تبلیغ و هدایت توده ها

أنا نذیر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - زمر - 39 - 27 - 9

9 - در اقدام ها و تلاش های فرهنگی و دینی ، صرف احتمال تأثیر کافی است .

لعلهم يتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 4

4 - بشارت و انذار ، دو ابزار کارآمد برای مبلغان دینی در هدایت و تربیت مردم

کتب ... بشیراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 7

7 - گسترش پیام توحیدی و هدایت مردم ، نیازمند حضور فعال مبلغان الهی در میان آنان

إذ جاءتهم الرّسل من بين أيديهم و من خلفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 11

11 - استفاده از امور روشن و همه فهم ، در جهت تبلیغ و هدایت ، روشی قرآنی است .

و لا تستوی الحسنه و لا السيئه . . . كأنه وليّ حميم

تکیه بر اصل تفاوت خوبی و بدی - که امری روشن و قابل فهم برای همگان است - به عنوان پیش درآمد سفارش به اخلاق نیک در

ص: 269

تبلیغ، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 5، 12

5 - انداز مردم نسبت به فرجام کفر، دارای اهمیتی خاص در تبلیغ دین

لتندر أمّ القری

12 - لزوم اولویت دادن به نقاط مرکزی و محوری در تبلیغ و انداز

لتندر أمّ القری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 3 - 8

8 - پیام های دینی، اگر با زبانی فصیح و قالبی متناسب ارائه شود، ذهن و اندیشه انسان ها را به خود جذب می کند.

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

این نکته که قرآن به واسطه فصاحتش، زمینه تعقل و جذب اذهان را فراهم می کند، نشانگر آن است که اگر پیام های دینی، این ویژگی را داشته باشند، در جذب مخاطب موفق خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 10

10 - به کارگیری بیان روشن و رسا، امری ارزشمند در تبلیغ معارف دینی

و رسول مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 4

4 - در تبلیغ دین، نخست باید به رفع موانع و اصلاح پایگاه ها و عناصر اصلی جامعه پرداخت.

و لقد أرسلنا موسى... إلى فرعون و ملأه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 2 - 6

6- سخن روشن و به دور از ابهام، دارای اهمیتی ویژه در انجام رسالت تبلیغی و دینی

و الکتب المبین

توصیف قرآن - که پیام تبلیغی است - به وصف «مبین»، اشعار به مطلب یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 58 - 7

7- لزوم توجه به سطح درک و استعداد های مخاطبان، در تبلیغ و هدایت ایشان

فإنّما یسرّنه بلسانک

از این که خداوند «تیسیر» را زمینه تذکر یافتن دانسته؛ استفاده می شود که برای بیداری خلق، باید حقایق را به گونه ای قابل

ص: 270

فهم و درک برای آنان بیان کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 24 - 2

2- لزوم استفاده از شیوه های مختلف تمثیلی و داستانی ، برای تفهیم حقایق به مردمان

إِنَّهٗ لَحَقَّ مِثْلَ مَا أَنْكُم تَنْطِقُونَ . هل أتيك حديث ضيف إبراهيم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند در آیه قبل، از تمثیل و در این آیه از بیان سرگذشت میهمانان گرامی ابراهیم(ع) در جهت حقانیت وعده های خویش بهره جسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 9

9- لزوم مجهز بودن به امکانات نیرومند و دلایل متقن ، در تبلیغ دین

أرسلنه .. بسلطن مبین

فعل الهی، خود رهنمودی به هدایتگران است که آنان برای پیشبرد هدف، باید در کار خویش ابزار و امکانات بایسته را نیز، در نظر داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 5,3

3 - مزد طلبی از مردم در برابر تبلیغ دین ، زمینه ساز روی گردانی آنان از پذیرش آن

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهَم مِّنْ مَّغْرَمٍ مَّثَلُونَ

5- توجه شریعت به خصلت های درونی مردم ، در تنظیم برنامه های تبلیغی خود *

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهَم مِّنْ مَّغْرَمٍ مَّثَلُونَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند چون دلبستگی شدید مردم به مال را می دانسته است، پیامبران را از درخواست مزد مادی از مردم، دور داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - لزوم رعایت استعداد و قابلیت افراد، در استفاده از فرصت ها و امکانات تبلیغی

فأعرض عن من تولّى عن ذكرنا و لم يرد إلّا الحيوه الدنيا

تکلیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) به روی گردانی از خدافرااموشان دنیا محور، می تواند نشانگر این باشد که رهبران و مبلغان الهی، نباید قابلیت ها را نادیده انگاشته و فرصت های خویش را در مواضع بی ثمر، هدر دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - لزوم استفاده هدایتگران از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

ولقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایتگران است که باید از این شیوه استفاده کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 32 - 3

3 - لزوم استفاده هدایت گران ، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایت گران است که باید شیوه ساده گویی را در بیان حقایق برای مردم برگزینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 40 - 3

3 - لزوم استفاده هدایت گران ، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایت گران است که در راستای ارشاد خلق، باید از شیوه ساده گویی استفاده کنند تا همگان از آن بهره مند شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 11

11 - توجه به عنصر امیدواری به پیروزی و نصرت الهی در تبلیغ ، امری لازم و کارآمد

و أُخْرِی تَحَبُّونَهَا نَصْرَ مَنْ أَلَّهَ وَفَتْحَ قَرِیْبٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 46 - 2

2 - درخواست مزد و پاداش در قبال هدایت و تبلیغ دین ، از موانع تأثیرگذاری و موفقیت آن

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا

برداشت یاد شده، از آن جا است که آیه شریفه، درصدد بیان علّت های نپذیرفتن اسلام از سوی کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دعوت و برخورد از سر مهربانی و شفقت ، مؤثر در هدایت و اصلاح جامعه

قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - دعوت آشکارا، کاملاً سرّی، خصوصی و یا عمومی، از روش های تبلیغی، تربیتی و هدایتی

ثمّ اِنّی اُعلنت لهم و اُسررت لهم اِسْرارًا

4 - لزوم توجه به شرایط اجتماعی و زمان و مکان و نیز رعایت خصوصیات و حالات شخصی مخاطبان، به هنگام تبلیغ، تربیت و

هدایت

ثمّ اِنّی دعوتهم جهاراً... و اُسررت لهم اِسْرارًا

از این که نوح(ع)، گاهی مردم را به صورت مخفی و گاهی علنی دعوت می کرد و یا برخی از مردم را به شکل خصوصی و برخی دیگر را به صورت عمومی به سوی خداوند فرامی خواند؛ می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 8

8 - تبیین فواید ایمان و دین داری ، از روش های تبلیغی و هدایتی

استغفروا ربکم . . . یرسل السماء علیکم مدرارًا . و یمدکم بأمول و بنین ... و یجعل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 11، 5

5 - برانگیختن انگیزه در مخاطب ، برای جلب توجه او به سخنان هدایت بخش ، از مقدمات ارشاد و تبلیغ

فقل هل لك إلی أن تزگی

«لك» خبر برای مبتدای محذوف است. حرف «إلی» نیز به همان مبتدای محذوف تعلق دارد. تقدیر کلام را می توان چنین دانست: «هل لك میل إلی أن تزگی» یا «هل لك سبیل إلی...».

11 - نرمش در گفتار ، حتی با سرکشان ، از شیوه های پسندیده در تبلیغ و ارشاد مردم

فقل هل لك إلی أن تزگی

طرح استفهام در آغاز سخن، نوعی نرمش در لحن کلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 6 - 3

3 - بذل توجه کامل به ارشاد کسانی که نیازی به تعالیم الهی در خود احساس نمی کنند ، روشی ناپسند و مذموم است .

أما من استغنی . فأنت له تصدی

آغاز سخن با ضمیر «أنت» و نیز تقدیم «له» بر «عنه» در جمله های «أنت له تصدی» و «أنت عنه تلهی» - در آیات بعد - ارشاد کننده را به جهت برخوردش با هر دو نوع مخاطب، نکوهش کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- لزوم پرهیز مبلغان، از برخورد های ناهنجاری که زمینه گریز مردم از مجلس وعظ و ارشاد گردد.

لعلّه یزگی . . . فانت عنه تلّهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تأکید خداوند بر ضرورت ترک ترش رویی با اندرز خواهان؛ هر چند آنان، جسمی معلول داشته و از طبقات اشراف نباشند.

کلاّ

کلمه «کلاّ» برای ممنوع ساختن و ردّ مطالبی است که پیش از گفتن این کلمه، مطرح شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- برانگیختن مخاطب به دقت در گفتار و تشویق او به شنیدن گزارش، روشی مطلوب در شیوه اطلاع رسانی

هل أتيك

211- روش تبلیغ ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 125 - 15

15- بهره گیری از حکمت، موعظه نیکو و جدل بهترین در تبلیغ دین، روشی ابراهیمی است.

اتَّبِعْ مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ .. ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدَلْهُمْ بِالَّتِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 44 - 11

11- برانگیختن عقل و وجدان مردم به داوری، روش حضرت ابراهیم (ع) در ارشاد و تبلیغ

لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ ... لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 8

8- حضرت ابراهیم (ع) با برخوردی عاطفی و مؤدبانه سعی در ارشاد و هدایت آزر داشت.

يَأْتِي إِيَّيْهِ أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابُ مِنَ الرَّحْمَنِ

خطاب «یاأبت» گویای عطف ابراهیم (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 58 - 6

6 - اقدام ابراهیم (ع) به شکستن بت ها و سالم باقی گذاشتن بت بزرگ، تدبیری از سوی آن حضرت برای جلب نظر مردم و توجه دادن آنان به بطلان بت پرستی بود.

و تالَّه لَأُكِيدَنَّ أَصْنَمَكُمْ . . . فَجَعَلَهُمْ جَذْدًا إِلاَّ كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ

«فاء» در «فجعلهم» یا برای ترتیب است و یا برای تعقیب. در هر دو صورت گویای این است که عمل حضرت ابراهیم(ع) مصداق همان حیل و تدبیری بود که بر آن سوگند یاد کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 63 - 4

4- ابراهیم (ع) با درخواست از بت پرستان برای بازجویی از بت ها ، عجز و ناتوانی آنها را برای آنان به نمایش گذاشت .

فسلوهم إن كانوا ينطقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 274

3- استدلال ابراهیم (ع) بر بطلان شرک و شگرد او در مبارزه با بت پرستی، تأثیری کامل بر تمامی قومش داشت.

قال بل فعله کبیرهم... فرجعوا إلی أنفسهم فقالوا انکم الظلمون

از این که تمامی قوم ابراهیم، بلافاصله به گمراهی خود اعتراف کردند، قوت استدلال آن حضرت و تأثیر کامل شیوه دعوت او به دست می آید.

6- ابراهیم (ع) برای مبارزه با بت پرستی و اثبات توحید، از هنر نمایش استفاده کرد.

فجعلهم جذذاً إلا کبیراً لهم... قال بل فعله کبیرهم هذا فسلوهم... فقالوا إنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 66 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع) برای اثبات توحید و بطلان شرک از شیوه آگاه کردن بت پرستان به ناتوانی بت ها و به اعتراف واداشتن آنان بر این حقیقت استفاده کرد.

فسلوهم إن كانوا ینطقون... لقد علمت ما هؤلاء ینطقون. قال أفتعبدون من دون الل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 4

4 - ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان، روش ابراهیم (ع) در تذکر دادن و باطل کردن عقاید ایشان

قال هل یسمعونکم إذ تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 73 - 2

2 - بهره گیری ابراهیم (ع) در هدایت قومش، از محسوس ترین و بدیهی ترین امور

قال هل یسمعونکم... أو ینفعونکم أو یضرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- استفاده ابراهیم (ع) از ضروری ترین و ملموس ترین نیاز های بشری ، برای متوجه ساختن قوم خویش به خدا

والذی هو یطعمنی و یسقین . و إذا مرضت فهو یشفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 16 - 6

6- توجه دادن مردم به بازگشت خیر و منفعت اعمال دینی به خودشان ، از شیوه های تبلیغی ابراهیم (ع) بود .

اعبدوا الله و اتقوه ذلکم خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 3

3- حضرت ابراهیم (ع) برای بیداری قوم خویش ، بت ها را به حقارت و پستی یاد می کرده است .

ص: 275

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا

نکره آوردن «اوثان» می تواند به منظور بیان حقارت شأن بت ها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 3

3 - حضرت ابراهیم (ع) برای آگاهی قوم اش ، حقارت و ناتوانی بت ها را تبلیغ می کرد .

و قَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا

«اوثاناً» به صورت نکره آورده شده و تنوین آن، برای تحقیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 5

5 - آغاز کردن تبلیغ دین و حرکت اصلاحی از نزدیکان و اطرافیان ، شیوه ابراهیم (ع)

إِذْ قَالَ لِأَيُّهُم مَّاذَا تَعْبُدُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز تبلیغ خود، پدر و اطرافیان خود را مخاطب قرار داد.

212- روش تبلیغ اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 13

13 - بهره گیری از عواطف خویشاوندی برای ترغیب مشرکان مگه به گرویدن به اسلام

و مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّثْلَهُ أَيْكُمُ الْإِبْرَاهِيمَ

213- روش تبلیغ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 2

2 - بیدار ساختن و برانگیختن فطرت توحیدی، از روشهای تبلیغی انبیا

قل أرءیتم . . . من إله غیر الله یأتیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 13

13 - ضرورت تبعیت از روشهای پیامبران الهی در برخوردها و روش تبلیغ دین

فبهدیهم اقتده قل لأستلکم علیه اجرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 15

ص: 276

15- وظیفه همه انبیای الهی، تنها ابلاغ پیام خداوند به صورت روشن و صریح بوده است و نه اجبار مردم به قبول آن.

فهل على الرسل إلاّ البلغ المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 34 - 4

4 - اشتغال فراوان به ذکر خداوند و یاد او، هنگام سخن با مردم، دارای فضیلت بسیار بوده و شیوه پیامبران در ترویج دین خدا است.

و نذکرک کثیراً

موسی(ع)، برای تسبیح و ذکر فراوان خدا در خلوت، نیازی به زبان فصیح و یاری هارون(ع) نداشت؛ بنابراین خواست او مطرح شدن تسبیح و یاد خدا در ملاعام بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 52 - 3

3 - تلاوت آیات الهی برای مردم، شیوه تبلیغ رسولان و پیامبران

و ما أرسلنا من قبلك من رسول و لانبی إلاّ إذا تمّتی . . . فی أمّتیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 12

12 - « آگاهی دادن » و « انذار کردن »، دو رکن اساسی در دعوت پیامبران

اعبدوا الله ما لكم من إله غیره أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 5

5 - روشن و بی ابهام بودن بیان و انذار پیامبران، ویژگی بارز آنان در تبلیغ

إن أنا نذیر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 11

11 - انذار و اخطار ، از شیوه های تبلیغی پیامبران

و جاءكم النذير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 9

9 - انذار و اخطار ، از مسؤولیت ها و شیوه های تبلیغی پیامبران

لئن جاءهم نذير . . . فلما جاءهم نذير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 277

4- خلوص و نداشتن هیچ چشمداشتی در انجام رسالت ، از ویژگی های پیامبران

قل ما أسئلكم عليه من أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 6

6 - تبلیغ پیامبران ، همراه با حضور فعال و گسترده آنان در میان جوامع خویش بود .

إذ جاءتهم الرّسل من بين أيديهم و من خلفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 2، 1

1 - بازگو کردن فضیلت و برتری مکتب توحیدی بر آیین اجدادی مشرکان ، روش تمامی پیامبران

قل أو لو جئتمكم بأهدى ممّا وجدتم عليه آباءكم

2 - تمسک پیامبران به استدلال و خرد ، در قبال سنت گرایی و آیین تقلیدی منکران

قل أو لو جئتمكم بأهدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 21 - 5

5- پیامبران ، خواهان هدایت مردم با تبلیغ آزاد و نه حرکت های تعرضی و تهاجمی *

وإن لم تؤمنوا لی فاعتلون

با الغای خصوصیت از شخص موسی (ع)، تعبیر «فاعتلون» می نمایاند که خط رسالت براساس تهاجم استوار نبوده است؛ بلکه آزادی بیان را تضمین کننده پیشرفت رسالت خویش می دانسته است.

214- روش تبلیغ حبیب نجار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، در فراخواندن مردم به دین و اقتدا به رسولان الهی ، از استدلال و برهان بهره می گرفت .

اتَّبِعُوا مِنْ لَایْسَتَلْکُمْ أَجْراً وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

آیه شریفه و چند آیه بعدی، بیانگر مجموعه استدلال ها و برهان های مؤمن انطاکیه است که در اثبات ادعای خویش، برای مردم مطرح کرده بود.

215- روش تبلیغ دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 23

ص: 278

23 - دروغپردازی و افتراء، شیوه تبلیغات دشمنان انبیاست.

فذرهم و ما یفترون

216- روش تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 7

7- ضرورت ارزیابی دقیق، از روشهای تبلیغ دین و برآورد آثار آن

و أندر به .. و لا تطرد الذین یدعون ربهم

برخی مفسران گفته اند آیه «لا تطرد ..» تبصره ای بر آیه قبل است. بر این فرض آیه می تواند رهنمودی کلی در تبلیغ باشد. یعنی قبل از به کارگیری هر روشی در تبلیغ به بررسی ابعاد آن باید پرداخت و از عوارض احتمالی آن با تدابیر لازم جلوگیری کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 3,4

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار به کارگیری مفاهیم روشن و صریح در تبلیغ دین

فإنما علیک البلغ المبین

«بلاغ» به معنای تبلیغ و رساندن پیام است. توصیف آن به «المبین» (آشکار و روشنگر) بیانگر مطلب یاد شده است.

4- لزوم به کارگیری مفاهیم و مطالب روشن و صریح، در تبلیغ دین

فإنما علیک البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 5

5- هشدار و انذار و یا توسل به قدرت در مسیر احقاق حق و پیاده کردن دین، باید پس از اتمام حجت و بیان حقایق دینی باشد.

و ما أرسلنک إلاّ رحمہ للعلمین .. قل إنّما یوحی الّیّ ... فهل أنتم مسلمون . فإ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - لزوم به کارگیری مفاهیم و مطالب روشن و بی ابهام در تبلیغ دین

و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 15

15 - تثبیت و گسترش دین الهی ، نیازمند اقدام و تلاش جمعی است .

أن أقیموا الدین

با توجه به جمع بودن «أقیموا»، می توان برداشت بالا را به دست آورد.

ص: 279

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 21

21 - تفاوت نگذاشتن بین طبقات مختلف اجتماعی در مقام تبلیغ و هدایت و اجرای شریعت ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَأْمُرْتُمُ لِأَعْدَلٍ بَيْنَكُمْ

بنابراین که «أمرت لأعدل بینکم» مربوط به نحوه اجرای دعوت و اقامه دین به وسیله پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 26 - 7

7 - لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام در تبلیغ دین و هدایت مردمان

إِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 6,7

6 - خودداری از تعرّض به مخالفان بدگو (مقابله به مثل و پاسخ گویی به آنان) در مرحله آغازین کار هدایت و تبلیغ دین ، امری سزاوار و بایسته

وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا

7 - ترویج دین و گسترش دین داری در جامعه ، مستلزم سعه صدر ، صبر و خویشتن داری است .

وَاصْبِرْ... وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا

217- روش تبلیغ ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 4

4- ذوالقرنین ، از بینش توحیدی خویش ، پس از اثبات توان علمی و فنی خود ، تبلیغ کرد .

فما استطاعوا أن يظهره .. قال هذا رحمه من ربّي

تعبیر «هذا رحمه ..» نوعی تبلیغ از بینش است که ذوالقرنین پس از ساختن سدّ و اثبات برتری خویش، آن را تبلیغ کرد.

218- روش تبلیغ رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 52 - 3

3- تلاوت آیات الهی برای مردم، شیوه تبلیغ رسولان و پیامبران

و ما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبی إلا إذا تمنّی .. فی أُمْنِیَّتِهِ

ص: 280

219- روش تبلیغ سامری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 96 - 4

4 - سوء استفاده از دین و تعالیم آسمانی ، برای گمراه ساختن بنی اسرائیل و ترویج گوساله پرستی در بین آنان ، از جمله اعترافات سامری در نزد موسی (ع)

فبذتها

«نبذ» در «نبذتها»، ممکن است در معنای حقیقی آن؛ یعنی، دورافکندن آثار رسالت به کار رفته باشد و نیز ممکن است مجاز و به معنای سوء استفاده از تعالیم رسولان الهی باشد. براساس معنای دوم، سامری اعتراف می کند که با استفاده نابه جا از آموخته های خویش، آن را ضایع ساخته و نابود کرده است.

220- روش تبلیغ سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 10

10 - سلیمان (ع) ، درصدد استفاده از هر فرصت برای بیان عقیده توحیدی خود و تبلیغ آن

فما آتین الله خیر ممّا آتیکم

یادآوری سلیمان(ع) به نماینده سبا نسبت به این حقیقت که آنچه او و آنها در اختیار دارند، همگی عطایایی است که خداوند به آنان بخشیده است، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 41 - 4

4 - استفاده سلیمان (ع) از امکانات خود بلقیس ، برای ارائه معجزه به وی و هدایت او

قال نكروا لها عرشها.. من الذين لايهتدون

برخی برآنند که «أتهتدی..» به تقدیر «أتهتدی إلى الإيمان بالله ورسوله» می باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

221- روش تبلیغ شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 5

5- شعیب (ع) با برانگیختن عواطف مردم، دعوت خویش را آغاز کرد.

قال يقوم اعبدوا الله

خطاب «یا قوم» (ای مردم من) تحریک کننده عواطف مخاطبان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 5

5- یادآوری تاریخ پیشینیان و بیان علت نابودی و گرفتاری آنان به عذاب های الهی، از روش های تبلیغی حضرت شعیب (ع) بود

ص: 281

و يقوم لایجر منکم شقای آن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 177 - 3،4

3- دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری شعیب پیامبر

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون

4- سخن دلسوزانه شعیب (ع) با مردم ایکه، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوای پیشه کنید) بیانگر مطلب یاد شده است.

222- روش تبلیغ صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 5

5- توجه دادن مردم به نعمت های الهی و سرنوشت پیشینیان، از روش های تبلیغی صالح (ع) برای گرایش دادن آنان به پرستش خدای یگانه

واذكروا إذ جعلكم خلفاء... فاذكروا إلاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 64 - 3

3- صالح (ع) با برخوردی عاطفی، قوم خویش را با خصوصیات معجزه خویش آشنا ساخت.

و يقوم هذه ناقة الله

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من) حکایت از مهربانی و عطوفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سخن دلسوزانه صالح (ع) با ثمودیان ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم صلح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

223- روش تبلیغ علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 11

11 - عالمان یهود برخی از حقایق تورات را برای مردم بیان می کردند و بسیاری از حقایق آن را از مردم پنهان می ساختند.

ص: 282

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

224- روش تبلیغ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 11

11 - ایادی و طرفداران فرعون ، همان سخنان و نظرات فرعون را در باره موسی (ع) تکرار و تبلیغ می کردند .

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک .. لسحرن یریدان أن یخرجاکم

225- روش تبلیغ فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 11، 9، 5، 3

3 - تأکید بر ساحر بودن موسی و هارون (ع) ، از جمله حرکت های تبلیغی فرعونیان بود .

قالوا إن هذین لسحرین

حرف «إن» مخفف از «إنّ» و ملغی از عمل است؛ ولی معنای تأکید را می رساند.

5 - متهم ساختن موسی و هارون (ع) به تلاش و برنامه ریزی برای بیرون راندن قبطیان از مصر به وسیله سحر ، از جمله محور های تبلیغاتی فرعونیان علیه موسی (ع)

لسحرین یریدان أن یخرجاکم من أرضکم بسحرهما

9 - بهره برداری فرعونیان از علاقه قبطیان به وطن و سرزمین و احساسات ملی و مذهبی آنان ، در تبلیغات خود علیه موسی (ع)

یخرجاکم من أرضکم .. بطریقتم المثلی

11 - ایادی و طرفداران فرعون ، همان سخنان و نظرات فرعون را در باره موسی (ع) تکرار و تبلیغ می کردند .

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک .. لسحرین یریدان أن یخرجاکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 64 - 7

7- فرعونیان، در سخنان و تبلیغات خویش، سحر برتر و بی رقیب را، نشانگر حقانیت مرام ساحر و عقاید او قلمداد می کردند .

وقد أفلح اليوم من استعلی

بسیح ساحران برای ابطال ادعاهای موسی(ع)، حاکی از آن است که در نظر فرعونیان، قدرت ساحر میزان حق و باطل بود.

226- روش تبلیغ کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 8

8- خارج کردن حق از صحنه، با باطل نشان دادن چهره آن، از شیوه های تبلیغاتی کفرپیشگان است .

ص: 283

و يجدل الذين كفروا بالباطل ليدحضوا به الحقّ

«إدحاض» به معنای «إبطال» و «إزالة» است. «لیدحضوا به الحقّ» یعنی: «کفرپیشگان، با مجادله باطل، سعی در ابطال و ازاله حق دارند.» روشن است که حق، قابل ابطال نیست، لذا تعبیر «خروج از صحنه» و «باطل نمایی» در برداشت به کار رفته است.

227- روش تبلیغ لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 2

2- سخن دلسوزانه لوط (ع) با قوم خود، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) حکایت از مطلب یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 173 - 5

5- محوریت انذار و اخطار در تبلیغات لوط (ع)

و أمطرنا عليهم مطرًا فساء مطر المنذرین

228- روش تبلیغ محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 6

6- خداوند راهنمای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونه بیان کردن معارف و تبلیغ کردن دین

قل من رب السموت و الأرض قل الله قل أفاتخذتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 56 - 2

2- بشارت و اخطار، دوروش تربیتی - هدایتی و تبلیغی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 50 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در ابلاغ تعالیم آسمانی با ملایمت و مدارا عمل می کرد و در مخاطبانش حساسیت واکنش آمیز ایجاد نمی کرد.

قل إن ضللت فإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتَ فَبِمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ رَبِّي

این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقام ابلاغ پیام خداوند به مشرکان، از بازگشت گمراهی فرضی خود سخن به میان می آورد و منشأ هدایتش را خداوند معرفی می کند و به گمراهی مشرکان نمی پردازد؛ حاکی از مدارای او در امر تبلیغ است تا به این صورت، واکنش منفی

ص: 284

مشرکان را برنینگیزاند و بتواند به هدفش نایل شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 10 - 5

5- انذار و اخطار ، از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و سواء علیهم ءانذرتهم أم لم تنذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 11 - 13

13 - انذار و بشارت ، از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إِنَّمَا تَنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ . . . فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ

229- روش تبلیغ مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 11

11- استفاده مشرکان ستم پیشه از تمامی شیوه های ممکن تبلیغی ، سیاسی و فرهنگی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أَسْرُوا النجوى. . . هل هذا إلا بشر... بل قالوا أضغث أحلم بل افتريه بل هو شاعر

230- روش تبلیغ موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 28 - 2

2- موسی (ع) در مبارزه با فرعون ، خود را مواجه با گروهی از حامیان او می دید و برای ارشاد آنان چاره اندیشی می کرد .

اذهب إلى فرعون . . . يفقهوا قولى

با آن که در فرمان رسالت فقط نام فرعون آمده بود، اما موسی (ع) برای گفتار خویش، شنوندگان بیشتری را پیش بینی می کرد و «یفقهوا» را با صیغه جمع آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 6

6 - بهره جستن موسی (ع) از تجمع مردم مصر جهت تماشای صحنه مقابله او و ساحران ، برای بیم دادن مردم و دعوت آنان به توحید و ایمان

قال لهم موسى ويلکم لا تفتروا علی الله کذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 3

ص: 285

3- به میان مردم رفتن و در متن جامعه بودن ، شیوه موسی و هارون در دعوت و انجام رسالت الهی

فقلنا اذهبوا إلى القوم الذين كذبوا بآيتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 21 - 4

4- برنامه موسی (ع) ، پیشبرد رسالت خویش با منطق و نه جنگ و ستیز

و إن لم تؤمنوا لي فاعتزلون

تعبیر «فاعتزلون» می نمایاند که موسی(ع)، با وجود در دست داشتن معجزات و «سلطان مبین»، خواهان درگیری و ستیز نبوده است.

231- روش تبلیغ مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 10

10 - بهره گرفتن مؤمن آل فرعون از افکار عمومی مردم ، علیه تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

يقوم لكم الملك اليوم . . . فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

صحبت مکرر مؤمن آل فرعون با مردم - علی رغم آن که موسی(ع) مورد تهدید شخص فرعون بود - می تواند از نکته یاد شده حکایت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 1

1 - مؤمن آل فرعون برای بیدار کردن مردم و انصراف آنان از قتل موسی (ع) ، سرگذشت یوسف پیامبر را یادآور شد .

أتقتلون رجلاً . . . إني أخاف عليكم . . . ولقد جاءكم يوسف

232- روش تبلیغ نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 4,5

4- حضرت نوح (ع)، با آیات خدا به تذکر و یادآوری قومش می پرداخت .

و تذکیری بآیت الله

برداشت فوق مبتنی بر این است که «باء در «بآیات الله» برای استعانت باشد نه زاید.

5- حضرت نوح (ع)، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد .

مقامی و تذکیری بآیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 286

5- نوح (ع) وظیفه دار رساندن پیام های الهی به مردم، با بیانی روشن و صریح

ینی لکم نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 3، 2

2- بحث و گفت و گو و ارائه دلیل و برهان، از روش های نوح (ع) برای بازسازی مردم از شرک و گرایش دادن آنان به توحید

قالوا ینوح قد جدلتنا فأکثرت جدلنا

«جدال» به معنای مناظره کردن و آوردن برهان برای ابطال دلیلهای آنها، اندیشه ها و باورهای طرف مقابل است.

3- نوح (ع)، همواره کفرپیشگان را به نزول عذاب الهی هشدار می داد.

فأتنا بما تعدنا

آوردن فعل مضارع (تعد) به جای فعل ماضی (وعدت) اشاره به تکرار وعیدها و هشدارهای حضرت نوح (ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 2

2- سخن گفتن دلسوزانه نوح (ع) با قوم خویش، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 110 - 4

4- دعوت به تقوا و پیروی از حق، محور تبلیغ و هدایت گری نوح (ع)

ألا تتقون... فاتقوا الله و أطيعون... فاتقوا الله و أطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تبلیغ تعالیم دینی از سوی حضرت نوح (ع)، به گونه ای روشن و قابل فهم برای همگان بود.

إن أنا إلا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 1

1 - نوح (ع)، با استفاده از دوروش علنی و سخت پنهانی (خصوصی و عمومی)، مردم را به ایمان فراخواند.

ثمّ إتی أعلنت لهم و أسررت لهم إسرارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 3

3 - بیان اوصاف خداوند، همچون غفار بودن او، بخشی از رهنمود های نوح (ع)

ص: 287

233- روش تبلیغ هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 17

17 - هارون (ع) ، دارای برنامه ای مشخص برای مقابله با گوساله پرستی و احیای توحید در بنی اسرائیل بود .

أطيعوا أَمْرِي

دعوت هارون(ع) از بنی اسرائیل به اطاعت فرمان های او، پس از فرمان «اتَّبِعُونِي»، حاکی از آن است که وی برای بنی اسرائیل در صورت پیروی آنان از او، دستور العمل هایی را تدارک دیده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 3

3 - به میان مردم رفتن و در متن جامعه بودن ، شیوه موسی و هارون در دعوت و انجام رسالت الهی

فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

234- روش تبلیغ هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 2

2 - سخن دلسوزانه هود (ع) با عادیان ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُوْدٌ أَلَا تَتَّقُونَ

قید «أخوهم» و وجود لحن مشفقانه در تعبیر «أَلَا تَتَّقُونَ» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 5

5 - موعظه و پنددهی ، روش تبلیغی حضرت هود (ع) در ارتباط با قوم عاد

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظين

235- روش تبلیغ یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 4

4- یوسف (ع)، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم بندان خویش، حقایق توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت.

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

ص: 288

236- روشهای تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 12 - 5

5 - اعلام شکست قریب الوقوع کافران ، از روش های قرآن برای تضعیف روحیه دشمن

قل للذین کفروا ستغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 4

4 - لزوم برخورد فکری با انحرافات اعتقادی ، پس از تبیین حقایق

قل یا اهل الکتب لم تکفرون بایات الله

با توجه به مجموع آیات قبل که نخست، خداوند حقایق مختلفی را درباره بنی اسرائیل تبیین و سپس به آنان اعتراض کرده است.

237- زمان در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 59 - 7

7 - لزوم توجه و دقت در انتخاب زمان و مکان مناسب برای تبلیغ دین

موعدکم یوم الزینه و أن یحشرالناس ضحی

حسن انتخاب موسی(ع) در مورد روز مقابله و نیز مکان و دیگر شرایط، درسی است برای همه مبلغان، که در تبلیغ، باید موقعیت زمانی و مکانی را به دقت سنجیده و بهترین شرایط را برای آن انتخاب کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 4

4 - لزوم توجه به شرایط اجتماعی و زمان و مکان و نیز رعایت خصوصیات و حالات شخصی مخاطبان ، به هنگام تبلیغ ، تربیت و هدایت

ثم ائی دعوتهم چهارا... و أسررت لهم اسرا

از این که نوح(ع)، گاهی مردم را به صورت مخفی و گاهی علنی دعوت می کرد و یا برخی از مردم را به شکل خصوصی و برخی دیگر را به صورت عمومی به سوی خداوند فرامی خواند؛ می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

238- زمینه استقامت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 13، 4

ص: 289

4- اعتقاد راسخ نوح (ع) به ربوبیت خدا بر وی، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی بود.

ولکنی رسول من رب العلمین. ابلغکم رسلت ربی

حضرت نوح(ع) برای اینکه اشاره به علت پایداریش بر ابلاغ رسالت کند، به جای آوردن ضمیر و گفتن «رسالاته»، «رسلت ربی» گفت.

13- آگاهی نوح (ع) به حقایق از جانب خدا، از عوامل پایداری وی در تبلیغ رسالت های الهی و خیرخواهی خالصانه برای مردم

ابلغکم رسلت ربی و انصح لکم و أعلم من الله ما لاتعلمون

به نظر می رسد جمله «أعلم من الله ..» به منزله تعلیلی باشد برای «أبلغکم» و «أنصح لکم». یعنی آگاه بودن من بر حقایق پوشیده بر شما مراد در ابلاغ رسالت های الهی پایداری می سازد.

239- زمینه تأثیر تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 5

5- ارشاد و راهنمایی در پرتو قوانین حق، دارای ثمربخشی *

أرسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره

برداشت بالا- بدان احتمال است که هدایت امری علاوه بر دین حق باشد؛ یعنی، هدایت، راهنمایی و ارشاد در کنار قوانین حق، مکمل یکدیگر بوده و آثار بایسته را در پی دارند.

240- زمینه تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 11

11 - خیرخواهی، تبلیغ دین و ارشاد مردم به راه درست زندگی، از مقتضیات ایمان و دینداری

وقال الذی ءامن یقوم اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

توصیف مؤمن آل فرعون به مؤمن بودن و تکرار آن در سه نوبت (آیه های 28، 30 و 38) می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

241- زمینه تبلیغ تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - فرونشستن فتنه گوساله پرستی در میان قوم موسی ، فراهم آورنده زمینه ای مناسب برای مطرح شدن تورات از سوی آن حضرت

أخذ الألواح

بیان این واقعیت که موسی(ع) در پی فرونشستن فتنه گوساله پرستی، الواح را برگرفت، این حقیقت را روشن می سازد، که زمینه از دست رفته برای تعالیم تورات بار دیگر در میان قوم موسی ایجاد شد. گفتنی است آیه «149» می رساند که عموم بنی اسرائیل از

ص: 290

گوساله پرستی توبه کردند و آیه «153» می رساند که خداوند توبه آنان را پذیرفت و در نتیجه فتنه گوساله پرستی فرونشست.

242- زمینه تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 12

12 - ترویج حق و تقویت روحیه پایداری ، نیازمند مشارکت و هم یاری مردم با یکدیگر است .

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

243- زمینه تبلیغ در نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 12 - 3

3 - نمازگزاران ، دارای زمینه ای مساعد برای ترغیب دیگران به تقوا

إذا صلّى . أراءيت إن ... أمر بالتّقوی

244- زمینه تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 8 - 4

4 - تسبیح خداوند ، زمینه ساز امداد های ویژه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فراهم آورنده تسهیلات برای عمل کردن آن

حضرت به تکلیف الهی خویش

سَبِّح . . . و نیسّرک للیسری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 9 - 2

2 - فراگرفتن قرآن و حفظ آن و دارا بودن تسهیلات خدا دادی ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از شرایط لازم برای ارشاد مردم برخوردار

ساخته بود .

سنقرئک فلاتتسی . . . و نیسّرک للیسری . فذکر

حرف «فاء»، فرمان ارشاد و تذکر را بر آیات پیشین تفریح کرده است. در آن آیات، از توانمندی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر قرائت، حفظ و پی گیری آسان تعالیم قرآن سخن به میان آمده بود. بنابراین وجود آن ویژگی ها، مقدمه لازم برای اقدام به تذکر است.

ص: 291

245- زمینه تبلیغ مخالفان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 3

3 - تبلیغ دین و تشکیل جامعه اسلامی ، در پی دارنده سخنان ناروا و تبلیغات سوء دشمنان و مخالفان دین

و اصبر علی ما یقولون

246- زمینه تحمل مشکلات تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 4

4 - تأثیر شب زنده داری و تلاوت قرآن ، در بالا بردن توان انسان ها برای به دوش گرفتن مسؤلیتی سنگین (همچون تبلیغ دین و هدایت گمراهان)

قم الیل . . . ورتل القرءان ترتیلاً . إنا سنلقى علیک قولاً ثقیلاً

247- زمینه تداوم تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 2

2 - توجه به تأثیر حق در نفوس مستعد ، به رغم عناد کافران ، مشوق رهبران الهی به تداوم تبلیغ

إنا کنا من قبل ندعوه . . . فذکر فما أنت . . . بکاهن

فاء در «فذکر»، تکلیف تذکر را متفرع بر آیات پیشین کرده است. در آن آیات سخن از حق ناپذیری برخی از مردم و حق پذیری و قدرشناسی گروهی دیگر به میان آمده بود.

248- زمینه رفع مشکلات تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 3 - 5

5 - ایمان و توجه به کبریایی و عظمت خداوند ، هموار کننده مشکلات ناشی از انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین

قم فأنذر . وربك فكبر

برداشت یاد شده، از ارتباط میان موضوع قیام برای انذار مردمان و موضوع به عظمت یاد کردن خداوند، استفاده می شود.

249- زمینه صبر در تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 292

6 - توجه مبلغان دینی به حضور حمایت و لطف الهی ، مایه شکیبایی آنان بر مشکلات راه

و اصبر . . . فإتک بأعیننا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان مبلغ وحی مورد هجوم کافران، قرار گرفته و خداوند برای پایداری بخشیدن به او نظارت و حمایت خویش را به آن حضرت یادآور شده است.

250- زمینه موفقیت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 10

10 - هماهنگی مبلغان دینی در شیوه برخورد با مفسد جامعه ، کارسازتر و به موفقیت نزدیک تر است .

اذهبا . . . فقولاً له قولاً لئنأ لعله یتذکر

موسی و هارون(ع)، هر دو به یک شیوه برخورد با فرعون مأمور شدند.

251- زیان ترک تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 2 - 3

3 - بی ایمانی و ترک عمل صالح و تبلیغ نکردن از حق و صبر ، زیان بزرگی است .

لفی خسر

نکره آمدن کلمه «خسر»، برای بیان عظمت آن است. استثنایی که در آیه بعد آمده، زیان را به غیر افراد مستثنی، اختصاص داده است.

252- زیان ترک تبلیغ صبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 2 - 3

3 - بی ایمانی و ترک عمل صالح و تبلیغ نکردن از حق و صبر ، زیان بزرگی است .

نکره آمدن کلمه «خسر»، برای بیان عظمت آن است. استثنایی که در آیه بعد آمده، زیان را به غیر افراد مستثنی، اختصاص داده است.

253- ساده گویی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 17 - 3

3 - لزوم استفاده هدایتگران از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایتگران است که باید از این شیوه استفاده کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 32 - 3

3 - لزوم استفاده هدایت گران، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایت گران است که باید شیوه ساده گویی را در بیان حقایق برای مردم برگزینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 40 - 3

3 - لزوم استفاده هدایت گران، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایت گران است که در راستای ارشاد خلق، باید از شیوه ساده گویی استفاده کنند تا همگان از آن بهره مند شوند.

254- سختی تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 7 - 4

4 - وظیفه تزکیه و پاکسازی دیگران از آلودگی های معنوی، تکلیفی سنگین و نیازمند برخورداری از کمالاتی ویژه است.

و ما علیک الّا یرزّکی

نفی تکلیف از مخاطب، در مورد تزکیه کافرانی که در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) حضور داشتند، بیانگر آن است که وی در مقامی نبود که این تکلیف از او ساخته باشد و خداوند، از چنین افرادی انجام دادن آن را نخواستہ است.

255- سختی تبلیغ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 2 - 4

4 - تبلیغ قرآن، مسؤولیتی سنگین و نیازمند تحمل فراوان و سعه صدر

کتب أنزل إلیک فلا یکن فی صدرک حرج منه

جمله «فلا یکن . . .»، که در صدد پیشگیری از ملالت خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، بیانگر آن است که تبلیغ قرآن مشکلات فراوانی به

ص: 294

همراه خواهد داشت که جز با تحمل و سعه صدر نمی توان به آن پرداخت.

256- سختیهای تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 6

6 - انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، در پی دارنده مشکلات و سختی های بسیار

و لربك فاصبر

257- سرزنش تبعیض در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 10 - 3

3 - ترجیح اشراف بر دیگران در تبلیغ دین و برخورد دو گانه تبعیض آمیز در معاشرت با مردم ، مذموم است .

أما من استغنى . فأنت له تصدّى ... فأنت عنه تلّهی

258- شرایط اجتماعی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 4

4 - لزوم توجه به شرایط اجتماعی و زمان و مکان و نیز رعایت خصوصیات و حالات شخصی مخاطبان ، به هنگام تبلیغ ، تربیت و هدایت

ثمّ إتی دعوتهم جهازًا . . . و أسرت لهم إسرارًا

از این که نوح(ع)، گاهی مردم را به صورت مخفی و گاهی علنی دعوت می کرد و یا برخی از مردم را به شکل خصوصی و برخی دیگر را به صورت عمومی به سوی خداوند فرامی خواند؛ می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

259- شرایط تأثیر تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 14

14 - در تأثیر تبلیغ، تنها رسایی مفاهیم و شایستگی مبلغ، کافی نیست، بلکه زمینه و صلاحیت مخاطبان، شرط لازم است.

فإنك لا تسمع الموتى... و ما أنت بهد العمى... إن تسمع إلا من يؤمن

از آن جایی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان مبلغ پیام های آسمانی، بهترین شخصیت است و پیام های او نیز شایسته است و با این وصف، تأثیر خود را ندارد، نشان می دهد که این دو عنصر، کافی نیستند و قابلیت مخاطب نیز، شرط لازم است.

ص: 295

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 22 - 10

10 - تأثیر تبلیغ و هدایت گری ها - هرچند از سوی پیامبران باشد - در گرو وجود شایستگی ها و زمینه های لازم برای پذیرش در نهاد آدمی است .

و ما یتوی الأعمی و البصیر .. الأحياء و لا الأموت ... و ما أنت بمسمع من فی الق

260- شرایط تأثیر تبلیغ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 4

4 - داشتن استعداد و روح حق پذیری ، شرط بهره مند شدن و تأثیر پذیرفتن از گفته های رسولان

ربّ السموت و الأرض و ما بینهما إن کنتم موقنین

جمله «إن کنتم موقنین» در حقیقت به معنای «إن کنتم مستعدين للإيقان و طالبین لمعرفة الحقایق» است.

261- شرایط تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 18

18 - هدایت ناپذیری برخی از مردم حقیقتی است که باید آن را در تبلیغ مد نظر داشت.

و لو شاء الله ما فعلوه فذرهم و ما یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 14

14 - ارشاد مردم و تبلیغ دین در جامعه ، منوط به داشتن آگاهی عمیق به مبانی دین

لیتفقها فی الدین و لینذروا قومهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هیچ کس حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نمی تواند مردمی را که از پذیرفتن حق صریح و روشن سر باز می زنند، ارشاد کند .

و منهم من يستمعون إليك أفأنت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 4,5

4- وظیفه داران تبلیغ دین ، باید همه معارف و قوانین دین را برای مردم بیان کرده و از وانهادن حتی اندکی از آن دوری کنند .

فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک

ص: 296

5- استیحا ش مردم از برخی معارف و احکام دین و نبود زمینه پذیرش در آنان ، مجوز ترک ابلاغ آنها نیست .

إن هذا إلا سحر مبين .. فلعلك تارك بعض ما يوحى إليك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 13 - 3

3- به صرف هدایت ناپذیری افراد یا اقوام ، نباید از ابلاغ تعالیم الهی به آنان خودداری کرد .

كذلك نسلکه فی قلوب المجرمین . لایؤمنون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 85 - 14

14- گذشت و برخورد کریمانه با دشمنان و کافران در ابتدای نهضت اسلامی و تبلیغات دینی ، امری لازم و بایسته است .

فاصفح الصفح الجمیل

نزول آیه فوق - که از گذشت و عفو سخن به میان آورده است - (در نیمه اول بعثت) و از جانب دیگر دستور به برخورد شدید با کافران و دشمنان در مدینه (نیمه دوم بعثت) می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 113 - 2

2- روشنی بیان در ارائه حقایق و معارف ، از ویژگی های لازم برای تبلیغ

قرءاناً عربیاً و صرفنا فیہ من الوعد لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 11

11 - سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین و تبلیغ اسلام ، به صرف روی گردانی مردم از آن

فإن تولّوا .. و ما علی الرسول إلاّ البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - تبلیغ دین و دفاع صریح و قاطعانه از مواضع عقیدتی خود در محیط خفقان آور و پرخطر کفر و شرک ، باید پس از طی مراحل طی چون دفاع غیر مستقیم و برخورد دلسوزانه با مخالفان و . . . انجام گیرد .

قال یقوم اتبعوا المرسلین . . . و مالی لا أعبد الذی فطرنی . . . ءأتخذ من دونه ءال

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «اِئْتِیْ اَمْنَتِ بِرَبِّکُمْ. . .» - که آخرین کلام مؤمن انطاکیه با مردم است - در مقام نتیجه گیری و بیان هدف نهایی او از مجموعه سخنانی است که در ضمن پنج آیه پیش بیان شده است. بدین صورت که او در ابتدا سخن خود را با لحنی خیرخواهانه و نرم آغاز کرد و در پایان با زبان صریح و قاطعانه، مواضع عقیدتی خود را اظهار داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - دعوت مردم به دین ، باید بدون تکلف و ظاهر سازی باشد .

و ما أنا من المتكلفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 6 - 3

3 - یقین به تأثیرناپذیری منحرفان ، مجوز ترک تبلیغ و ارشاد ایشان

فما تغن النذر . فتولّ عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 4

4 - طهارت و پاکیزگی جسم و جان ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و ثيابك فطهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 7

7 - احتمال تأثیر سخن در مخاطب ، برای اقدام به تبلیغ معارف الهی کافی است .

فقل هل لك . . . و أهدیک إلی ربّك فتخشی

- احتمال تأثیر سخن در مخاطب، برای اقدام به تبلیغ معارف الهی کافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 4 - 7

7 - تنها کسانی شایسته حضور در مجالس وعظ و ارشادند ، که خود را در مسیر خودسازی قرار داده یا افرادی توصیه پذیر و نصیحت خواه باشند .

یزّکی . أو یدّکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 7 - 3,4

3 - اعتراض کننده به حضور ابن ام مکتوم در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شایستگی لازم را برای ارشاد و هدایت دیگران نداشت

*

و ما علیک ألا یرکّی

سرزنش فردی که در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ارشاد کافران پرداخته بود و حضور ابن ام مکتوم را در آن مجلس مانع کار خود می دید، از دو جهت بوده است؛ 1- ترش رویی برای حضور مسلمانی که ممکن است برای تزکیه شدن یا شنیدن تذکرات پیامبر (صلی الله علیه و آله)، خود را به مجلس آن حضرت رسانده بود؛ 2- پرداختن به کاری که در شأن او نبوده و شایستگی آن را نداشته است.

4 - وظیفه تزکیه و پاکسازی دیگران از آلودگی های معنوی ، تکلیفی سنگین و نیازمند برخورداری از کمالاتی ویژه است .

و ما علیک ألا یرکّی

نفی تکلیف از مخاطب، در مورد تزکیه کافرانی که در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) حضور داشتند، بیانگر آن است که وی در مقامی نبود که این تکلیف از او ساخته باشد و خداوند، از چنین افرادی انجام دادن آن را نخواست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 298

3- آگاهی و توانایی، دو شرط لازم در ارشاد مردم

سنقرئک... نیسرک... فذگر

5- لزوم موعظه و ارشاد مردم، مشروط به سودمند بودن آن است.

فذگر ان نفعت الذکری

«ذکری» اسم مصدر برای «تذکیر» است (قاموس)، این کلمه نسبت به کلمه «ذکر»، مبالغه بیشتری دارد. (مفردات) حرف «ان» یا برای اشتراط حقیقی به کار رفته است و یا مراد از آن تشکیک است. برداشت یاد شده ناظر به احتمال نخست است. گفتنی است که مراد از «نفع» در آیه شریفه، اعم از اتمام حجت است؛ بنابراین تذکری که اتمام حجت باشد دارای نفع بوده و فرمان «ذکر» شامل آن می شود؛ ولی در مورد کسانی که بر آنان اتمام حجت شده، شرط وجوب موعظه، تأثیرگذار بودن آن است.

262- شرایط تبلیغ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 17 - 3

3- ابلاغ پیام های الهی از جانب پیامبران، منوط به پذیرش و عدم پذیرش مردم نیست.

ان ائتم الا تکذبون... قالوا... و ما علینا الا البلغ المبین

263- شرایط تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 4

4- تبلیغ دین و پیام وحی، نیازمند به استقامت و پایداری

فاصبر کما صبر اولوا العزم من الرسل

از این که خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در راستای رسالت و تبلیغ دین، به صبر و شکیبایی فراخوانده و عزم بزرگ رسولان پیشین را به آن حضرت یادآور شده است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

264- شرح صدر در تبلیغ

2 - پرهیز از دلتنگی و ملالت در تبلیغ قرآن، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا یکن فی صدرک حرج منه

می توان گفت جمله «فلا یکن . . .»، که تفریح بر «أنزل إلیک» است، به قرینه «لتنذر» از آن دلتنگی ای نهی می کند که ناشی از انداز و متذکر کردن مردم باشد. یعنی ای پیامبر چون قرآن کتاب آسمانی است، مبدا مشکلات انداز مردم با تبلیغ قرآن، مایه دلتنگی و ملالت خاطر برای تو شود.

ص: 299

4- تبلیغ قرآن، مسؤولیتی سنگین و نیازمند تحمل فراوان و سعه صدر

کتب أنزل إليك فلا يكن في صدرك حرج منه

جمله «فلا يكن...»، که در صدد پیشگیری از ملالت خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، بیانگر آن است که تبلیغ قرآن مشکلات فراوانی به همراه خواهد داشت که جز با تحمل و سعه صدر نمی توان به آن پرداخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 3

3- راهنمایی و ارشاد طغیان گران و تبلیغ پیام الهی، نیازمند شرح صدر و تحمل فراوان است.

اذهب... قال رب اشرح لی صدري

265- شکست مخالفان آیه تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 67 - 16

16 - خداوند هرگز به مخالفان پیام ویژه الهی (ولایت و امامت علی (ع)) مجال توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نخواهد داد.

بلغ... إن الله لایهدی القوم الکفرین

بدان احتمال که متعلق حذف شده از فعل «یهدی» به قرینه (و الله یعصمک من الناس) توطئه های کافران باشد، یعنی خداوند کافران را به توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) موفق نخواهد کرد.

266- صبر در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 61 - 6

6 - مبلغان دین باید دلسوز مردم و آراسته به شکیبایی در ابلاغ احکام و معارف الهی باشند.

إنی أخاف علیکم... قال یقوم لیس بی ضلله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 67 - 5

5- مبلغان دین باید دلسوز مردم و آراسته به شکیبایی در ابلاغ معارف الهی باشند .

قال یقوم لیس بی سفاهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 126 - 6,7

6- تبلیغ دین و هدایت مردمان ، پیامدار اذیت و آزار دشمنان و نیازمند مقاومت ، شکیبایی و گذشت است .

ادع الی سبیل ربک . . . و إن عاقبتکم . . . و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین

7- منفعت برتر و خیر مؤمنان به هنگام دعوت به اسلام ، در صبر و عدم تعجیل در انتقام از دشمنان و مقابله به مثل با آنان است .

ص: 300

ادع إلى سبيل ربك . . . وإن عاقبتم فعاقبوا... ولئن صبرتم لهو خير للصبرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 127 - 2

2- مبلغان دینی ، موظف به پایداری در راه تبلیغ و استقامت در برابر اذیت و آزار دشمنانند .

ادع إلى سبيل ربك . . . ولئن صبرتم لهو خير للصبرين . واصبروا ما صبرك إلا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 128 - 4

4- صبر در راه تبلیغ دین و هدایت مردم ، تقوایبشگی و احسان است .

ادع إلى سبيل . . . واصبر . . . إن الله مع الذين اتقوا و الذين هم محسنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 11

11- پیامبران ، مأمور پایداری در مسیر تبلیغ و ماندن در میان مردم و جامعه خویش تا آخرین مرحله

و ذا النون إذ ذهب مغضباً فظن أن لن نقدر عليه

تویخ شدن یونس(ع) به خاطر ترک قوم خویش، قبل از این که فرمانی در این زمینه از جانب خداوند دریافت کند؛ براین نکته دلالت دارد که پیامبران مجاز به ترک مأموریت و مردم خود، قبل از آمدن فرمان و رخصت از جانب خداوند نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 48 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نیازمند رهنمود و دلجویی از جانب خداوند برای پایداری در طریق تبلیغ

و اصبر لحکم ربک فإنک بأعیننا

چنانکه گفته شد: تعبیر «بأعیننا» پیامدار حمایت می باشد، از این تعبیر و از فرمان «و اصبر» مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- ارزشمندی صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین، بسته به خلوص و جهت خدایی آن است.

و لربک فاصبر

267- صبر در تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 7

7- تبلیغ پیام الهی، نیازمند تحمل دشواری ها و مشکلات

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

ص: 301

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 39 - 4

4 - مقام تبلیغ دین و رهبری امت ، نیازمند صبر و شکیبایی

فاصبر علی ما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 48 - 1,2

1 - فرمان پایداری و شکیبایی از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در راستای تبلیغ دین

و اصبر لحکم ربّک

مراد از «لحکم ربّک» می تواند حکم رسالت و تبلیغ دین باشد. در این صورت پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور شده است تا در برابر اذیت و آزار تکذیب کنندگان، صبر پیشه کند و تحمل خویش را از دست ندهد.

2 - تبلیغ دین و انجام رسالت الهی ، نیازمند شکیبایی

و اصبر لحکم ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 7

7 - ترویج دین و گسترش دین داری در جامعه ، مستلزم سعه صدر ، صبر و خویشتن داری است .

و اصبر . . . و اهجرهم هجرًا جمیلًا

268- صبر در تبلیغ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 24 - 5

5 - تبلیغ و اجرای تعالیم قرآن ، مستلزم صبر و شکیبایی است .

فاصبر لحکم ربّک

269- صراحت در تبليغ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 74 - 11

11 - در تبليغ توحيد و مبارزه با عقايد شرك آلود بايد صريح و قاطع بود.

أَتتخذ أصناما ءالهه إني أريك و قومك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 104 - 1،2

ص: 302

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت مبانی و پایه های دین خود را برای مشرکان ، صریح و بی پرده بیان کند و هرگونه ابهام و تردیدی را کاملاً بزدايد .

قل يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِن كُنْتُمْ فِى شَكٍّ مِّنْ دِيْنِىْ فَلَا اَعْبُدُ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت پایبندی و انعطاف پذیری خود را در طرد شرک و دعوت به توحید ، صریح و بی پرده برای مشرکان اعلان نماید .

قل يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِن كُنْتُمْ فِى شَكٍّ مِّنْ دِيْنِىْ فَلَا اَعْبُدُ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 5

5- نوح (ع) وظیفه دار رساندن پیام های الهی به مردم ، با بیانی روشن و صریح

إِنِّى لَكُمْ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 108 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار اعلام صریح مواضع عقیدتی برنامه رسالت خویش

قُلْ هَذِهِ سَبِيْلِيْ اَدْعُوْا اِلَى اللّٰهِ .. و مَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ

برداشت فوق از کلمه «قل» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 1,5

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ابلاغ رسالت و مأموریت الهی خویش به صورت آشکارا ، صریح و بی پرده ، مأمور گردید .

فَاَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ

«صدع» در لغت به معنای سخن گفتن به صورت آشکار است.

5- صراحت و قاطعیت در بیان اصول و مبانی دین ، امری لازم و تکلیفی واجب بر رهبران اسلامی

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 15

15- وظیفه همه انبیای الهی ، تنها ابلاغ پیام خداوند به صورت روشن و صریح بوده است و نه اجبار مردم به قبول آن .

فهل على الرسل إلاّ البلق المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 3,4

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار به کارگیری مفاهیم روشن و صریح در تبلیغ دین

فإنما عليك البلق المبين

«بلاغ» به معنای تبلیغ و رساندن پیام است. توصیف آن به «المبین» (آشکار و روشنگر) بیانگر مطلب یاد شده است.

4- لزوم به کارگیری مفاهیم و مطالب روشن و صریح ، در تبلیغ دین

ص: 303

فإنما عليك البلغ المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 12

12- لزوم به کارگیری بیان و شیوه قابل فهم برای مردم در تبلیغ و هدایت

فإنما یسرّنه بلسانک لتبسّر به المتّین و تنذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 22

22 - بیان صریح و قاطع مبانی دعوت به دین ، با نرمش در گفتار تنافی ندارد .

فقولا له قولاً لیّناً .. إنا رسولا ربّک فأرسل ... ولا تعذبهم ... والسلم علی

خداوند در آیات پیشین، موسی و هارون(ع) را به گفتاری نرم با فرعون فرمان داد. در این آیات نیز آنچه را باید بگویند مطرح کرد. گفتنی است که در مجموعه پیام ها برای فرعون، عقاید اساسی و بشارت و انذار وجود دارد. بنابراین مراد از نرمی گفتار، حذف آرمان ها و سانسور عقاید نیست؛ بلکه شیوه بیان و برخورد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 195 - 6

6- لزوم به کارگیری صراحت ، روشنی و گویایی سخن ، در تبلیغ و هدایت خلق

نزل .. بلسان عربیّ مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 50 - 12

12 - شایسته است که در تبلیغ دین ، شفاف و روشن بیان شود .

وإنّما أنا نذیر مبین

270- ظاهرسازی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 8

8 - دعوت مردم به دین ، باید بدون تکلف و ظاهرسازی باشد .

و ما أنا من المتكلفين

271- ظلم تبلیغ باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 14

ص: 304

14 - ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر ، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است .

و الشعراء يتبعهم الغاوان .. و سيعلم الذين ظلموا اى منقلب يتقلبون

272- عصمت در تبليغ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 74 - 4

4- امتنان خدا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر مصون داشتن او از کمترین لغزش در انجام رسالت خویش

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 193 - 3

3 - امانت ، دارای نقش محوری در ابلاغ و رساندن پیام وحی

نزل به الروح الأمين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مهم ترین صفتی که خداوند برای حامل وحی بیان داشته، امانت او است.

273- عصمت در تبليغ وحی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - جن - 72 - 28 - 2

2 - پیامبران ، معصوم و مصون از خطا در ابلاغ کامل پیام های الهی به مردم

ليعلم أن قد أبلغوا رسلت ربهم

274- عفو در تبليغ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 126 - 6

6- تبليغ دین و هدایت مردمان ، پیامدار اذیت و آزار دشمنان و نیازمند مقاومت ، شکیبایی و گذشت است .

ادع إلى سبيل ربك . . . وإن عاقبتهم ... ولئن صبرتم لهو خیر للصبرین

275- علم در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 9 - 3

ص: 305

3- آگاهی و توانایی ، دو شرط لازم در ارشاد مردم

سنقرنک ... نیسِرک ... فذگر

276- عواطف در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 5

5- هود با برانگیختن عواطف قومی مردم ، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 125 - 10

10- لزوم توجه به جنبه های عقلی ، برهانی ، عاطفی و احساسی انسان در امر تبلیغ دین

ادع إلى سبیل ربّک بالحکمه و الموعظه الحسنه

برداشت فوق، با توجه به معنای لغوی «حکمت» و «موعظه» است: حکمت؛ یعنی، دستیابی به حق در پرتو علم و عقل و موعظه؛ یعنی، تذکر به خیر آن گونه که باعث رقت قلب شود (مفردات راغب).

277- عوامل استقامت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 5

5- اعتقاد راسخ هود به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی

و لکنی رسول من رب العلمین. أبلغکم رسلت ربی

278- عوامل تأثیر تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 6

6- تأثیر بهینه تبلیغات دینی و بشارت و اخطار به مردمان، در گرو خلوص و اظهار بی نیازی و درخواست نکردن مزد از مردم

قل ما أسئلكم عليه من أجر إلا من شاء أن يتخذ إلى ربه سبيلاً

279- عوامل مؤثر در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 306

5 - انعام - 6 - 51 - 14

14 - تکیه بر موضوع قیامت و توجه دادن به مسائل آن، عنصری اساسی و سازنده در تبلیغ

و اندر به الذین یخافون أن یحشروا إلى ربهم . . . لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 10

10 - انتظار پاداش از مردم در قبال تبلیغ دین، آفت و مانعی مهم در راه تحقق اهداف آن است.

قل لاأسئلكم علیه اجرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 15

15 - آرایش و پیرایش گفته ها و نوشته ها و تبلیغات دارای نقشی مؤثر

یوحی بعضهم إلى بعض زخرف القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 27 - 4

4 - گویا بودن زبان و روان بودن سخن، دارای نقشی مؤثر در ارشاد و تبلیغ دین است.

واحلل عقده من لسانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 8

8 - گفتار همراه با ملاحظت و مهر در تبلیغ، زمینه بیشتری برای تأثیر است.

فقولا له قولا لیبّاً لعلّه یتذکر او یحشی

«لعلّ» در کلام خداوند، به معنای امیدواری او نیست؛ بلکه مراد این است که هر شخصی که آن شیوه گفت و گور را ببیند، امیدوار خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 10، 11

10 - تأثیر سازنده اخلاص و نداشتن چشم داشت مادی، در تبلیغ دین و گرایش دادن مردم به دین داری

اتَّبِعُوا مِنْ لَایْسَتَلِکُمْ أَجْرًا

11 - تأثیر سازنده آگاهی و پیمودن راه دین، در تبلیغات دینی و گرایش دادن مردم به دین داری

اتَّبِعُوا مِنْ لَایْسَتَلِکُمْ أَجْرًا وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

مقصود از جمله «و هم مهتدون» (آنان ره یافته اند) این است که پیامبران، راه دین را شناخته و آن را پیموده اند و طبیعی است کسانی که راه دین را پیموده باشند، در تبلیغ دین موفق تر خواهند بود و مردم نیز دعوت آنان را بهتر خواهند پذیرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 5

ص: 307

5- نقش اساسی اخلاق نیک مبلغان و رهبران دینی، در تأثیرگذاری بر دیگران

و من أحسن قولاً .. اذفع بالتي هي أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 11

11 - لزوم تبلیغ دین، بدون چشمداشت مادی

قل لا أسئلكم عليه أجرًا

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مکلف شده است که مطالبه اجر و مزد نکند، چنین بر می آید که مبلغان الهی نباید اجر و پاداش مادی را هدف خویش قرار دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 3 - 8

8 - پیام های دینی، اگر با زبانی فصیح و قالبی متناسب ارائه شود، ذهن و اندیشه انسان ها را به خود جذب می کند.

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

این نکته که قرآن به واسطه فصاحتش، زمینه تعقل و جذب اذهان را فراهم می کند، نشانگر آن است که اگر پیام های دینی، این ویژگی را داشته باشند، در جذب مخاطب موفق خواهند بود.

280- فرجام تبلیغ شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 8

8- دوزخ، سرانجام تلاش برای ترویج آیین شرک و گمراه کردن مردم از مسیر خدا و یگانه پرستی

و جعلوا لله أندادًا ليضلوا عن سبيله .. فَإِن مَّصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ

281- فرصت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 7

7- لزوم بهره‌گیری از هر فرصت مناسب برای تبلیغ دین الهی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 17

17- ضرورت بهره‌گیری مبلغان دینی، از فرصت‌های مناسب برای ارشاد و هدایت مردم

أَءَنْتَ لَأَنْتَ يَوْسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ . . . مِنْ يَتَّقُ وَيَصْبِرُ

ص: 308

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 10

10 - بهره گرفتن مؤمن آل فرعون از افکار عمومی مردم ، علیه تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

يقوم لكم الملك اليوم .. فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

صحبت مکرر مؤمن آل فرعون با مردم - علی رغم آن که موسی(ع) مورد تهدید شخص فرعون بود - می تواند از نکته یاد شده حکایت کند.

282- فرهنگ مردم در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 4 - 8

8- فهم مردم عصر نزول تعالیم دینی ، مرجع و منبعی برای فهم دقیق آن تعالیم است .

و ما أرسلنا من رسول إلاّ بلسان قومه لیبین لهم

اینکه خداوند فرموده است: همه پیامبران به زبان قوم خودشان فرستاده شدند، می تواند بیانگر این نکته باشد که زبان و ادبیات مردم دوران نزول تعالیم آسمانی برای دریافت پیام آن تعالیم نقش مؤثری دارد.

283- فصاحت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 113 - 2

2- روشنی بیان در ارائه حقایق و معارف ، از ویژگی های لازم برای تبلیغ

قرءاناً عربیاً و صرفنا فیه من الوعید لعلمهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 195 - 6

6- لزوم به کارگیری صراحت ، روشنی و گویایی سخن ، در تبلیغ و هدایت خلق

نزل .. بلسان عربیّ مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 17 - 6

6 - لزوم به کارگیری مفاهیم و مطالب روشن ، رسا و بی ابهام در تبلیغ دین

و ما علینا إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 3 - 8

8 - پیام های دینی ، اگر با زبانی فصیح و قالبی متناسب ارائه شود ، ذهن و اندیشه انسان ها را به خود جذب می کند .

ص: 309

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

این نکته که قرآن به واسطه فصاحتش، زمینه تعقل و جذب اذهان را فراهم می کند، نشانگر آن است که اگر پیام های دینی، این ویژگی را داشته باشند، در جذب مخاطب موفق خواهند بود.

284- فلسفه تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 17

17 - هدف از تبلیغ و انذار جامعه، دور داشتن آن از فساد و تباهی است.

و لینذروا... لعلهم یحذرون

285- فواید تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 9 - 5

5 - لزوم موعظه و ارشاد مردم، مشروط به سودمند بودن آن است.

فذکر إن نفعت الذکری

«ذکری» اسم مصدر برای «تذکیر» است (قاموس)، این کلمه نسبت به کلمه «ذکر»، مبالغه بیشتری دارد. (مفردات) حرف «ان» یا برای اشتراط حقیقی به کار رفته است و یا مراد از آن تشکیک است. برداشت یاد شده ناظر به احتمال نخست است. گفتنی است که مراد از «نفع» در آیه شریفه، اعم از اتمام حجت است؛ بنابراین تذکری که اتمام حجت باشد دارای نفع بوده و فرمان «ذکر» شامل آن می شود؛ ولی در مورد کسانی که بر آنان اتمام حجت شده، شرط وجوب موعظه، تأثیرگذار بودن آن است.

286- قاطعیت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 74 - 11

11 - در تبلیغ توحید و مبارزه با عقاید شرک آلود باید صریح و قاطع بود.

أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً إِنِّي أَرِیکَ وَ قَوْمِکَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 6

6- مبلغان دین ، باید با توکل بر خدا و وانهادن امور خویش به خداوند ، از مخالفان دین نهراسند و وظیفه خویش را قاطعانه به انجام رسانند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إنی توکلت علی الله ربی و ربکم

ص: 310

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 5

5- صراحت و قاطعیت در بیان اصول و مبانی دین ، امری لازم و تکلیفی واجب بر رهبران اسلامی

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 22

22 - بیان صریح و قاطع مبانی دعوت به دین ، با نرمش در گفتار تنافی ندارد .

فقولا له قولاً لئباً .. إنا رسولا ربك فأرسل ... ولا تعذبهم ... والسلام على

خداوند در آیات پیشین، موسی و هارون(ع) را به گفتاری نرم با فرعون فرمان داد. در این آیات نیز آنچه را باید بگویند مطرح کرد. گفتنی است که در مجموعه پیام ها برای فرعون، عقاید اساسی و بشارت و انذار وجود دارد. بنابراین مراد از نرمی گفتار، حذف آرمان ها و سانسور عقاید نیست؛ بلکه شیوه بیان و برخورد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام قاطعانه موضع استوار خویش مبنی بر توحید و نفی شرک

إِنَّمَا أَمْرٌ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدِ

287- قدرت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 9 - 3

3 - آگاهی و توانایی ، دو شرط لازم در ارشاد مردم

سنقرئک .. نیسّرک ... فذکر

288- لالی معرضان از تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آنان که حقایق دینی را ناشنیده گیرند ، کردند و آنان که حقایق دینی را بازگو نکنند ، لالند و آنان که معارف الهی را درک نکنند ، فاقد عقلند .

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

ص: 311

289- مبلغان و مزد تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 4

4- مطالبه نکردن پاداش از مردم ، به خاطر تبلیغ حقایق و معارف الهی ، نشانه صداقت مبلغان و مصلحان است .

يقوم لأسئلكم عليه أجرًا .. أفلا تعقلون

از آن جا که هدف مدعیان دروغین ، رسیدن به منافع مادی و مال و منال دنیوی است ، می توان گفت: حضرت هود(ع) با جمله «لأسئلكم» اشاره به دلیل و نشانه صداقت خویش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 104 - 3

3- مبلغان دینی باید از دریافت مزد برای ابلاغ دین و تعالیم قرآن پرهیز کنند .

و ما تسئلهم عليه من أجر

290- مجادله احسن در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 125 - 6,15

6- آشنایی با حکمت ، موعظه و برترین روش های جدلی ، نیاز ضروری مبلغان دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة و جدلهم بالتي هي أحسن

امر الهی به تبلیغ دین از طریق حکمت، موعظه و جدل برتر نشانگر این معناست که فاقدان این ابزار، از کارایی لازم و شایسته در امر تبلیغ برخوردار نیستند.

15- بهره گیری از حکمت ، موعظه نیکو و جدل بهترین در تبلیغ دین ، روشی ابراهیمی است .

اتَّبِعْ مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ .. ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة و جدلهم بالتي

291- مجادله در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مبلغان دینی ، شایسته است که در گفتار و مجادله اعتقادی با دیگران ، بهترین شیوه را انتخاب کنند .

ولا تجدلوا أهل الكتب إلا بالتي هي أحسن

292- مجانی بودن تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 8

ص: 312

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به اعلام مزد نخواستن از مردم در قبال تبلیغ رسالت و انجام مسؤلیت خویش است.

قل لا أسئلكم علیه اجرا

293- محبت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 16 - 3

3- لازم است که تبلیغ معارف دین، به محبت و تحریک احساس و عاطفه مخاطب آمیخته گردد.

بینی إناها إن تک

294- محدوده تبلیغ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 1

1 - مسؤلیت تبلیغ و دعوت انبیای الهی، تنها در محدوده بشارت و انذار

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

295- محمد (صلی الله علیه و آله) و آیه تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 67 - 19، 20، 11، 9، 7

7 - انجام وظیفه رسالت الهی از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در گرو ابلاغ پیام ویژه خداوند (اعلام ولایت علی (ع)) به مردم

بلغ ما أنزل . . . و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

9 - ابلاغ پیام ویژه الهی در آیه تبلیغ، در گرو انتخاب شیوه ای عملی از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انجام آن

بلغ . . . و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

تعبیر قرآن در جمله «و ان لم تفعل» به جای «و ان لم تبلیغ» و یا «و الا . . .» می رساند که آن پیام، پیامی بوده که پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه داشت آن را عملاً به مردم ابلاغ کند و مجرد گفتن کفایت نمی کرده است، چنانچه آن حضرت در غدیر خم با معرفی علی (ع) وی را برای امامت نصب کرد.

11 - احساس خطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه برخی مردم جهت انجام رسالت ویژه خویش (ابلاغ ولایت علی (ع))

بلغ ما أنزل .. والله يعصمك من الناس

19 - اعلام ولایت علی (ع) در روز غدیر خم توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) به امر خداوند

يايها الرسول بلغ ما أنزل إليك من ربك

امام باقر(ع): ... فإوحى الله عزوجل اليه «يايها الرسول بلغ ما أنزل إليك من ربك ...» ... فقام بولايه على(ع) يوم غدیر خم ...

کافی، ج 1، ص 289، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 652، ح 291.

ص: 313

20 - اعلان نکردن ولایت علی (ع) از سوی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) موجب حبط عمل آن حضرت

وإن لم تفعل فما بلغت رسالته

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که بعد از خواندن آیه فوق خطاب به علی (ع) فرمود: و لو لم ابلغ ما امرت به من ولایتک لحبط عملی . . .

امالی صدوق، ص 400، ح 13، مجلس 74؛ نورالثقلین، ج 1، ص 654، ح 296.

296- محمد (صلی الله علیه و آله) و تبلیغ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 104 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) کمترین مزدی برای ابلاغ قرآن و تعالیم وحی درخواست نمی کرد .

و ما تسألهم علیه من أجر

«سؤال» و مشتقات آن هرگاه بدون حرف «عن» متعدی شوند - چنان چه در آیه شریفه این گونه است - به معنای مطالبه و درخواست خواهند بود. کلمه «أجر» نکره و پس از نفی واقع شده و لذا دلالت بر عموم دارد و کمترین مزد را نیز شامل می شود. «من» زائده نیز این معنا را تأکید می کند.

297- مخالفان آیه تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 67 - 15

15 - منکران و مخالفان پیام ویژه خداوند در «آیه تبلیغ»، مردمانی کافر

بلغ ما أنزل إليك .. إن الله لا يهدي القوم الكافرين

از مصادیق مورد نظر برای کافران - به قرینه صدر آیه - کسانی هستند که آن پیام ویژه را که به منزله تمامی رسالت الهی است، منکر شوند.

298- مراحل تبلیغ محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تدریجی و دارای مراحل متعدد

لتنذر أمّ القری و من حولها

بنابراین که مراد از «من حولها» تنها اطراف مکه باشد و دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز بدون تردید همگانی بوده است، می توان استفاده کرد که این ناظر به یکی از مراحل دعوت آن حضرت می باشد.

ص: 314

299- مزد تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 3

3 - مزد طلبی از مردم در برابر تبلیغ دین ، زمینه ساز روی گردانی آنان از پذیرش آن

أم تسئلهم أجرًا فهم من مغرم مثقلون

300- مزد تبلیغ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 2, 1

1 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، مردم را به پیروی از رسولانی ره یافته - که هیچ مزدی در ابلاغ رسالت خویش نمی خواستند - فراخوانده بود .

اتَّبِعُوا مِن لَّا يَسْئَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مَهْتَدُونَ

2 - اخلاص و مزد نخواستن در ابلاغ رسالت و ره یافته بودن ، دلیل لزوم پیروی از پیامبران در دیدگاه مؤمن انطاکیه (حبیب نجار)

اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ . اتَّبِعُوا مِن لَّا يَسْئَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مَهْتَدُونَ

جمله «اتَّبِعُوا مِن لَّا يَسْئَلُكُمْ أَجْرًا..» تأکید برای جمله «اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ» در آیه پیش و نیز در مقام تعلیل برای آن جمله است.

301- مزد تبلیغ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 104 - 7, 6, 3

3- مبلغان دینی باید از دریافت مزد برای ابلاغ دین و تعالیم قرآن پرهیز کنند .

و ما تسئلهم علیه من أجر

6- تبلیغ قرآن نباید وسیله درآمد های مادی قرار گیرد .

و ما تسئلهم علیه من أجر إن هو إلا ذكر للعلمین

حصر در جمله «إن هو...» حصر اضافی و نسبی است که به قرینه جمله «و ما تسئلهم...» می توان گفت: مقصود این است که قرآن را خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل کرد تا حقایق آن را به مردم بیاموزد و ابلاغ کند نه اینکه آن را وسیله کسب معاش قرار دهد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز همین گونه عمل کرد (ما تسئلهم...).

7- اختصاص نداشتن قرآن به مردم عصر بعثت، از دلایل شایسته نبودن درخواست مزد از ایشان در قبال ابلاغ آن

و ما تسئلهم علیه من أجر إن هو إلا ذکر للعلمین

برداشت فوق، مقتضای ارتباط میان «دریافت نکردن مزد رسالت» و «جهانی بودن قرآن» است؛ یعنی، چون قرآن برای همه مردم و برای همه عصرهاست، شایسته نیست مزد آن از گروه و طایفه ای خاص گرفته شود.

ص: 315

302- مزد تبلیغ محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 1

1 - تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رایگان و بدون کمترین توقع اجر و مزد از مردم

أم تسئلهم أجرًا

303- مشکلات تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 4

4 - رسالت الهی و تبلیغ دین، مشکلات اندوه باری را در پی دارد.

و نَجِّينَهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که یاد داستان نوح(ع)، به منظور دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به آن حضرت است که در مکه، با انواع مشکلات اندوه بار ایجاد شده از سوی کافران و مشرکان، روبه رو بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 5

5 - رسالت الهی و تبلیغ دین، مشکلات اندوه باری در پی دارد.

و نَجِّينَهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که بیان داستان موسی و هارون (علیهما السلام) و مشکلات آنان به منظور دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت است که در مکه با انواع مشکلات اندوه بار از سوی کافران و مشرکان روبه رو بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 7

7 - تبلیغ پیام الهی، نیازمند تحمل دشواری ها و مشکلات

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 5

5 - تبلیغ دین ، همراه با مشکلات انبوه و نیازمند استقامت و پایداری

فادع و استقم كما أمرت

ص: 316

304- مشکلات تبلیغ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 24 - 4

4- تبلیغ و اجرای تعالیم قرآن ، پیامدار سختی ها و مشکلات

فاصبر لحکم ربّک

305- مصلحان و مزد تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 4

4- مطالبه نکردن پاداش از مردم ، به خاطر تبلیغ حقایق و معارف الهی ، نشانه صداقت مبلغان و مصلحان است .

يقوم لأسئلكم عليه أجرًا .. أفلا تعقلون

از آن جا که هدف مدعیان دروغین ، رسیدن به منافع مادی و مال و منال دنیوی است ، می توان گفت: حضرت هود(ع) با جمله «لأسئلكم» اشاره به دلیل و نشانه صداقت خویش دارد.

306- مصلحت اندیشی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 14

14 - کلیه حقایق و معارف کتب آسمانی به دور از مصلحت اندیشیهای شخصی باید برای مردم تبیین شود.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون كثيرا

مذمت عالمان یهود بر گزینشی عمل کردن در میان حقایق تورات، گوشزد به همه حاملان کتب آسمانی است که در تبیین و تفسیر آنها نباید منافع خویش را در نظر گرفت، بلکه باید همه آنها را برای مردم تبیین کرد.

307- مکان تبلیغ یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 4

4- محل تبلیغ ورسالت یونس پیامبر (ع)، به دریا نزدیک بود. *

إذ أبق إلى الفلك المشحون

308- مکان در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 317

4 - لزوم توجه به شرایط اجتماعی و زمان و مکان و نیز رعایت خصوصیات و حالات شخصی مخاطبان، به هنگام تبلیغ، تربیت و هدایت

ثم اتي دعوتهم جهازا... وأسرت لهم اسرازا

از این که نوح(ع)، گاهی مردم را به صورت مخفی و گاهی علنی دعوت می کرد و یا برخی از مردم را به شکل خصوصی و برخی دیگر را به صورت عمومی به سوی خداوند فرامی خواند؛ می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

309- ممانعت از تبلیغ ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 68 - 4

4- بت پرستان در جهت یاری به بت پرستی و جلوگیری از نفوذ منطق ابراهیم(ع)، از طرف گروهی برای کشتن آن حضرت تحریک شده بودند .

قالوا حرّقوه و انصروا الهتکم

آهنگ جمله «إن كنتم فاعلين» (اگر بناست کاری بکنید) نوعی تحریک است و ظاهر آیه این است که گویندگان (قالوا) و دستور دهندگان (حرّقوه و انصروا)، با شنوندگان و دستور گیرندگان دو گروه بودند و گروه اول دسته دوم را تحریک می کردند. از این رو برخی از مفسران، گروه اول را نمرود و عمال او دانسته اند.

310- ممانعت از تبلیغ اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 2

2 - کافران، متوقف کردن دعوت به اسلام و محدود ساختن آن را، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار شدند .

ولو شئنا لبعثنا فی کلّ قریه نذیرًا . فلا تطع الکفرین

با توجه به معنای لغوی «طاعت» (عمل کردن به آنچه که از انسان خواسته شده است) می توان برداشت یاد شده را به دست آورد؛ زیرا آنچه که کافران از پیامبر(صلی الله علیه و آله) خواسته بودند - با توجه به آیه قبل که سخن از جهانی بودن رسالت پیامبر اسلام(صلی الله علیه و آله) بود و آیه شریفه متفرع بر آن شده (فلا تطع الکفرین) - می تواند توقف و محدود شدن رسالت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 15

15- اقوام کفرپیشه ، با مشاهده دلایل روشن انبیا ، تلاش گسترده ای به عمل آوردند تا آنان را به سکوت وادارند و مانع تبلیغشان شوند .

جاءتهم رسلهم بالبیّنات فردوا ایدیهم فی افوههم وقالوا انا کفرنا بما ارسلتم به

ص: 318

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که فاعل «ردّوا» اقوام یاد شده و مرجع ضمیر «أیدیهم» انبیا و یا اقوام و مرجع ضمیر «أفواههم» انبیا باشد. در این صورت به معنای این خواهد بود که: آن اقوام دستان انبیا یا دستان خود را بر دهان انبیا می گذاشتند.

312- ممانعت از تبلیغ تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 2

2 - تکذیب فرمان های متقی پرور ، ناروا است .

أو أمر بالتّقوی . أرءیت إن کذب ... کلاً

313- ممانعت از تبلیغ دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 6

6 - برطرف ساختن سوژه های تبلیغاتی دشمنان اسلام ، از وظایف ضروری مسلمانان است .

لئلا یکون للناس علیکم حجه

314- ممانعت از تبلیغ محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 2

2 - ایستادگی و مقاومت شدید مشرکان در برابر دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن کاد لیضلّنا عن ءالہتنا لولا أن صبرنا علیہا

315- منفعت طلبی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 9

9 - مبلغان دین باید خیرخواه مردم و نصایح خویش را به منافع شخصی آمیخته نسازند .

ونصحت لكم

ص: 319

316- منکران آیه تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 67 - 15

15 - منکران و مخالفان پیام ویژه خداوند در « آیه تبلیغ » ، مردمانی کافر

بلغ ما أنزل إليك .. إن الله لا يهدي القوم الكافرين

از مصادیق مورد نظر برای کافران - به قرینه صدر آیه - کسانی هستند که آن پیام ویژه را که به منزله تمامی رسالت الهی است، منکر شوند.

317- موانع تأثیر تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 5

5- جمود بر روش واحد تبلیغی ، فاقد کارآیی لازم در هدایت همگان

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظه الحسنة و جدلهم

فرمان الهی به استفاده از روشهای گوناگون (برهان، موعظه و جدال احسن) نشانگر عدم کفایت یک روش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 46 - 2

2 - درخواست مزد و پاداش در قبال هدایت و تبلیغ دین ، از موانع تأثیرگذاری و موفقیت آن

أم تسألهم أجرًا

برداشت یاد شده، از آن جا است که آیه شریفه، درصدد بیان علت های نپذیرفتن اسلام از سوی کافران است.

318- موانع تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 18

18 - اندیشه تأمین معاش ، نباید مانع انجام عبادت و تبلیغ گردد .

وَأمر بأهلک بالصلوه واصطبر علیها . . نحن نرزقک

319- موانع تبلیغ محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 3

3 - مخالفت های کافران با پیام وحی و تأخیر کیفر دنیایی آنان ، نبایستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را در تبلیغ دین سست گرداند .

فإمّا نذهبنّ . . فاستمسک بالذی أوحی إلیک

ص: 320

از تفریع این آیه بر آیات پیشین - که مسأله اعراض کافران از وحی و کیفر آنان را مطرح کرده بود - مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 2

2- دنیامداری و پندارگرایی ، مانع اصلی نفوذ تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ... إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ... فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّى

از فای تفریع در «فأعرض»، استفاده می شود که بی اعتقادی مشرکان به آخرت و نیز اتکای آنان بر حدس و گمان، موجب شده بود که آنان قابلیت خود را برای تأثیر پذیری از رهنمودهای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از دست بدهند.

320- موانع تبلیغ موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 5

5- تمرکز اقتدار در شخص فرعون ، مانع تلاش و تبلیغ موسی (ع) در میان توده ها *

وفي موسى إذ أرسلناه إلى فرعون

با این که پیامبران به سوی توده های مردم، مبعوث شده اند، موسی (ع)، در نخستین مأموریت، به سوی فرعون فرستاده شد. از این نکته می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

321- موانع تبلیغ مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 3

3- مخالفت های کافران با پیام وحی و تأخیر کیفر دنیایی آنان ، نبایستی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را در تبلیغ دین سست گرداند .

فَأَمَّا نَذِهِبٌ... فَاَسْتَمْسِكْ بِالذِّئْبِ أَوْحَى إِلَيْكَ

از تفریع این آیه بر آیات پیشین - که مسأله اعراض کافران از وحی و کیفر آنان را مطرح کرده بود - مطلب یاد شده استفاده می شود.

322- موعظه در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 9

9 - مبلغان دین باید خیرخواه مردم و نصایح خویش را به منافع شخصی آمیخته نسازند .

و نصحت لکم

ص: 321

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 6,15

6- آشنایی با حکمت ، موعظه و برترین روش های جدلی ، نیاز ضروری مبلغان دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و جدلهم بالتي هي أحسن

امر الهی به تبلیغ دین از طریق حکمت، موعظه و جدل برتر نشانگر این معناست که فاقدان این ابزار، از کارآیی لازم و شایسته در امر تبلیغ برخوردار نیستند.

15- بهره گیری از حکمت ، موعظه نیکو و جدل بهترین در تبلیغ دین ، روشی ابراهیمی است .

اتَّبِعْ مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ .. ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و جدلهم بالتي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 5

5 - موعظه و پنددهی ، روش تبلیغی حضرت هود (ع) در ارتباط با قوم عاد

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظين

323- موقعیت شناسی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 59 - 7,8

7 - لزوم توجه و دقت در انتخاب زمان و مکان مناسب برای تبلیغ دین

موعدكم يوم الزينه و أن يحشرالناس ضحى

حسن انتخاب موسی(ع) در مورد روز مقابله و نیز مکان و دیگر شرایط، درسی است برای همه مبلغان، که در تبلیغ، باید موقعیت زمانی و مکانی را به دقت سنجیده و بهترین شرایط را برای آن انتخاب کنند.

8 - توجه به شرایط روحی مردم و آمادگی آنان ، از ضرورت های کار تبلیغ است .

موعدكم يوم الزينه و أن يحشرالناس ضحى

324- مهربانی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 84 - 2

2- برخورد عاطفی با مردم در دعوت به حق و تبلیغ ، امری پسندیده است .

وقال موسى يقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 39 - 5

5- مبلغان دینی ، باید از سر مهربانی و با ملاحظت ، مردمان را به دین فراخوانند .

يصحبي السجن ءأرباب متفرقون خير أم الله الواحد

ص: 322

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 10

10- لزوم به کارگیری ملاحظت و رعایت ادب همراه با استدلال های منطقی در گفتگو های عقیدتی و دعوت به توحید

يَأْت لِمَ تَعْبُد مَا لَا يَسْمَعُ

حضرت ابراهیم(ع) آزر را با تعبیر (ای پدر من) مورد خطاب قرار داد که در آن ملاحظت و مهرورزی وجود دارد. جملات بعدی نیز که در مقام استدلال بیان گردیده، همگی دارای مقدمات روشن و نتایج منطقی است. از روش برخورد ابراهیم(ع) می توان نتیجه گرفت که در برخوردهای عقیدتی، این دو رکن باید ملاحظه گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 9

9- لزوم برخورد محبت آمیز و مؤدبانه در مقام ارشاد و تبلیغ

يَأْت إِيَّيْهِ أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 20 - 13

13 - داشتن ملاحظت و برخورد محبت آمیز ، روشی پسندیده و بایسته در تبلیغ دین و برخورد با افراد خاطی و گناه کار

قَالَ يَقُومُ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 2

2- دعوت و برخورد از سر مهربانی و شفقت ، مؤثر در هدایت و اصلاح جامعه

قَالَ يَقُومُ

325- نرمی سخن در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- لزوم نرمش در گفتار و در پیش گرفتن روش های ملاطفت آمیز در تبلیغ دین، حتی در مورد سرکش ترین مردم

فقولا له قولاً لیبناً

8- گفتار همراه با ملاطفت و مهر در تبلیغ، زمینه بیشتری برای تأثیر است.

فقولا له قولاً لیبناً لعلّه یتذکر او یخشی

«لعلّ» در کلام خداوند، به معنای امیدواری او نیست؛ بلکه مراد این است که هر شخصی که آن شیوه گفت و گورا ببیند، امیدوار خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 323

22 - بیان صریح و قاطع مبانی دعوت به دین ، با نرمش در گفتار تنافی ندارد .

فقولا له قولاً لئباً .. إنا رسولا ربك فأرسل ... ولا تعذبهم ... والسلام علی

خداوند در آیات پیشین، موسی و هارون(ع) را به گفتاری نرم با فرعون فرمان داد. در این آیات نیز آنچه را باید بگویند مطرح کرد. گفتنی است که در مجموعه پیام ها برای فرعون، عقاید اساسی و بشارت و انذار وجود دارد. بنابراین مراد از نرمی گفتار، حذف آرمان ها و سانسور عقاید نیست؛ بلکه شیوه بیان و برخورد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 11

11 - نرمش در گفتار ، حتی با سرکشان ، از شیوه های پسندیده در تبلیغ و ارشاد مردم

فقل هل لك إلى أن تزكى

طرح استفهام در آغاز سخن، نوعی نرمش در لحن کلام است.

326- نفی باطل در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 14

14 - در تبلیغ ، تنها ، به نفی باطل نباید پرداخت ، بلکه باید راه درست را نیز معرفی کرد .

إن الذين تعبدون من دون الله لا يملكون لكم رزقاً فابتغوا عند الله الرزق واعبدوا

327- نقش تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 17

17- برخی از مردم ، علی رغم کاربرد تمامی روش های مناسب تبلیغی ، هدایت نمی شوند ، هر چند هادی و مبلغ پیامبر باشد .

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة .. إن ربك هو أعلم بمن ضل عن سبيله و هو أعلم بالمهت

328- وجوب تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 8

8 - حرمت کتمان حقایق کتب آسمانی و وجوب اظهار معارف دینی

و اذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتب لتبيننه للناس ولا تكتمونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 324

7- تفقه در دین و شناخت عمیق و تبلیغ و نشر آن ، از واجبات کفایی است .

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقھوا فی الدین و لینذروا قومهم

329- وضوح تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 70 - 9

9- لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام ، در تبلیغ و هدایت توده ها

انّما انا نذیر مبین

330- وضوح تبلیغ محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 12 - 4

4- ابلاغ روشن و بدون ابهام پیام های الهی به مردم ، تکلیف پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فانّما علی رسولنا البلغ المبین

331- وضوح تبلیغ نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 5

5- محتوای رسالت نوح (ع) و دلایل صدق آن ، روشن و قابل فهم برای همگان

انّی لکم نذیر مبین

332- وقت شناسی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 17

17- ضرورت بهره‌گیری مبلغان دینی ، از فرصت‌های مناسب برای ارشاد و هدایت مردم

أَنْتَ لَأَنْتَ يَوْسُفُ قَالَ أَنَا يَوْسُفُ . . . مِنْ يَتَّقُ وَيَصْبِرُ

ص: 325

333- ویژگیهای تبلیغ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 4

4- کار و تبلیغ ، آمیخته به یکدیگر در زندگی پیامبران

أن اصنع الفلك بأعيننا ووحينا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که حضرت نوح(ع) شخصاً مأمور ساختن کشتی شد.

334- ویژگیهای تبلیغ محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 36 - 6

6- گیرایی و جذابیت شدید سخنان پیامبر اسلام و دعوت او برای مردم

و يقولون أئنا لتاركوا الهتنا لشاعر

شاعر دانستن پیامبر اسلام(صلی الله علیه و آله)، گویای جذابیت سخنان آن حضرت است.

335- هشدار در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 5

5- هشدار و انذار و یا توسل به قدرت در مسیر احقاق حق و پیاده کردن دین ، باید پس از اتمام حجت و بیان حقایق دینی باشد .

و ما أرسلنک إلاّ رحمه للعلمین .. قل إنّما یوحى إلیّ ... فهل أنتم مسلمون . فإ

336- همزبانی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 198 - 3

3- سخن گفتن به زبان ملی هر جامعه ای ، بهترین و مؤثرترین روش تبلیغ و هدایت آن جامعه

و لو تزلّنه علی بعض الأعجمین

337- هنر در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 7

7- بهره جستن از هنر نمایش در تبلیغ دین ، راهی شایسته و موفق

ص: 326

فجعلهم جذذاً إلا كبيراً لهم . . . قال بل فعله كبيرهم هذا فسلوهم . . . فقالوا إنكم

از این که حضرت ابراهیم(ع) در تبلیغ توحید، از هنر تجسمی و صحنه نمایش بهره گرفت و به هدف خود دست یافت، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد.

338- هود(ع) و مزد تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 51 - 1

1- هود(ع) ، به مردم خویش اعلام کرد که در برابر ابلاغ رسالت کمترین مزدی از آنان نخواهد خواست .

يقوم لأسئلكم عليه أجرًا

ص: 327

1- اجتناب از تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 21،26

21 - اهل کتاب ، مأمور به ایمان به خدا و پیامبران و پرهیز از سه گانه پرستی (تثلیث)

ياهل الكتب . . . فامنوا بالله ورسله و لا تقولوا ثلثه

26 - خیر و سعادت مسیحیان در گرو پرهیز از تثلیث و سه گانه پرستی

ياهل الكتب . . . و لا تقولوا ثلثه انتهوا خيراً لكم

در برداشت فوق کلمه «خیراً» خبر برای فعل محذوف (یکن) گرفته شده است و جمله با تقدیر آن چنین است: «انتهوا ان تنتهوا یکن خیراً لكم».

2- اصرار بر تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 75 - 20

20 - اصرار مسیحیان بر تثلیث و الوهیت مسیح (ع) علی رغم استدلال های روشن قرآن بر بطلان عقیده آنان

انظر کیف نبین لهم الایة ثم انظر انی یؤفکون

«یوفکون» از مصدر «افک» به معنای بازگرداندن است. و «انی» به معنای کجا و چگونه است، بنابراین جمله «انظر انی یوفکون» یعنی بنگر آنان - علی رغم بیان دلایلی روشن بر واهی بودن تثلیث و الوهیت مسیح(ع) - چگونه از حق منحرف می شوند و به کجا نگون می گردند.

ص: 328

3- بطلان تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 18

18 - استدلال های قرآن بر وحدانیت خداوند و بطلان تثلیث بسیار روشن و سزاوار تأمل

ما المسيح . . . انظر كيف نبين لهم الايت

الف و لام در «الایت» برای عهد و اشاره به استدلالهایی است که در آیه آمده است.

4- تثلیث در الوهیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 1

1 - گروهی از نصارا معتقد به تثلیث در الوهیت

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله ثالث ثلثة

کلمه «ثالث ثلثة» به معنای یکی از سه تا می باشد و مراد از آن «الله»، «مسیح» و «روح القدس» است و چون برای مسیح و روح القدس، الوهیت قائل بودند، معنای «الله ثالث ثلثة» این می شود که خداوند، یکی از سه اقتومی است که دارای الوهیت می باشد و از این اعتقاد به تثلیث تعبیر می شود.

5- تثلیث در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 13

13 - از امام باقر (ع) درباره آیه « اتخذوا احبارهم و رهبانهم ارباباً من دون الله و المسيح بن مريم » روایت شده است : « اما المسيح فعصوه و عظموه في أنفسهم حتى زعموا انه اله و انه ابن الله و طائفه منهم قالوا ثالث ثلاثة و طائفه منهم قالوا هو الله . . . »

اما مسیح را نافرمانی کردند او را در اندیشه خود تا آن جا بزرگ دانستند که گمان کردند او معبود و فرزند خداست و گروهی از آنان گفتند: وی یکی از سه معبود است و گروهی گفتند: او خداست . . . ».

6- شرک عقیده به تثلیث

8 - اعتقاد به تثلیث علی رغم آگاهی به شرک آمیز بودن آن ، موجب عذاب دردناک در قیامت

ان لم ينتهوا عما يقولون ليمسن الذين كفروا منهم عذاب اليم

ص: 329

7- عقیده به تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 23, 24, 25, 30, 32

23 - مسیحیان معتقد به تثلیث ، غلو کنندگان در دین هستند .

ياهل الكتب لاتغلوفاى دينکم . . . و لاتقولوا ثلثه

24 - اعتقاد به تثلیث ، اعتقاد و سخنی نابحق درباره خداوند

و لاتقولوا على الله الا الحق . . . و لاتقولوا ثلثه

جمله «و لاتقولوا ثلثه» می تواند مصداق مورد نظر برای سخن نابحق بر خداوند باشد.

25 - ناسازگاری ایمان به پیامبران با عقیده تثلیث

ياهل الكتب . . . فامنوا بالله و رسله و لاتقولوا ثلثه

جمله «و لاتقولوا ثلثه» به منزله بیان و توضیحی است برای جمله «ءامنوا بالله و رسله».

30 - ناسازگاری اعتقاد به تثلیث با اعتقاد به خدا و یگانگی او (توحید)

فامنوا بالله و رسله و لاتقولوا ثلثه . . . انما الله اله وحد

32 - اعتقاد به تثلیث ، شرک است .

و لاتقولوا ثلثه . . . انما الله اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 6, 9

6 - دعوت خداوند از مشرکان و قاتلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتاپرستی

ما من اله الا اله وحد و ان لم ينتهوا عما يقولون

9 - برخی از معتقدان به تثلیث به خاطر ناآگاهی از شرک آمیز بودن آن ، نه کافرند و نه مشرک .

ليمنسن الذين كفروا منهم عذاب اليم

ظاهراً ضمیر در «منهم» به معتقدان به تثلیث بازگشت می کند. بر این مبنا قائلان به تثلیث به دلیل کلمه «منهم» به دو دسته تقسیم می شوند: کافر و غیر کافر و می توان گفت منشأ این تفاوت علم و آگاهی آنان نسبت به معنای تثلیث و جهل به آن است؛ یعنی آنانکه نمی دانند اعتقاد به تثلیث با توحید در الوهیت ناسازگار است، محکوم به کفر نیستند و به عذاب دردناک گرفتار نمی شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 74 - 2, 1

1 - دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع)، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون إلی الله و یتغفرونه

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان الله هو المسيح .. قالوا ان الله ثالث ثلثه) فاعل «یتوبون...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و

ص: 330

استغفار، عقیده به الوهیت مسیح(ع) و تثلیث می باشد.

2- مسیحیان به خاطر پافشاری به عقاید باطل خویش (الوهیت مسیح (ع) و تثلیث) مورد توبیخ خداوند

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح . . . افلا يتوبون إلى الله

استفهام توبیخی در «افلا يتوبون . . .» برای سرزنش مسیحیان بر ترک توبه و استغفار از عقاید کفرآمیز بکار رفته است.

8- کفر عقیده به تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 73 - 2

2- معتقدان به تثلیث بدون هیچ تردید ، مردمی کافرند .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله ثالث ثلاثة

9- کفر عقیده به تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 73 - 7

7- عذاب دردناک در انتظار معتقدان به تثلیث

ليمنسن الذين كفروا منهم عذاب اليم

ص: 331

16- تجارت

1- آثار تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 29 - 4

4 - تجارت ، از اسباب نقل و انتقال مشروع اموال

الّا ان تكون تجاره عن تراض منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 7

7 - تجارت و داد و ستد اقتصادی ، زمینه ای بس خطرناک برای غفلت از یاد خدا و انجام تکالیف الهی

رجال لاتلهيهم تجره ولابيع عن ذكر الله وإقام الصلوه وإيتاء الزكوه

2- احكام تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 86 - 1

1- منافع به دست آمده از کسب و تجارت عادلانه و بدون اجحاف ، منافی حلال و نیکوست .

بقیت الله خیر لکم

سخن از مبادله و رعایت قسط در معاملات ، می تواند قرینه بر این باشد که مراد از «بقیت» (باقی مانده) سودهایی باشد که از معاملات و مبادلات عادلانه برای فروشندگان باقی می ماند.

ص: 332

3- اهمیت تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 48

48 - قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): ما من جالب يجلب طعاماً إلى بلد من بلاد المسلمين فيبيعه بسره يومه إلا كانت منزلته عند الله منزلة الشهيد، ثم قرأ رسول الله (صلى الله عليه وآله): «وآخرين يضربون في الأرض يبتغون من فضل الله وءآخرون يقاتلون في سبيل الله»؛

رسول خدا (صلى الله عليه وآله) فرمود: هیچ نقل دهنده کالایی نیست که طعامی را به شهری از شهرهای مسلمانان انتقال دهد و آن را به قیمت روزش بفروشد؛ مگر این که مقام و منزلتش نزد خداوند، مقام و منزلت شهید است. سپس آیه «وآخرین يضربون في الأرض يبتغون من فضل الله وءآخرون يقاتلون في سبيل الله» را قرائت فرمود.

4- بشارت تجارت بی زیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 12

12 - بشارت به عالمان خداترس، تلاوتگر قرآن، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار، مبنی بر تجارتی از بین نرفتنی (بهشت برین) از ناحیه خداوند

إنما يخشى الله من عباده العلماء .. إن الذين يتلون كتب الله وأقاموا الصل

«بوار» (ریشه «لن تبور») به معنای شدت کساد است و از آن جا که کساد شدید موجب فساد و نابودی می شود، این واژه در معنای «هلاک» به کار می رود (برگرفته از مفردات راغب).

5- تاریخ تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 2 - 2

2 - سابقه دیرینه تجارت و سنجش کالا با پیمان

اكتالوا

6- تجارت بی ارزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 9

9 - تلاش اقتصادی و داد و ستدِ بازدارنده آدمی از یاد خدا، پوچ و بی ارزش است .

رجال لاتلهیهم تجره ولا یبع عن ذکر الله

ص: 333

«تهلیهم» از ماده «لهو» به معنای کار بیهوده و پوچ است. آمدن این واژه به جای واژه «منع» و «غفلت»، گویای این حقیقت است که: تجارت و داد و ستدی که انسان را از یاد خدا باز دارد، کاری بیهوده و بی ارزش است.

7- تجارت در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 15,23

15 - کسب مال و تجارت به هنگام سفر بسوی خانه خدا، امری مشروع و مجاز بر حاجیان و معتمران

ءآمین البیت الحرام یتغون فضلا من ربهم

چنانچه مراد از «فضلا» رزق و روزی و درآمدهای مادی باشد، ابتغاء فضل به معنای کسب درآمد به وسیله تجارت و مانند آن است.

23 - لزوم برقراری امنیت اقتصادی برای حجاج در ایام حج

لاتحلوا شعر اللّه .. و لا ءآمین البیت الحرام یتغون فضلا من ربهم

از مصادیق مورد نظر برای حفظ حرمت راهیان حج، به قرینه «یتغون فضلا من ربهم»، حفظ امنیت اقتصادی آنان است.

8- تجارت در عمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 15

15 - کسب مال و تجارت به هنگام سفر بسوی خانه خدا، امری مشروع و مجاز بر حاجیان و معتمران

ءآمین البیت الحرام یتغون فضلا من ربهم

چنانچه مراد از «فضلا» رزق و روزی و درآمدهای مادی باشد، ابتغاء فضل به معنای کسب درآمد به وسیله تجارت و مانند آن است.

9- تجارت در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 16

16 - بازار تجارت در مکه، در تمام فصول سال رونق داشت.

یجبی إلیه ثمرت کلّ شیء

با توجه به آمدن فعل مضارع (یجبی) - که بیانگر استمرار است - برداشت یاد شده به دست می آید.

ص: 334

10- تجارت سودمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 11 - 6

6 - ایمان پایدار به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جهاد پیوسته و مستمر در راه خدا، تجارتی بس سودمند و بزرگ

هل أدلکم علی تجره .. . تؤمنون باللّٰه ورسوله و تجهدون فی سبیل اللّٰه

11- تجارت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 19

19- شعیب (ع) در شهر مدین به داد و ستد و مبادلات اقتصادی اشتغال داشت . *

أوفوا المکیال و المیزان .. . و ما أُرید أن أُخالفکم إلی ما أنهیکم عنه

شعیب(ع)، پس از تأکید فراوان بر لزوم رعایت قسط و عدل در مبادلات و پرهیز از کم فروشی و اجحاف در معاملات، می فرماید: من هرگز به آنچه شما را از آن نهی کرده ام روی نخواهم آورد. این سخن آن گاه جایگاهی مناسب دارد که خود نیز به داد و ستد اشتغال داشته باشد.

12- تجارت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 2

2 - نکوهش مسلمانان صدر اسلام از سوی خداوند، به خاطر ترک مصلاً برای داد و ستد و یا تماشای لهُو و رها کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حال ایراد خطبه های نماز جمعه

و إذا رأوا تجره أو لهوًا انفضّوا إليها و ترکوک قائمًا

13- تجارت منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 16 - 3

3- تجارت منافقان (خرید ضلالت در قبال هدایت) ، تجارتي فاقد هرگونه سود و منفعت

فما ربحت تجرتهم

ص: 335

14- تشویق به تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 2 - 21

21 - تلاش برای تجارت و امرار معاش ، امری پسندیده و مورد ترغیب خداوند

بیتغون فضلا من ربهم

از اینکه تجارت و به دست آوردن درآمدهای مادی در ردیف جلب رضایت الهی قرار گرفته است، برداشت فوق به دست می آید.

15- حلیت منافع تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 86 - 1

1- منافع به دست آمده از کسب و تجارت عادلانه و بدون اجحاف ، منافی حلال و نیکوست .

بقیة الله خیر لکم

سخن از مبادله و رعایت قسط در معاملات ، می تواند قرینه بر این باشد که مراد از «بقیت» (باقی مانده) سودهایی باشد که از معاملات و مبادلات عادلانه برای فروشندگان باقی می ماند.

16- خیریت تجارت حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 86 - 4

4- خیر بودن منافع حلال و تجارت های عادلانه و سعادت آفرینی معارف و احکام الهی ، از تعالیم شعیب (ع) به مردم خویش

يقوم... بقیة الله خیر لکم

17- سرزنش علاقه به تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 3

3 - مذمت خدا از دل‌بستگی به خویشاوندان و به مال و منال و دل‌و‌پسی برای تجارت و مسکن در صورتی که مایه غفلت از خدا و رسول و جهاد در راه خدا شود .

قل إن كان ءابؤکم . . و أموال اقترفتموها و تجره تخشون کسادها و مسکن ... أحب إلی

ص: 336

18- سود تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 2 - 20

20 - روزی و سود در تجارت ، به دست خداوند است . *

بیتغون فضلا من ربهم

«من» نشویه در «من ربهم» بیانگر آن است که روزیها از جانب خداوند است.

19- عدالت در تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 86 - 1،2

1- منافع به دست آمده از کسب و تجارت عادلانه و بدون اجحاف ، منافی حلال و نیکوست .

بَقِيتَ اللّٰهَ خَيْرَ لِّكُمْ

سخن از مبادله و رعایت قسط در معاملات ، می تواند قرینه بر این باشد که مراد از «بقیت» (باقی مانده) سودهایی باشد که از معاملات و مبادلات عادلانه برای فروشندگان باقی می ماند.

2- منافع حلال و به دست آمده از تجارت های عادلانه و خالی از ظلم و اجحاف ، عطای الهی است .

بَقِيتَ اللّٰهَ خَيْرَ لِّكُمْ

برداشت فوق ، از اضافه شدن «بقیت» به «الله» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 59 - 10

10- عدالت در داد و ستد به ویژه در شرایط بحرانی و کمبود ، امری نیکو و ارزشمند است .

أَلَا تَرَوْنَ أَنِي أُوفِي الْكَيْلِ

در آیه 62 (اجعلوا بضاعتهم ..) معلوم می شود که یوسف (ع) سهمیه افراد را در برابر بهای آن پرداخت می کرد. از این رو در برداشتها ، معامله و داد و ستد آورده شد.

20- منافع تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 86 - 2

2- منافع حلال و به دست آمده از تجارت های عادلانه و خالی از ظلم و اجحاف ، عطای الهی است .

بقیت الله خیر لکم

برداشت فوق ، از اضافه شدن «بقیت» به «الله» استفاده می شود.

ص: 337

21- ویژگیهای تجارت اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 2، 1

1 - مردمان الهی و والا مقامی که تجارت و داد و ستد، آنان را از ذکر خدا، اقامه نماز و پرداخت زکات باز نمی دارد، همواره ترسان از روز قیامت اند.

رجال لاتلهیهم تجره و لایبع عن ذکر الله و اقام الصلوه و ایتاء الزکوه یخافون یوم

برداشت یاد شده بر این اساس است که «رجال» مبتدا و «یخافون» خبر آن باشد.

2 - هیچ داد و ستد و تجارتي، مردمان والا مقام و الهی را از یاد خدا، برپایی نماز و پرداخت زکات، غافل نمی سازد.

رجال لاتلهیهم تجره و لایبع عن ذکر الله و اقام الصلوه و ایتاء الزکوه

والا مقامی و بزرگی در برداشت یاد شده، از تنوین «رجال» - که برای تقخیم می باشد - استفاده شده است و این که هیچ داد و ستدی از یاد خدا بازدارنده نیست، از نکره در سیاق نفی - که مفید عموم می باشد - به دست آمده است.

ص: 338

1- آثار تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 36

36 - تجاوزگری و ارتکاب گناهان ، آدمی را به سوی کفر گرایش داده و بر کشتن رهبران الهی بی پروا می سازد .

یکفرون بأیت الله . . . ذلك بما عصوا و كانوا یعتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 9 - 7

7 - بی تقوایی آدمی نسبت به حقوق ایتم دیگران ، زمینه ساز پایمال شدن حقوق یتیمان وی از سوی جامعه

ولیکش الذین لو ترکوا من خلفهم ذریه ضعافاً خافوا علیهم فلیتقوا الله

برداشت فوق را فرمایش امام صادق (ع) تأیید می کند که فرمود: یعنی لیکش ان اخلفه فی ذریته کما صنع بهؤلاء الیتامی .

کافی، ج 5، ص 128، ح 1؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 238، ح 38.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 12، 11

11 - گرفتاری کافران بنی اسرائیل به لعنت داود و عیسی (ع) ، برخاسته از عصیان پیشگی و تجاوزگری آنان

لعن الذین کفروا . . . ذلك بما عصوا و كانوا یعتدون

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به «لعنت» گرفته شده است.

12 - نافرمانی خدا و پیامبران و استمرار تجاوز به حدود الهی و حقوق مردمان ، موجب کفر و گرفتاری به لعنت الهی

لعن الذین کفروا . . . ذلك بما عصوا و كانوا یعتدون

در برداشت فوق «ذلک» علاوه بر اشاره به لعنت اشاره به کیفر نیز گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 10,15

10 - عصیان ، تجاوزگری و ترک نهی از منکر ، زمینه ساز پذیرش ولایت کافران و طرح دوستی با آنان *

ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون .. . كانوا لایتناھون ... یتولون الذین کفروا

بدان احتمال که مضمون آیه مورد بحث یعنی پذیرش ولایت مشرکان، نتیجه اعمال ناپسندی باشد که در آیات قبل درباره بنی اسرائیل بیان شد.

15 - عصیان ، تجاوزگری و ترک نهی از منکر ، موجب سخط و غضب خداوند

ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون .. . كانوا لایتناھون عن منکر ... سخط اللہ علیہم

«ماقدمت لهم انفسهم» می تواند اشاره به تمامی رفتارهای ناروایی باشد که در این آیه و آیات قبل بیان شد. قابل ذکر است که در این صورت «ان سخط اللہ» مضافی همانند موجبات در تقدیر دارد یعنی «موجبات سخط اللہ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 17

17 - کسی که در راه سرکشی و تجاوز به خوردن غذاهای حرام نیازمند شود، اضطرار وی رفع حرمت نمی کند.

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 146 - 12

12 - حلیت نخستین برخی از حیوانات و تحریم آن به واسطه تجاوزگری بر یهودیان، خبری راست و مطابق واقع از جانب خداوند است.

علی الذین ہادوا .. . ذلک جزینہم ببغیہم و انا لصدقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 7,8

7 - زیر پا نهادن حقوق خویشاوندی ، برخاسته از روح تجاوزپیشگی است .

لا یرقبون فی مؤمن إلا و لاذمه و أولئک هم المعتدون

«أولئک» اشاره به مشرکان است با اوصافی که برای آنان ذکر شده است و از جمله آنهاست وصف «لا یرقبون . . .» یعنی، اینان که نه به رعایت حقوق خویشاوندی و نه به عهد و پیمان ملتزمند، مردمانی تجاوزپیشه اند.

8 - شکستن پیمان و عدم التزام به آن ، برخاسته از روح تجاوزپیشگی است .

لا یرقبون فی مؤمن إلا و لاذمه و أولئک هم المعتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 10

10 - ثبوت و رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آدمی ، موجب مهر شدن قلب و هدایت ناپذیری است .

ص: 340

فما كانوا ليؤمنوا .. كذلك نطبع على قلوب المعتدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - نمل - 27 - 13 - 3

3 - روحیه فسق و تجاوزگری ، زمینه ساز مقاومت انسان در برابر آیات روشن الهی و حقایق آشکار

إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِقِينَ . فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مَبْصُرَةً قَالَوا هَذَا سِحْرٌ مَبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 12، 11

11 - تکبر و تجاوزگری ، موجب محرومیت از درک صحیح حقایق الهی و مانع از پذیرش آن می شود .

كذلك يضلّ الله ... كذلك يطبع الله على كلّ قلب متكبر جبار

12 - تکبر و تجاوزگری ، موجب پافشاری بر راه باطل ، تردید در حق و ستیزه جویی با آیات الهی (تعالیم دین) است .

من هو مسرف مرتاب . الذين يجدلون في آيات الله ... كذلك يطبع الله على كلّ قلب

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله «كذلك يطبع الله على كلّ قلب متكبر جبار» درصدد بیان علت اسراف و تردید در حق و جدال در آیات الهی باشد (که در آیه پیش و صدر این آیه، مورد بحث قرار گرفته است).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 4

4 - خوی تجاوزگری و فزونی طلبی ، سرچشمه اصلی دسته بندی های مذهبی و فرقه گرایی

و ما تفرّقوا إلا .. بعيا بينهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 5

5 - ذلت و خواری ظالمان در قیامت ، پیامد خوی تجاوزگری و توسعه طلبی آنان است .

إنّما السبيل على الذين يظلمون .. و تريهم يعرضون عليها خشعين من الذلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطفنین - 83 - 13 - 6

6 - تجاوزگری و آلودگی به گناه ، زمینه ساز انکار معارف قرآن و ارتجاعی خواندن آیات آن است .

كلّ معتد أئيم . إذا تتلى عليه ءايتنا قال أسطير الأولين

2- آثار تجاوز از حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 341

1 - بقره - 2 - 178 - 25، 29

25 - کسانی که از احکام خدا تعدی کنند ، به عذابی دردناک گرفتار خواهند شد .

فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب أليم

29 - تجاوز از احکام و قوانین الهی ، مانع بهره مندی از رحمت خداوند است .

ذلک تخفیف من ربکم و رحمه فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 80 - 12

12 - سرکشی و تجاوز از حدود الهی ، زمینه ساز گرایش انسان به کفر است . *

یرهقهما طغیاناً و کفراً

محتمل است تقدیم طغیان بر کفر، گویای این باشد که کشانده شدن به کفر، پی آمد ابتلا به طغیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 17

17 - ضرر و زیان عمل نکردن به احکام الهی و شکستن مرز های دینی ، به خود متجاوزان بازمی گردد .

و من یتعدّ حدود الله فقد ظلم نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 12 - 2

2 - آلودگی به گناه و شکستن حریم قوانین و وظایف الهی ، زمینه ساز انکار روز جزا است .

و ما یکذب به إلا کلّ معتد أئیم

3- آثار تجاوز به حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 5

5- کوچک شمردن قوانین و مقررات الهی و تجاوز به حریم آنها، شقاوت و بدبختی انسان ها را در پی دارد.

و من يعظم حرمت الله فهو خير له عند ربه

«تعظیم» عکس «تحقیر» است. بنابراین مفهوم جمله یاد شده چنین می شود: «و من يحقر حرمت الله فهو شر له عند ربه».

4- آثار زیان تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 342

7 - یونس - 10 - 23 - 9

9- زیان بیدادگری و خودکامگی، گریبانگیر خودکامگان و بیدادگران در جهان پس از مرگ

إنما بغیکم علی أنفسکم . . . ثم إلینا مرجعکم

5- آغازگر تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 29 - 4,5

4 - آغازگر درگیری و تهاجم ناروا، مسؤول خسارت های عملکرد خویش و طرف مقابل

ان تبوا بائمی و اثمک

5 - گناهان به وجود آمده در درگیری های ناروا، برعهده آغازگر آن است، هر چند به دست طرف مقابل صورت گیرد.

انی ارید ان تبوا بائمی و اثمک

6- اجتناب از تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 2 - 27

27 - خداوند، فراخوان مسلمانان صدر اسلام به پرهیز از تجاوز و تعدی به مشرکان

و لایجرمنکم شئان قوم . . . ان تعتدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 62 - 8

8 - گروهی از اهل کتاب مردانی صالح، پرهیز کننده از گناه، و بدور از تجاوز و حرام خواری

و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدوان و اکلهم السحت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 65 - 10

10 - پرهیز از رشوه گیری ، حرام خواری ، تجاوزگری و گفتار کفرآمیز شرط آمرزش گناهان اهل کتاب و ورود آنان به بهشت

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا

متعلق «واتقوا» چنانچه گذشت، گناهان است، از مصادیق مورد نظر آن - با توجه به آیات گذشته -، گناهی است که در برداشت به آنها اشاره شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 343

10- اهتمام اسلام به سالم سازی روابط اجتماعی انسان ها و تحکیم بخشیدن به آن و پاک سازی جامعه از فحشا، بزهکاری، ستم و سرکشی

إن الله يأمر بالعدل والإحسن و... وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 12

12 - تجاوز نکردن از مرز تعادل و مقررات الهی در استفاده از نعمت ها، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

کلوا من طیبیت... ولاتطغوا فیه

7- اجتناب از تجاوز به حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 2

2- لزوم بزرگداشت حدود و مقررات الهی، کوچک نشمردن آنها و پرهیز از تجاوز به حریم آنها

و من یعظم حرمت الله

«تعظیم» (مصدر «یعظم») به معنای بزرگ داشتن است. «حرمت» جمع «حرمه» است و حرمت به چیزی گفته می شود که هتک و دریدن آن ممنوع و رعایت و نگهداری آن واجب است. «حرمت الله»؛ یعنی، حدود و مقرراتی که از سوی خدا تعیین شده و مردم موظف اند آنها را رعایت کنند. بنابراین جمله یاد شده توصیه ای است از سوی خدا به اهل ایمان که باید حدود و مقررات الهی را بزرگ بشمارند و از تجاوز به حریم آنها، سخت خودداری کنند.

8- اهمیت ترک تجاوز به حقوق دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 15

15 - توصیه به ایمان و عمل صالح و پرهیز از تجاوز به حقوق یکدیگر، از بهترین رهنمودها به بشر

وإن كثيراً من الخلقاء لیبغی... إلا الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و قلیل ما

9- تجاوز از حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 190 - 5.8

ص: 344

5 - نبرد با کسانی که با مسلمانان سر جنگ ندارند ، تجاوزگری و خروج از حدود الهی است .

و قتلوا .. الذین یقتلونکم و لاتعتدوا

از مصداقهای مورد نظر برای اعتدا و تجاوز - به قرینه «الذین یقاتلونکم» - نبرد با کافرانی است که در پی جنگ با اهل ایمان نیستند.

8 - مجاهدان ، در صورتی که از حدود الهی در جنگ تجاوز کنند و یا حقوق دشمنان را رعایت ننمایند ، از محبت خداوند محروم خواهند شد .

إن الله لایحب المعتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 16، 18

16 - تجاوز از حدود الهی و مرز های دینی ، ظلم به نفس است .

و من یتعدّ حدود الله فقد ظلم نفسه

18 - رعایت نکردن احکام و حدود الهی درباره طلاق از سوی همسران ، ظلم به نفس و زیان رساندن به خویشان است .

فطلّقوهنّ لعدّتهنّ .. و من یتعدّ حدود الله فقد ظلم نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 31 - 2

2 - اعتراف باغداران یمنی ، به طغیان و تجاوز از حدود الهی بر اثر نپرداختن سهم بینوایان

إنا کنا طغین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 31 - 1

1 - ارضای غرایز جنسی ، جز از طریق همسر یا کنیز مملوک ، تجاوز به حدود الهی و به دور از حق و اعتدال است .

فمن ابتغی وراء ذلک فأولئک هم العادون

«عدوان» (مصدر «عادون»)، به معنای تجاوز کردن و از حد گذشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 14 - 3,6,9

3 - تجاوز از حدود الهی ، نافرمانی خدا و رسول است .

و من یعص الله و یتعدّ حدوده

برداشت فوق بر این اساس است که عطف جمله «یتعدّ حدوده» بر جمله «یعص الله و رسوله»، عطف تفسیری باشد.

6 - نافرمانی مستمر و تجاوز دایمی از حدود الهی ، موجب جاودانگی در آتش

و من یعص الله . . . و یتعدّ حدوده یدخله ناراً خالداً فیها

9 - عذاب همیشگی و خوارکننده ، کیفر سرکشی از فرامین خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و تجاوز از حدود الهی

و من یعص الله و رسوله . . . و له عذاب مهین

ص: 345

10- تجاوز بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 4

4 - ترک نهی از منکر ، نمونه ای بارز از تجاوزگری بنی اسرائیل

و کانوا یعتدون. کانوا لایتناھون

جمله «کانوا لایتناھون» تفسیر جمله «کانوا یعتدون» و یا بیان مصداقی بارز از آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 16

16 - جاودانگی عذاب بنی اسرائیل به خاطر عصیان گری ، تجاوزپیشگی ، ترک نهی از منکر ، و پذیرش ولایت کافران

ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون. کانوا لایتناھون ... و فی العذاب هم خلدون

11- تجاوز به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 3

3 - رفتار ظالمانه و تجاوزکارانه قارون علیه بنی اسرائیل ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

إن قرون کان من قوم موسی فبغی علیهم

12- تجاوز به حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 10

10 - انکار حکم ظهار و تجاوز به حدود آن ، در حکم کفر است .

و تلک حدود اللہ و للکفرین عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - احكام طلاق ، از حدود الهی ؛ و تعدی از آن حرام است .

المطلقات یتربصن . .. الطلاق مرتان ... تلك حدود الله فلا تعتدوها

ص: 346

22 - تجاوز از حدود و احکام الهی ، ظلم است .

و من يتعدّ حدود الله فأولئك هم الظالمون

23 - ستمکاران ، فقط کسانی هستند که از حدود الهی تعدی کنند .

و من يتعد حدود الله فأولئك هم الظالمون

صَمِير فَصَل «هُم» گویای حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 5,7

5 - رجوع مرد به زن به قصد آزار و اذیت ، تعدی به حدود الهی و ظلم است .

تلك حدود الله فلا تعتدوها و من يتعد حدود الله فأولئك هم الظالمون . . . و لا تمس

7 - تعدی از حدود الهی ، ظلم به خویشان است .

لتعتدوا و من يفعل ذلك فقد ظلم نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 240 - 11

11 - خداوند ، قادر بر کیفر تخلف کنندگان از احکام الهی

و الله عزيز حكيم

آوردن صفت «عزیز» (به معنای قادری پیروز و شکست ناپذیر) پس از بیان احکام، تهدیدی است نسبت به متخلفان از احکام الهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 27 - 4,5,10

4 - تلاش شهوترانان برای انحراف جوامع دینی از حدود و مقررات الهی در روابط جنسی

و یرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً

5 - تلاش هواپرستان برای انحراف جوامع دینی از محدوده احکام و قوانین الهی

ولا تنكحوا... حرمت... ویرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً

10 - تجاوز از حدود و مقررت الهی در ازدواج و روابط جنسی، انحرافی بزرگ

حرمت... ویرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 28 - 3

3 - شکستن حریم قوانین الهی در روابط جنسی، رنج آفرین و موجب مشقت برای جوامع انسانی است.

ویرید الذین یتبعون الشهوات... ویرید الله ان ینخف عنکم

چنانچه رعایت احکام الهی در ازدواج موجب سبکباری باشد، زیر پا گذاردن آن قوانین، رنج آور و مشقتبار خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 347

31 - بسیاری از اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی شکننده حدود الهی و از زمره فاسقان

وإن كثيراً من الناس لفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نافرمانی خدا و پیامبران و استمرار تجاوز به حدود الهی و حقوق مردمان ، موجب کفر و گرفتاری به لعنت الهی

لعن الذين كفروا .. ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

در برداشت فوق «ذلک» علاوه بر اشاره به لعنت اشاره به کیفر نیز گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - بسیاری از بنی اسرائیل در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) فاسق و شکننده حدود و حریم دین خویش بودند .

ولكن كثيراً منهم فسقون

11 - پذیرش ولایت و دوستی با کافران نشانه فسق و خروج از حدود الهی است .

ما اتخذوهم أولياء و لكن كثيراً منهم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - تحریم حلال ها و تغییر احکام الهی تجاوز به حدود و قوانین خداوند است .

لاتحرموا .. و لاتعتدوا

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «و لاتعتدوا» تأکید و تفسیری برای جمله - «لاتحرموا ..» - باشد.

16 - ناسازگاری ایمان به تغییر احکام دین و تجاوز از حدود و قوانین الهی

ياايها الذين ءامنوا لاتحرموا .. و لاتعتدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 88 - 14

14 - عمل به احکام الهی نشانگر تقوایبشگی و تجاوز از حدود خداوندی نشانه بی تقوایی است .

و لاتعتدوا .. و اتقوا الله الذی انتم به مؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 13، 14

13 - تجاوز از حدود الهی - پس از هشدار خداوند به رعایت آن - ، موجب عذابی دردناک

فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب الیم

14 - ناسازگاری خوف از خداوند با تجاوز از حدود و احکام او

ص: 348

ليعلم الله يخافه بالغيب فمن اعتدى بعد ذلك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 7 - 1

1 - ارضای غرایز جنسی جز از طریق همسر یا کنیز مملوک، قانون شکنی و تجاوز به حدود الهی است.

إلا على أزوجهم أو... فمن ابتغى... فأولئك هم العادون

«إبتغاء» (مصدر «ابتغى») به معنای طلب کردن است. «وراء» معادل «سوی» است؛ یعنی، به غیر از و یا فراتر از. «ذلک» اشاره است به حدی که خداوند برای ارضای غریزه جنسی تعیین کرده است (آمیزش با همسر یا کنیز مورد تملک). «عدوان» (مصدر «العادون») به معنای تجاوز کردن و از حد گذشتن است.

13- تجاوز به حریم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 108 - 7

7 - ناسزاگویی به خداوند، عملی جاهلانه و تجاوز به حریم قدس الهی است.

فیسبوا الله عدوا بغير علم

«عدوا» از ریشه «عدی» به معنی ظلم و تجاوز و فرارفتن از حد است. (قاموس اللغه).

14- تجاوز به حقوق انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 60 - 20

20 - تجاوز به حقوق و مزایای دیگران، از جلوه های فسادگری است.

كلوا و اشربوا... و لاتعتثوا فی الأرض مفسدين

15- تجاوز به حقوق حاجیان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 25 - 8

8 - ممانعت از ورود حاجیان به مکه ، تجاوز به حقی است که خدا برای آنان قرار داده است .

و یصدّون .. الذی جعلنه للناس

ص: 349

16- تجاوز به حقوق در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 6, 5

5 - بنی اسرائیل در عین برخورداری از زندگی مناسب، به جای اتحاد و حفظ حقوق یکدیگر، آگاهانه به اختلافات داخلی دامن زده و به حقوق یکدیگر تجاوز می کردند.

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مَبْؤاً صدق .. فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

6 - بنی اسرائیل، با وجود در اختیار داشتن تورات و برخورداری از زندگی مناسب، کفران نعمت کرده و به اختلاف و تجاوز به حقوق یکدیگر پرداختند.

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مَبْؤاً صدق .. فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «العلم» کتاب آسمانی تورات باشد.

17- تجاوز به حقوق دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 12

12 - ممنوعیت هرگونه انحراف از حق و تجاوز به حقوق دیگران، در محیط مسجدالحرام

و من یرد فیه بالحد بظلم نذقه من عذاب الیم

«إلحاد» به معنای انحراف و کج روی است. از نکره آوردن «إلحاد» و «ظلم» استفاده می شود که مردم در مسجدالحرام و محدوده آن، باید در امنیت و آرامش مطلق باشند و در این راستا از کم ترین و کوچک ترین انحراف و تجاوز به حقوق آنان، چشم پوشی نخواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 10 - 1

1 - نجوای آلوده به گناه، تعدی به دیگران و نافرمانی از پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله)، از القانات شیطان است.

إنما النجوی من الشیطن

الف و لام «النجوی» برای عهد است و به نجوای منافقان اشاره دارد که آلوده به «إثم»، «عدوان» و «معصیت الرسول» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 3

3 - برخورداری از امکانات مادی و قدرت ، زمینه ساز طغیان و تعرض به حقوق دیگران

الذین طغوا فی البلد

ص: 350

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 19 - 2

2 - تجاوز به حق ارث دیگران ، ناروا و نکوهیده است .

و تأکلون التراث أكلاً لما

18- تجاوز به حقوق دیگران در مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 14

14 - انحراف از حق و تجاوز به حقوق دیگران در محیط مسجد الحرام ، گناهی است بس بزرگ و کج روان و ستم کاران باید در انتظار کیفر سخت دنیوی باشند .

و من یرد فیه بالحد بظلم نذقه من عذاب الیم

برداشت یاد شده بر این اساس است که مقصود از «عذاب الیم» کیفر دنیوی نیز باشد.

19- تجاوز به حقوق زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 34 - 38

38 - هشدار خداوند به مردان ستمکار و متجاوز به حقوق همسران خویش

فلا تبغوا علیهنّ سبیلاً انّ الله کان علیاً کبیراً

جمله «انّ الله . . .» در مقام تهدید شوهران ستمکار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 10

10 - تجاوز به حقوق زنان یتیم ، در عصر بعثت

فی یتمی النساء التی لا تؤتونهن ما کتب لهن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 7

7 - لواط ، تجاوز به حقوق زنان در جامعه است .

شهوة من دون النساء بل أنتم قوم مسرفون

ص: 351

20- تجاوز به حقوق شریک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 4,5

4- رواج ستم و تجاوز به حق ، در میان بسیاری از شریکان در عصر داوود (ع)

وإن كثيراً من الخلقاء ليغني بعضهم على بعض

5- بسیاری از شریکان ، آلوده به اجحاف و تجاوز به حقوق یکدیگراند .

وإن كثيراً من الخلقاء ليغني بعضهم على بعض

آنچه از ظاهر آیه شریفه استفاده می شود، این نکته است که کلام داوود(ع) یک قانون کلی است و شامل تمامی شرکا می شود و منحصر به شریکان عصر او نیست.

21- تجاوز به حقوق مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 75 - 16، 15، 13، 12، 11، 10، 8، 7

7- قیام مداوم علیه تضييع کنندگان حقوق اجتماعی و فردی ، راهی برای بازگرداندن آن

و منهم من ان تأمنه بدینار الا يؤده اليک الا مادمت علیه قائماً

8- تضييع حقوق دیگران توسط برخی از اهل کتاب (یهود) ، ناشی از روحیه خودبرتربینی آنان

ذلک بانّهم قالوا لیس علینا فی الامّین سبیل

10 - عدم احساس مسؤولیت برخی از اهل کتاب در برابر حقوق غیر همکیشان خود

ذلک بانّهم قالوا لیس علینا فی الامّین سبیل

11 - پندار باطل برخی از اهل کتاب به جواز تصرف در اموال دیگران و تضييع آنها ، عامل خیانتشان به حقوق غیر همکیشان خود

ذلک بانّهم قالوا لیس علینا فی الامّین سبیل

12 - نژادپرستی و خودبرتربینی ، زمینه ای برای تضييع حقوق دیگران

و منهم من ان تأمنه . . . ذلك بأنهم قالوا ليس علينا في الامّين سبيل

13 - اهل كتاب به دروغ ، برتری خویش را بر غیر همکیشان خود و نیز جواز تصرف در اموال آنان را به خدا نسبت می دادند .

ذلك بأنهم قالوا ليس علينا في الامّين سبيل و يقولون على الله الكذب

15 - نسبت دادن برتری نژادی و مشروعیت تزییع حقوق دیگران به خدا ، نسبتی دروغ و نارواست .

ذلك بأنهم قالوا ليس علينا في الامّين سبيل و يقولون على الله الكذب و هم يعلمون

16 - بدعتگذاری ، وسیله ای برای توجیه ستم و نقض تعهدات اجتماعی

و منهم من ان تأمنه بدینار لا یؤده الیک . . . و يقولون على الله الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 12

12 - نافرمانی خدا و پیامبران و استمرار تجاوز به حدود الهی و حقوق مردمان ، موجب کفر و گرفتاری به لعنت الهی

ص: 352

لعن الذين كفروا .. ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

در برداشت فوق «ذلک» علاوه بر اشاره به لعنت اشاره به کیفر نیز گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 107 - 10

10 - شهادت به ناحق و قسم دروغ ، تجاوز به حقوق دیگران و ستمکاری در حق ایشان است .

و ما اعتدینا إنا إذا لمن الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 108 - 3

3 - پرهیز شاهدان وصیت از خیانت در شهادت و تجاوز به حقوق دیگران ، تکلیفی الهی بر عهده ایشان و نشان تقوایبستگی آنان است .

ذلک ادنی ان یأتوا بالشهده علی وجهها .. و اتقوا الله و اسمعوا

22- تجاوز به حقوق مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 4

4 - توصیه به گناه ، تعدی به حقوق مسلمین و نافرمانی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، محتوای نجوا های منافقان

و یتنجون بالاثم و العدون و معصیت الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 9 - 3

3 - نهی خداوند ، از نجوای آلوده به گناه ، تعدی به حقوق مسلمین و نافرمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا تتنجوا بالاثم و العدون و معصیت الرسول

23- تجاوز به حقوق مطلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رعایت نکردن احکام و حدود الهی درباره طلاق از سوی همسران ، ظلم به نفس و زیان رساندن به خویشتن است .

فَطَلَّقُوهُنَّ لَعَدَّتْهُنَّ . . . و من يتعدّ حدود الله فقد ظلم نفسه

ص: 353

24- تجاوز به حقوق وارث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 33 - 14

14 - هشدار خداوند به کسانی که نسبت به پرداخت حقوق ورثه کوتاهی می نمایند .

و لكل جعلنا موالی . . ان الله كان على كل شیء شهیداً

جمله «ان الله» می تواند به منظور تهدید کسانی باشد که احکام الهی را عمل نمی کنند و حقوق بیان شده در آیه شریفه را به اهل آن نمی رسانند.

25- تجاوز به حقوق همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 34 - 22

22 - رعایت نکردن حقوق شوهر از سوی همسر ، نشوز است .

الرّجال قوّامون . . قانتات ... و الّتی تخافون نشوزهنّ

26- تجاوز به حقوق یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 9 - 5، 13

5 - هشدار خداوند نسبت به عدم رعایت حقوق یتیمان

ولیحش الّذین لو ترکوا من خلفهم ذریّه ضعافاً . . فلیتّقوا الله

13 - حکمت حرمت اجحاف در مال یتیم ، ادامه حیات و استقلال وی و مصون ماندن نسل انسان از آثار سوء آن اجحاف

ولیحش الّذین

امام رضا (ع) فرمود: . . . ففی تحریم مال الیتیم استبقاء الیتیم و استقلاله بنفسه و السلامه للعقب ان یصیبه ما اصابهم . . .

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 2، ص 92، ح 1، ب 33؛ نورالثقلین، ج 1، ص 447، ح 72.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 10, 11, 12

10 - تجاوز به حقوق زنان یتیم، در عصر بعثت

فی یتیمی النساء التي لا تؤتونهن ما كتب لهن

11 - رغبت به ازدواج با دختران یتیم، به قصد پایمال کردن حقوق آنان، در عصر بعثت

ص: 354

فی یتیمی النساء التي لا تؤتونهن ما كتب لهن و ترغبون ان تنكحوهن

بنابر اینکه بعد از «ترغبون»، حرف «فی» در تقدیر باشد که در این صورت «رغبت» به معنای تمایل است.

12 - مذمت ازدواج با دختران یتیم ، به قصد پایمال ساختن حقوق آنان

فی یتیمی النساء التي لا تؤتونهن ما كتب لهن و ترغبون ان تنكحوهن

لحن آیه دلالت بر مذمت و محکومیت چنین عملی دارد.

27- تجاوز به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 28,43

28 - حرمت تجاوز و تعدی ، حتی به دشمنان

و لایجرمنکم شئان قوم ان صدوکم . . ان تعتدوا

43 - تعدی و تجاوز حتی به دشمنان ، تعاون در گناه و تجاوز و ترک همکاری در کار های نیک ، حاکی از بی تقوایی است .

لایجرمنکم . . و لاتعاونوا علی الاثم و العدون و اتقوا الله

28- تجاوز به ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 3

3 - انتقام جویی ، کینه توزی و تجاوز از حد در مسیر مجازات ستمگر ، ممنوع و نامشروع است .

و جزوا سیئه سیئه مثلها

29- تجاوز به مال یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 10 - 7

7 - آتشی سوزان و برافروخته ، فرجام پایمال کنندگان اموال یتیمان

انّ الذّين ياكلون اموال اليتامى ظلماً . . و سيصلون سعيراً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 152 - 1

1 - هرگونه تصرف عدواني در داراييهاي یتیمان و تجاوز به آن حرام است.

ص: 355

و لا تقربوا مال الیتیم

بیان حرمت تصرف در اموال یتیمان با به کارگیری فعل «لا تقربوا» (نزدیک نشوید)، اشاره به جهاتی دارد؛ از جمله تصریح و تأکید بر این که هر نوع و مصداقی از تصرف در مال یتیم، ممنوع است.

30- تجاوز به مهمانان لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 3، 1

1 - جسارت قوم لوط تا سرحد تلاش، برای در اختیار گرفتن و آلوده ساختن میهمانان پیامبر خویش

و لقد رودوه عن ضیفه

3 - مردمان وارد بر قوم لوط، در معرض تجاوز و بدنامی *

و لقد رودوه عن ضیفه

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعرض قوم لوط، نسبت به میهمانان پیامبرشان، ناشی از اخلاق عمومی آنان نسبت به همه تازهوردان بوده است.

31- تجاوز قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 4

4 - قوم لوط به دلیل ارتکاب لواط، مردمی متجاوز و اسرافگر

بل أنتم قوم مسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 33 - 6

6 - حضرت لوط (ع)، در دفاع از میهمانان اش در صورت تعرض قوم اش به آنها، ناتوان بود.

و لَمَّا أَن جَاءت رسلنا لوطًا سیء بهم و ضاق بهم ذرعًا

احساس ناتوانی لوط(ع) و تنگ دیدن عرصه بر خود، احتمال دارد به خاطر نکته یاد شده باشد.

32- تجاوز كافرين قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 77 - 2

ص: 356

2 - کافران قوم ثمود با پی کردن ناقه صالح ، فرمان خداوند را سرپیچی کردند و مردمی متجاوز شناخته شدند .

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ

مراد از «امر ربهم» همان است که در آیه 73 مطرح شده بود یعنی: زیان نرساندن به ناقه و آزادگذاری آن برای چریدن.

33- تعاون بر تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 2 - 39,42,43,47

39 - حرمت تعاون و همکاری در گناه و تجاوز

و لا تعاونوا علی الاثم و العدون

42 - تقوا ، زمینه ساز همکاری در نیکی ها ، فراخوانی یکدیگر به تقوایبشگی و پرهیز از تعاون بر گناه و تجاوز است .

واتقوا الله

جمله «اتقوا الله» پس از امر به تعاون در کارهای نیک و نهی از همکاری در گناه، می تواند اشاره به راهی جهت تحقق امر و نهی یاد شده باشد.

43 - تعدی و تجاوز حتی به دشمنان ، تعاون در گناه و تجاوز و ترک همکاری در کارهای نیک ، حاکی از بی تقوایی است .

لا یجرمنکم . . . و لا تعاونوا علی الاثم و العدون واتقوا الله

47 - همکاری در گناه و تجاوز ، گناهی بزرگ و موجب کیفر و مجازاتی سخت

و لا تعاونوا علی الاثم و العدون . . . إن الله شدید العقاب

تهدید به عذاب شدید، نشانه بزرگی گناه است.

34- توصیه به ترک تجاوز به حقوق دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 14

14 - موعظه و رهنمود داوود (ع) به دو برادر متخاصم ، با توصیه به ایمان و نیک کرداری و پرهیز از تجاوز به حقوق یکدیگر

وإن كثيراً من الخلقاء ليبغي . . . إلا الذين آمنوا . . . وقليل ما هم

بیان این نکته مهم و کلی که «بسیاری از شریکان در حق یکدیگر ستم می کنند و تنها مؤمنان نیک کردار چنین نیستند»؛ می تواند نوعی رهنمود و موعظه از سوی داوود(ع) به دو برادر متخاصم باشد. گفتنی است که درخواست رهنمود از داوود(ع) از سوی آن دو نفر (و اهدنا إلی سواء الصراط) مؤید برداشت یاد شده است.

ص: 357

35- حرمت تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 28

28 - حرمت تجاوز و تعدی ، حتی به دشمنان

و لایجرمنکم شئان قوم ان صدوکم . . . ان تعتدوا

36- خطر تجاوز تاتار ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 94 - 3

3- خطر هجوم یاجوج و ماجوج (مغول و تاتار) و تأمین امنیت ، عمده ترین مشکل مردم نواحی شمالی در زمان ذوالقرنین بود .

إنّ یاجوج و ماجوج مفسدون فی الأرض

37- خطر تجاوز ماجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 94 - 3

3- خطر هجوم یاجوج و ماجوج (مغول و تاتار) و تأمین امنیت ، عمده ترین مشکل مردم نواحی شمالی در زمان ذوالقرنین بود .

إنّ یاجوج و ماجوج مفسدون فی الأرض

38- خطر تجاوز مغولان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 94 - 3

3- خطر هجوم یاجوج و ماجوج (مغول و تاتار) و تأمین امنیت ، عمده ترین مشکل مردم نواحی شمالی در زمان ذوالقرنین بود .

إنّ یاجوج و ماجوج مفسدون فی الأرض

39- خطر تجاوز یاجوج

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - کہف - 18 - 94 - 3

ص: 358

3- خطر هجوم یاجوج و ماجوج (مغول و تاتار) و تأمین امنیت ، عمده ترین مشکل مردم نواحی شمالی در زمان ذوالقرنین بود .

إن یاجوج و ماجوج مفسدون فی الأرض

40- خیانت تجاوز جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 7

7- تجاوز به ناموس مردم خیانت به آنان است .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

41- زشتی تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 9

9- زشتی و ناروایی گناه ، تجاوز و حرام خواری

یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت لبس ما کانوا یعملون

42- زمینه تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 31,33

31 - خشم و کینه ، زمینه تجاوز و ستم به دیگران

و لایجرمنکم شنئان قوم . . . ان تعتدوا

بنابر اینکه «قوم» مفعول برای «شنئان» باشد و فاعل آن (کم) حذف شده باشد یعنی خشم و کینه شما نسبت به طائفه ای نباید باعث تجاوز و تعدی به آنان شود.

33 - احساسات دینی نباید بهانه تعدی و ظلم شود .

و لایجرمنکم شنئان قوم ان صدوکم عن المسجد الحرام ان تعتدوا

بنابر اینکه «ان صدوكم» به تقدیر «لام»، بیانگر علت کینه مسلمانان نسبت به مشرکان باشد. یعنی جلوگیری از ورود به مسجدالحرام، که یک مسأله دینی است و موجب دشمنی شده، نباید بهانه تعدی و تجاوز قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 6

ص: 359

6- دنیاطلبی، زمینه ساز گرفتار شدن آدمی به روحیه خودکامگی و بیدادگری

إذا هم یبغون فی الأرض بغير الحق . . . متع الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 90 - 11

11- رعایت نکردن عدالت در جامعه، خودداری از احسان و قطع رابطه با خویشاوندان، زمینه ساز رواج فحشا، بزهکاری، ستم و سرکشی در جامعه است.*

إن الله یأمر بالعدل و الإحسن و إیتای ذی القربی و ینهی عن الفحشاء و المنکر و ا

برداشت فوق، از مقابله عدل و... با فحشا و... استفاده گردید؛ یعنی، اگر عدل و... در جامعه باشد، زمینه رواج فحشا و... از بین می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 8

8 - ثروت فراوان، زمینه ساز طغیان و تجاوز در جامعه

و ءاتینه من الکنوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 27 - 1

1 - رفاه مندی و فراوانی روزی ها و گستردگی نعمت ها، مایه سرکشی و تجاوزگری انسان ها در زمین

و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوا فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 3

3- کفر و حق ستیزی، زمینه فروافتادن انسان به ورطه شر و تجاوز و تردید در تمامی ارزش ها*

کفار عنید . مناع للخیر معتد مریب

برداشت بالا-بدان احتمال است که ترتیب میان صفات کفار، عنید و .. اشاره به ترتب و تأثیر هر وصف در پیدایش وصف متأخر آن، داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 3

3 - برخورداری از امکانات مادی و قدرت ، زمینه ساز طغیان و تعرض به حقوق دیگران

الذین طغوا فی البلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 7 - 2

ص: 360

2- احساس بی نیازی - حتی در صورت کاذب بودن آن - زمینه گستاخی و تجاوزگری انسان

أن رءاه استغنى

فعل «رأه» دلالت دارد که عامل طغیان، این است که شخص خود را بی نیاز ببیند. بنابراین، درک یا توهم بی نیازی، عامل طغیان است؛ نه وجود حقیقی آن.

43- زمینه تجاوز از حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 31 - 3

3- بخلورزی و محروم ساختن بینوایان از اموال خویش ، طغیان و تجاوز از حدود الهی است .

أن لا یدخلنَّها الیوم علیکم مسکین . . . إنا کنا طغین

44- زمینه تجاوز به حقوق دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 7 - 1

1 - دل خوشی به ثروت زیاد ، مایه روی آوردن انسان به طغیان و شکستن حریم دیگران

أن رءاه استغنى

«أن رءاه. . .» - به تقدیر لام تعلیل - مفعول له و بیانگر سبب طغیان است.

45- زمینه تجاوز به حقوق والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 3

3- انسان در معرض لغزش نسبت به حقوق والدین و سهل انگاری در احسان به آنان

ووصینا الإنسن بولدیه إحسنًا

توصیه الهی به لزوم احسان به والدین - علی رغم طبیعی و فطری بودن چنین پیوند و تمایلی در وجود انسان - نشانگر اهمیت و حساسیت این تکلیف و امکان لغزش و سهل انگاری انسان در مقام عمل بدان است.

46- ظلم تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 361

3- تصرف نامشروع و باطل در اموال دیگران ، تجاوز و ظلم است .

و لا تقتلوا انفسکم . . . و من يفعل ذلک عدواناً و ظلماً

بنابر اینکه «عدواناً و ظلماً» قید توضیحی باشد.

47- عوامل تجاوز به حقوق خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 7

7- زیر پا نهادن حقوق خویشاوندی ، برخاسته از روح تجاوزپیشگی است .

لا یرقبون فی مؤمن إلاّ و لاذمه و أولئک هم المعتدون

«أولئک» اشاره به مشرکان است با اوصافی که برای آنان ذکر شده است و از جمله آنهاست وصف «لا یرقبون . . .» یعنی، اینان که نه به رعایت حقوق خویشاوندی و نه به عهد و پیمان ملتزمند، مردمانی تجاوزپیشه اند.

48- فرجام اخروی تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 5

5- گرفتار شدن در تنگنای عذاب دوزخ ، فرجام ظلم و تجاوز

ربّنا أخرجنا منها فإن عدنا فإنا ظلمون

49- کیفر تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 25

25- کسانی که از احکام خدا تعدی کنند ، به عذابی دردناک گرفتار خواهند شد .

فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 4,5

4 - آغازگر درگیری و تهاجم ناروا، مسؤول خسارت های عملکرد خویش و طرف مقابل

ان تبوا بائمی و ائمک

ص: 362

5- گناهان به وجود آمده در درگیری های ناروا، بر عهده آغازگر آن است، هر چند به دست طرف مقابل صورت گیرد.

انی ارید ان تبوا باثمی و اثمک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 16

16 - جاودانگی عذاب بنی اسرائیل به خاطر عصیان گری، تجاوزپیشگی، ترک نهی از منکر، و پذیرش ولایت کافران

ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون. كانوا لایتناھون ... و فی العذاب هم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 5

5- کیفر الهی برای انسان ها، پس از اقدام آنان به تجاوز و سرکشی است.

و قضینا إلی بنی اسرائیل فی الکتب لتفسدن فی الأرض مرّتين ... فإذا جاء وعد أول-

50- کیفر تجاوز به حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 12، 13

12 - عذاب دردناک الهی، گریبانگیر کسانی خواهد شد که حدود الهی را رعایت نکرده و به آن تعدی می کنند.

و تلک حدود اللّٰه و للکفرین عذاب أليم

13 - رعایت نکردن حدود الهی در ظاهر، در پی دارنده عذاب دردناک الهی است.

و تلک حدود اللّٰه و للکفرین عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 28 - 11

11 - انسان، ناتوان از تحمل عواقب انحراف از حدود الهی در روابط جنسی

و یرید الذین یتبعون الشّهوات ان تمیلوا میلا عظیماً .. خلق الانسان ضعیفاً

جمله «خلق الانسان ضعيفاً» می تواند بیانگر علت لزوم پیروی از احکام الهی در ازدواج و اجتناب از پیروی هواپرستان باشد. یعنی قوانین الهی، جوامع را سبکبار خواهد کرد و انحراف از آن موجب مشقت خواهد شد و انسان توان تحمل آن مشقتها را ندارد.

51- کيفر تجاوز به حقوق ديگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 15

ص: 363

15 - عذاب دردناک دوزخ ، کیفر هر نوع انحراف از حق و تجاوز به حقوق دیگران در محیط مسجد الحرام

و من یرد فیه بالحاد بظلم نذقه من عذاب الیم

52- کیفر تجاوز به حقوق یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 9 - 9

9- عقوبت دنیوی و اخروی در کمین پایمال کنندگان حقوق یتیمان

ولیکش الذین لو ترکوا من خلفهم .. فلیتقوا الله

جمله «ولیکش ..» اشاره به کیفر دنیوی است و جمله «فلیتقوا الله» (از خدا بترسید)، دلالت بر استحقاق عقوبت اخروی دارد.

53- کیفر تجاوز به همسران اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 19

19- قصد تجاوز به همسران اشراف در مصر باستان ، موجب مجازات و کیفر بود .

ما جزاء من اراد باهلیک سوءًا إلا أن یسجن أو عذاب الیم

54- گناه تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 5

5 - تجاوز به حقوق دیگران ، حرام خواری و رشوه گیری ، از گناهان بزرگ

یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

ذکر تجاوز و حرام خواری پس از کلمه «اثم» که شامل همه گناهان می شود (ذکر خاص بعد از عام)، می تواند اشاره به بزرگی آن دو گناه داشته باشد.

55- گناه تجاوز به حقوق دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 14

14 - انحراف از حق و تجاوز به حقوق دیگران در محیط مسجد الحرام، گناهی است بس بزرگ و کج روان و ستم کاران باید در

ص: 364

انتظار کیفر سخت دنیوی باشند .

و من یرد فیه بالحد بظلم نذقه من عذاب الیم

برداشت یاد شده بر این اساس است که مقصود از «عذاب الیم» کیفر دنیوی نیز باشد.

56- مبارزه با تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 39 - 4

4 - اهل ایمان ، نه متجاوزانند و نه تجاوز را از سوی دیگران می پذیرند .

و الذین إذا أصابهم البغی هم ینتصرون

«إنتصار» به معنای یاری طلبیدن است (مفردات راغب).

57- ممانعت از تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 8

8 - داشتن عذر در پیشگاه خداوند و نیز امید به پرهیز تجاوزگران از تجاوز خویش ، پاسخ موعظه گران یهود به اعتراض تارکان نهی از منکر

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

«معذره» مصدر و به معنای حجت داشتن است. این کلمه مفعولاً له برای فعل مقدر «نعظهم» می باشد ; یعنی آنان را موعظه می کنیم تا در پیشگاه خدا حجت و عذر داشته باشیم.

58- موارد تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 7

7 - یاری رساندن به قاتلان و آواره کنندگان اهل دین ، گناه و تجاوز است .

تظھرون علیهم بالاثم و العدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 40

40 - جلوگیری از انجام حج ، گناه و تجاوز است .

ص: 365

و لا آمین البیت الحرام . . . و لاتعاونوا علی الاثم و العدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 20

20 - سخن ناآگاهانه درباره دین تجاوزگری است.

فکلوا . . . إن ربک هو أعلم بالمعتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 55 - 7

7 - روی گردانی از نیایش و تضرع در برابر خدا، گردنکشی و موجب محرومیت از محبت الهی است.

ادعوا ربکم . . . إنه لایحب المعتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 6

6 - لواط، عملی تجاوزکارانه و مرتکبان آن، مردمانی متجاوز هستند.

بل أنتم قوم مسرفون

«اسراف» به معنای تجاوز کردن از حد میانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 12

12 - شرکورزی و پرستش غیر خدا، طغیان گری و تجاوز از حقیقت است.

و لاتطغوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 6

6 - تکیه بر ستمگران برای گسترش توحید و دین، طغیان و خروج از حد و مرز تعیین شده است.

فاستقم كما أمرت... لا تطغوا... ولا تركنوا إلى الذين ظلموا

عبارت «ولا تركنوا...» می تواند بیانگر مصداقی از «لا تطغوا» باشد و تفسیری برای «كما أمرت» تلقی گردد.

59- موانع تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 31 - 11

11 - بازتاب گناهان انسان به صورت مشکلات دنیایی، تدبیری الهی در جهت بازداشتن انسان از سرکشی و تجاوز است.

ص: 366

و ما أصبكم من مصيبه فما كسبت أيديكم . . . و ما أنتم بمعجزين في الأرض و ما لكم م

سیاق آیات، نشانگر بیان گونه های مختلف از یک حقیقت است؛ چه این که باران، غفران، ولایت و نصرت گونه هایی از روزی خداوند برای انسان ها است که از پس خشکسالی، گناه و مصیبت به انسان ارزانی می شود.

60- موانع تجاوز به حقوق شریک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 8

8 - ایمان و عمل صالح ، مانع از تجاوز به حقوق دیگران و ستم در حق شریکان

وإن كثيراً من الخلقاء لیبغی . . . إلا الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

61- موانع تجاوز به مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 13

13 - حرمت و قداست کعبه در نزد مردم جزیره العرب مانع از تجاوز دیگران به مکه و برهم زدن امنیت و آرامش ساکنان آن

أولم نمکن لهم حرماً ءامناً

62- مؤمنان و تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 39 - 4

4 - اهل ایمان ، نه متجاوزانند و نه تجاوز را از سوی دیگران می پذیرند .

و الذین إذا أصابهم البغی هم ینتصرون

«إنتصار» به معنای یاری طلبیدن است (مفردات راغب).

63- ناپسندی تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- ستم و تعدی به حقوق دیگران ، دارای قبحی فزون تر در مقایسه با سایر زشتیها

و ینهی عن الفحشاء و المنکر و البغی

ص: 367

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «بغی» - که خود از منکرات است - اختصاص به ذکر یافته است.

64- نشانه های تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 13

13 - پافشاری بر راه باطل ، تردید در حق و جدال در آیات الهی - باوجود دلایل روشن - نشانه مهر شدن قلب و وجود روح تکبر و تجاوزگری در آدمی

من هو مسرف مرتاب . الذین یجدلون فی ءایت الله ... کذلک یطبع الله علی کلّ قلب

65- نهی از تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 8

8- خداوند از ارتکاب فحشا و اعمال ناپسند و ستم و سرکشی نهی کرده است .

و ینهی عن الفحشاء و المنکر و البغی

تجاوز جنسی

66- خیانت تجاوز جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 7

7- تجاوز به ناموس مردم خیانت به آنان است .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

تجاوزگری

67- آثار تجاوزگری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - روحیه خود برترینی و خوی تجاوزگری ، از موانع پذیرفتن حق و ایمان آوردن

لقد استکبروا فی أنفسهم و عتوا کبیراً

ص: 368

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 11

11 - روح تکبر و تجاوزگری ، سبب ارزیابی نادرست رفتار « خوب و بد » و « زشت و زیبا » می شود .

كذلك يطبع الله على كل قلب متكبر جبار... وكذلك زين لفرعون سوء عمله

از ارتباط این آیه با آیه پیش - که در آن فرعون فردی متکبر و جبار معرفی شده - برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 17 - 5

5 - روحیه تجاوزگری و زیاده خواهی ، از عوامل عمده اختلافات بشری در طول تاریخ

فما اختلفوا... بغياً بينهم

از این که خداوند، تنها علت اختلاف بنی اسرائیل را «بغی» دانسته است - با استفاده از «مفعول لاجله» بودن «بغياً...» - نقش مهم این عامل در پیدایش اختلافات استفاده می شود.

68- آثار تجاوزگری امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 2

2 - روحیه سرکشی امت ها ، عامل ناکامی پیامبران اولوالعزم در دعوت به وحدت دینی

شرع لكم... أن أقيموا الدين... و ما تفرقوا إلاّ

69- آثار تجاوزگری امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 3

3 - اختلافات دینی امت های پیشین ، ناشی از روح تجاوزگری بود ; نه از جهالت و نادانی

و ما تفرقوا إلاّ من بعد ما جاءهم العلم بغياً بينهم

70- آثار تجاوزگری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 32

ص: 369

32 - عصیان و تجاوز گری بنی اسرائیل ، ریشه گرایش آنان به کفر و جرئتشان بر کشتن پیامبران بود .

یکفرون بآیت الله . . . ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

مشارالیه «ذلک» در «ذلک بما عصوا» کفر به آیات خدا و کشتن پیامبران است. قابل ذکر است که برخی از مفسران، ذلک در «ذلک بما عصوا» را اشاره به «ذلت و ...» دانسته اند و در نتیجه عصیان و تجاوز را نیز علت «ذلت و ...» شمرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 3

3 - خداوند ، اصحاب سبت (تجاوزکاران یهود در روز شنبه) را به بوزینه هایی مطرود تبدیل کرد .

فقلنا لهم کونوا قرده خستین

«قرد» (مفرد قَرْدَة) به معنای میمون است. «خاسی» به معنای مطرود و نیز به معنای حقیر و ذلیل می باشد و کلمه «خاسئین» خبر دوم برای «کونوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 17 - 4

4 - اختلاف بنی اسرائیل در مسائل دینی و اجتماعی ، اختلافی آگاهانه و معلول جاه طلبی و تجاوزگری آنان

فما اختلفوا الا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بینهم

«فاء» در «فما اختلفوا» اختلاف بنی اسرائیل را بر «آئینا بنی اسرائیل الكتاب و الحکم. . .» تفریع کرده است؛ یعنی، ما به بنی اسرائیل هم شریعت دادیم و هم اقتدار و حکومت اما آنان به اختلاف گراییدند. این اختلاف در آیه شریفه مطلق است که می تواند شامل مسائل دینی و اجتماعی (کتاب و حکومت) باشد.

71- تجاوزگری اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 6 - 2

2 - بیشتر انسان ها ، گرفتار طغیان و تجاوز از حدود خویش اند .

انّ الإنسان لیطغی

طغیان: یعنی، از حد گذشتن و هر چیزی را که در نافرمانی از حد و اندازه بیرون رود، «طاغی» گویند. (مصباح)

72- تجاوزگری انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 2,5

2- مردم پس از رهایی از اضطرار و خطر مرگ، پیمان خود را با خدا می شکنند و به ناسپاسی و تجاوز از حق می پردازند .

ص: 370

لئن أنجيتنا من هذه لئكونن من الشكرين. فلما أنجيتهم إذا هم ييغون في الأرض بغير ال

5- انسان ، موجودی بیدادگر و خودکامه

إذا هم ييغون في الأرض بغير الحق

«بغی بنا حق» کنایه از ستم کردن به دیگران و تجاوز به حقوق آنان است. به کارگیری فعل مضارع (ییغون) - که مفید استمرار است - بیانگر وجود خوی خودکامگی و قانع نبودن به حق خود و تجاوز به حقوق دیگران است.

73- تجاوزگری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 112 - 17

17 - عصیان اهل کتاب (یهود) و تجاوز مداومشان ، باعث کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران

ذلک بانّهم کانوا یکفرون بنایت الله .. ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

بنابر اینکه مشارالیه «ذلک بما عصوا»، کفر به آیات الهی و کشتن پیامبران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 113 - 2

2- برخی از اهل کتاب ، منکر آیات الهی ، قاتل انبیا و اهل عصیان و تعدی و برخی دیگر پذیرای طاعت خدا ، اهل تلاوت آیات الهی و سجده کننده در پیشگاه او هستند .

ذلک بانّهم کانوا یکفرون ... لیسوا سواً من اهل الکتب ... و هم یسجدون

74- تجاوزگری بدعت گزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 119 - 16

16 - بدعتگذاران در دین و گمراه کنندگان مردم، تجاوزگرند.

و ما لکم الا تأکلوا .. و إن کثیرا ... إن ربک هو أعلم بالمعتدین

75- تجاوزگری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 31,38

31 - بنی اسرائیل ، گنهکار و همواره تجاوزگر بوده اند .

ص: 371

ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون

38 - داستان ناسپاسی بنی اسرائیل بر « مَن » و « سلوی » و انتخاب شهرنشینی و گرایش آنان به کفر و تجاوز ، داستانی آموزنده و شایسته به یاد آوردن است .

إذ قلمت یموسی لن نصبر . . . و ضربت علیهم الذله ... و كانوا یعتدون

«إذ قلمت . . .» مفعول برای «أذکروا» (به یاد آوردن) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 4

4 - بنی اسرائیل ، مردمی گنهکار و متجاوز به خاطر یاری رسانی به یکدیگر در بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از دیارشان

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

باء در «بالاثم» بای ملابست است و «بالاثم و العدون» حال برای فاعل «تظاہرون» می باشد؛ یعنی، علیه آنان همدیگر را یاری می کردید و در آن هنگام گنهکار و متجاوز بودید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 17 - 7

7 - داوری حتمی خداوند در قیامت ، نسبت به اختلاف های ناروا و تجاوزگرانه بنی اسرائیل

إن ربک یقضی بینہم یوم القیمہ

76- تجاوزگری بی عفتان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 31 - 2

2 - افراد بی عفت و (کسانی که غرایز جنسی شان را به جز از راه ازدواج یا تملک کنیز ارضا می کنند) سرآمد تجاوزکاران اند .

فمن ابتغی وراء ذلک فأولئک هم العادون

«هم» ضمیر فصل و مفید حصر است؛ یعنی، بیانگر این معنا است که مضمون مسند (العادون)، تنها برای مسندالیه (أولئک) ثابت است؛ نه غیر آن. بنابراین معنای جمله بالا چنین می شود: تنها آنان تجاوزکاران اند.

77- تجاوزگری جالوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 17

17 - دفع تجاوز جالوتیان توسط طالوت و همراهانش ، جلوگیری فساد در آن عصر

فهزموهم باذن الله وقتل داود جالوت . . . و لو لا دفع الله الناس ... لفسدت الار

ص: 372

78- تجاوزگری جوامع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 5

5- فزون طلبی و تجاوزگری، آفت شایع و رایج در میان جوامع انسانی

و ما تفرقوا إلا... بغیا بینهم

از این که تمامی پیروان ادیان پیشین به واسطه تجاوزگری دچار اختلاف شده اند، شیوع و رواج آن استفاده می شود.

79- تجاوزگری در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 7، 6، 3، 2، 1

1 - حرکت آشکار و بدون پرده پوشی اهل کتاب معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در گناه، تجاوز و حرام خواری

و تری كثيراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

«تری» (می بینی و مشاهده می کنی) دلالت می کند که اهل کتاب به طور آشکارا و علنی مرتکب آن اعمال ناروا می شدند.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، شاهد شتاب بسیاری از اهل کتاب در گناه، تجاوزگری و حرام خواری

و تری كثيراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

«السحت» در لغت به معنای حرام است.

3 - مسابقه و پیشی جستن در ارتکاب گناه، تجاوز و حرام خواری، شیوه بسیاری از اهل کتاب در عصر بعثت

و تری كثيراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

1 - «یسرعون» (از مصدر) «مسارعه» می تواند به معنای پیشی جستن از یکدیگر باشد. 2 - فعل مضارع «یسرعون» دلالت می کند که

ارتکاب این اعمال شیوه آنان بوده و به طور مستمر انجام می داده اند، جمله «کانوا یعملون» نیز دلالت بر این معنا دارد.

6 - رواج گسترده تر تجاوز، حرام خواری و رشوه گیری در بین اهل کتاب نسبت به دیگر گناهان

و تری كثيراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

بدان احتمال که ذکر تجاوز و حرام خواری پس از «اثم» برای رساندن این معنا باشد که این دو گناه در بین اهل کتاب رواج بیشتری داشته است.

7- رواج گناه و تجاوز و حرام خواری در بین اهل کتاب، نمودی از فسق آنان

وإن اکثرکم فسقون . . . و تری كثيراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون

به مقتضای ارتباط بین آیات این بخش از سوره می توان گفت: آیه مورد بحث با بیان مصداق و نمونه هایی از فسق اهل کتاب برای اثبات «ان اکثرکم فسقون» استدلال کرده است.

ص: 373

80- تجاوزگری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 5

5- ذلت و خواری ظالمان در قیامت ، پیامد خوی تجاوزگری و توسعه طلبی آنان است .

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلَمُونَ... وَتَرْيَهُمْ يَعْضُونَ عَلَيْهَا خَشَعِينَ مِنَ الذَّلِّ

81- تجاوزگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 36 - 5

5- فرعون ، فردی متکبر و تجاوزگر بود .

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارًا . وَقَالَ فِرْعَوْنُ

از مصادیق مورد نظر متکبر و جبار - به قرینه «وقال فرعون» - فرعون می باشد.

82- تجاوزگری قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 2

2- قارون ، عنصری متجاوز و طغیانگر بود .

إِنَّ قُرُونًا مِّنْ قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ

«بَغَى» (مصدر «بغى») به معنای ظلم و تجاوز است.

83- تجاوزگری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 166 - 6

6- قوم لوط ، مردمی تجاوزگر و شکننده حریم ارزش ها

بل اَنتم قوم عادون

«عادون» از ریشه «عدوان» (تعدی و تجاوز) مشتق شده است. بنابراین «بل اَنتم قوم عادون» یعنی، شما مردمی تجاوزپیشه اید؛ که به جای آمیزش با زنان با مردان درمی آمیزید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 374

3 - مردمان وارد بر قوم لوط ، در معرض تجاوز و بدنامی *

و لقد رودوه عن ضيفه

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعرض قوم لوط، نسبت به میهمانان پیامبرشان، ناشی از اخلاق عمومی آنان نسبت به همه تازهوردان بوده است.

84- تجاوزگری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 12 - 10

10 - تجاوزگری ، گناه پیشگی و مانع خیر شدن ، از خصوصیات کافران تکذیب کننده رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و لا تطع المكذبین . . . مناع للخیر معتد ائیم

85- تجاوزگری گمراهگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 16

16 - بدعتگذاران در دین و گمراه کنندگان مردم، تجاوزگرند.

و ما لكم الا تاكلوا . . . و ان كثيرا . . . ان ربك هو اعلم بالمعتدين

86- تجاوزگری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام ، مردمانی تجاوز پیشه بودند .

و أولئك هم المعتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تجاوز دو باره مشرکان به مسلمانانی که با آنان ، مقابله به مثل کرده بودند (یعنی نظیر عقوبتی که بر آنها رفته بود ، به آنان عقوبت رسانده بودند) .

و من عاقب بمثل ما عوقب به ثم بغی علیه

ص: 375

87- تجاوزگری مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 8,9

8 - خداوند ، بر دل های تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) ، به علت رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آنان ، مهر زده بود .

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين

تعبیر به اسم فاعل (المعتدين) بدون لحاظ زمان و مفعول، بیانگر ثبوت مبدأ اشتقاق (اعتدا) در ذات (مکذبان) است.

9 - تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) مردمی تجاوزپیشه و حق ستیز بودند .

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين

88- تجاوزگری ناقضان معاهده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 9

9 - پیمان شکنان ، مردمانی تجاوزپیشه اند .

لايرقبون في مؤمن إلا و لاذمه و أولئك هم المعتدون

89- تجاوزگری همجنس بازان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 166 - 7

7 - هم جنس بازی و لواط ، تجاوز به حریم ارزش ها است .

أتأتون الذکران . . . بل أنتم قوم عادون

90- تجاوزگری یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - عصیان یهود و تعدّی و تجاوز مستمر آنان ، موجب ذلت ، درماندگی و گرفتاری آنان به غضب الهی

ضربت علیهم الذّله .. ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون

ص: 376

بنابر اینکه «ذلک بما عصوا»، اشاره به ذلّت و .. باشد.

16 - کفر ، جنایت و تجاوز ، سیره دائمی اهل کتاب (یهود)

ذلک بانّهم کانوا یکفرون بنایت اللّٰه و یقتلون . . . و کانوا یعتدون

فعل مضارع پس از فعل ماضی از ماده «کَوْنُ» دلالت بر استمرار دارد.

17 - عصیان اهل کتاب (یهود) و تجاوز مداومشان ، باعث کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران

ذلک بانّهم کانوا یکفرون بنایت اللّٰه . . . ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

بنابر اینکه مشارالیه «ذلک بما عصوا»، کفر به آیات الهی و کشتن پیامبران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 146 - 9، 11، 12

9 - یهود، مردمی تجاوز پیشه بودند.

و علی الذین هادوا . . . ذلک جزینهم بیغیهم

11 - تجاوز پیشگی یهود در تاریخ، خبری راست و عین حقیقت است.

ذلک جزینهم بیغیهم و انا لصدقون

12 - حلیت نخستین برخی از حیوانات و تحریم آن به واسطه تجاوزگری بر یهودیان، خبری راست و مطابق واقع از جانب خداوند است.

علی الذین هادوا . . . ذلک جزینهم بیغیهم و انا لصدقون

91- تجاوزگری یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 4

4 - یهودیان عصر بعثت آگاه به تجاوزگری همدینان یهودی خویش در ایله و سرگذشت شوم آنان

و سئلهم عن القریه التي كانت حاضره البحر

92- تهمت تجاوزگری به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 19 - 6

6 - متهم شدن موسی (ع) از سوی مرد اسرائیلی به داشتن انگیزه های جبارانه و روحیه ظلم و تجاوزگری

إن تريد إلا أن تكون جباراً في الأرض

ص: 377

93- زمینه تجاوزگری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 37

37 - شهرنشینی بنی اسرائیل و رسیدن به رفاه و آسایش ، زمینه ساز عصیانگری ، تجاوز ، کشتن پیامبران و کفرشان بود .

لن نصبر علی طعام وحد . . . اهبطوا مصرأ . . . و ضربت علیهم الذله

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط بخش دوم آیه؛ یعنی ، «و ضربت علیهم الذله . . .» با بخش اول آیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 6

6- بنی اسرائیل ، دارای زمینه هایی برای برتری طلبی و تجاوزگری

وقضینا إلی بنی إسرئیل فی الکتب لتفسدن فی الأرض مرتین و لتعلن علواً کبیراً

هشدار خداوند به بنی اسرائیل در رابطه با فتنه گری و برتری طلبی آنان و سرانجام گرفتار آمدنشان به سزای اعمال خود؛ دلیل وجود زمینه تجاوزگری در میان آنان است.

94- زمینه تجاوزگری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 3

3- امکان تعدی کافران به مؤمنان ، در قبال فراخوانده شدن به دین

ادع إلی سبیل ربک . . . وإن عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتهم به

95- سرزنش تجاوزگری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 17 - 8

8 - اختلاف و تفرقه با انگیزه زیاده خواهی و تجاوزگری ، نکوهیده و مورد تهدید خداوند

فما اختلفوا إلا من بعد ما جاءهم العلم بغيا بينهم إن ربك يقضى بينهم يوم القي -

ذکر «إن ربك..» - در پی یادآوری اختلافات آگاهانه و تجاوزگرانه بنی اسرائیل - می تواند هشدار برای تمامی جوامع تفرقه گرا و تجاوزپیشه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 12 - 7

7 - تجاوزگری ، صفتی مذموم و ناپسند

ص: 378

96- کیفر تجاوزگری یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 146 - 5،12

5 - تحریم کامل برخی از حیوانات و تحریم بخشهایی از گاو و گوسفند بر یهود، سزای تجاوزگری آنان بود.

و علی الذین هادوا حرمانا . . . ذلک جزینهم بیغیهم

«بغی» به معنای تجاوز و تعدی است. (لسان العرب).

12 - حلیت نخستین برخی از حیوانات و تحریم آن به واسطه تجاوزگری بر یهودیان، خبری راست و مطابق واقع از جانب خداوند است.

علی الذین هادوا . . . ذلک جزینهم بیغیهم و انا لصدقون

ص: 379

1- آثار تجاهل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 4

4- فرعون با اظهار بی اطلاعی از پروردگار موسی و هارون ، رکن اصلی پیام های آنان را زیر سؤال برد .

إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ .. أُوْحَىٰ إِلَيْنَا ... فَمَنْ رَبِّكَمَا

2- تجاهل علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 9

9- عالمان اهل کتاب ، علی رغم یافتن ویژگی های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات ، خود را بی خبر از آنها نشان می دادند .

نَبذْ فَرِيقٍ .. كَتَبَ اللَّهُ وِرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَانَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

متعلق «لایعلمون» ویژگیهای پیامبری است که تورات بعثت وی را بشارت داده است.

3- تجاهل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 3

3- اظهار بی اطلاعی و تجاهل نسبت به پروردگار موسی و هارون ، عکس العمل فرعون در برابر سخنان آن دو

إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ .. ب-آیه من ربك ... قال فمَنْ رَبِّكَمَا

ص: 380

گرچه موسی و هارون(ع)، مبدأ پیام را با عنوان «ربک» به فرعون معرفی کردند؛ ولی فرعون در مقام سؤال «ربکما» به کار برده است تا ضمن انکار ربوبیت خداوند، نسبت به آن اظهار بی خبری نیز کرده باشد.

4- تجاهل مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 3,4

3 - مشرکان صدراسلام نسبت به معنا و حقیقت رحمان ، اظهار بی اطلاعی نموده و تجاهل می کردند .

قالوا و ما الرحمن

«ما» در «و ما الرحمن» استفهامیه است و در آن دو احتمال وجود دارد: 1- سؤال از معنا و حقیقت واژه «رحمان» است. 2- سؤال از مصداق و مسمای اسم «رحمن» می باشد؛ که برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است. گفتنی است چون از رحمانیت خدا در آیات بسیاری سخن به میان آمده است - که جمله (إذا قیل...) نیز مؤید آن می باشد - به دست می آید که مشرکان از رحمانیت خدا آگاه بوده و تجاهل می کردند.

4 - مشرکان صدراسلام ، نسبت به این که رحمان نام چه کسی است اظهار بی اطلاعی نموده و تجاهل می کردند .

قالوا و ما الرحمن

5- تجاهل مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 12

12- تجاهل مشرکان مکه ، نسبت به بشر بودن پیامبران گذشته

فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

قید «إن کنتم لاتعلمون» اشاره به علم و آگاهی مشرکان دارد؛ زیرا اگر آنان واقعاً نمی دانستند، قید یاد شده (اگر نمی دانید) لغو و زاید می شد.

6- سرزنش تجاهل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 16

16 - خودفريبی و تجاهل در برخورد با حقايق ، امری نکوهيده و ناروا

نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب .. كأنهم لا يعلمون

ص: 381

1- آثار تجربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 10

10 - استفاده از راه تجربه دینی برای اثبات خدای یگانه، از روشهای تبلیغ توحید و خداپرستی

قل أرءیتکم . . . أغير الله تدعون

شیوه ای که در این آیه و آیات مانند آن برای توجه دادن به خدای یگانه به کار رفته، امروزه به نام «تجربه دینی» خوانده می شود. خداوند از این شیوه استفاده کرده و از مواردی که انسان متوجه خدای یگانه می شود، یاد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 83 - 3

3 - برخورداری از دانش و تجربه بشری در اداره زندگی ، موجب غرور و احساس بی نیازی برخی از اقوام قدرتمند پیشین ، از تعالیم آسمانی و پیامبران الهی گردید .

فلما جاءتهم رسلهم بالبينت فرحوا بما عندهم من العلم

درباره این که مقصود از علم در این آیه چیست؟ چند احتمال از سوی مفسران ابراز شده است؛ بهترین آنها دو احتمال می باشد: 1- مقصود علوم بشری است که موجب به وجود آمدن تمدن و قدرت بسیار گردید و در نتیجه اقوام گذشته احساس می کردند که نیازی به تعالیم آسمانی برای تأمین زندگی خود ندارند. 2- مراد آگاهی هایی است که آن اقوام درباره عقاید خویش داشتند؛ آن چنان که موجب غرور آنان شده و خود را از تعالیم آسمانی بی نیاز می دانستند. گفتنی است برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

2- استفاده از تجربه دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 10

10 - استفاده از راه تجربه دینی برای اثبات خدای یگانه، از روشهای تبلیغ توحید و خداپرستی

قل أرءیتکم . . . أغير الله تدعون

شیوه ای که در این آیه و آیات مانند آن برای توجه دادن به خدای یگانه به کار رفته، امروزه به نام «تجربه دینی» خوانده می شود. خداوند از این شیوه استفاده کرده و از مواردی که انسان متوجه خدای یگانه می شود، یاد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 3

3 - بیدار ساختن فطرت توحیدی آدمی و یادآوری تجربه های توحیدی دینی، از روشهای هدایتی قرآن

قل أرءیتکم . . . بل إياه تدعون

3- اهمیت تجربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 121 - 7

7 - توصیه و سفارش قرآن به استفاده از تجربه های گذشته

و اذ غدوت من اهلک

تذکر قرآن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مخاطبین درباره به خاطر سپردن مسائل جنگ احد، در واقع سفارش به استفاده از تجربه های گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 10

10 - مشاهده و بررسی شیوه زیست حیوانات، روشی برای اندوختن تجربیات کارآمد در زندگی انسان

یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

4- اهمیت تجربه های انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 83 - 5

5- علوم و تجربه های بشری ، نمی تواند جایگزین تعالیم الهی و تجربه های پیامبران شود و انسان را از آنها بی نیاز سازد .

فلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ

ص: 383

5- تجربه قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 11

11 - قابیل، از انسان های نخستین و با تجربیات ناچیز و بسیار محدود

لیریه کیف یوری سوءه اخیه

آگاه نبودن قابیل به کیفیت دفن جسد دلالت دارد که وی از انسانهای نخستین، و تجربیاتش ناچیز و بسیار محدوده بوده است.

6- تذکر تجربه های دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار یادآوری تجربه های دینی و فطرت توحیدی به مشرکان، برای هدایت و احتجاج با آنان است.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

7- نقش تجربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 7

7- حس و تجربه (شنیدن و دیدن)، زمینه شکوفایی ادراک و دانش های بشر *

و جعل لکم السمع و الأبصر و الأفئده

این برداشت بدان احتمال است که تقدم «السمع و الأبصار» بر «الأفئده» اشاره به مطلب مذکور داشته باشد.

ص: 384

20- تجسس

1- آثار تجسس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 15، 14

14 - بدگمانی و تجسس، زمینه کشیده شدن انسان به غیبت

اجتنبوا كثيراً من الظنّ . . . و لا تجسسوا و لا یغتب بعضکم بعضاً

بنابراین که ترتیب لفظی بخش های آیه، بیانگر ترتیب حقیقی و رتبی آنها باشد، برداشت بالا به دست می آید.

15 - تجسس و غیبت مؤمنان نسبت به یکدیگر، عامل گسستن اخوت ایمانی آنان

إنّما المؤمنون إخوة . . . و لا تجسسوا و لا یغتب بعضکم بعضاً

از ارتباط «و لا تجسسوا. . .» با «إنّما المؤمنون إخوة. . .» مطلب بالا استفاده می شود.

2- احکام تجسس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 10

10 - ممنوعیت تجسس و جستار، در عیوب و کاستی های زندگی مؤمنان

و لا تجسسوا

3- توبه از تجسس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 385

21 - بدگمانی، تجسس و غیبت نسبت به مؤمنان، بی تقوایی، گناه و نیازمند توبه است.

اجتنبوا كثيراً من الظنّ... و لاتجسسوا و لایغتب بعضکم بعضاً... و اتقوا الله

24 - بدگمانی، تجسس و غیبت نسبت به مؤمنان، قابل جبران با توبه به درگاه خداوند *

اجتنبوا كثيراً من الظنّ... و لاتجسسوا و لایغتب بعضکم بعضاً... إنّ الله توّا

با توجه به این که در آیه شریفه، از مؤمنان خواسته شده تا به جبران خطاها اقدام کنند و به توبه رو آورند. (إنّ الله توّاب رحیم)، برداشت بالا استفاده می شود.

4- زمینه تجسس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 11

11 - بدگمانی به مؤمنان، زمینه کشیده شدن انسان به تجسس و کنجکاوی های ممنوع

اجتنبوا كثيراً من الظنّ... و لاتجسسوا

5- گناه تجسس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 21

21 - بدگمانی، تجسس و غیبت نسبت به مؤمنان، بی تقوایی، گناه و نیازمند توبه است.

اجتنبوا كثيراً من الظنّ... و لاتجسسوا و لایغتب بعضکم بعضاً... و اتقوا الله

6- ممنوعیت تجسس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 10

10 - ممنوعیت تجسس و جستار، در عیوب و کاستی های زندگی مؤمنان

ولا تجسسوا

7- ممنوعیت تجسس از پیشینه انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 386

4 - هدایتگران و مبلغان الهی ، نباید در باره زندگی خصوصی گذشته گروندگان به دین تحقیق کنند .

قال و ما علمی بما کانوا یعملون

ص: 387

1- آثار تجمل گرای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8,9

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی ، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه . . من کان یرید الحیوه الدنیا وزینتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

9- دنیاطلبیو تجمل گرایی ، از موانع پذیرش توحید و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن است .

فاعلموا أنما أنزل بعلم الله وأن لا إله إلا هو فهل أنتم مسلمون. من کان یرید ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 6

6- خودنمایی و تجمل گرایی عده ای ، عامل گرایش مردم به دنیاطلبی و زخارف آن

فخرج علی قومه فی زینته قال الذین یریدون الحیوه الدنیا یلیت لنا مثل ما أوتی قر

2- آثار تجمل گرای قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 7,8

7- خودنمایی و تجمل گرایی قارون ، باعث برانگیخته شدن خوی دنیاخواهی عناصر غافل و دنیاطلب بود .

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا . . . إنه لذو حظ عظیم

8- اظهار حسرت و دریغ از سوی دنیاطلبان غافل ، به هنگام مشاهده قارون در تجمل ویژه خود

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا یلیت لنا مثل ما أوتی قرون

3- امتحان با تجمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف . . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

4- تجمل گرایی زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 1, 2

1 - زن ، در فرهنگ جاهلیت پرورش یافته در زینت و تجمل ، و فرودست در میدان جدال و درگیری های کلامی

أو من ینشؤا فی الحلیه و هو فی الخصام غیر مبین

لحن آیه شریفه به گونه ای است که به اعتقاد و باور عرب جاهلی یا موقعیت زن در محیط و فرهنگ خاص آنان اشاره دارد.

2 - شیفتگی به تجمل و زینت ، علاقه طبیعی زنان

أو من ینشؤا فی الحلیه

تعبیر «ینشؤا فی الحلیه» که به معنای پرورش یافتن در زینت است، اشاره به علاقه طبیعی و وابستگی زنان به آرایش و زیور دارد.

5- تجمل گرایی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 3

3 - نمایان شدن قارون بر قوم خویش ، در نهایت آرایش و تجمل

ص: 389

فخر ج علی قومه فی زینته

تعبیر «فی زینته» نشانگر آن است که وی در حالی بر مردم ظاهر شد که غرق در تجمل بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 3

3- اقدام خداوند به نابود ساختن قارون، در شب همان روز که خود را با تجمل ویژه اش بر مردم نمایانده بود.

فخر ج علی قومه فی زینته .. فحسفننا به ... و أصبح الذین تمنوا مکانه بالأمس

قید «بالأمس» (دیروز) در این آیه، بیانگر مطلب یاد شده است.

6- تجمل گرای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه .. من کان یرید الحیوه الدنیا وزینتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

7- زمینه تجمل گرایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 2

2- قدرت و ثروت، از موجبات فخر فروشی، خودنمایی و تجمل گرایی

فخر ج علی قومه فی زینته

8- علاقه به تجمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله

ص: 390

یطاف علیهم بصحاف . . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

9- عوامل تجمل گرایی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 5

5- غفلت از مرگ و پندار جاودانگی در دنیا، عامل روی آوری عادیان به کاخ سازی، تجمل گرایی و بیهودگی

أتبنون . . . تعبثون . و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

تعبیر «لعلکم تخلدون» بیانگر این معنا است که: کار شما طوری است که گویا از مرگ و ناپایداری زندگی دنیوی، غافل شده اید و می پندارید که همیشه در این دنیا خواهید ماند.

10- ناپسندی تجمل گرایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 4

4- تجمل و آرایش برای خودنمایی، فخر فروشی، رفتاری است ناپسند و مردود.

فخرج علی قومه فی زینته

11- نشانه های تجمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 35 - 1

1 - طلا و نقره، نماد تجمل و اشرافی گری در دوره های تاریخ

سقفًا من فضّه . . . و زخرفًا

عده ای از لغویان «زخرف» را طلا دانسته اند. از ذکر طلا و نقره به عنوان نمادهای زیور و تجمل، مطلب بالا استفاده می شود.

12- تجمل گرای

آثار تجمل گرای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8,9

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرای، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه . . . من کان یرید الحیوه الدنیا و زینتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرای، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

9- دنیاطلبیو تجمل گرای، از موانع پذیرش توحید و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن است .

فاعلموا أنما أنزل بعلم الله و أن لا إله إلا هو فهل أنتم مسلمون. من کان یرید ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 6

6 - خودنمایی و تجمل گرای عده ای، عامل گرایش مردم به دنیاطلبی و زخارف آن

فخرج علی قومه فی زینته قال الذین یریدون الحیوه الدنیا یلیت لنا مثل ما أوتی قر

13- آثار تجمل گرای قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 7,8

7 - خودنمایی و تجمل گرای قارون، باعث برانگیخته شدن خوی دنیاخواهی عناصر غافل و دنیاطلب بود .

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا . . . إنه لذو حظ عظیم

8 - اظهار حسرت و دریغ از سوی دنیاطلبان غافل، به هنگام مشاهده قارون در تجمل ویژه خود

قال الذين يريدون الحيوة الدنيا يلبت لنا مثل ما أوتي قرون

14- تجمل گرایی زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 2, 1

1 - زن ، در فرهنگ جاهلیت پرورش یافته در زینت و تجمل ، و فرودست در میدان جدال و درگیری های کلامی

أَو من ینشؤا فی الحلیه و هو فی الخصام غیر مبین

ص: 392

لحن آیه شریفه به گونه ای است که به اعتقاد و باور عرب جاهلی یا موقعیت زن در محیط و فرهنگ خاص آنان اشاره دارد.

2- شیفتگی به تجمل و زینت ، علاقه طبیعی زنان

أَوْ مِنْ يَنْشَوُا فِي الْحَلِيهِ

تعبیر «ینشوا فی الحلیه» که به معنای پرورش یافتن در زینت است، اشاره به علاقه طبیعی و وابستگی زنان به آرایش و زیور دارد.

15- تجمل گرایی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 3

3 - نمایان شدن قارون بر قوم خویش ، در نهایت آرایش و تجمل

فخرج علی قومه فی زینته

تعبیر «فی زینته» نشانگر آن است که وی در حالی بر مردم ظاهر شد که غرق در تجمل بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 3

3 - اقدام خداوند به نابود ساختن قارون ، در شب همان روز که خود را با تجمل ویژه اش بر مردم نمایانده بود .

فخرج علی قومه فی زینته .. فحسفنا به ... وأصبح الذین تمنوا مکانه بالأمس

قید «بالأمس» (دیروز) در این آیه، بیانگر مطلب یاد شده است.

16- تجمل گرایی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی ، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه .. من کان یرید الحیوه الدنیا وزینتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل‌گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه‌های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی‌پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

ص: 393

17- زمینه تجمل گرایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 2

2- قدرت و ثروت ، از موجبات فخرفروشی ، خودنمایی و تجمل گرایی

فخرج علی قومه فی زینته

18- عوامل تجمل گرایی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 5

5- غفلت از مرگ و پندار جاودانگی در دنیا ، عامل روی آوری عادیان به کاخ سازی ، تجمل گرایی و بیهودگی

أتبنون . . . تعبثون . و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

تعبیر «لعلکم تخلدون» بیانگر این معنا است که: کار شما طوری است که گویا از مرگ و ناپایداری زندگی دنیوی، غافل شده اید و می پندارید که همیشه در این دنیا خواهید ماند.

19- ناپسندی تجمل گرایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 4

4- تجمل و آرایش برای خودنمایی ، فخرفروشی ، رفتاری است ناپسند و مردود .

فخرج علی قومه فی زینته

ص: 394

22- تجهیزات نظامی

1- تجهیزات نظامی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 17 - 5

5- برخورداری سلیمان از امکانات وسیع مادی و نظامی در کنار علم گسترده خویش

و لقد آتینا داود و سلیمان علماً... و اوتینا من کلّ شیء... و حشر لسلیمن جنود

2- تجهیزات نظامی قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 33 - 2

2- مملکت سبا در عهد سلیمان، دارای نیروی دفاعی و امکانات جنگی قوی و نیز رزم آوران سلحشور و بی باک

قالوا نحن أولوا قوه و أولوا بأس شدید

«قوه» به معنای نیرو و نکره آمدنش بیانگر عظمت و گستردگی آن است. بنابراین «نحن أولوا قوه»؛ یعنی، ما از نیرویی بسیار گسترده و عظیم برخورداریم. «بأس» به معنای شجاعت و دلاوری است. بنابراین «بأس شدید» برابر با سلحشوری و بی باکی است.

3- نقش تجهیزات نظامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 25

ص: 395

25 - شکست زبونه کافران ، در گرو کوشش مجاهدان برای فراهم سازی تجهیزات و هوشیاری آنان در برابر هجوم غافلگیرانه دشمن

و ليأخذوا حذرهم .. و خذوا حذرکم إن الله اعد للكفرین عذاباً مهيناً

جمله «ان الله . . .» می تواند تعلیل برای فرمان خداوند به گرفتن اسلحه و حفظ هوشیاری باشد، بر این مبنا مراد از عذاب مهین، شکست زبونه دشمنان خواهد بود.

ص: 396

1- آثار تَجْر مرفهان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 66 - 1

1 - واپس گرایی رفاهمندان کافر و تأثیر ناپذیری در برابر آیات الهی ، عامل محرومیت آنان از نصرت خداوند

لا تَجْرُوا الْيَوْمَ . . . قَدْ كَانَتْ آيَاتِي . . . عَلَيَّ أَعْقَابِكُمْ تَنكصون

آیه فوق، خطاب به مرفهان گرفتار عذاب و تعلیل برای ردّ استغاثه آنها است. فعل های «تتلی» و «تنکصون» به دلیل همراه شدن با «کانت» و «کنتم»، ماضی استمراری است. «نکوص» (مصدر «تنکصون») به معنای بازگشت به قهقرا است. بنابراین قید «علی أعقابکم» - که آن نیز به معنای قهقرا است - برای تأکید معنای «تنکصون» می باشد.

2- اجتناب از تَجْر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 16

16 - لزوم پرهیز از جمود و یک سونگری ، در عمل به وظایف

ما منعك . . . إني خشيت أن تقول فرقت بين بني إسرائيل

3- تَجْر اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 14

ص: 397

14 - اشراف مرتجع قوم نوح ، مدافع وضع موجود و مخالف دگرگونی و تحول

فقال الملوأ . . ما سمعنا بهذا فى ءابائنا الأوّلين

4- تحجر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 12

12 - قوم نوح ، در شرک شان ، جزم اندیش بودند .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عامًا . . و هم ظلمون

طولانی بودن رسالت نوح(ع) در میان قوم اش و تأثیر ناپذیری آنان در این مدت، حکایت از جزمیت آنان دارد. گفتنی است که «ظالمون» در آیه، به قرینه مقام، مشرک بودن آنان است.

5- تحجر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 8

8 - دل بستگی عمیق جوامع کفرپیشه و شرکورز به اندیشه ها و سنت های دیرین خویش

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن محدث . . معرضین

واژه «محدث» (جدید) می تواند اشاره به این داشته باشد که جدید بودن پیام های الهی، در عدم پذیرش جوامع شرک تأثیر داشته است و این می تواند ناشی از دل بستگی آنان به سنت های کهن خویش باشد.

6- تحجر کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 81 - 2

2 - عدم تأثیر پیشرفت ها و تمدن بشری در رشد اندیشه کافران ، دست کم تا عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل قالوا مثل ما قال الأوّلون

7- تحجر مشرکان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 8

ص: 398

8 - دل‌بستگی عمیق جوامع کفرپیشه و شرک‌ورز به اندیشه‌ها و سنت‌های دیرین خویش

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن محدث .. . معرضین

واژه «محدث» (جدید) می‌تواند اشاره به این داشته باشد که جدید بودن پیام‌های الهی، در عدم پذیرش جوامع شرک تأثیر داشته است و این می‌تواند ناشی از دل‌بستگی آنان به سنت‌های کهن خویش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 6

6 - مشرکان ، سنت‌های دیرپای دینی باقی مانده از پدرانشان را ، بسی ارزشمند می‌دانستند .

رجل یرید أن یصدکم عمّا کان یعبداؤکم

8- تاجر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 2 - 6

6- مشرکان در عصر بعثت ، مردمی سنت‌گرا و کهنه‌پرست بودند .

ما یأتیهم من ذکر من ربهم محدث

مخالفت مشرکان با پیام‌های جدید الهی، نشانگر سنت پرستی و کهنه‌گرایی آنان است.

ص: 399

1- تحریف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 77 - 4

4- عالمان یهود، دارای اهداف دنیوی در کتمان و تحریف عهد خدا (حقایق مربوط به پیامبر (صلی الله علیه و آله))

انّ الذین یشترون بعهد اللّٰه وایمانهم

با توجه به شأن نزول، مقصود از «عهد الله»، حقایق مربوط به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در تورات است که به دست عالمان یهود تحریف گشته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 94 - 1

1- ادعای یهود مبنی بر تحریم برخی از خوردنی ها افترای آنان بر خداوند

کل الطعام کان . . . فمن افتری علی اللّٰه الکذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 113 - 9

9- وجود آیاتی تحریف نشده در کتاب های آسمانی اهل کتاب، تا عصر بعثت

من اهل الکتب امّه قائمه یتلون ءایة اللّٰه

چون آیه درباره اهل کتاب است، منظور از «آیات الله»، می تواند تورات و انجیل باشد و ارزش تلاوت آنها، بیانگر عدم تحریف آنهاست.

2- آثار تحریف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 4

4- گرفتاری عوام به خیالات واهی درباره دین و کتاب های آسمانی ، پیامد تحریفگری و عملکرد عالمان سوء است .

و منهم امیون . . . فویل للذین یکتبون الکتب بأیدیهم

تفریع جمله «فویل للذین . . .» بر آیه قبل - که درباره جهل مردم به کتاب آسمانی بود - گویای این معناست که: عالمان سوء و تحریفگر، دارای نقشی بسزا در جهل و خرافه گرایی مردم هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 23

23 - تحریفگری ، استهزا و طعن به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نمودی از کفر

یحزفون الکلم . . . لعنهم الله بکفرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 33،43

33 - تعلق اراده الهی به عذاب و ضلالت آدمی ، پیامد کفرورزی ، تحریفگری ، دروغپردازی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیروی از تحریفگران دین

الذین یسرعون فی الکفر . . . و من یرد الله فتنته فلن تملک له من الله شیئاً

43 - پیشتازی در کفر ، دروغپردازی ، جاسوسی و تحریفگری ، مایه خواری در دنیا و عذاب بزرگ در آخرت

الذین یسرعون فی الکفر . . . لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الآخرة عذاب عظیم

3- آثار تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 21

21 - تحریف دین (تغییر و تبدیل و کم و زیاد کردن وحی الهی) گناهی نابخشودنی و در پی دارنده عذاب اخروی

قل ما يكون لى أن أبدله . . . إنى أخاف إن عصيت ربه عذاب يوم عظيم

4- اجتناب از تحريف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 8

8 - ضرورت پرهيز از تغيير متن ها و اذكار تعيين شده از جانب خدا

ص: 401

فبدل الذین ظلموا قولا غیر الذی قیل لهم

5- اجتناب از تحریف اذکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 8

8 - ضرورت پرهیز از تغییر متن ها و اذکار تعیین شده از جانب خدا

فبدل الذین ظلموا قولا غیر الذی قیل لهم

6- انگیزه تحریف تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 4

4 - نیل به متاع دنیا، انگیزه عالمان یهود در تحریف حقایق تورات و احکام آن

یحرفون الکلم من بعد مواضعه .. اکلون للسحت

7- تحریف آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 10

10 - تحریفگران و تبدیل کنندگان دین و آیات روشن الهی، مستحق عذابی شدید

و من یبدل نعمه الله .. فان الله شدید العقاب

از مصادیق روشن و مورد نظر نعمتهای الهی، دین و آیات خداوندی است. و مراد از تبدیل، تحریف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 4,6

4 - دلبستگی به جلوه های مادی دنیا، از عوامل تحریف آیات الهی و تبدیل نعمت های او

و من یبدل .. زین للذین کفروا

جمله «زین . . .»، بیان علّت برای «و من یبدّل ...» است.

6- تحریف آیات و تبدیل نعمت های الهی، کفر است .

و من یبدل نعمه الله . . . زین للذین کفروا

جمله «زین . . .»، تعلیل برای جمله «و من یبدّل ...» است. بنابراین تبدیل کنندگان و تحریفگران، از مصادیق کافران (الذین

ص: 402

کفر (وا) خواهند بود.

8- تحریف انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 78 - 1

1 - تحریف تورات و انجیل و بدعت در دین ، توسط گروهی از اهل کتاب (عالمان آنان)

و انّ منهم لفریقاً یلون السننهم بالکتاب لتحسبوه من الکتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 6

6 - مصونیت تورات و انجیل از تحریف تا عصر نزول قرآن

بما نزلنا مصدقاً لما معکم

مراد از «ما معکم»، همان تورات و انجیلی است که در دسترس مردمان است و قرآن آن را تصدیق کرده و گواهی بر حقانیت آن داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 7

7 - وجود تورات و انجیل بدون تحریف و دگرگونی تا زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

حتّی تقیموا التوریه و الانجیل

ترغیب اهل کتاب به «اقامه تورات و انجیل» گویای این است که این کتابهای آسمانی بدون تحریف و دگرگونی در دسترس آنها بوده است.

9- تحریف اوامر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 6

6 - تغییر و تبدیل اوامر خداوند ، ظلم و در پی دارنده عذاب الهی است .

فأنزلنا على الذين ظلموا رجلاً من السماء

مراد از «الذين ظلموا» در جمله فوق، کسانی هستند که به جای گفتن «حطه» (خدایا! آمرزش گناهان را از تو خواهیم) سخنی دیگر بر زبان جاری ساختند.

ص: 403

10- تحریف تاریخ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 6

6 - تحریف تاریخ انبیا از سوی یهود و نصارا

أم تقولون إن إبراهيم وإسماعيل... كانوا هوداً أو نصری

11- تحریف تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 18

18 - از امام باقر (ع) روایت شده: «... کان حیبی بن اخطب و کعب بن الاشرف و آخرون من الیهود لهم مأکله علی الیهود فی کل سنه فکروهوا بطلانها بأمر نبی (صلی الله علیه و آله) فحرفوا لذلك آیات من التوراه فیها صفته و ذکره، فذلک الثمن الذی ارید فی الآیه؛

... حیبی بن اخطب و کعب بن اشرف و عده دیگری از یهودیان مقرر می داشتند که از یهود می گرفتند و خوش نداشتند که به خاطر جریان پیامبر (صلی الله علیه و آله) [و تثبیت رسالت آن حضرت] از آن مقرر محروم شوند و لذا آیاتی از تورات را که در آنها وصف و یاد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بود تحریف کردند و این همان بهایی است که در آیه فوق ذکر شده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 5,7

5 - گروهی از بنی اسرائیل کلام الهی (تورات) را پس از شنیدن و فهمیدن تحریف کردند.

وقد کان فریق منهم یسمعون کلم الله ثم یحرفونه من بعد ما عقلوه

مراد از «کلام الله» در آیه شریفه، می تواند تورات و نیز می تواند «قرآن» باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

7 - تحریف معنوی تورات از سوی عالمان یهود

ثم یحرفونه من بعد ما عقلوه

تناسب مسائل یاد شده در آیه مورد بحث با عالمان و نیز طایفه مقابل آنان، یعنی «أمیون» - که در آیه 78 بیان شده - دلالت بر این دارد که: مراد از «فریق منهم» عالمان بنی اسرائیل و یهود می باشد. «من بعد ما عقلوه» (پس از آنکه کلام خدا را می فهمیدند تحریفش می کردند) اشاره به آن دارد که مراد از تحریف، تحریف معنوی است.

17 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره « فویل لهم مما کتبت أیدیهم » روایت شده که فرموده اند: « الویل جیل فی النار و هو الذی انزل فی الیهود لانهم حرفوا التوراه زادوا فیها ما احبوا و محوا منها ما یکرهون و محوا اسم محمد (صلی الله علیه و آله) من التوراه » ;

«ویل کوهی است در جهنم که [در آیات قرآن] در مورد یهود نازل گشته است؛ زیرا آنان تورات را با افزودن آنچه دوست داشتند و از بین بردن آنچه ناخوشایند داشتند، تحریف کردند و نام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) را از تورات محو نمودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 78 - 1

1 - تحریف تورات و انجیل و بدعت در دین ، توسط گروهی از اهل کتاب (عالمان آنان)

و انّ منهم لفریقاً یلون السنتم بالکتاب لتحسبوه من الکتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 2

2 - تحریف و تفسیر نابجای تورات از سوی عالمان یهود *

من الذین هادوا یحرّفون الکلم عن مواضعه

برخی برآنند که مراد از «الکلم» تورات است و تحریف در این آیه به معنای تفسیر غلط است و نه تغییر الفاظ و جملات ؛ به دلیل «عن مواضعه». چون با تفسیر غلط، جمله از موضع و موقعیت خود خارج می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 6

6 - مصونیت تورات و انجیل از تحریف تا عصر نزول قرآن

بما نزلنا مصداقاً لما معکم

مراد از «ما معکم»، همان تورات و انجیلی است که در دسترس مردمان است و قرآن آن را تصدیق کرده و گواهی بر حقانیت آن داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 11

11 - تحریف تورات ، توسط بنی اسرائیل (یهود)

یحرّفون الکلم عن مواضعه

«کلم» جمع «کلمه» به معنای سخن است و مصداق بارز و مورد نظر آن، تورات می باشد. گفتنی است که مراد از بنی اسرائیل، به قرینه آیه بعد، یهودیان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 26

26 - تحریف تورات از سوی عالمان یهود با جایجایی کلمات و جملات و احکام آن

يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 8

8 - تورات ، مصون از تحریف تا عصر عیسی (ع)

واقفینا... بعیسی ابن مریم مصدقاً لما بین یدیه من التوریه

ص: 405

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 68 - 7

7 - وجود تورات و انجیل بدون تحریف و دگرگونی تا زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

حتی تقیموا التوریه و الانجیل

ترغیب اهل کتاب به «اقامه تورات و انجیل» گویای این است که این کتابهای آسمانی بدون تحریف و دگرگونی در دسترس آنها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 16

16 - عالمان یهود با پنهان کردن بسیاری از معارف تورات آن را تحریف کردند.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

کتمان بسیاری از نوشته های تورات از دید و اطلاع مردم طبیعتاً منجر به فراموش شدن آن قسمتها می شود و در نتیجه کتاب آسمانی به شکل ناقص در اختیار مردم قرار می گیرد که این خود نوعی تحریف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 7

7- تورات موجود در عصر یحیی ، کتابی تحریف نشده و مورد تأیید خداوند بود . *

یحیی خذ الکتب

ممکن است مراد از «الکتاب» تورات باشد. در این صورت فرمان خداوند به دریافت آن، به معنای صحّه گذاشتن بر مطالب آن است.

12- تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 10، 6

6 - بنی اسرائیل ، مصداق بارز تفرقه افکنان و تحریفگران دین خداوند و مشمول عذاب شدید الهی

ادخلوا فی السلم کافه .. فان زلتم من بعد ما ... سلّ بنی اسرائیل کم اتیناهم م

پس از امر به دخول در «سلم» (تسلیم در برابر خداوند و اتحاد جامعه ایمانی)، و عدم تبعیت از شیطان، بنی اسرائیل را به عنوان نمونه ذکر می کند.

10 - تحریفگران و تبدیل کنندگان دین و آیات روشن الهی ، مستحق عذابی شدید

و من یبدل نعمه الله . . فان الله شدید العقاب

از مصادیق روشن و مورد نظر نعمتهای الهی، دین و آیات خداوندی است. و مراد از تبدیل، تحریف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 406

2 - آل عمران - 3 - 78 - 2

2 - به کار بستن فرهنگ و زبان دین ، ابزاری برای تحریف آن

و انّ منهم لفريقاً يلوّن السنتهم بالكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 24

24 - شیطان ، برانگیزنده مردمان به تحریف دین خدا

لامرنهم فليغيّرن خلق الله

امام باقر(ع) در مورد «خلق الله» در آیه فوق فرمود: دین الله.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 276، ح 276؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 416، ح 4.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 33

33 - تعلق اراده الهی به عذاب و ضلالت آدمی ، پیامد کفرورزی ، تحریفگری ، دروغپردازی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیروی از تحریفگران دین

الذین یسرعون فی الکفر . . . و من یرد الله فتنته فلن تملک له من الله شیئاً

13- تحریف سخن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 3، 4، 1

1 - عالمان یهود ، تحریف کننده حقایق و سخنها

من الذین هادوا یحرّفون الکلم عن مواضعه

«کلم» (جمع کلمه) به معنای سخن است که به مناسبت مورد، حقایقی است که تحریف آن در گمراه ساختن مسلمانان مؤثر بوده است.

3 - تحریف و تفسیر ناصواب گفته ها ، از روش های عالمان یهود برای گمراه ساختن مسلمانان

و یریدون ان تضلوا السبیل . . . من الذین هادوا یحرفون الکلم

هدف از تحریف و تفسیر ناصواب سخنان از سوی عالمان یهود، به دلیل «ان تضلوا»، گمراه ساختن مسلمانان است.

4 - تحریف و تحلیل ناصواب گفته ها ، نمونه ای از دشمنی یهود با مسلمانان

و اللّٰه اعلم باعدائکم . . . یحرفون الکلم عن مواضعه

جمله «یحرفون . . .» پس از بیان دشمنی یهود، به منزله دلیل و نشانه ای برای اثبات عداوت عالمان یهود نسبت به مسلمانان است.

ص: 407

14- تحریف قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 13

13 - تغییر و تبدیل و کم و زیاد کردن کلام خدا (قرآن) خارج از قلمرو اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

قل ما یکون لی أن أبدله من تلقاء نفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 27 - 9

9- قرآن و سخن های خداوند ، ایمن از دستبرد دیگران و مصون از هرگونه تحریف است .

واتل ما أحيى إليك . . . لا مبدل لكلمته

ضمیر در «کلماته» به «رب» برمی گردد و مصداق مورد نظر برای «کلمات» - به قرینه صدر آیه - آیات قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 42 - 1، 2

1 - مصونیت قرآن ، در برابر هرگونه تحریف

لا یأتیه البطل من بین یدیه و لا من خلفه

منظور از عدم امکان راه یافتن باطل به ساحت قرآن «لا یأتیه الباطل» می تواند این باشد که هیچ کس توانایی تحریف کردن قرآن را ندارد.

2 - پیشگویی قرآن نسبت به مصونیت آن از تحریف در طول تاریخ

لا یأتیه البطل من بین یدیه و لا من خلفه

مراد از «من بین یدیه» زمان نزول قرآن و از «من خلفه» زمان آینده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 15 - 6

6 - متخلفان از سفر حدیبیه ، در صدد تغییر کلام خدا با شرکت در جنگ خیبر

ذرونا نتَّبِعْكُمْ يَرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلِمَ اللَّهِ

در برداشت های آتی، چگونگی و شیوه تصمیم متخلفان و احتمال هایی که در آیه وجود دارد، بیان شده است.

15- تحریف قصه قابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 8

ص: 408

8 - آثار اهل کتاب مشتمل بر داستان قایل و هاییل به گونه ای تحریف شده و آمیخته با باطل

بالحق

کلمه «بالحق» به قرینه آیات گذشته، که درباره اهل کتاب بود، می تواند اشاره به تحریفهایی باشد که در آثار اهل کتاب نسبت به فرزندان آدم وجود دارد.

16- تحریف قصه هاییل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 27 - 8

8 - آثار اهل کتاب مشتمل بر داستان قایل و هاییل به گونه ای تحریف شده و آمیخته با باطل

بالحق

کلمه «بالحق» به قرینه آیات گذشته، که درباره اهل کتاب بود، می تواند اشاره به تحریفهایی باشد که در آثار اهل کتاب نسبت به فرزندان آدم وجود دارد.

17- تحریف کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 8

8 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، با تحریف در کتاب های آسمانی خویش ، در صدد کتمان بشارت ها و نشانه های حقانیت قرآن بودند .

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

برخی برآنند که مراد از «الباطل» تحریفهای لفظی و معنوی است که عالمان بنی اسرائیل در کتابهای آسمانی خویش ایجاد می کردند تا نشانه های حقانیت قرآن و اسلام از آن آشکار نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 17

17 - سلامت کتاب های آسمانی در سیر نزول ، از نفوذ تحریف و باطل

و انزل معهم الكتاب بالحق

بنابراینکه «بالحق»، متعلق به «انزل» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 4

4 - تحریف حقایق کتب آسمانی پیشین و عدم دستیابی اهل کتاب، جز به برخی از حقایق آن *

ص: 409

اوتوا نصیباً من الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 2

2 - عدم تحریف تورات تا عصر حضرت عیسی (ع) *

و مصدقاً لما بین یدی من التوریه

به نظر می رسد جمله «لما بین یدی من التوریه»، اشاره باشد به تورات متداولی که در دسترس مردم بوده است. لذا تصدیق آن، دلالت بر عدم تحریف تورات موجود در آن عصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 78 - 4، 10

4 - فرییکاری گروهی از اهل کتاب با سعی در تحریف کتب آسمانی

و انّ منهم لفريقاً .. لتحسبوه من الكتاب

10 - نقش تحریف کتب آسمانی و عالمان تحریفگر در انحراف جوامع

و انّ منهم لفريقاً .. و يقولون علی الله الكذب و هم يعلمون

از ذکر تحریف و بیان کیفیت آن و لحن تند آیه نسبت به علمای اهل کتاب بر می آید که این عمل در گمراه کردن مردم سهم بسزایی داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 2

2 - نسبت ادعای معبودیت پیامبران برای خود، از بافته های تحریفگران کتب الهی

و انّ منهم لفريقاً یلون السننهم بالكتاب لتحسبوه من الكتاب .. ما کان لبشر ان یؤ

از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- وجود آیاتی تحریف نشده در کتاب های آسمانی اهل کتاب، تا عصر بعثت

من اهل الكتب امه قائمه يتلون آیت الله

چون آیه درباره اهل کتاب است، منظور از «آیات الله»، می تواند تورات و انجیل باشد و ارزش تلاوت آنها، بیانگر عدم تحریف آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 13 - 10

10 - تفسیر غلط کتب آسمانی، توسط بنی اسرائیل

يحرّفون الكلم عن مواضعه

ص: 410

تحریف به معنی تغییر است و همان گونه که شامل جابجایی کلمات، کاستن و افزودن می شود، تأویل و تفسیر ناروا را نیز فرا می گیرد.

18- تحریف کلام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 8,9,12

8 - عالمان یهود از روی عمد و با آگاهی و توجه، سخنان خدا را تحریف می کردند .

ثم يحرفونه من بعد ما عقلوه و هم يعلمون

برداشت فوق بر این اساس است که مفعول «يعلمون» تحریف کلام خدا باشد؛ یعنی: «و هم يعلمون أنهم يحرفونه». احتمالات دیگری نیز گفته شده که به برخی از آنها اشاره خواهد شد.

9 - تحریف کلام الهی از سوی عالمان یهود، دلیل نبود زمینه های ایمان در آنان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم و قد كان فريق منهم . . من بعد ما عقلوه

جمله حالیه «و قد كان . .» بیانگر علتی برای نفی امید از ایمان آوردن یهود است.

12 - گروهی از یهودیان، قرآن (کلام خدا) را می شنیدند ، آن را به خوبی می فهمیدند و به تحریف معانی و مفاهیم آن اقدام می کردند .

و قد كان فريق منهم يسمعون كلم الله ثم يحرفونه من بعد ما عقلوه

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مراد از «کلام الله» در آیه مورد بحث، قرآن باشد.

19- تحریف مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 10,11,13

10 - آیین موجود در میان یهود و نصارا، آیینی است تشکیل یافته از آرا و افکار برخاسته از هوا های نفسانی .

ولئن اتبعت أهواءهم

مراد از «أهواءهم» به قرینه «حتى تتبع ملتهم» دین و آیین یهود و نصارا است. تعبیر کردن از آیین آنان به «أهواء» (خواهشهای نفسانی)، بیانگر این است که: آنچه یهود و نصارا به عنوان دین مطرح می کردند افکار و اندیشه های برخاسته از هواهای نفسانی آنان بوده است.

11 - یهود و نصارا، آیین الهی خویش را با آراییی برخاسته از هوا های نفسانی ، به انحراف کشانده بودند .

بدیهی است که آیین یهودیت و نصرانیت، ریشه الهی و آسمانی دارد. بنابراین تعبیر کردن از آیین آنان به هواهای نفسانی، می‌رساند که: یهودیان و نصرانیان با نفوذ دادن آرا و هواهای نفسانی خویش در معارف و احکام دین، وجهه الهی آن را از میان برده بودند.

13 - آیین تحریف شده یهودیت و نصرانیت ، آیینی جاهلانه و ناتوان از هدایت انسانهاست .

ان هدی الله هو الهدی و لئن اتبعت أهواءهم بعد الذی جاءک من العلم

حصری که از «ان هدی الله . . .» به دست می آید، ناظر به آیین یهود و نصاراست؛ یعنی، آیین تحریف شده آنان، هدایت آفرین نیست. تعبیر کردن از آیین اسلام به «علم» اشاره به این معنا دارد که: آیین یهود و نصارا بر پایه علم نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 4.9

4 - هیچ یک از آیین یهود نصارا به خاطر آمیخته شدنشان به شرک ، هدایت آفرین نیستند .

قل بل مله ابرهیم

9 - یهود و نصارا ، آیین خویش را به شرک آمیخته و آلوده ساختند .

بل مله ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

تأیید آیین ابراهیم با توصیف آن حضرت به دوری از گمراهی و شرک، پس از نفی آیین یهود و نصارا، اشاره به این دارد که یهود و نصارا آیین خویش را به گمراهیها آلوده و به شرک آمیخته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 5

5 - یهود و نصارا ، آیین الهی خویش را تحریف کرده ، احکام و معارف الهی را با امور غیر دینی آمیخته بودند .

قولوا ءامنا بالله . . . و ما اوتی موسی و عیسی

چون خطاب آیه، به یهود و نصاراست و آنان خویشتن را پیروان حضرت موسی و عیسی می شمردند، مقتضای کلام این بود که به جای «و ما اوتی موسی و عیسی» گفته شود «و ما اوتیتم». این جایگزینی اشاره به این نکته دارد که: احکام و معارفی که بر موسی و عیسی (ع) نازل شد، همانی نیست که در اختیار یهود و نصاراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 11

11 - یهود و نصارا آیین الهی خویش را با آرای بی بر خاسته از هوا های نفسانی ، آمیخته بودند .

ولئن اتبعت أهواءهم

مقصود از «أهواءهم» (آرای برخاسته از هواهای نفسانی) آیین و مرام دینی یهود و نصارا است؛ زیرا مبارزه آنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل ایمان بر سر باورها و احکام دینی بوده است و از آنجا که آیین اهل کتاب، آیینی الهی بوده ولی در آیه شریفه از آن به هواهای نفسانی تعبیر شده، برداشت فوق به دست می آید.

20- تحریف معنوی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 12

ص: 412

12 - گروهی از یهودیان، قرآن (کلام خدا) را می شنیدند، آن را به خوبی می فهمیدند و به تحریف معانی و مفاهیم آن اقدام می کردند .

وقد كان فريق منهم يسمعون كلم الله ثم يحرفونه من بعد ما عقلوه

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مراد از «کلام الله» در آیه مورد بحث، قرآن باشد.

21- تحریف یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 11، 13، 10،

10 - آیین موجود در میان یهود و نصارا، آیینی است تشکیل یافته از آرا و افکار برخاسته از هوا های نفسانی .

ولئن اتبعت أهواءهم

مراد از «أهواءهم» به قرینه «حتی تتبع ملتهم» دین و آیین یهود و نصاراست. تعبیر کردن از آیین آنان به «أهواء» (خواهشهای نفسانی)، بیانگر این است که: آنچه یهود و نصارا به عنوان دین مطرح می کردند افکار و اندیشه های برخاسته از هواهای نفسانی آنان بوده است.

11 - یهود و نصارا، آیین الهی خویش را با آراییی برخاسته از هوا های نفسانی، به انحراف کشانده بودند .

ولئن اتبعت أهواءهم

بدیهی است که آیین یهودیت و نصرانیت، ریشه الهی و آسمانی دارد. بنابراین تعبیر کردن از آیین آنان به هواهای نفسانی، می رساند که: یهودیان و نصرانیان با نفوذ دادن آرا و هواهای نفسانی خویش در معارف و احکام دین، وجهه الهی آن را از میان برده بودند.

13 - آیین تحریف شده یهودیت و نصرانیت، آیینی جاهلانه و ناتوان از هدایت انسانهاست .

ان هدی الله هو الهدی ولئن اتبعت أهواءهم بعد الذی جاءک من العلم

حصری که از «ان هدی الله ..» به دست می آید، ناظر به آیین یهود و نصاراست؛ یعنی، آیین تحریف شده آنان، هدایت آفرین نیست. تعبیر کردن از آیین اسلام به «علم» اشاره به این معنا دارد که: آیین یهود و نصارا بر پایه علم نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 4، 9

4 - هیچ یک از آیین یهود نصارا به خاطر آمیخته شدنشان به شرک، هدایت آفرین نیستند .

قل بل مله إبرهیم

9- یهود و نصارا، آیین خویش را به شرک آمیخته و آلوده ساختند .

بل مله إبرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

تأیید آیین ابراهیم با توصیف آن حضرت به دوری از گمراهی و شرک، پس از نفی آیین یهود و نصارا، اشاره به این دارد که یهود و نصارا آیین خویش را به گمراهیها آلوده و به شرک آمیخته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 413

5- یهود و نصارا، آیین الهی خویش را تحریف کرده، احکام و معارف الهی را با امور غیر دینی آمیخته بودند.

قولوا ءامنوا بالله .. و ما اوتی موسی و عیسی

چون خطاب آیه، به یهود و نصاراست و آنان خویشان را پیروان حضرت موسی و عیسی می شمردند، مقتضای کلام این بود که به جای «و ما اوتی موسی و عیسی» گفته شود «و ما اوتیتم». این جایگزینی اشاره به این نکته دارد که: احکام و معارفی که بر موسی و عیسی (ع) نازل شد، همانی نیست که در اختیار یهود و نصاراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - یهود و نصارا آیین الهی خویش را با آرای بر خاسته از هوا های نفسانی ، آمیخته بودند .

ولئن اتبعتم اهواءهم

مقصود از «اهواءهم» (آرای برخاسته از هواهای نفسانی) آیین و مرام دینی یهود و نصاراست؛ زیرا مبارزه آنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل ایمان بر سر باورها و احکام دینی بوده است و از آنجا که آیین اهل کتاب، آیینی الهی بوده ولی در آیه شریفه از آن به هواهای نفسانی تعبیر شده، برداشت فوق به دست می آید.

22- خطر تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - دین و معارف الهی ، در معرض کج فهمی و تحریف معنوی با توطئه فریبکاران

ولا یغرنکم بالله الغرور

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که فریب خوردن انسان به وسیله فریبکاران درباره خداوند و دین او، می تواند با تحریف معارف الهی و معرفی نادرست آن صورت پذیرد.

23- زمینه تحریف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شکستن پیمان الهی از سوی بنی اسرائیل ، زمینه تحریفگری و فراموشی بخشی از تذکار های خداوند

فبما نقضهم .. نسوا حظاً مما ذكروا به

ص: 414

24- زمینه تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 7

7 - حرص و آزمندی به دنیا ، مایه تحریف احکام و حقایق دین

یحرفون الكلم من بعد مواضعه .. اکلون للسحت

25- ظلم تحریف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 6

6 - تغییر و تبدیل اوامر خداوند ، ظلم و در پی دارنده عذاب الهی است .

فأنزلنا علی الذین ظلموا رجزاً من السماء

مراد از «الذین ظلموا» در جمله فوق، کسانی هستند که به جای گفتن «حطه» (خدایا! آمرزش گناهان را از تو خواهیم) سخنی دیگر بر زبان جاری ساختند.

26- ظلم تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 8

8 - بدعت و تحریف حقایق دینی ظلم است .

فبدل الذین ظلموا منهم قولاً غیر الذی قیل لهم فأرسلنا .. بما كانوا یظلمون

از مصادیق «ما كانوا یظلمون» تبدیل و تحریف سخنی است که خداوند به بنی اسرائیل آموخت تا به هنگام ورود به بیت المقدس آن را به زبان جاری کنند (قولوا حطه). خداوند آن تبدیل و تحریف را ظلم شمرده است. بنابراین تحریف و تبدیل سخنان الهی که همان حقایق دینی است، از مصادیق ظلم می باشد.

27- عوامل تحریف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - شیطان ، ترغیب کننده آدمیان به افترا بستن به خداوند (بدعت گذاری و تحریف احکام دین)

إنما يأمرکم . . . أن تقولوا علی اللّٰه ما لاتعلمون

«قول» و مشتقات آن هرگاه با «علی» متعدی شود به معنای نسبت دادن و افترا بستن است.

ص: 415

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 8

8 - انحراف عالمان و رهبران دینی ، موجب انحراف مردم و تحریف حقایق

یا اهل الكتاب لم تصدّون عن سبیل اللّٰه . . . تبغونها عوجاً و انتم شهداء

ظاهراً مراد از اهل کتاب به دلیل «انتم شهداء» عالمان اهل کتاب هستند و مراد از «من امن» مردمان عادی؛ بنابراین عالمان اهل کتاب از عوامل انحراف مردم و تحریف حقایق معرفی شده اند.

28- قبول تحریف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 42 - 8

8 - رغبت به شنیدن دروغ ها و شایعات ، پذیرش احکام تحریف شده ، حرامخواری و رشوه گیری ، بسی زشت و نارواست .

سمعون للكذب اكلون للسحت

29- کیفر تحریف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 6,7

6 - تغییر و تبدیل اوامر خداوند ، ظلم و در پی دارنده عذاب الهی است .

فأنزلنا علی الذین ظلموا رجاً من السماء

مراد از «الذین ظلموا» در جمله فوق، کسانی هستند که به جای گفتن «حطه» (خدایا! آمرزش گناهان را از تو خواهیم) سخنی دیگر بر زبان جاری ساختند.

7 - عذاب آسمانی نازل شده بر گنهکاران بنی اسرائیل ، سزای فسق دیرینه آنان و گناه تغییر و تبدیل فرمان خدا بوده است .

فأنزلنا علی الذین ظلموا رجاً من السماء بما كانوا یفسقون

«با»ی سببیه در «بما كانوا یفسقون» می رساند که: نزول عذاب آسمانی به سبب فسق دیرینه بنی اسرائیل بوده و توصیف آنان به ستمکاری (الذین ظلموا) دلالت می کند که عذاب به خاطر ظلم آنان، یعنی تبدیل فرمان خدا بوده است. بنابراین باید گفت: ستمکاری بنی اسرائیل

به ضمیمه فسق دیرینه آنان، موجب عذاب شده است.

30- کیفر تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 416

14 - از سنت های الهی ، عذاب شدید تحریفگران و تبدیل کنندگان دین است .

و من یبدل نعمه الله . . . فان الله شدید العقاب

«و من یبدل نعمه الله» عام است و دربرگیرنده کلیه کسانی است که آیات الهی را تحریف می کنند؛ خصوصاً با توجه به ضرورت پندگیری دیگران از بنی اسرائیل تحریفگر.

31- گناه تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 21

21 - تحریف دین (تغییر و تبدیل و کم و زیاد کردن وحی الهی) گناهی نابخشودنی و در پی دارنده عذاب اخروی

قل ما یكون لی أن أبدله . . . إنی أخاف إن عصیت ربی عذاب یوم عظیم

32- ممنوعیت تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 16

16 - رهبران و مبلغان دینی ، وظیفه دار رساندن معارف الهی به مردم بدون هر گونه دخل و تصرف و کم و زیاد کردن

قل ما یكون لی أن أبدله من تلقائی نفسی إن أتبع إلا ما یوحی الیّ

33- منشأ تحریف تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 12

12 - سنگدلی بنی اسرائیل ، منشأ تحریف تورات

و جعلنا قلوبهم قسیه یحرفون الکلم عن مواضعه

جمله «یحرفون» جمله مفسره و بیانگر آثار قساوت قلب است.

34- موانع تحریف

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 32

ص: 417

32 - اقامه حدود و احکام ، جلوگیری از نابودی دین و یا تغییر سنت ها و احکام الهی ، هدف گزینش « اولی الامر » و لزوم اطاعت از آنان

اطيعوا الله .. و اولی الامر منکم

امام رضا (ع) درباره فلسفه قرار دادن اولوالامر و وجوب اطاعت از آنان فرمود: ... فجعل عليهم قِيَمًا يَمْنَعُهُم مِنَ الْفَسَادِ وَيَقِيمُهُمْ فِيهِمُ الْحُدُودَ وَالْاِحْكَامَ ... اِنَّهُ لَوْلَمْ يَجْعَلْ لَهُمْ اِمَامًا قِيَمًا ... لَدَرَسَتْ الْمَلَّةُ وَذَهَبَ الدِّينُ وَغَيَّرَتِ السَّنَنُ وَالْاِحْكَامَ

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 2، ص 101، ح 1، ب 34؛ نورالثقلین، ج 1، ص 497، ح 329.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 37

37 - عالمان خداترسی ، وارسته از دین فروشی و تحریفگری

و اخشون و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلا

35- تحریفگران

آسیب پذیری اخروی تحریفگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 9

9 - تحریف گران آیات الهی و منحرفان از راه توحید ، فاقد امنیت در برابر آسیب های صحنه قیامت

إِنَّ الَّذِينَ يَلْحَدُونَ فِيءِ آيَاتِنَا .. أَفَمَنْ يَلْقَى فِي النَّارِ خَيْرًا مِنْ يَأْتِيءِ آمِنًا يَوْمَ الْ

از تقابل دو گروه یاد شده در آیه، مطلب بالا قابل برداشت است.

36- اطاعت از تحریفگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 33

33 - تعلق اراده الهی به عذاب و ضلالت آدمی ، پیامد کفرورزی ، تحریفگری ، دروغپردازی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیروی

از تحریفگران دین

الذین یسرعون فی الکفر . . . و من یرد اللّٰه فتنته فلن تملک له من اللّٰه شیئاً

37- تحریفگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 418

9- تحریف گران آیات الهی و منحرفان از راه توحید ، فاقد امنیت در برابر آسیب های صحنه قیامت

إِنَّ الَّذِينَ يَلْحَدُونَ فِي آيَاتِنَا .. أَفَمَنْ يَلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي ءَامِنًا يَوْمَ الْ

از تقابل دو گروه یاد شده در آیه، مطلب بالا قابل برداشت است.

38- تحریفگران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 5

5- گروهی از بنی اسرائیل کلام الهی (تورات) را پس از شنیدن و فهمیدن تحریف کردند .

وقد كان فريق منهم يسمعون كلام الله ثم يحرفونه من بعد ما عقلوه

مراد از «کلام الله» در آیه شریفه، می تواند تورات و نیز می تواند «قرآن» باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

39- تحریفگران در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 9

9- تحریف گران آیات الهی و منحرفان از راه توحید ، فاقد امنیت در برابر آسیب های صحنه قیامت

إِنَّ الَّذِينَ يَلْحَدُونَ فِي آيَاتِنَا .. أَفَمَنْ يَلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي ءَامِنًا يَوْمَ الْ

از تقابل دو گروه یاد شده در آیه، مطلب بالا قابل برداشت است.

40- تحریفگران قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 12

12- گروهی از یهودیان ، قرآن (کلام خدا) را می شنیدند ، آن را به خوبی می فهمیدند و به تحریف معانی و مفاهیم آن اقدام می کردند .

وقد كان فريق منهم يسمعون كلام الله ثم يحرفونه من بعد ما عقلوه

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مراد از «کلام الله» در آیه مورد بحث، قرآن باشد.

ص: 419

41- تهدید تحریفگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 12

12 - تهدید خداوند ، نسبت به تحریف گران آیات الهی

اعملوا ما شئتم

تعبیر «اعملوا ما شئتم» کنایه از ناتوانی تحریف گران آیات الهی برای فرار از مجازات است. آنان در نهایت نتیجه اعمال خود را خواهند چشید؛ هر چند اکنون به خود وانهاده شده باشند.

42- کفر تحریفگران قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 41 - 6

6 - تحریف گران آیات الهی ، کافراند .

إِنَّ الَّذِينَ يَلْحَدُونَ فِي آيَاتِنَا .. إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ

43- کیفر تحریفگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 14، 10

10 - تحریفگران و تبدیل کنندگان دین و آیات روشن الهی ، مستحق عذابی شدید

و من یبدل نعمه الله .. فان الله شدید العقاب

از مصادیق روشن و مورد نظر نعمتهای الهی، دین و آیات خداوندی است. و مراد از تبدیل، تحریف است.

14 - از سنت های الهی ، عذاب شدید تحریفگران و تبدیل کنندگان دین است .

و من یبدل نعمه الله .. فان الله شدید العقاب

«و من یبدل نعمه الله» عام است و دربرگیرنده کلیه کسانی است که آیات الهی را تحریف می کنند؛ خصوصاً با توجه به ضرورت پندگیری دیگران از بنی اسرائیل تحریفگر.

44- نظارت بر تحریفگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 1

1 - خداوند ، ناظر و مراقب اعمال کژاندیشان و تحریف گران آیات الهی است .

ص: 420

«الحاد» (مصدر «يلحدون») به معنای میل و انحراف است. منظور از آیات در «يلحدون في آياتنا» آیه های قرآن کریم و یا دلایل و نشانه های ربوبیت خدا در جهان است که در صورت دوم الحاد در آیات به معنای نگاه استقلالی به آیات و غفلت از جنبه نشانه بودن آنها خواهد بود.

1- آثار تحقیر حدود خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 5

5- کوچک شمردن قوانین و مقررات الهی و تجاوز به حریم آنها، شقاوت و بدبختی انسان ها را در پی دارد .

و من یعظم حرمت الله فهو خیر له عند ربّه

«تعظیم» عکس «تحقیر» است. بنابراین مفهوم جمله یاد شده چنین می شود: «و من یحقر حرمت الله فهو شرّ له عند ربّه».

2- آثار تحقیر فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 35 - 6

6- تحقیر تهیدستان و افراد بی مال و منال، و غرور و سرمستی به اموال و امکانات، در حقیقت، تباه ساختن و سقوط دادن خویش است

فقال .. أنا أكثر منک مالاً وأعزّ نفراً... و هو ظالم لنفسه

3- آثار تحقیر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 12

12 - لطمه زدن به شخصیت دیگر مؤمنان، در حقیقت لطمه زدن به خویشتن است .

و لا تلمزوا أنفسكم

با توجه به این که در آیه قبل، خداوند همه مؤمنان را برادر یکدیگر و عضو یک خانواده معرفی کرده است؛ در این آیه از یک سو به مؤمنان تذکر داده است که برای دیگر مؤمنان عیب نجوید و از سوی دیگر به آنان یادآور شده که در نظام واحد این خانواده، عیب گرفتن برای دیگری، در حقیقت معیوب ساختن خویشان است.

4- آثار تحقیر یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 4

4 - خداوند ، کسانی را که به شخصیت یتیمان بها ندهند ، گرامی نخواهد شمرد .

يقول ربّي أكرمن .. كلاً بل لا تكرمون الیتيم

5- اجتناب از تحقیر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 24

24 - لزوم پرهیز از تحقیر مؤمنان وظیفه شناس در برابر دشمنان دین

فلا تشمت بی الأعداء

هارون با تفریع جمله «فلا تشمت ..» به وسیله حرف «فاء»، بر کوتاهی نورزیدن خویش در مبارزه با عوامل فساد، این نکته را گوشزد کرد که چون وظیفه خویش را انجام داده است، شایسته نیست در برابر دشمنان مؤاخذه و تحقیر شود.

6- تحقیر آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 33 - 5

5- ابلیس ، ضمن تحقیر آدم (ع) خود را دارای مقامی برتر از او می دانست .

قال لم أكن لأسجد لبشر خلقته من صلصل من حملاً مسنون

7- تحقیر ابراهیم (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 60 - 4

ص: 423

4- ابراهیم (ع) در دیدگاه قوم خود، موقعیت اجتماعی ممتازی نداشت و مورد تحقیر آنان قرار می گرفت.

سمعنا فتیٰ یذکرهم یقال له ابرهیم

توصیف ابراهیم(ع) به جوان بودن از سوی بت پرستان، ممکن است تعریضی به ناپختگی و کم تجربگی حضرت ابراهیم(ع) باشد؛ نه این که او واقعاً از نظر سنی جوان باشد. این و تعبیر «یقال له ابراهیم» را نوعی تحقیر آن حضرت و ناشناخته بودن او به حساب آورد.

8- تحقیر ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 18 - 1

1 - خداوند، ابلیس را با تحقیر و سرزنش و به گونه ای ننگ آور و ذلتبار از جایگاه رفیعش اخراج کرد.

قال أخرج منها مذعوما مدحورا

«مدحور» به معنای رانده شده با خواری و ذلت است. (لسان العرب).

9- تحقیر اخروی استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 1

1 - استهزاکنندگان دین و قیامت، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

یسئلون آیا ن یوم الدین . . . ذوقوا فتنتکم هذا الذی کنتم به تستعجلون

امر در «ذوقوا»، برای تهکم و استهزا است.

10- تحقیر اخروی استهزاگران قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 1

1 - استهزاکنندگان دین و قیامت، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

یسئلون آیا ن یوم الدین . . . ذوقوا فتنتکم هذا الذی کنتم به تستعجلون

امر در «ذوقوا»، برای تهکم و استهزا است.

ص: 424

11- تحقیر اخروی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 1

1- خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مکر الذین من قبلهم . . . و أتهم العذاب . . . ثمّ یوم القیمه یخزیهم و یقول این

«خزی» در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

12- تحقیر اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 11

11 - ظالمان ، مورد سرزنش و تحقیر در قیامت

و قیل للظلمین ذوقوا ما کنتم تکسبون

تعبیر «بچشید. . .» برای سرزنش و تحقیر می باشد.

13- تحقیر اخروی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 64 - 1

1 - فرمان تحقیر آمیز خداوند در قیامت به مجرمان و کافران برای رفتن به دوزخ

هذه جهنّم . . . اصلوها الیوم

امر «اصلوها» برای تحقیر و اهانت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 33 - 1

1 - گنه پیشگان کافر ، شایسته قضاوت کردن و اظهار نظر درباره راه مؤمنان ، نیستند .

و ما أرسلوا علیهم حفظین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 19 - 5

5 - جایگاه مؤمنان در آخرت ، نشانه عزّت و کرامت آنان و جایگاه کافران ، پست و ذلّت آفرین است .

هم أصحاب المشئمه

ص: 425

راست و چپ، کنایه از عظمت و پستی جایگاه است؛ زیرا در جوامع انسانی، مرسوم است که سمت راست، نشانه کرامت و سمت چپ رمز شوم بودن است؛ وگرنه راست و چپ حقیقی، وابسته به اعتبارات و با در نظر گرفتن مرکزیتی خاص است که در این آیات، از آن سخنی به میان نیامده است.

14- تحقیر اخروی مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 64 - 1

1 - فرمان تحقیرآمیز خداوند در قیامت به مجرمان و کافران برای رفتن به دوزخ

هذه جهنم .. اصلوها اليوم

امر «اصلوها» برای تحقیر و اهانت است.

15- تحقیر اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 1

1- خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیرآمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مکر الذین من قبلهم .. و أتهم العذاب ... ثم یوم القیمه یخزیهم و یقول این

«خزی» در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 4

4- پرسش تحقیرآمیز خداوند از مشرکان ، درباره معبود های آنان در قیامت

فیقول این شرکاءى

استفهام در «این شرکاءى» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - حقارت مشرکان و محروم بودن آنان از افتخار قرب به خدا در قیامت

و یوم ینادیهم

برداشت یاد شده با توجه به تعبیر «ینادی» به دست می آید؛ زیرا «ندا» در جایی است که شخص را از دور بخوانند. بنابراین انتخاب این تعبیر به جای تعبیر «یدعوا»، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

ص: 426

4- پرسش تحقیر آمیز خداوند در قیامت از مشرکان درباره معبودهایشان

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاء ی

استفهام در «این شرکائی» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 18 - 2

2- مشرکان و منکران قیامت ، با وضعیتی ذلّت بار و تحقیر شده در روز قیامت زنده خواهند شد .

و أنتم دخرون

«داخر» (مفرد «دخرون») به معنای «صغیر» و «ذلیل» است و جمله «أنتم دخرون» حال برای فاعل فعل مقدر (تبعثون) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 12

12- مشرکان در قیامت مورد سخره و تحقیر الهی قرار می گیرند .

و یوم ینادیهم این شرکاء ی

لحن آیه و نحوه خطاب در آن («این شرکائی» و «ینادیهم») می تواند مفید برداشت بالا باشد.

16- تحقیر اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 2

2- افکنده شدن منکران قیامت به جهنم ، همراه با تحقیر و اجبار است .

و إذا ألقوا منها

واژه «ألقوا» (به صیغه مجهول) به جای «ادخلوا»، حاکی از اجباری و تحقیر آمیز بودن ورود به جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 3

3 - تکذیب کنندگان قیامت ، علاوه بر گرفتاری به کیفر جسمانی (سوختن) ، به کیفر روانی (تحقیر و استهزا) نیز مبتلا خواهند شد .

و إذا ألقوا منها مكاناً ضيقاً .. لاتدعوا اليوم ثبوراً وحداً و ادعوا ثبوراً ک

جمله «لاتدعوا ..» - به جای جواب مناسب با «دعوا هنالك ثبوراً» - می تواند برای تحقیر و استهزای آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 39 - 2

ص: 427

2- تحقیر و عذاب روحی تکذیب گران روز جزا، در قیامت از سوی خداوند

فإن كان لكم كيد فكيّدون

امر در «فکیدون»، تعجیزی و مفید سرزنش و تحقیر است.

17- تحقیر اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 18 - 2

2- مشرکان و منکران قیامت، با وضعیتی ذلت بار و تحقیر شده در روز قیامت زنده خواهند شد.

وأنتم دخرون

«داخر» (مفرد «داخرون») به معنای «صغیر» و «ذلیل» است و جمله «أنتم داخرون» حال برای فاعل فعل مقدر (تبعثون) می باشد.

18- تحقیر اخروی همسر ابو لهب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 5 - 3

3- همسر ابولهب در آخرت، در نهایت ذلت و با گردنبندی از لیف های بافته شده تحقیر خواهد شد.

فی جیدها حبل من مسد

برخی گفته اند: همسر ابولهب، سوگند یاد کرده بود که گردنبند فاخر خود را در دشمنی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) خرج کند و آیه شریفه با بیان این که در آخرت، او دارای گردنبند لیفی خواهد بود؛ اوج حقارت او را بیان کرده است. تعبیر «جید» گرچه با «عنق» به یک معنا است؛ ولی در موارد زینت کردن گردن «جید» استفاده می شود؛ از این رو بر استهزا و تحقیر او افزوده است.

19- تحقیر اهل انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 29 - 3

3- حقارت و زبونی مردم انطاکیه، در برابر اراده الهی و تحقیر شدنشان از جانب خداوند

إن كانت إلا صيحة وحده فإذا هم خمّدون

تأکید خداوند بر نفرستادن هیچ لشکر آسمانی و نیز نابود کردن مردم انطاکیه تنها با یک صیحه، می تواند برای بیان ذلت، زبونی و تحقیر آنان باشد.

ص: 428

20- تحقیر بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 2

2- حضرت ابراهیم (ع) بت و بت پرستی را به شدت تحقیر کرد و پدر و قومش را به خاطر این کار مورد سرزنش قرار داد .

إذ قال لأبيه وقومه ما هذه التماثيل

اشاره کردن به بت ها با اسم اشاره نزدیک (هذه) و نیز تعبیر «تماثيل» (صورت ها و مجسمه های بی جان)، حاکی از تحقیر بت و بت پرستی به وسیله ابراهیم (ع) است. گفتنی است استفهام در «ما هذه...» - به قرینه مقام - توییخی است.

21- تحقیر بت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 3

3 - حضرت ابراهیم (ع) برای بیداری قوم خویش ، بت ها را به حقارت و پستی یاد می کرده است .

إنما تعبدون من دون الله أوثانًا

نکره آوردن «أوثان» می تواند به منظور بیان حقارت شأن بت ها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 96 - 4

4 - شکستن اُبَهِت و تقدس بت ها ، در مرحله نخست و سپس گفتگوی خردبرانگیز ، شیوه مبارزه ابراهیم (ع) با مشرکان و مظاهر شرک

فقال ألا تأكلون . . . فراغ عليهم ضربًا باليمين ... قال أتعبدون ما تحتون . و اللّ

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم (ع) در آغاز مبارزه با شرک و بت پرستی، ابتدا به سراغ بتکده رفته و ضمن به تمسخر گرفتن بت ها، آنها را درهم شکست. سپس با مخاطب قرار دادن مردم، آیین آنان را زیر سؤال برد (أتعبدون ما تحتون) و به تأمل و اندیشه واداشت.

22- تحقیر بت های قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 3

3 - حضرت ابراهیم (ع) برای آگاهی قوم اش، حقارت و ناتوانی بت ها را تبلیغ می کرد.

وقال إنما اتخذتم من دون الله أوثناً

ص: 429

«أوثاناً» به صورت نکره آورده شده و تنوین آن، برای تحقیر است.

23- تحقیر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 5

5- قوم و نژاد بنی اسرائیل ، مردمی حقیر در نظر فرعونیان

من هذا الذی هو مهین

تعبیر به «مهین»، ممکن است ناظر به شخصیت ظاهری موسی(ع) و فاصله داشتن او از طبقات اشراف و ثروتمندان باشد و نیز ممکن است اشاره به نژاد موسی(ع) باشد که از بنی اسرائیل بوده و فرعونیان خود را سرور ایشان می پنداشتند.

24- تحقیر پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 8

8 - تحقیر شدید پیروان نوح از سوی اشراف کافر

قالوا .. و اتبعک الأردلون

25- تحقیر ثروتمندان متخلف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 93 - 4

4 - اغنیا و توانمندان روی گردان از جهاد در صدر اسلام ، مورد نکوهش و تحقیر خداوند قرار گرفتند .

إنما السبیل علی الذین ... و هم أغنیاء رضوا بأن یكونوا مع الخوالف

26- تحقیر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 6

6 - « وفي الحديث أنّ أهل النار إذا دخلوها . . . » فقالوا ربّنا غلبت علينا شقوتنا و كُنّا قومًا ضالّين ، ربّنا أخرجنا منها فإن عدنا فإنا ظالمون
« فيقفون أربعين سنه - ذلّ الهوان لا يجابون . . . ، ثم يجيئهم الله جلّ جلاله « اخسئوا فيها و لا تكلمون » قال : فعند ذلك يأسون من كلّ
فرج و راحه و يغلق أبواب جهنّم عليهم . . . » ;

ص: 430

در حدیث آمده است که جهنمیان آن گاه که وارد آتش می شوند [می گویند]: .. «فقالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و کنا قومًا ضالین...» پس چهل سال با ذلت و خواری توقف می کنند، در حالی که پاسخ داده نمی شوند... سپس خداوند - جلّ جلاله - جواب آنان را چنین می دهد: «اخسئوا فیها و لاتکلمون». امام (ع) فرمود: در این هنگام است که آنان از هر گونه گشایش و راحتی، مأیوس می گردند و درب های جهنم به روی آنها بسته می شود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 2

2 - حقارت و ذلت شدید کافران در دوزخ

قال اخسئوا فیها

«إخسأ» کلمه ای است که برای دور کردن سگ به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 55 - 3

3 - ملائکه موکل ، با تهکم تحقیر آمیز ، به کافران ، برای ورود به جهنم ، فرمان می دهند .

یغشیهم العذاب .. و یقول ذوقوا ما کنتم تعملون

ضمیر فاعلی «یقول» احتمال دارد به خداوند برگردد و احتمال دارد، منظور ملائکه باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

27- تحقیر حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 54 - 3

3 - حقیر و ناچیز جلوه دادن قدرت و توانایی های جبهه مخالف و حق طلب ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونی

إن هؤلاء لشرذمه قلیلون

28- تحقیر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 8 - 5

ذکر عذاب، تناسبی با کاربرد واژه بشارت ندارد. از این رو تعبیر به بشارت می تواند به عنوان سخریه و تحقیر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 8

8 - قدرت های فرعونى و حق ناپذیر ، محکوم به سرزنش شدن و تحقیر در گستره تاریخ *

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

تعبیر «و هو ملیم» می تواند نظر به ملامت شدن قدرت های حق ناپذیر از سوی اندیشه‌ورزان و نظارت گران تاریخ بشر، داشته باشد.

29- تحقیر خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 12

12 - لطمه زدن به شخصیت دیگر مؤمنان ، در حقیقت لطمه زدن به خویشان است .

و لا تلمزوا أنفسکم

با توجه به این که در آیه قبل، خداوند همه مؤمنان را برادر یکدیگر و عضو یک خانواده معرفی کرده است؛ در این آیه از یک سو به مؤمنان تذکر داده است که برای دیگر مؤمنان عیب نجوید و از سوی دیگر به آنان یادآور شده که در نظام واحد این خانواده، عیب گرفتن برای دیگری، در حقیقت معیوب ساختن خویشان است.

30- تحقیر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 54 - 3

3 - حقیر و ناچیز جلوه دادن قدرت و توانایی های جبهه مخالف و حق طلب ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونى

إنّ هؤلاء لشرذمه قلیلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 4

4 - قدرت نمایی و بزرگ جلوه دادن توانایی های خود در برابر جبهه مخالف ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونى است .

وإنا لجميع حذرون

ص: 432

31- تحقیر دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 35 - 2

2- خودبرتربینی و تحقیر دیگران ، ظلم بر خویشان است .

أنا أكثر منك مالاً وأعزّ نفراً... و دخل جنته و هو ظالم لنفسه

32- تحقیر دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 7

7 - تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً كنّا نعدّهم من الأشرار

33- تحقیر زنان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 7

7 - جواز تحقیر زنان کافر و مؤذی و به کار بردن کلمات ناهنجار درباره آنان

حمّاله الحطب

34- تحقیر شرابخوار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 6

6 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . لا تجالسوا مع شارب الخمر . . . فإنهم كلاب أهل النار كما قال الله : « اخسئوا فيها و لا تكلمون » ؛

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود:.. با شراب خوار همنشینی نکنید... زیرا آنان سگ های جهنم اند؛ همان طور که خداوند فرموده است: اخسئوا فيها و لا تكلمون».

35- تحقیر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 433

4- شکستن اَبَهِت و تقدس بت ها ، در مرحله نخست و سپس گفتگوی خردبرانگیز ، شیوه مبارزه ابراهیم (ع) با مشرکان و مظاهر شرک
فقال ألا تأکلون . . . فراغ علیهم ضرباً بالیمین ... قال أتعبدون ما تنحتون . و اللّ

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز مبارزه با شرک و بت پرستی، ابتدا به سراغ بتکده رفته و ضمن به تمسخر گرفتن بت
ها، آنها را درهم شکست. سپس با مخاطب قرار دادن مردم، آیین آنان را زیر سؤال برد (أتعبدون ما تنحتون) و به تأمل و اندیشه واداشت.

36- تحقیر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 187 - 2

2 - اقدام مردم ایکه به ناتوان جلوه دادن شعیب (ع) ، با هدف وادار ساختن وی به عقب نشینی از مواضع تبلیغی خویش

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصادقين

امر در «أسقط» به اصطلاح تعجیزی است. بنابراین، مردم ایکه اقتراح یاد شده (فرو ریختن قطعات آسمانی) را در شرایطی مطرح کردند که
می پنداشتند، انجام آن امری غیر ممکن است و شعیب(ع) از این کار ناتوان بوده و به ناچار دست از تبلیغاتش خواهد کشید.

37- تحقیر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 96 - 5

5- شکستن اَبَهِت و تقدس عقاید باطل و خرافی ، نخستین گام در مبارزه با آن عقاید

فقال ألا تأکلون . . . فراغ علیهم ضرباً بالیمین ... و اللّٰه خلقکم و ما تعملون

38- تحقیر علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 15

15- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیر آمیز و خوار کننده
دارند .

وإذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

ص: 434

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از «أوتوا العلم» به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

39- تحقیر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 14

14 - ساحران مؤمن با تحقیر قدرت فرعون، به او اعلام کردند که بالاترین شکنجه های او، تنها به زندگانی دنیایی آنان خاتمه می دهد و به آخرتشان آسیبی نخواهد رسانید.

فاقص ما أنت قاض إتما تقضى هذه الحيوه الدنيا

چنانچه «هذه الحياه» مفعولاً به برای «تقضى» باشد، مراد از «قضا»، منقضی ساختن خواهد بود. اهل لغت می گویند: تمام معانی «قضا» به انقطاع یافتن و تمام شدن بازگشت دارد (لسان العرب). بنابراین مفاد آیه چنین می شود: ای فرعون! با حکم خود به هر چه می توانی فیصله بده و آن را تمام کن؛ زیرا تو فقط این زندگانی دنیا را خاتمه می دهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 9

9 - تحقیر فرعون و فرعونیان از سوی موسی (ع) به خاطر نیندیشیدن در نظام هستی و انکار پروردگار جهان

قال ربّ المشرق و المغرب و ما بينهما إن كنتم تعقلون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «إن كنتم تعقلون» تعریضی به عدم تعقل فرعون و فرعونیان و مقابله به مثل با اتهام جنون به موسی (ع) باشد.

40- تحقیر فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 9

9 - تحقیر فرعون و فرعونیان از سوی موسی (ع) به خاطر نیندیشیدن در نظام هستی و انکار پروردگار جهان

قال ربّ المشرق و المغرب و ما بينهما إن كنتم تعقلون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «إن كنتم تعقلون» تعریضی به عدم تعقل فرعون و فرعونیان و مقابله به مثل با اتهام جنون به موسی (ع) باشد.

ص: 435

41- تحقیر فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 36

36- نادیده انگاشتن شخصیت انسانی تهیدستان و به خود بستن امتیازات موهوم، نشانه غفلت از یاد خدا است.

و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذكرنا .. و كان أمره فرطاً

جمله «کان...» می تواند عطف تفسیری برای «أغفلنا...» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 11 - 46 - 2

2- برخورد تحقیرآمیز کافران، با گرایش محرومان به دین، نمودی از روحیه استکباری آنان است.

و استکبرتم .. و قال الذین کفروا للذین ءامنوا لو کان

42- تحقیر قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 5

5- رفتار تحقیرآمیز قاورن با مردم، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

فخرج علی قومه فی زینته

تعبیر «علی قومه» به جای «علی الناس» بیانگر مطلب یاد شده است.

43- تحقیر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 13

13 - مؤمنان، شایسته ارج نهادن و کافران، سزاوار استخفاف و تحقیر

اذله علی المؤمنین اعزه علی الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 55 - 3

3 - ملائکه موکل ، با تهکم تحقیرآمیز ، به کافران ، برای ورود به جهنم ، فرمان می دهند .

یغشیهم العذاب . . . و یقول ذوقوا ما کنتم تعملون

ضمیر فاعلی «یقول» احتمال دارد به خداوند برگردد و احتمال دارد، منظور ملائکه باشد. برداشت بالا بنابر احتمال دوم است.

ص: 436

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 8 - 5

5 - کافران حق ناپذیر مورد تمسخر و تحقیر

فبشره

ذکر عذاب، تناسبی با کاربرد واژه بشارت ندارد. از این رو تعبیر به بشارت می تواند به عنوان سخریه و تحقیر باشد.

44- تحقیر متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 15

15 - تحقیر منافقان متخلف از جنگ ، توسط خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاقعدوامع الخلفین

منظور از «خالفین» می تواند کسانی باشند که به دلیل عجز و ناتوانی قادر به شرکت در جنگ نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 93 - 4

4 - اغنیا و توانمندان روی گردان از جهاد در صدر اسلام ، مورد نکوهش و تحقیر خداوند قرار گرفتند .

إنما السبیل علی الذین . . . و هم أغنیاء رضوا بأن یكونوا مع الخوالف

45- تحقیر محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد تحقیر مداوم کافران مکه قرار می گرفت .

و إذا رءاک . . . أهذا الذی یذکرء الهتکم

همزه استفهامیه در «أهذا..» برای تعجب است و اسم اشاره «هذا» - به قرینه استهزا - در تحقیر استعمال گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 41 - 2,3

2 - مشرکان همواره ، به هنگام مشاهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ایشان را تحقیر می کردند .

و إذا رأوك .. أهدا الذی بعث الله رسولا

اسم اشاره «هذا» در تحقیر استعمال شده است.

3 - تمسخر و تحقیر ، شیوه دایمی مشرکان برای مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 437

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً وهذا الذي بعث الله رسولا

برداشت فوق، با توجه به وجود ادات حصر، استثنا، شرط و جزا در آیه شریفه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 60 - 10

10 - کافران مکه، درصدد تحقیر و خوار ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

و لا يستخفّنك الذين لا يوقنون

دعوت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر در برابر کافران و نیز توصیه به مراقبت از خود که مبدا کافران آن حضرت را خفیف و خوار کنند، می تواند بازگو کننده وضعیّت رفتاری کافران درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 4

4 - رفتار کافران با شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردی تحقیرآمیز و در حد شخصیتی فاقد شهرت و موقعیت

هل ندلكم على رجل يبتئكم إذا مزقتم كل ممزق

ذکر نکردن شخصیت حقوقی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان رسول خدا و یا نگفتن نام آن حضرت و آوردن عنوانی نکره، حکایت از موضوع یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 10

10 - مشرکان، در صدد تحقیر شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم بودند.

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل

آوردن اسم اشاره «هذا» و نکره بودن «رجل» - که تنوین آن برای تحقیر است - دلالت بر نکته یاد شده می کند.

46- تحقیر مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - تحقیر و سرزنش ، حربہ مشرکان برای بازداشتن مردم از پیروی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قالوا .. إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 7

7 - توهین و تحقیر مسلمانان ، از ابزار کافران در اظهار دشمنی با آنان

يسطوا إليكم ايديهم و ألسنتهم بالسوء

ص: 438

47- تحقیر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 12

12- افکنده شدن مشرکان در دوزخ ، همراه با ملامت ، طرد و اهانت است .

فتلقى فی جهنم ملوماً مدحوراً

«مدحوراً» به معنای «مطروود» است که در آن معنای اهانت و استخفاف اشراب شده است.

48- تحقیر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 7

7 - مشرکان عصر بعثت ، مورد تحقیر شدید خداوند

و یعبدون من دون الله ما لم ينزل به سلطاناً و ما لیس لهم به علم

49- تحقیر معرضان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 8

8 - تکذیب دین و روی گردانی از آن ، در پی دارنده کیفری تحقیر آمیز و گریزناپذیر

أرءیت إن کذب و تولی . . . کلاً لئن لم ینته لسنفعا بالناصیه

گرفتن موهای جلو سر - علاوه بر تحقیر - شخص را به طور کامل تسلیم گیرنده آن می سازد؛ به گونه ای که مقاومت سودی نمی بخشد.

کیفر یاد شده - به قرینه «سندع الزبانیه» (در آیات بعد) - مربوط به قیامت است؛ ولی دلالت آیه شریفه بر کیفر دنیوی نیز بعید نیست.

50- تحقیر مکذبان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 9

9- تحقیر فرعون و فرعونیان از سوی موسی (ع) به خاطر نیندیشیدن در نظام هستی و انکار پروردگار جهان

قال ربّ المشرق والمغرب و ما بینهما إن کنتم تعقلون

ص: 439

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «إن كنتم تعقلون» تعریضی به عدم تعقل فرعون و فرعونیان و مقابله به مثل با اتهام جنون به موسی (ع) باشد.

51- تحقیر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 8

8 - تکذیب دین و روی گردانی از آن ، در پی دارنده کیفری تحقیر آمیز و گریزناپذیر

أرءیت إن کذب و تولی . . . کلاً لمن لم ینته لفسفعا بالناصیه

گرفتن موهای جلو سر - علاوه بر تحقیر - شخص را به طور کامل تسلیم گیرنده آن می سازد؛ به گونه ای که مقاومت سودی نمی بخشد. کیفر یاد شده - به قرینه «سندع الزبانیه» (در آیات بعد) - مربوط به قیامت است؛ ولی دلالت آیه شریفه بر کیفر دنیوی نیز بعید نیست.

52- تحقیر منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 15 - 1

1 - خداوند با خوار و حقیر ساختن منافقان ، آنان را به استهزا خواهد گرفت .

اللّه یستهزی بهم

«استهزاء» به معنای تمسخر کردن، است و هدف از آن خوار ساختن و حقیر کردن کسی است که مورد استهزا قرار می گیرد.

53- تحقیر منافقان متخلف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 15

15 - تحقیر منافقان متخلف از جنگ ، توسط خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاقعدوامع الخلفین

منظور از «خالفین» می تواند کسانی باشند که به دلیل عجز و ناتوانی قادر به شرکت در جنگ نبودند.

54- تحقیر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 440

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 4

4- تحقیر حضرت موسی و هارون از سوی فرعون و اشراف دربار او، به خاطر داشتن خاستگاه پایین اجتماعی

أنؤمن لبشرین مثلنا و قومهما لنا عبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 4

4- تلاش فرعون برای حقیر نمایاندن موسی (ع) و تحقیر جایگاه و موقعیت اجتماعی او

أم أنا خیر من هذا الذی هو مهین

55- تحقیر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 13 - 5

5- خود بزرگ بینی و تحقیر مؤمنان راستین، از صفات اهل نفاق است.

أنؤمن کما ءامن السفهاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 2

2- اهل ایمان، در دنیا مورد تحقیر کفرپیشگان مستکبر هستند.

أهؤلاء الذین أقسمتم لاینالهم الله برحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 7

7- تهمت و تحقیر، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کتّٰ نعدهم من الأشرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - طاغیان ، از سر غرور و تکبر ، مؤمنان و توده های مردم دیندار را در دنیا به حساب نمی آوردند و با چشم حقارت به آنان می نگرستند .

أم زاعت عنهم الأبصر

برداشت یاد شده براساس احتمال دوم در ترکیب آیه شریفه است؛ یعنی، جمله «أم زاعت..» عطف بر «أتخذناهم سخریاً» باشد. در این صورت مفاد آن مربوط به دنیا بوده و چنین معنا می شود: «و یا به اندازه ای حقیر بودند که چشم های ما آنان را نمی دید».

ص: 441

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 2 - 1

1- تلاش کافران مکه ، برای تحقیر مؤمنان و بی اهمیت جلوه دادن ایمان آنان

وقال الذين كفروا للذين ءامنوا لو كان خيرا ما سبقونا إليه

2- برخورد تحقیرآمیز کافران ، با گرایش محرومان به دین ، نمودی از روحیه استکباری آنان است .

واستکبرتم ... وقال الذين كفروا للذين ءامنوا لو كان

56- تحقیر مؤمنان فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 5

5- اشراف مکه در صدر اسلام مؤمنان تهیدست را تحقیر می کردند.

أهؤلاء من الله عليهم من بيننا

57- تحقیر مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 6

6- توده های غیر مرفه ، مردمی پست و حقیر در دیدگاه اشراف قوم نوح

ما نريك اتباعك إلا الذين هم أراذلنا

أرذل (مفرد أراذل) به معنای پست و حقیر می باشد.

58- تحقیر هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 4

4- تحقیر حضرت موسی و هارون از سوی فرعون و اشراف دربار او ، به خاطر داشتن خاستگاه پایین اجتماعی

أنؤمن لبشرين مثلنا وقومهما لنا عبدون

ص: 442

59- تحقیر همسر لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 135 - 4

4 - تحقیر شدن همسر لوط از سوی خداوند

إلّا عجوزاً فی الغبرین

تنکیر «عجوزاً»، می تواند برای تحقیر باشد.

60- تحقیر یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 3

3 - محروم ساختن یتیمان از اکرام و احترام و بها ندادن به شخصیت آنان ، فرهنگی حاکم بر مردم عصر بعثت

لا تکرمون الیتیم

61- زمینه تحقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 60 - 8

8 - ناشکیبایی در برابر دشمن ، زمینه خفیف و خوار شدن است . *

فاصبر . . . و لا یتستخفّنک الذین لایوقنون

احتمال دارد مراد از «استخفاف» خفیف کردن و موهون کردن باشد، چنان چه در لسان العرب آمده است: «واستخفّه: طَلَبَ خِفَّتَهُ». ذکر «و لا یتستخفّنک» پس از دستور به صبر، می تواند اشاره به این حقیقت باشد که عدم صبر، خفت می آورد.

62- زمینه تحقیر انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 2 - 2

2- ثروت اندوزی، زمینه ساز تحقیر مردم و عیب جویی از آنان است.

ویل لكل همزه لمزه الذی جمع مالاً وعدده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 3 - 6

ص: 443

6- بی توجهی به محدودیت عمر ، زمینه سازی اعتنایی به شخصیت دیگران و ضربه زدن به اعتبار آنان است .

همزه لمزه .. . بحسب أن ماله أخلده

63- زمینه تحقیر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 19

19- کمک خواهی دوزخیان ، افزایش دهنده عذاب و زمینه تحقیر افزون تر ایشان است .

وإن يستغيثوا يغاثوا بماء كالمهل يشوي الوجوه

فعل «یغاثوا» (فریادرسی می شوند) استهزای دوزخیان است و «یشوی الوجوه» از سوزاندن و عذابی اضافه بر عذاب موجود خبر می دهد.

64- زمینه تحقیر دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 34 - 6

6- خودبزرگ بینی و تحقیر دیگران ، از عوارض رفاه مندی و برخورداری از نعمت های فراوان است .

فقال لصاحبه و هو يحاوره أنا أكثر منك مالاً وأعزّ نفراً

65- زمینه تحقیر یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 8

8 - دنیاطلبی و ثروت خواهی ، زمینه سازی ارزش انگاشتن یتیمان و دست اندازی به ارث آنان

بل لا تكرمون الیتیم .. . و تأکلون التراث ... و تحبون المال حباً جماً

66- سرزنش تحقیر دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 34 - 7

7- تحقیر دیگران از سوی ثروت مندان و دارایی های خود را به رخ آنان کشیدن ، کاری مذموم و ناپسند است .

أنا أكثر منك مالاً وأعز نفراً

ص: 444

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 1

1 - خود بزرگ بینی و تحقیر دیگران ، صفتی نکوهیده در نزد خداوند

و من الناس من یجدل فی الله بغير علم . . . ثانی عطفه

«ثنی» (مصدر «ثانی») به معنای پیچاندن و برگرداندن و «عطف» به معنای پهلو است. پیچاندن پهلو، کنایه از تکبر و تحقیر دیگران است.

67- سرزنش تحقیر فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 37

37- پندار مزیت های بی جا برای خود و ناهنجار دیدن سیمای بی نوایان ، از ویژگی های رهبران نالایق و مایه بی ارزشی رهنمود های آنان است .

و لاتطع من . . . کان أمره فرطاً

68- سرزنش تحقیر مؤمنان فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 35

35- تحقیر تهیدستان خداخواه و فرومایه دیدن موضع طبقاتی آنان ، بینشی ضد الهی و بیرون از حد اعتدال است .

و لاتطع من . . . کان أمره فرطاً

69- سرزنش تحقیر یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 9 - 4

4- تحقیر یتیمان و تحمیل ذلت بر آنان ، کاری نکوهیده و مورد نهی خداوند

فأما الیتیم فلا تقهر

«فَهْر»؛ یعنی، بر کسی فائق آمدن و او را به طریقی ذلت آفرین، گرفتار ساختن. (تاج العروس)

ص: 445

70- عوامل تحقیر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 6

6- روحیه استکباری و اسرافگری فرعون ، عامل استعمار و تحقیر بنی اسرائیل

من العذاب المهین . من فرعون إته كان عالیاً من المسرفین

جمله «إته..» می تواند در مقام تعلیل باشد.

71- کیفر تحقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 10

10 - درهم شکسته شدن در آتش جهنم ، کیفری مناسب برای درهم شکستن شخصیت مردم

همزه لمزه .. لینبذن فی الحطمه

72- موانع تحقیر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 5

5- توجه به ارزش های نهفته در وجود مؤمنان ، مانع حقیر شمردن و استهزای آنان

لا یسخر قوم من قوم عسی أن یكونوا خیراً منهم

73- نهی از تحقیر یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 9 - 4

4- تحقیر یتیمان و تحمیل ذلت بر آنان ، کاری نکوهیده و مورد نهی خداوند

فأما الیتیم فلا تقهر

«فَهْر»؛ یعنی، بر کسی فائق آمدن و او را به طریقی ذلت آفرین، گرفتار ساختن. (تاج العروس)

ص: 446

1- اهمیت تحقیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 211 - 3

3- لزوم تحقیق در سرگذشت امت های پیشین و پندآموزی از تاریخ آنان

سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ... فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 260 - 7

7- ارزش پی جویی و پژوهش ، برای کشف حقایق و معارف دینی

قال ابرهیم ربّ ارنی کیف تحیی الموتی

2- تحقیق از حقایق دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 43 - 18

18- لزوم کنکاش برای به دست آوردن ویژگی های انبیا و حقایق دین

فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

متعلق «لاتعلمون» محذوف است و به قرینه صدر آیه، می تواند انبیا و ویژگیهای آنان باشد و چون بحث از انبیا و عقیده به آن، از جمله معارف دینی است، می توان استفاده کرد که سایر مسائل دینی هم مشمول آن است.

ص: 447

3- تحقیق از ویژگیهای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 18

18- لزوم کنکاش برای به دست آوردن ویژگی های انبیا و حقایق دین

فستلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

متعلق «لاتعلمون» محذوف است و به قرینه صدر آیه، می تواند انبیا و ویژگیهای آنان باشد و چون بحث از انبیا و عقیده به آن، از جمله معارف دینی است، می توان استفاده کرد که سایر مسائل دینی هم مشمول آن است.

4- تحقیق پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 22

22 - لزوم ریشه یابی و تحلیل زمینه های گریز از حق و گرایش به عقاید شرک آلود و انحرافی

انظر کیف نبین لهم الایة ثم انظر انی یؤفکون

کلمه «انی» گاه به معنای «من این» بکار می رود، بنابراین جمله «ثم انظر . . .» می تواند فرمان به تأمل و اندیشه در منشأ انحراف بنی اسرائیل باشد.

5- تحقیق تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 3

3 - سرنوشت شوم قوم تبهکار لوط ، سرنوشتی عبرت آموز و شایان بررسی دقیق

فانظر کیف کان عقبه المجرمین

6- تحقیق تاریخ مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 4

4- ضرورت بررسی تحلیلی سرنوشت شوم مجرمان و تبهاران تاریخ

فانظر کیف کان عقبه المجرمین

فعل «انظر» که به معنای «دقت کن» است، دلالت بر بررسی دقیق و تحلیلی دارد.

ص: 448

7- تحقیق تاریخ مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 4

4- ضرورت بررسی تحلیلی سرنوشت شوم مجرمان و تبهکاران تاریخ

فانظر کیف کان عقبه المجرمین

فعل «انظر» که به معنای «دقت کن» است، دلالت بر بررسی دقیق و تحلیلی دارد.

8- تحقیق در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 7

7 - دعوت قرآن به تحقیق در احوال پیروان ادیان گذشته ، برای درس آموزی و عبرت از آنان

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب یؤمنون بالجبت و الطّاغوت

9- تحقیق در زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 137 - 11

11 - زمین و آثار گذشتگان ، منبعی برای شناخت و عبرت آموزی

فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذّبین

10- تحقیق در سرنوشت اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 10

10 - خداوند ، مردم را به تحقیق در سرگذشت عبرت انگیز اقوام و ملل پیشین ترغیب می کند .

لتکون لمن خلفک ایه و إن کثیراً من الناس عن ایتنا لغفلون

11- تحقیق در شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 22

22 - لزوم ریشه یابی و تحلیل زمینه های گریز از حق و گرایش به عقاید شرک آلود و انحرافی

انظر کیف نبین لهم الایت ثم انظر انی یؤفکون

کلمه «انی» گاه به معنای «من این» بکار می رود، بنابراین جمله «ثم انظر . . .» می تواند فرمان به تأمل و اندیشه در منشأ انحراف بنی اسرائیل باشد.

12- تحقیق در گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 22

22 - لزوم ریشه یابی و تحلیل زمینه های گریز از حق و گرایش به عقاید شرک آلود و انحرافی

انظر کیف نبین لهم الایت ثم انظر انی یؤفکون

کلمه «انی» گاه به معنای «من این» بکار می رود، بنابراین جمله «ثم انظر . . .» می تواند فرمان به تأمل و اندیشه در منشأ انحراف بنی اسرائیل باشد.

13- تشویق به تحقیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 137 - 4,6

4 - ضرورت کند و کاو در تحولات و حوادث اجتماعی - تاریخی برای شناسایی قوانین و سنت های حاکم بر جوامع

قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

6 - ضرورت کاوش و دقت در فرجام تکذیب کنندگان دین الهی

فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

14- روش تحقیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 165 - 6

6 - مقایسه میان شکست ها و پیروزی ها و کار های موفق و ناموفق ، از روش های قرآن برای شناخت عوامل آنها

اولمّا اصابتکم مصیبه قد اصبتم مثلها قلتُم ائی هذا قل هو من عند انفسکم

ص: 450

15- روشهای تحقیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 137 - 9،10

9- تحقیق برای بدست آوردن سنن و قوانین حاکم بر جوامع بشری ، نیازمند به حضور محقق در متن آن جامعه و یا استناد به مدارک عینی است .

فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

10 - جهانگردی و کاوش در حوادث و تحولات اجتماعی - تاریخی ، راهی برای شناخت سنت های الهی

فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

16- یوسف (ع) و درخواست تحقیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 6،7،8

6- یوسف (ع) پیک دربار را باز گرداند تا از پادشاه بخواهد درباره ماجرای مهمانان زلیخا تحقیق کند .

قال ارجع الی ربک فسنله ما بال النسوه

«بال» به معنای شأن و کار مهم است و مراد از آن در آیه شریفه ، ماجرا و داستان می باشد.

7- بازجویی از زنانی که در ماجرای میهمانی زلیخا دست های خویش را بریدند ، شرط یوسف (ع) برای بیرون آمدن از زندان و حاضر شدن در نزد پادشاه

قال ارجع الی ربک فسنله ما بال النسوه الّ-تی قطعن ایدیهنّ

8- رفع اتهام و اثبات بی گناهی ، هدف یوسف (ع) از تقاضای تحقیق در ماجرای زنانی که دست های خویش را با مشاهده یوسف (ع) بریدند .

قال ارجع الی ربک فسنله ما بال النسوه الّ-تی قطعن ایدیهنّ

ص: 451

27- تحلیل

1- اجتناب از تحلیل غلط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 11

11 - لزوم دقت در گفتار و پرهیز از ارائه تحلیل های نادرست

فیقول

2- اجتناب از تحلیل غلط در رفاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 2

2- لزوم پرهیز از ارائه تحلیل های نادرست ، درباره منشأ رفاه مندی و تهی دستی انسان ها

یقول ... یقول ... کلاً

3- اجتناب از تحلیل غلط در فقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 2

2- لزوم پرهیز از ارائه تحلیل های نادرست ، درباره منشأ رفاه مندی و تهی دستی انسان ها

یقول ... یقول ... کلاً

ص: 452

4- اجتناب از تحلیل غلط درباره خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 9

9- لزوم خاموش ماندن از گفتار غلط ، درباره رفتار خداوند با انسان ها و پرهیز از ارائه تحلیل های نادرست از فقر

فیقول ربی آهنن

5- اعراض از تحلیل غلط درباره فقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 9

9- لزوم خاموش ماندن از گفتار غلط ، درباره رفتار خداوند با انسان ها و پرهیز از ارائه تحلیل های نادرست از فقر

فیقول ربی آهنن

6- اهمیت تحلیل سخن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 7

7- لزوم جست وجو و نقد و بررسی سخنان و گزینش بهترین آنها

الذین یستمعون القول فیَتَّبِعُونَ أحسنه

7- اهمیت تحلیل سیاسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 2

2- ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل

عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر کیف ضربوا لك الأمثل

8- اهمیت دانش تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 20

20- دانش و تحلیل رخدادها و خبرها و تأویل رؤیاها، دانشی گران قدر است.

و كذلك مكنّا ليوسف في الأرض و لنعلمه من تأويل الأحاديث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 11

11- دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث، دانشی گران قدر و از نعمت های خداوند است.

و علمتني من تأويل الأحاديث

9- بشارت تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 7

7- دستیابی به دانش تعبیر رؤیا و تحلیل صحیح رخدادها، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف

و كذلك .. يعلمك من تأويل الأحاديث

«احادیث» جمع حدیث است. راغب در مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد، به آن حدیث گفته می شود. بنابراین مراد از «الاحادیث» هم می تواند رؤیاها باشد و هم اخبار حوادث و رویدادها. «تأویل رؤیا»؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر می شود و خواب گویای آن است. «تأویل اخبار»؛ یعنی، علل تحقق حوادث و فرجام آنها.

10- تحصیل دانش تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 78 - 7

7- علمی که موسی (ع) در پی آموختن آن از خضر (ع) بود، علم تأویل و تحلیل حوادث و شناخت حقایق پشت پرده رخدادها بود.

هل أتبعك على أن تعلمن مما علمت . . . سأنتبئك بتأويل ما لم تستطع عليه صبراً

ص: 454

11- تحلیل اطلاعات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 83 - 10، 8

8 - رهبری جامعه، باید توان تحلیل و ریشه یابی اخبار و اطلاعات را داشته باشد.

و لو ردّوه الی الرسول .. لعلمه الذین یستنبطونه منهم

با توجه به اینکه استنباط بر عهده «رسول» و «اولی الامر» گذاشته شده است، معلوم می شود که رهبران جامعه باید دارای این توانایی باشند. لازم به ذکر است «من» در «منهم» بیان برای «الذین» است.

10 - تحلیل و انتشار اخبار جنگ - پیروزی و شکست و ... - تنها در صلاحدید رهبران جامعه

و اذ جاءهم امر من الامن او الخوف .. لعلمه الذین یستنبطونه منهم

با توجه به اینکه آیه مورد بحث در بین آیات مربوط به جنگ واقع شده، می توان گفت از مصادیق مورد نظر برای اخبار امنیتی، اخبار مربوط به جنگ است.

12- تحلیل بینش منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 58 - 10

10 - تحلیل نظریات و سخنان منافقان، در گرو تبیین انگیزه های درونی و گرایش های روحی آنان

و منهم من یلمزک فی الصدقت .. إذا هم یسخطون

از اینکه خداوند برای بیان نادرستی داوری منافقان به تبیین انگیزه های مادی آنان پرداخته است، برداشت فوق استفاده می شود.

13- تحلیل جاهلانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 131 - 9

9 - تحلیل فرعونیان در ریشه یابی رخداد های خوشایند و ناخوشایند (میمنت خویش و نحوست موسویان)، تحلیلی جاهلانه و نادرست بود.

ولكن أكثرهم لا يعلمون

14- تحلیل حرمت ماه های حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 37 - 6

ص: 455

6- « نسیء » ، حلال شمردن یکی از ماه های حرام در یک سال و حرام شمردن همان ماه در سال دیگر است .

إنما النسیء . . . یحلونه عاماً و یحرمونه عاماً

15- تحلیل حوادث تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 147 - 11

11- بینش خدامحوری دست پروردگان پیامبران الهی ، در تحلیل حوادث

و کاین من نبی قاتل معه ربیون . . . و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین

چون «ربیون»، در عین استقامت و پایداری، پیروزی را از جانب خدا می دانند. (و انصرنا علی القوم الکافرین).

16- تحلیل زشتی عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 137 - 4

4- نقش جهانبینی در توجیه و تعیین زشتی و زیبایی عمل *

و کذلک زین لکثیر من المشرکین قتل اولدهم شرکاؤهم

17- تحلیل زیبایی عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 137 - 4

4- نقش جهانبینی در توجیه و تعیین زشتی و زیبایی عمل *

و کذلک زین لکثیر من المشرکین قتل اولدهم شرکاؤهم

18- تحلیل عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- زمر - 39 - 18 - 8

8- انسان ، دارای توان تحلیل افکار و عقاید گوناگون و تشخیص و انتخاب بهترین آنها

الذین یستمعون القول فیتبّعون أحسنه

ص: 456

19- تحلیل غلط حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 5

5 - کفر و سرسختی در برابر حق، زمینه ساز انحراف در بینش و تفسیر غلط و نابجا از پدیده هاست.

و لو نزلنا .. لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبین

عنوان ساختن کفر در «الذین کفروا ..» بیان تأثیر کفر کافران در بینش غلط و منحرف آنان است. یعنی «کفر» موجب می گردد که پدیده ها بر خلاف حق و واقع تفسیر شوند.

20- تحلیل غلط فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 131 - 5,8,9

5 - تحلیل غلط و جاهلانه فرعونیان از ریشه یابی رخداد های خوشایند و ناخوشایند، موجب بی تأثیری بلا ها و مصیبت ها در هدایت شدن و تذکر یافتن آنان شد .

و لقد أخذنا .. یطیروا بموسی و من معه

جمله «فإذا جاءتهم ..» با توجه به ترتب آن بر آیه قبل، در حقیقت پاسخ به این سؤال است که چرا ایجاد زمینه های هدایت (لقد أخذنا ... لعلهم یتذکرون) در فرعونیان تأثیر نداشت. آیه مورد بحث - در مقام پاسخ -، تحلیل غلط آنان را از موانع هدایت و تذکریابی، بیان می کند.

8 - اکثر فرعونیان زمان موسی مردمی جاهل و ناتوان از تحلیل صحیح رخداد های نیک و بد

و لکن اکثرهم لایعلمون

9 - تحلیل فرعونیان در ریشه یابی رخداد های خوشایند و ناخوشایند (میمنت خویش و نحوست موسویان)، تحلیلی جاهلانه و نادرست بود .

و لکن اکثرهم لایعلمون

21- تحلیل غلط متخلفان از مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - تحلیل متخلفان درباره سفر حدیبیه و بی فرجام بودن آن ، متکی بر محاسبات بشری و نادیده گرفتن اراده الهی

بل ظننتم أن لن ينقلب الرسول و المؤمنون إلى أهلهم أبدًا

از قرائن و زمینه های تاریخی، دشواری این سفر قابل پیش بینی بود و متخلفان براساس همین معیارها، این سفر را بی فرجام می

ص: 457

دیدند؛ غافل از این که دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به بن بست نخواهد رسید و حمایت الهی از آن حضرت دریغ نخواهد شد.

7 - متخلفان از سفر حدیبیه ، شیفته تحلیل غلط خود درباره آن سفر

بل ظننتم . . . وزین ذلک فی قلوبکم

برداشت بالا بنابراین نکته است که «ذلک» اشاره به پندار و تحلیلی باشد که از تعبیر «ظننتم أن لن ینقلب. . .» استفاده می شود؛ یعنی، این تحلیل در نظرشان زیبا جلوه کرده و خود شیفته آن گردیدند.

22- تحلیل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 7،8،9

7 - فرعون با توطئه گر خواندن موسی (ع) و ساحران ، براندازی حکومت فرعونیان و بیرون راندن ایشان را ، از پایتخت مصر از اهداف توطئه آنان شمرد .

إن هذا لمکر . . . لتخرجوا منها أهلها

مراد از «أهلها» هم می تواند فرعون، درباریان و وابستگان به او باشد و هم می تواند مراد از آن تمامی ساکنان مصر باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

8 - بیرون راندن و آواره ساختن مردم پایتخت مصر ، تحلیل فرعون از داستان مبارزه ساحران با موسی و ایمان آوردن آنان

إن هذا لمکر مکرتموه فی المدینه لتخرجوا منها أهلها

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «أهلها» همه مردم مصر (عوامل حکومت و توده مردم) باشد، نه خصوص عوامل حکومتی.

9 - فرعون بر پایه تحلیل دروغین خویش و توطئه گر خواندن ساحران ، آنان را به مجازاتی شدید تهدید کرد .

إن هذا لمکر . . . فسوف تعلمون

23- تحلیل فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 5

5 - انتخاب روش مبارزه با موسی پس از تصمیم به ساحر خواندن وی و تحلیل اهداف او (برچیدن حکومت فرعونی) ، از مسائل مطرح

شده در جلسه مشورتی بزرگان دربار فرعون

فماذا تأمرون

24- تحلیل کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 458

1 - به قدرت رساندن بنی اسرائیل برای برچیدن نظام فرعونى ، تحلیل اشراف دربار از پیشنهاد موسى (رهاسازی بنی اسرائیل)

فأرسل معى بنى إسرائيل . . . يريد أن يخرجكم من أرضكم

25- تحلیل گری انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 67 - 5

5- انسان ، موجودى پرسشگر ، خردورز و داراى قدرت تجزيه و تحليل خلقت خویش است و بر مقایسه گذشته و آینده نظام آفرینش توانا است .

و يقول الإنسن أءذا مامتّ . . . أولا يذكر الإنسن أنا خلقته

26- تحلیل محرّمات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 3

3 - حرام دانستن حلال ها و حلال پنداشتن حرام ها ، افترا بستن بر خداوند است .

يأیها الناس . . . إنما يأمرکم . . . أن تقولوا على الله ما لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 50

50 - حلیت محرّمات در حال اضطرار ، پرتویى از رحمت خداوند بر بندگان

فمن اضطرّ . . . فإنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 35

35 - بسیاری از بنی اسرائیل مرتکب خونریزی شده و حرام های خدا را حلال می شمردند .

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فى الارض لمسرفون

از امام باقر(ع) روايت شده: المسرفون هم الذين يستحلون المحارم ويسفكون الدماء.

تفسير تبيان، ج 3، ص 504؛ نورالثقلين، ج 1، ص 620، ح 158.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 87 - 13

ص: 459

13 - تحریم حلال ها و تغییر احکام الهی تجاوز به حدود و قوانین خداوند است .

لاتحرموا .. و لاتعتدوا

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «و لاتعتدوا» تأکید و تفسیری برای جمله - «لاتحرموا ..» - باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 12

12 - از امام صادق (ع) درباره سخن خدا که فرمود: «اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً من دون الله» روایت شده که فرمود: «والله ما صلّوا لهم ولا صاموا ولكنهم أحلّوا لهم حراماً و حرّموا عليهم حلالاً فاتّبّعوهم»؛

به خدا سوگند آنان برای احبار و راهبان نه نماز خواندند و نه روزه گرفتند؛ ولی آن علما و صومعه داران، برای مردم حرام را حلال و حلال را حرام کردند و آنان پیروی کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 37 - 8

8 - نتیجه جا به جا شدن ماه های حرام از سوی عرب های جاهلی، چیزی جز حلال شمردن حرام الهی نبود.

فیحلوا ما حرّم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 60 - 2

2 - تحریم حلال و تحلیل حرام، افترا و دروغ بستن به خداوند است .

فجعلتم منه حراماً و حلالاً .. و ما ظن الذين يفترون على الله الكذب

27- تحلیل نادرست آسایش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 95 - 6,7

6 - روی آوردن رفاه و آسایش بر کافران مبتلا به سختی ها و محنت ها، در پی دارنده تحلیل‌هایی نادرست درباره پیدایش شداید و اسباب رفاه و آسایش

ثم بدلنا .. حتى عفوا وقالوا قد مسء اباؤنا الضراء و السراء

7 - منكران رسالت انبيا با استناد به وجود سختی ها و آسایش ها در تاریخ نیاکان خویش ، دشواری های بیدارکننده زندگی خود را پدیده ای عادی و خالی از هر گونه هدف و پیام می پنداشتند .

ثم بدلنا .. قالوا قد مسء اباؤنا الضراء و السراء

ص: 460

28- تحلیل نادرست سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 95 - 8، 11، 6، 7

6 - روی آوردن رفاه و آسایش بر کافران مبتلا به سختی ها و محنت ها ، در پی دارنده تحلیل‌هایی نادرست درباره پیدایش شداید و اسباب رفاه و آسایش

ثم بدلنا .. حتى عفوا وقالوا قد مسءاباءنا الضراء و السراء

7 - منکران رسالت انبیا با استناد به وجود سختی ها و آسایش ها در تاریخ نیاکان خویش ، دشواری های بیدارکننده زندگی خود را پدیده ای عادی و خالی از هر گونه هدف و پیام می پنداشتند .

ثم بدلنا .. قالوا قد مسءاباءنا الضراء و السراء

8 - تحلیل سختی های بیدارکننده و هدفدار به حوادثی برخاسته از عوامل طبیعی و بدون هدف ، تحلیل نادرست منکران رسالت پس از رسیدن به رفاه و آسایش

قالوا قد مسءاباءنا الضراء و السراء

11 - انکار رسالت انبیا با توجیه پیدایش سختی های بیدارکننده به عواملی بی هدف ، موجب گرفتار شدن به عذاب الهی است .

قالوا قد مسءاباءنا الضراء و السراء فأخذنهم بغته

29- حرمت تحلیل محرّمات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 2

2 - حرمت بدعت در دین و تغییر حلال و حرام های الهی

يايها الذين ءامنوا لاتحرموا طيبات ما احل الله لكم ولا تعتدوا

بدان احتمال که تحریم حلال، به معنای حرام دانستن حلالهای الهی باشد.

30- دانش تحلیل حوادث یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- یعقوب (ع) برخوردار از نگرشی عمیق و بهره مند از فراستی خاص در تحلیل حوادث و به دور از زودباوری

قال بل سؤلت لکم أنفسکم امرًا

ص: 461

31- دانش تحلیل حوادث یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 7,8,22

7- دستیابی به دانش تعبیر رؤیا و تحلیل صحیح رخدادها، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف

و کذلک .. . یعلمک من تأویل الأحادیث

«احادیث» جمع حدیث است. راغب در مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد، به آن حدیث گفته می شود. بنابراین مراد از «الأحادیث» هم می تواند رؤیاها باشد و هم اخبار حوادث و رویدادها. «تأویل رؤیا»؛ یعنی، آن واقعیت خارجی که در خواب به نحوی جلوه گر می شود و خواب گویای آن است. «تأویل اخبار»؛ یعنی، علل تحقق حوادث و فرجام آنها.

8- رؤیای یوسف، موجب آگاهی یعقوب (ع) به برگزیده شدن یوسف (ع) و دستیابی او به دانش تعبیر خواب و تحلیل صحیح حوادث شد.

ینی رأیت أحد عشر .. . کذلک یجتیبک ربک و یعلمک من تأویل الأحادیث

22- حکیمانه بودن افعال خدا و آگاهی او به ویژگی های یوسف (ع)، موجب شد تا او را برگزیند و تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث را به آن حضرت بیاموزد.

یجتیبک ربک .. . إن ربک علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 5

5- سرگذشت یوسف (ع) بیانگر دلیل و علت برگزیده شدنش از ناحیه خدا، یاد دادن تعبیر رؤیا و تحلیل حوادث به او و اعطای نعمت کامل به وی است.

یجتیبک ربک و یعلمک .. . لقد کان فی یوسف و إخوته آیت للسانین

برداشت فوق، ناظر به این مطلب است که متعلق کلمه «آیات»، «اجتبا و گزینش یوسف (ع) و ..» باشد که از جمله های «کذلک یجتیبک ربک و ..» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- خداوند، آموزگار یوسف در تفسیر و تحلیل حوادث و تعبیر رؤیایها

و لنعلّمه من تأویل الأحادیث

16- آموزش تحلیل رخدادها و تأویل رؤیایها، هدف تقدیر الهی از کشاندن یوسف به خانه عزیز مصر

كذلك مكّنّا لیوسف فی الأرض و لنعلّمه من تأویل الأحادیث

«لام» در «لنعلّمه» لام غایت است و بیانگر غرض و هدف متعلق می باشد.

19- دانش یوسف (ع) به تعبیر و تأویل رؤیایها و تحلیل رخدادها، دانشی مطلق و نامحدود نبود.

و لنعلّمه من تأویل الأحادیث

برداشت فوق، با توجه به «من» - که برای تبعیض است - استفاده می شود. بنابراین «ولنعلّمه...»؛ یعنی: تا تحلیل بخشی از حوادث و تأویل برخی و یا نوعی از رؤیایها را به او یاد دهیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 8,9,10,17

8- یوسف (ع) برخوردار از علم به تأویل رؤیاها و تحلیل حوادث

علمتتی من تأویل الأحادیث

«احادیث» جمع حدیث است. صاحب مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: «هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد به آن حدیث گفته می شود». بنابراین مراد از احادیث هم می تواند رؤیاها باشد و هم می تواند حوادث و رویدادها باشد.

9- دانش یوسف (ع) به تعبیر و تأویل رؤیاها و تحلیل حوادث و رخدادها، دانشی مطلق و نامحدود نبود.

علمتتی من تأویل الأحادیث

برداشت فوق با توجه به «من» که برای تبعیض است، استفاده می شود.

10- خداوند، آموزگار یوسف (ع) در تأویل و تحلیل رؤیاها و حوادث

رب قد... علمتتی من تأویل الأحادیث

17- برخوردار یوسف (ع) از قدرت و مکتب و بهره مندی او از دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث، پرتوی از ولایت خداوند بر او بود.

قد ءاتیتنی من الملک و علمتتی... أنت ولی فی الدنیا و الآخره

32- روش تحصیل دانش تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 78 - 8

8- روشِ آموختنِ علم تأویل حوادث و شناخت علل اصلی رخداد های هستی، روشی تجربی و عملی است.

سأنتبک بتأویل ما لم تستطع علیه صبرًا

33- زمینه تحلیل غلط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 12 - 8

8 - تصوّر ، شیفتگی نسبت به ترسیم و تحلیل های ذهنی خود ، زمینه لغزش در محاسبات

بل ظننتم ... وزین ذلک فی قلوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 16 - 7

ص: 463

7 - غفلت از آزمایش بودن فقر، زمینه ساز پیدایش تحلیل های نادرست درباره عوامل آن

و أمّا إذا ما ابتلیه . . . فبقول ربّی آهنن

34- شرایط تحصیل دانش تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 78 - 10

10- برخورداری از علم تأویل و تحلیل حوادث و مصاحبت با عالمانی مانند خضر (ع)، نیازمند صبری برتر از صبر موسی (ع) و طاقتی افزون تر از طاقت او است .

سأبتنک بتأویل ما لم تستطع علیه صبراً

35- علاقه به تحلیل غلط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 12 - 8

8 - تصوّر، شیفتگی نسبت به ترسیم و تحلیل های ذهنی خود، زمینه لغزش در محاسبات

بل ظننتم . . . وزین ذلک فی قلوبکم

36- عوامل تحلیل محرمات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 16

16- اضطرار، از میان برنده ممنوعیت شرعی محرمات و نه قبیح و خباثت واقعی آنها*

إنما حرّم علیکم المیتة . . . فمن اضطرّ . . . فإن الله غفور رحیم

تذکره غفران و رحمت الهی، می تواند نشان دهنده بقای نوعی از قبیح و خباثت در فعل حرام اضطراری باشد.

37- کافران و تحلیل تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام- 6-6-4

4- کافران به تحلیل صحیح تاریخ نپرداخته و از آن پند نمی گیرند.

ألم یروا کم أهلکنا

ص: 464

استفهام توییخی «ألم یروا» بیانگر این است که تاریخ گذشتگان قابلیت پندآموزی و عبرت گرفتن دارد، ولی کافران در پی آن نیستند.

38- موسی (ع) و دانش تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 78 - 9

9- موسی (ع) بر روش آموختن علم تأویل حوادث، شکیبایی نداشت.

سأبئک بتأویل ما لم تستطع علیه صبراً

39- نعمت دانش تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 17

17- علم تعبیر خواب و دانش تحلیل حوادث، از نعمت های خداوند است.

کذلک... ولنعلّمه من تأویل الأحادیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 11

11- دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث، دانشی گران قدر و از نعمت های خداوند است.

و علمتی من تأویل الأحادیث

تحلیل سیاسی

40- اهمیت تحلیل سیاسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 2

2- ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل

عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

ص: 465

1- آثار آگاهی از تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 11 - 7

7- آگاهی از رخداد های تاریخی ، هموار کننده مشکلات و سهولت بخش سختیها

و لقد أرسلنا من قبلك فی شیع الأولین . و ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یتستهزءون

2- آثار تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 14 - 2

2- مشاهده کردار ها در عرصه قیامت ، در گرو پیدایش حوادثی تحوّل آفرین در نظام جهان و پدیدار شدن رخدادهایی در صحنه قیامت

إذا الشمس .. و إذا ... و إذا ... علمت نفس ما أحضرت

آیه شریفه، جواب حرف شرط «إذا» است که از آغاز سوره تکرار شده است.

3- آثار تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 168 - 7

7- تغییر و تحول در زندگی انسان ها ، با روی آوری سختی ها و آسایش ها ، امری هشداردهنده و زمینه ساز روی آوری آنان به

ص: 466

صواب و صلاح است .

و بلونهم بالحسنت و السيئات لعلهم يرجعون

4- آثار تحولات درونی زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 1 - 4

4 - لرزش زمین در آستانه قیامت ، وابسته به عواملی زمینی و بازتاب تحولات درونی آن است .

إذا زلزلت الأرض زلزالها

مجهول بودن فعل «زلزلت»، بیانگر نقش عاملی در پیدایش زلزله است. اضافه شدن «زلزال» به ضمیری که به زمین برمی گردد، آن حوادث را به خود زمین مربوط می داند.

5- آثار تعقل در تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 55 - 2

2 - مطالعه جریان مرگ ، حیات ، نظام آفرینش و روند تحولات تاریخ ، راهگشای انسان به سوی جهان بینی الهی

فبأیّ الاء ربک تتماری

از ارتباط این آیه با آیات پیشین - به وسیله فای تفریع - مطلب بالا استفاده می شود.

6- آثار توجه به تحولات طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 19 - 7

7 - توجه به تحولات نظام طبیعت ، راهی برای شناخت و عمق بخشیدن به باور های دینی است .

یخرج الحیّ من المیتّ و یخرج المیتّ من الحیّ و یحیی الأرض بعد موتها و کذلک تخرجون

7- آمار تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 12 - 8

8 - همه پدیده ها و حوادث عالم ، در « لوح محفوظ » از پیش شمارش و ثبت شده است .

ص: 467

و کلّ شیءٍ أحصینہ فی إمام مبین

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «إمام مبین»، «لوح محفوظ» است. از این رو به آن کتاب «إمام» گفته شد؛ چون این کتاب، اصل و مادر همه کتاب‌ها و دانش‌ها است و همه چیز در آن ثبت شده و همه کس و همه چیز تابع آن است. چنان که در قرآن از آن به «أمّ الکتاب» یاد شده است: «وإنّہ فی أمّ الکتاب لدینا لعلیّ حکیم» (زخرف، آیه 4).

8- اهمیت تحولات سیاسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 10

10 - خداوند ، برحذر دارنده مسلمانان از تحلیل و برخورد سطحی با رخداد های سیاسی و توطئه های دشمنان

إنّ الذین جاءو بالإفک. .. عصبه منکم لاتحسبوه شرّاً لکم

9- اهمیت تحولات زندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 20 - 5

5 - خودداری از ایمان ، پس از مشاهده حالت های گوناگون طبیعت و تحولات زندگی بشر ، غیر قابل توجیه و شگفت آور است .

لا أقسم بالشفق . و الّیل و ما وسق . و القمر إذا اتّسق . لتركبنّ طبّقاً عن طبق . ف

برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است که حرف «فاء»، این آیه را بر محتوای قسم و مقسمّ به (در آیات پیشین) تفریع کرده باشد.

10- اهمیت تحولات طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 20 - 5

5 - خودداری از ایمان ، پس از مشاهده حالت های گوناگون طبیعت و تحولات زندگی بشر ، غیر قابل توجیه و شگفت آور است .

لا أقسم بالشفق . و الّیل و ما وسق . و القمر إذا اتّسق . لتركبنّ طبّقاً عن طبق . ف

برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است که حرف «فاء»، این آیه را بر محتوای قسم و مقسمّ به (در آیات پیشین) تفریع کرده باشد.

11- تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 12

12 - رخدادهای جهان و جزئیات حوادث آن در حیطه شمول علم خداوند است.

و ما تسقط من ورقه إلا يعلمها ولا حبه

علم به سقوط برگگی از درخت و یا دانه ای در زمین، علمی جزئی است. لذا این آیه پندار کسانی را که محدوده علم خداوند را تنها امور کلی می دانند، نقی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 73 - 12

12 - دمیده شدن در صور، نقطه عطف و برهه تحولی مهم و اساسی در صحنه آفرینش است.

وله الملك يوم ينفخ في الصور

بیان انحصار مالکیت برای خداوند در روز نفخ صور، با وجود آنکه مالکیت خداوند همواره بوده و خواهد بود، بیانگر دگرگونی و تحول مهمی است که در هنگام نفخ صور رخ خواهد داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 45 - 15

15- تحولات هستی و زوال حیات دنیا، جلوه ای از قدرت مطلقه خداوند است.

مثل الحيوة الدنيا كماء أنزلناه .. تذروه الرياح و كان الله على كل شيء مقتدرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 88 - 15

15 - ویرانی نظام عالم در آستانه قیامت، مقدمه شکل گیری جدید و متقن آن

و يوم ينفخ في الصور .. و ترى الجبال ... صنع الله الذي أتقن كل شيء

در صورتی که آیه بالا نظر به حوادث پایانی جهان داشته باشد؛ در پی آمدن «صنع الله الذي أتقن كل شيء» می تواند از آن جهت باشد که کسی گمان نکند که فروپاشی جهان، پایان کار است و هستی به پوچی می انجامد؛ بلکه باید بداند که این ویرانی، خزانی است برای بهاری دیگر.

12- تحولات انسان ها پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 15

15 - پیدایش تکامل در اندام و نیروی جسمی انسان ها ، پس از طوفان نوح *

من بعد قوم نوح و زادکم فی الخلق بصطه

ص: 469

13- تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 10

10 - نقش برجسته پیامبران در تحولات تاریخ

فبعث الله النبيين... و ما اختلف فيه الا... من بعد ما جاءتهم البينات

جمله «و ما اختلف فيه»، دلالت بر تحوّل جوامع دارد که سبب آن جهت گیری برخی از انسانها در برابر انبیاست.

14- تحولات جامعه هنگام خواب اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 20

20- جوامع پدید آمده در طول خواب چندین ساله اصحاب کهف، در عقاید خویش، دستخوش تحولات مهمی شده بودند.

إذ يتنزعون بينهم أمرهم

در جامعه ای که اصحاب کهف از آن کناره گیری کردند، طبقه حاکم مشرکانی بودند که در صدد نابود ساختن موحدان برآمده بودند؛ ولی در عصر بیداری آنها اعتقاد به معاد و بحث و مناظره درباره آن، در میان مردم رواج کامل داشت و جوّ حاکم به سود مؤمنان بود.

15- تحولات جسمانی در انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 15

15 - پیدایش تکامل در اندام و نیروی جسمی انسان ها، پس از طوفان نوح*

من بعد قوم نوح وزادکم فی الخلق بصطه

16- تحولات در جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 28

28 - حاكمية اذن الهى ، بر تحولات اجتماعى

كم من فئه قليله غلبت فئه كثيره باذن الله

ص: 470

پیروزی بر دشمنان و در نتیجه حاکمیت دین الهی، یک تحول اجتماعی است که تحت اراده و حاکمیت الهی (باذن الله) انجام می پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 19

19 - دفع تجاوزها، تنها راه جلوگیری از فسادهای فراگیر در زمین

و لولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 253 - 19

19 - حاکمیت اراده الهی بر افعال اختیاری انسان و تحولات اجتماعی - تاریخی

و لو شاء الله ما اقتتل . . . و لكن الله يفعل ما يريد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 11

11 - خداوند، تنها محور جریان همه هستی و تمامی تغییرات و تحولات اجتماعی

یمددکم ربکم بخسمه الاف . . . و ما جعله الله الا بشری . . . و ما النصر الا من ع

چنانچه ملائکه نقش تعیین کننده ای نداشته باشند، بلکه نقش بشارتی آنان نیز به جعل خداوند باشد (و ما جعله الله . . .) و تنها باید پیروزی از جانب خداوند اعطا شود، معلوم می شود که سررشته تمام امور به دست و خواست خداوند است و هیچ چیز نمی تواند آدمی و جهان را از خدا بی نیاز کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 129 - 11

11 - نگرش توحیدی و خدا محوری به تاریخ و تحلیل حوادث بر اساس آن، دیدگاه اسلام در فلسفه تاریخ

و لقد نصرکم الله ببدر و انتم اذله . . . یمددکم ربکم . . . ليقطع طرفاً . . . یغفر ل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- تحولات و تغییرات اجتماعی و تاریخی، بر اساس قوانین و سنت های الهی *

قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

3- پیش بینی تحولات اجتماعی و واکنش های تاریخی، بر اساس شناسایی قوانین و سنت های الهی حاکم بر آنها

قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الارض

از آنجا که تحولات اجتماعی و تاریخی جوامع انسانی دارای قوانین ثابت هستند، با شناخت آن قوانین می توان تحولات اجتماعی آینده را پیش بینی کرد.

4- ضرورت کند و کاو در تحولات و حوادث اجتماعی - تاریخی برای شناسایی قوانین و سنت های حاکم بر جوامع

قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

7- اهمیت و ارزش جامعه شناسی و دقت در تحولات و حوادث تاریخی

فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

10- جهانگردی و کاوش در حوادث و تحولات اجتماعی - تاریخی ، راهی برای شناخت سنت های الهی

فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 140 - 8,10

8- یادآوری پیروزی های گذشته و توجه به گردش قانونمند تغییرات اجتماعی ، برطرف کننده ضعف و اندوه جامعه ایمانی

ولا تهنوا ولا تحزنوا .. ان یمسسکم قرح فقد مسّ القوم قرح مثله و تلک الايام ن

بنابر اینکه «فقد مسّ القوم»، درباره شکست مشرکان در جنگ بدر باشد، خداوند برای از بین بردن اندوه و ضعف مؤمنان، پیروزی آنان را در جنگ بدر یادآوری کرده و همه را (چه شکست و چه پیروزی) برخاسته از مشیت خویش دانسته است.

10- شکست ها و پیروزی ها (تغییرات اجتماعی) ، دارای گردش قانونمند و هدفدار

و تلک الايام نداولها بین الناس و لیعلم الله الذین امنوا و یتخذ منکم شهداء

جمله «و لیعلم الله ..» و آنچه بر آن عطف شده، یعنی «یتخذ» و «لیمحص» و «یمحق»، اهدافی است که خداوند برای «نداولها» (گردش ایام و تغییرات اجتماعی) بیان داشته و فعل هدفدار، حکایت از قانونمندی آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 159 - 11

11- شکست ها و سختی ها ، زمینه ساز پراکندگی جامعه از پیرامون رهبران خود ، و مدارای ایشان با آنان از میان برنده آن زمینه هاست .

*

فیما رحمه من الله لنت لهم و لو کنت فظًا غلیظ القلب لانفضوا من حولک

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین، که شکست نبرد احد و مشکلات ناشی از آن را مطرح ساخت، می توان نتیجه گرفت که شکست و مشکلات آن نبرد، زمینه پراکندگی مسلمانان را از پیرامون رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فراهم ساخت و آنچه در این میان مانع از گسیختن مردم از پیرامون پیامبر (صلی الله علیه و آله) شد، خلق خوش و مدارای آن حضرت با مردم بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 166 - 3

3 - جریان حوادث و امور عالم (شکست ها ، سختی ها و دشواری های مردمان) در حیظه اذن الهی

و ما اصابکم .. فباذن الله

17- تحولات زندگی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 472

4- پیدایش مراحل گوناگون در طبیعت (شفق، تاریکی شب و نور ماه)، نشانی از امکان تغییر و تحول در نظام حیات بشر در دنیا و آخرت

فلا أقسم .. لتركبن طبقاً عن طبق

در قسم های قرآن، تناسب بین محتوای قسم و غرض از آن رعایت شده است و در این مجموعه آیات نیز برای تأکید بر تغییر حالات انسان، به تغییرات تکوینی سوگند یاد شده است.

18- تحولات زندگی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 99 - 3

3- مرگ، سرآغاز تحولی عمیق در سیر حیات و فرایند زندگی بشر

حتی إذا جاء أحدهم الموت قال رب ارجعون

19- تحولات زندگی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 53 - 6

6- زندگی دنیوی انسان ها، آمیزه ای از برخورداری از نعمت و محرومیت

و ما بکم من نعمه فمن الله ثم إذا مسکم الضرّ

20- تحولات زندگی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 19 - 4

4- پیدایش مراحل گوناگون در طبیعت (شفق، تاریکی شب و نور ماه)، نشانی از امکان تغییر و تحول در نظام حیات بشر در دنیا و آخرت

فلا أقسم .. لتركبن طبقاً عن طبق

در قسم های قرآن، تناسب بین محتوای قسم و غرض از آن رعایت شده است و در این مجموعه آیات نیز برای تأکید بر تغییر حالات انسان، به تغییرات تکوینی سوگند یاد شده است.

ص: 473

21- تحولات عقیدتی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 23

23 - تاریخ ادیان الهی و سیر تحولات اعتقادی پیروان آن، در خور اندیشه و تأمل است .

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل . . . ثم انظر اني يؤفكون

22- تحولات قلبی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 7

7 - تحولات و دگرگونی های دل آدمی ، به دست خداست .

وجعلنا قلوبهم قسیه

23- تحولات موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 10، 11، 13

9 - افتادن دانه ای در تاریکیهای زمین و در دل خاک تیره از حیظه علم خداوند خارج نیست.

وما تسقط من ورقه . . . ولا حبه فی ظلمت الأرض

10 - هیچ تر و خشکی در پهنه هستی جابجا نمی شود و سقوط نمی کند، جز آنکه خداوند به آن آگاهی کامل دارد.

وما تسقط من ورقه . . . ولا رطب ولا یابس إلا فی کتب مبین

11 - خداوند به حالات یکایک موجودات جهان و وضعیت آنها احاطه علمی کامل دارد.

وما تسقط من ورقه إلا یعلمها . . . ولا رطب ولا یابس

13 - کتاب مبین، مرکز اطلاعات جامع درباره تمامی موجودات هستی و تحولات آنهاست.

وما تسقط . . . ولا رطب ولا یابس إلا فی کتب مبین

24- تعقل در تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 75 - 6

6- قرآن، فراخوان مردم به هوشمندی و ژرف نگری در آیات الهی و حوادث و تحولات تاریخی

و تَبْتَهُم عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ . . . وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ . إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَّعِلِينَ

ص: 474

25- تقدیر تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 12 - 4

4- رخدادها و حوادث جهان، مسبوق به تقدیر و برنامه از پیش تعیین شده خداوند

فالتقی الماء علی أمر قد قدر

26- ثبت تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 12 - 8

8- همه پدیده ها و حوادث عالم، در «لوح محفوظ» از پیش شمارش و ثبت شده است.

و کلّ شیء أحصینة فی إمام مبین

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «إمام مبین»، «لوح محفوظ» است. از این رو به آن کتاب «إمام» گفته شد؛ چون این کتاب، اصل و مادر همه کتاب ها و دانش ها است و همه چیز در آن ثبت شده و همه کس و همه چیز تابع آن است. چنان که در قرآن از آن به «أمّ الكتاب» یاد شده است: «وإنّه فی أمّ الكتاب لدینا لعلی حکیم» (زخرف، آیه 4).

27- حاکم تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 134 - 13

13- حاکمیت اراده خداوند بر تحولات تاریخ و سرنوشت امت ها

و لو آتانا أهلکنهم

28- حتمیت تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 3 - 5

5- حق ستیزی کافران، بی تأثیر در برنامه های الهی و در سد کردن راه رسالت

و كذّبوا.. و كلّ أمر مستقرّ

ص: 475

29- خدا و تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 26 - 7

7 - حاکمیت الهی بر تحولات سیاسی و اجتماعی جوامع بشری

توتی الملک من تشاء .. و تعزّ من تشاء

30- ذکر تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 2

2 - توطئه گری های کافران مکه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نجات وی از آن توطئه ها با برنامه های الهی ، امری شایسته و بایسته به یاد داشتن

إذ یمکر بک الذین کفروا .. و اللّٰه خیر المکرین

«إذ یمکر ..» عطف بر «إذ أنتم قلیل ..» در آیه 26 است.

31- زمینه تحولات طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 11 - 4

4 - تأثیر استغفار و ایمان ، در تحولات طبیعت و واکنش جهان مادی در برابر عقاید و رفتار انسان ها

استغفروا ربکم .. یرسل السماء علیکم مدرارًا

32- شگفتی تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 9 - 2

2 - تحولات شگفت و ناهنجار در نظام طبیعت ، در آستانه رستاخیز

برداشت یاد شده بر این اساس است که «تمور» در معنای اضطراب و ناآرامی به کار رفته باشد.

33- شگفتی تحولات زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 3 - 1

1 - تحولات زمین هنگام برپایی قیامت ، برای انسان ها بی سابقه و شگفت آور است .

وقال الإنسن ما لها

استغراق - که از حرف «ال» در «الإنسان» استفاده می شود - استغراق عرفی است و اظهار شگفتی را به اکثریت قاطع انسان ها، نسبت می دهد.

34- شناخت تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 77 - 2

2- ایمان و روح حق پذیری ، زمینه ساز شناخت صحیح آیات الهی و حوادث تاریخی و بهره گیری از آنهاست .

إن فی ذلك لآیه للمؤمنین

35- عبرت از تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 44 - 5

5 - تشویق خداوند به بصیرت ، روشن دلی و عبرت آموزی ، از تحولات طبیعت

یقلّب الله الیل والنهار إن فی ذلك لعبره لأولی الأبصر

36- علم به تحولات بارداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 7

7 - خداوند ، از تمامی تحولات ایام بارداری و زایمان آگاه است .

و ما تحمل من أنثى ولا تضع إلا بعلمه

چنانچه «باء» در «بعلمه» برای مصاحبت باشد، نشان می دهد که تمامی تحولات جنین از آغاز تا تولد، در حیطة علم خداوند است.

ص: 477

37- علم به تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آگاه و معترف به وابسته بودن تحولات تاریخ انسان ها به خداوند

آلم تر کیف فعل ربک بعداد

استفهام در «آلم تر» تقریری و مفید اثبات است؛ یعنی، «رأیت» (دیدی و دانستی که ..).

38- علم به تحولات زایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 7

7 - خداوند، از تمامی تحولات ایام بارداری و زایمان آگاه است.

و ما تحمل من أنثی و لا تضع إلا بعلمه

چنانچه «باء» در «بعلمه» برای مصاحبت باشد، نشان می دهد که تمامی تحولات جنین از آغاز تا تولد، در حیطه علم خداوند است.

39- عوامل تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 8

8 - نقش شخصیت ها در رویداد های تاریخی و اجتماعی

ثم اتخذتم العجل من بعده

آوردن کلمه «من بعده» - که مراد از آن غیاب موسی است - به این نکته اشاره دارد که: تا موسی در میان بنی اسرائیل حضور داشت، آنان به شرک گرایش پیدا نکردند و این گویای نقش شخصیتها در رویدادهای مهم تاریخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 6

6- نقش شخصیت ها در رویداد های تاریخی و اجتماعی

لقد جاءكم موسى . . . ثم اتخذتم العجل من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 11

11 - تأثیر عقاید و اعمال امت ها در تحولات اجتماعی آنان

ص: 478

ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 6,8,10

6- خداوند در پی تحوّل و تغییر در گرایش ها و رفتار های جوامع بشری ، وضعیّت و سرنوشت آنان را تغییر می دهد .

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

8- انسان دارای نقشی بسزا در وضعیّت اجتماعی و معیشتی و سرنوشت خویش

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

10- جوامع بشری در رقم زدن سرنوشت خویش نه مستقل از اراده خداوندند و نه مجبور از ناحیه او

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

جمله «إن الله لا یغیر ما بقوم» تغییر دهنده و از میان برنده را خدا می داند و عبارت «حتی یغیروا ما بأنفسهم» انسانها را در رقم زدن سرنوشت خویش دخیل می شمرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 11

11- خداوند ، خواست و اراده خویش را در تحولات اجتماعی ، از طریق اسباب طبیعی انجام می دهد .

وأمّددنکم بأمول و بنین و جعلنکم أكثر نفیراً

40- عوامل تحولات اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 8

8- انسان دارای نقشی بسزا در وضعیّت اجتماعی و معیشتی و سرنوشت خویش

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

41- عوامل تحولات تاریخی

8 - نقش شخصیت ها در رویداد های تاریخی و اجتماعی

ثم اتخذتم العجل من بعده

آوردن کلمه «من بعده» - که مراد از آن غیاب موسی است - به این نکته اشاره دارد که: تا موسی در میان بنی اسرائیل حضور داشت، آنان به شرک گرایش پیدا نکردند و این گویای نقش شخصیتها در رویدادهای مهم تاریخی است.

ص: 479

42- عوامل مؤثر در تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 19

19- اعمال و عقاید جامعه های مؤثر در رویداد های طبیعی است .

و يقوم استغفروا ربکم . . . يرسل السماء عليكم مدرارًا

43- عوامل مؤثر در تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 6

6 - شخصیت ها و افراد برجسته هر جامعه ، در رویداد های تاریخی و اجتماعی آن ، نقش بسزایی دارند .

من بعدک

44- عوامل مؤثر در تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 8

8- شرکورزی و مخالفت با تعالیم و توصیه های پیامبران ، از عوامل مهم نابودی جامعه ها و تحولات تاریخ و دگرگونی های آن است .

فإن تولّوا . . . يستخلف ربی قومًا غیرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 14 - 9

9- امور معنوی و حالات درونی ، دارای تأثیر در زندگی انسان ها و تحولات تاریخی

لنهلكنّ الظلمین . و لنسکننکم الأرض ... ذلک لمن خاف مقامی و خاف وعید

«ذلک» تعلیل برای إسکان انبیا به جای اقوام ستمگر پس از هلاکت آنان است که در آن تحول مهم، ترس از حسابرسی و وعید خداوند

دارای نقش معرفی شده که امری معنوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 6

ص: 480

6- شخصیت ها و افراد برجسته هر جامعه ، در رویداد های تاریخی و اجتماعی آن ، نقش بسزایی دارند .

من بعدک

45- عوامل مؤثر در تحولات طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 41 - 6

6- عمل انسان ها ، در تحولات عالم طبیعت ، مؤثر است .

ظهر الفساد فی البرّ و البحر بما کسبت ایدی الناس

46- فلسفه تبیین تحولات طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 50 - 3

3- هدف از بیان پدیده های طبیعی و تحولات موجود در طبیعت در قرآن ، پندگیری و درس آموزی است .

و لقد صرفنه بینهم لیذکروا

در آیه شریفه، هدف از نزول باران و تحولات مربوط به آن، پندگیری و درس آموزی شناساننده شده است. این می رساند که اصولاً ذکر پدیده ها و تحولات مربوط به طبیعت در قرآن، به همین منظور است؛ نه این که بیان این نکته های طبیعی، خود هدف باشد.

47- فلسفه تحولات طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 19 - 4

4- پیدایش مراحل گوناگون در طبیعت (شفق ، تاریکی شب و نور ماه) ، نشانی از امکان تغییر و تحول در نظام حیات بشر در دنیا و آخرت

فلا أفسم . . . لترکبن طبّقاً عن طبق

در قسم های قرآن، تناسب بین محتوای قسم و غرض از آن رعایت شده است و در این مجموعه آیات نیز برای تأکید بر تغییر حالات انسان، به تغییرات تکوینی سوگند یاد شده است.

48- قانونمندی تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 481

9- تحولات آینده نظام هستی، از قبل برنامه ریزی شده و مورد آگاهی خداوند

له ملك السموت . . . وعنده علم الساعه

خداوند، پس از بیان فرمانروایی مطلق خویش، مسأله علم به قیامت را مطرح کرده است. از این مطلب استفاده می شود که برپایی قیامت، جزئی از برنامه های الهی در قلمرو فرمانروایی خویش است که پیشاپیش آن را در نظر گرفته و بدان آگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 43 - 5

5- تحولات هستی، در جهت اهداف تعیین شده از سوی خداوند *

وإلینا المصیر

«مصیر» به معنای «شدن» و یا غایت تحولات است و «إلینا» به معنای حرکت به سوی برنامه ها و اهدافی است که خداوند برای هستی در نظر گرفته است؛ زیرا ذات الهی در مکان و جای خاصی محدود نیست، تا «إلینا» به سوی ذات باشد.

49- قانونمندی تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 16 - 8

8- جامعه و تحولات آن، دارای سنت و قانونمندی مشخصی است .

و إذا أردنا أن نهلك . . . ففسقوا فيها . . . فدمرناها

«قریه» در لغت به معنای مجتمع انسانی است (مفردات راغب). اینکه خداوند می فرماید: «وقتی ثروتمندان و مرفهین جامعه فاسق شدند، سخن ما درباره آنان قطعی می شود» (فحقّ علیها القول); حکایت از آن دارد که تحولات جامعه، دارای قانون مشخصی است.

50- کیفیت تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 6

6- روند تحولات تاریخ، همواره رو به پیشرفت و کمال نبوده است .

و ما بلغوا معشار ما آتٰنهم

ص: 482

51- مردم و تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 17

17 - نقش و تأثیر عملکرد مردم در تحولات تاریخ

ألم یروا کم أهلکننا . . . فأهلکنهم بذنوبهم

52- مطالعه تحولات طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 49 - 10

10 - نگرش از سر تعقل و اندیشه به تحولات طبیعت و پدیده های آن ، شرط ره یافت به ربوبیت خداوند

ألم تر إلی ربّک کیف مدّ الظلّ . . . جعل لکم الّیل . . . أرسل الریح . . . أنزلنا من ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 27 - 10

10 - دعوت خداوند به بصیرت و دقت نظر در تحولات طبیعی ، به منظور پی بردن به گرداننده و ایجادکننده آنها است .

أولم یروا أنّا نسوق الماء . . . فنخرج به زرعاً . . . أفلا یبصرون

53- منشأ تحولات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 37

37 - تجسم فرشتگان به گونه ای که برای مردم قابل مشاهده باشد ، امکان پذیر است .

و ما یعلمان من أحد حتی یقولوا إنّما نحن فتنه

54- منشأ تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - طبیعت و جهان هستی در اختیار خداوند و تحولات آن به دست اوست .

و ظللنا علیکم الغمام و أنزلنا علیکم المنّ و السلوی

ص: 483

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 7

7- همه فعل و انفعالات هستی حتی اختراعات بشری، از خداست و علامت توحید و رحمت گستری اوست .

إن فی .. الفلک التي تجری فی البحر بما ینفع الناس

قرآن کشتیها را - که ساخته دست بشر است - به عنوان آیتی بر توحید و رحمت خداوند مطرح کرده است تا به این حقیقت اشاره کند که: همه چیز حتی مصنوعات بشری از خداوند سرچشمه گرفته اند. در صورتی که کلمه «الفلک» عطف بر «السموات» باشد، کلمه «خلق» به «الفلک» نیز اضافه می شود و معنای یاد شده وضوح بیشتری خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 17

17- عوامل طبیعی و فعل و انفعالات در هستی، به دست خدا و در اختیار اوست .

یرسل السماء علیکم مدرارًا و یزدکم قوّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 6

6- جریان اسباب و علّتها، به دست خدا و در اختیار اوست .

و كذلك مکّنّا لیوسف فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 58 - 5

5- خداوند، دارای مقدراتی از پیش تعیین شده برای تحولات و رخداد های عالم

و إن من قریه إلاّ نحن مهلكوها .. أو معذبوها ... کان ذلک فی الکتب مسطورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 46 - 3

3 - تحولات و فعل و انفعالات موجود در جهان طبیعت ، تحت قدرت خدا و مجرای اراده و مشیت او است .

ألم تر إلى ربك كيف مدّ الظلّ . . . ثمّ قبضه إلينا قبضاً يسيراً

تردیدی نیست که حرکت سایه ها و بلند و کوتاه شدن آنها، ناشی از تابش خورشید است و این حقیقت را خود قرآن به صراحت بیان فرموده است: «جعلنا الشمس علیه دليلاً»؛ ولی در عین حال خداوند آن را به خود نسبت می دهد و امتداد سایه ها و قبض و بسط آن را کار خود قلمداد می کند، این حاکی از آن است که همه تحولات جهان طبیعت، تحت قلمرو قدرت خدا و مجرای اراده و مشیت او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 173 - 2

2- جریان امور طبیعت ، در حیظه قدرت خدا و قابل تغییر و تحوّل به اراده او

ص: 484

ثم دمرنا الآخرين . و امطرنا عليهم مطراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 85 - 9

9 - تحولات آینده نظام هستی ، از قبل برنامه ریزی شده و مورد آگاهی خداوند

له ملك السموت . . . و عنده علم الساعه

خداوند، پس از بیان فرمانروایی مطلق خویش، مسأله علم به قیامت را مطرح کرده است. از این مطلب استفاده می شود که برپایی قیامت، جزئی از برنامه های الهی در قلمرو فرمانروایی خویش است که پیشاپیش آن را در نظر گرفته و بدان آگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلى - 87 - 5 - 4

4 - دور بودن خداوند از هر عیب و نقص ، در تغییرات و تحولات آفریده های او جلوه گر است .

سَبِّح . . . الذی أخرج المرعى . فجعله غثاء أحوی

55- منشأ تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 12

12 - تحولات تاریخی و اجتماعی نسل بشر ، تحت اراده و مشیت الهی است .

واذکروا إذ جعلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 7

7 - تحولات تاریخی و اجتماعی بشر در اختیار خدا و به دست اوست .

جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- تحولات تاریخی و اجتماعی بشر به دست خدا و در اختیار اوست .

وقطّعتهم فی الأرض أمماً .. وبلونهم بالحسنت و السیئات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 66 - 6

6- خداوند با نابود ساختن جوامع غوطهور در فساد و تباهی ، صحنه جوامع بشری و روند آن را دگرگون می سازد .

ص: 485

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين... وقضينا... أن دابر هؤلاء مقطوع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 98 - 7

7- دخالت خداوند در رخداد های تاریخ و تحولات اجتماعی به نفع جبهه حق

فألقوه في الجحيم . فأرادوا به كيداً فجعلناهم الأسفلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 116 - 5

5- نقش خداوند در سرنوشت اجتماعی و تحولات تاریخ

و لقد منتأ على موسى و هرون . و نجّينهما و قومها... و نصرناهم فكانوا هم الغلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 6

6- قوانین الهی ، حاکم بر تحولات جامعه و تاریخ

سنّه الله التي قد خلت من قبل و لن تجد لسنة الله تبديلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 37 - 8

8- اراده الهی ، حاکم بر تحولات تاریخ و جوامع بشری

و تركنا فيها آية

خداوند، به اراده و قدرت خویش جامعه مفسد لوط را آن چنان از صفحه زمین محو گردانید که تنها نشانه ای از آن برجای ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 22 - 6

6- اراده الهی ، حاکم بر همه تحولات فردی و اجتماعی در زندگی بشر

ما أصاب من مصيبه في الأرض . . . من قبل أن نبرأها

ضمير «ها» در «نبرأها» به مصیبت بازمی گردد و «برء» (مصدر «نبرأ») به معنای آفریدن و پدید آوردن است. نسبت دادن همه پدیده های فردی و اجتماعی به خداوند، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 6

6 - خداوند ، قادر به ایجاد تحوّل در روابط ملت ها و تبدیل خصومت ها به مودّت

عسى الله . . . والله قدیر

ص: 486

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 10

10- تدبیر امور انسان های مؤمن و کافر ، تحولات جوامع بشری و سرنوشت آنها ، به دست خدا و در اختیار اوست .

اهبط بسلم منا .. و أمم سنمتعهم ثم یمسهم منا عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 7

7- تحولات اجتماعی و معیشتی بشر در اختیار خداوند و به دست اوست .

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 74 - 8

8- خداوند با نابود ساختن جوامع غوطهور در فساد و تباهی ، صحنه جوامع و روند آن را دگرگون می سازد .

و جاء أهل المدینه یستبشرون .. قال هؤلاء بناتی إن کنتم فعلین .. فأخذتهم الصی

56- منشأ تحولات اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 37 - 12

12 - خداوند در امور جهان آخرت ، به هیچ کس اختیار تصمیم گیری و اظهار نظر نداده است .

لا یملکون منه خطاباً

ممکن است «منه» به «لا یملکون» متعلق باشد؛ یعنی، آن موجودات از جانب خداوند، مالک هیچ خطاب و اظهار نظری درباره حوادث قیامت قرار داده نشده اند. به قرینه آیه بعد، مراد از آن، استقلال در تصمیم گیری است.

57- منشأ تحولات اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- تحولات اجتماعی و معیشتی بشر در اختیار خداوند و به دست اوست .

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

ص: 487

58- منشأ تحولات تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 15

15 - خداوند حاکم بر تاریخ و رخداد های آن

وإذ نجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 6

6 - نقش شخصیت ها در رویداد های تاریخی و اجتماعی

لقد جاء کم موسی . . . ثم أتخذتم العجل من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 17

17 - نقش و تأثیر عملکرد مردم در تحولات تاریخ

الم یروا کم أهلکننا . . . فأهلکنهم بذنوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 131 - 6

6 - ستمگری آگاهانه جوامع بشری، نقشی تعیین کننده در تحولات تاریخی دارد.

ذلک أن لم یکن ربک مهلک القرى بظلم و أهلها غفلون

نابودی جوامع بزرگترین نمونه تحولات تاریخی است. خداوند در این آیه ظلم آگاهانه را موجب این تحول می داند. لذا بین این دو پدیده رابطه ای تنگاتنگ برقرار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 10

10 - تحولات و جایگزینی نسلهای بشر به جای یکدیگر به مشیت الهی است.

إن یثأ یذهبکم . . . کما أنشأکم من ذریه قوم ءاخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 4 - 5

5 - اراده الهی دارای نقشی مؤثر در تحولات تاریخ

و کم من قریه أهلکنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 9

ص: 488

9 - تحولات تاریخ بشر تحت تأثیر اراده الهی است .

فانجینه .. و أغرقنا الذین کذبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 12

12 - تحولات تاریخی و اجتماعی نسل بشر ، تحت اراده و مشیت الهی است .

و اذکروا اذ جعلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 7

7 - تحولات تاریخی و اجتماعی بشر در اختیار خدا و به دست اوست .

جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 17

17 - تحولات تاریخ بشر تحت اراده تدبیر خداوند است .

و أورثنا .. کلمت ربک ... و دمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 15

15 - حاکمیت خواست خداوند بر تاریخ و رخداد های آن

و اذ أنجینکم .. و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 7

7 - خداوند رقم زننده تاریخ بشر و تحولات آن

ليبعثن عليهم إلى يوم القيمة

مسلط ساختن مردمی بر یهود در طول تاریخ بشر به خداوند اسناد داده شده است، تحقق این معنا اقتضا می کند که خداوند تاریخ بشر و تحولات آن را همواره در اختیار داشته باشد تا این کیفر در همه ادوار به وقوع پیوندد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 168 - 2

2 - تحولات تاریخی و اجتماعی بشر به دست خدا و در اختیار اوست .

و قَطَّعْنَهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَّمًا ... و بلونهم بالحسنت و السيئات

ص: 489

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 16

16 - تحولات تاریخی در اختیار خداوند و به دست اوست .

فاویکم و ایدکم بنصره و رزقکم من الطیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 13 - 7

7 - تحولات تاریخ به دست خدا و نتیجه عملکرد انسانهاست .

و لقد أهلكنا القرون من قبلكم .. . كذلك نجزي القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 18

18 - روند حوادث و رخداد های تاریخ ، به تدبیر و تقدیر خدا و در اختیار اوست .

وقال الذی اشتریه .. . و كذلك مکنا لیوسف فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 11، 7

7 - حاکمیت اراده الهی بر جریان تاریخ و حوادث آن

و كذلك مکنا لیوسف فی الأرض

11 - به قدرت رسیدن یوسف (ع) پس از بردگی و اسارت در زندان ، دلیلی متقن بر حاکمیت مشیت الهی بر تمامی اسباب و علتهاست .

کذلك مکنا لیوسف فی الأرض یتبوا منها حیث یشاء نصیب برحمتنا من نشاء

جمله «رحمت خویش را بر هر کس که خواهیم شامل می گردانیم و به او قدرت می بخشیم» - که مفاد «نصیب برحمتنا ..» است - به منزله ادعایی است که با «کذلك مکنا ...» بر آن استدلال شده است ؛ یعنی، خداوند برده ای را که اختیاردار خودش نیز نبود به جایی رسانید که اختیار همگان را دارا شد، و این دلیلی روشن بر حاکمیت مطلق الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 7

7- یوسف (ع) و برادرانش به نقش بسزای خداوند در امور بشر و روند تاریخ، معتقد بودند و بدان باور داشتند.

قد منّ الله علينا .. لقد اترك الله علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 11

11- تحمیل بدترین شکنجه ها و آزار بر قوم موسی (بنی اسرائیل)، شیوه مستمر فرعونیان

یسومونکم سوء العذاب

ص: 490

«یسومون» از «سوم»، به معنای تحمیل شکنجه و عذاب، است و فعل مضارع آوردن آن، می تواند اشاره به تداوم آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 4 - 5

5- اراده و خواست خداوند ، دخیل در تحولات و رخداد های تاریخی

و ما أهلكنا من قرية إلاّ و لها كتاب معلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 7

7- دخالت خداوند در تحولات تاریخ ، آن گاه که دشمنان علیه دین توطئه و مکر کنند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم فأت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 3

3- تحولات تاریخ (شکست و پیروزی امت ها) تحت اراده الهی است .

بعثنا عليكم عبداً . . . ثمّ ردّنا لكم الكره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 16 - 2

2- رخداد های تاریخ و جوامع بشری ، تحت اراده الهی است .

و إذا أردنا أن نهلك قرية أمرنا مترفيها ففسقوا فيها . . . فدمرناها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 59 - 11

11- تحولات تاریخ و زوال تمدن ها و جوامع ، مقهور اراده الهی است .

القرى أهلكناهم . . . و جعلنا لمهلكهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 5

5- تحولات تاریخ و نابود شدن جوامع و تمدن ها ، وابسته به اراده الهی است .

و کم أهلکننا قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 98 - 2

2- تحولات تاریخ و نابودی جوامع و تمدن ها ، وابسته به اراده خداوند است .

ص: 491

و کم أهلكنا قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 128 - 7

7- تحولات تاریخ و دگرگونی های آن ، وابسته به اراده خداوند است .

کم أهلكنا قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 12

12- نقش اساسی اراده الهی در تحولات تاریخ زندگی بشر

و لقد كتبنا فی الزبور من بعد الذکر أنّ الأرض یرثها عبادی الصالحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 45 - 4

4- نقش تعیین کننده اراده الهی در تحولات تاریخ

فکأین من قریه أهلكنها و هی ظالمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 42 - 4

4- تحولات تاریخ ، تحت حاکمیت اراده خداوند

فجعلنهم غنّاء .. ثمّ أنشأنا من بعدهم قرونًا اخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 44 - 8

8- حاکمیت اراده الهی بر تحولات تاریخ

ثمّ أرسلنا رسلنا .. فأتبعنا بعضهم بعضًا و جعلنهم أحادیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 57 - 4

4 - تحولات تاریخ بشر ، با اراده خدا و متأثر از مشیت او است .

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت لیستخلفنهم فی الأرض . . . لاتحسبن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 59 - 1

1 - حاکمیت اراده خداوند بر تحولات تاریخ

ص: 492

فأخرجهم من . . . كذلك و أورثها بنى إسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 120 - 2

2- اراده خدا ، حاكم بر تحولات تاريخ

ثم أغرقنا بعد الباقيين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 139 - 4

4- اراده خدا ، حاكم بر تحولات تاريخ

فكذبوه فأهلكناهم إن في ذلك لآيه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 172 - 3

3- اراده الهى ، حاكم بر تحولات تاريخ

ثم دمرنا الآخرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 189 - 7

7- اراده الهى حاكم بر تحولات تاريخ

فكذبوه فأخذهم عذاب يوم الظلّه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 51 - 8

8- اراده خدا حاكم بر تحولات تاريخ

أتا دمرنهم و قومهم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 7، 1

1 - حاکمیت اراده خداوند بر تحولات تاریخ

ونريد أن نمّنّ على الذين استضعفوا في الأرض... ونجعلهم الورثين

7 - اراده خداوند بر جهت گیری تحولات تاریخ به نفع مستضعفان

ونريد أن نمّنّ على الذين استضعفوا في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 493

13 - قصص - 28 - 40 - 4

4 - تحولات تاریخ ، تحت حاکمیت اراده خداوند

فأخذنه و جنوده فنبذنهم فی الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 2

2 - اراده خدا ، حاکم بر تحولات تاریخ

و کم أهلکنا من قریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 8

8 - حاکمیت اراده خداوند بر تحولات تاریخ

أولم یعلم أن الله قد أهلک من قبله من القرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 15 - 3

3 - خداوند ، در سیر تحولات تاریخ و دگرگون کردن مسیر آن ، دخالت دارد .

فأخذهم الطوفان .. فأنجیناه و أصحاب السفینه

درهم کوبیدن قومی دیرپا، با پدید آوردن سیلی بنیان کن، مظهر بارز دخالت در تحولات تاریخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 4 - 3,4

3 - تحولات تاریخ تحت اراده الهی است .

لله الأمر من قبل و من بعد

الأمر - که جمع آن «أمور» است - به معنای «کار و حادثه» است (لسان العرب). «ال»، برای استغراق است. بنابراین، جمله «لله الأمر»

به معنای «در حیطة قدرت اراده خداوند بودن هر رخدادی» است.

4- پیروزی رومیان شکست خورده، پس از زمانی کوتاه، جلوه ای از حاکمیت اراده خداوند بر تمامی رخداد های تاریخ است .

غلبت الروم .. لله الأمر

بیان اختصاص همه امور به خداوند، پس از ذکر پیشگویی پیروزی رومیان، نوعی تعلیل برای پیروزی غیر مترقبه آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 27 - 6

6 - خداوند، در برخی از تحولات مهم تاریخی، دخالت مستقیم دارد .

اذکروا نعمه الله علیکم إذ جاء تکم .. إذ جاءوکم من فوقکم و من أسفل منکم ... یحس

ص: 494

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 11

11 - تحولات تاریخ ، به دست خداوند است .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم وبدلناهم .. فجعلناهم أحاديث و مزقناهم كل م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 82 - 3

3 - اراده خدا ، حاکم بر تحولات تاریخ

فانظر كيف كان عقبه المنذرين .. ولقد نادينا نوح ... ثم أغرقنا الآخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 7

7 - دخالت خداوند در رخداد های تاریخ و تحولات اجتماعی به نفع جبهه حق

فألقوه في الجحيم . فأرادوا به كيداً فجعلناهم الأسفلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 5

5 - نقش خداوند در سرنوشت اجتماعی و تحولات تاریخ

ولقد منّا على موسى و هرون . و نجّينهما و قومها ... و نصرناهم فكانوا هم الغلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 136 - 2

2 - نقش خداوند در تحولات تاریخ

إذ نجّينه و أهله .. ثم دمرنا الآخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 3 - 3

3 - نقش اراده خداوند در تحولات تاریخ

کم أهلكنا من قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 51 - 6

6 - دخالت خداوند در تحولات و حوادث تاریخ به نفع جریان حق

إنا لننصر رسلنا و الذين ءامنوا فى الحيوه الدنيا

ص: 495

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 30 - 3

3- لزوم توجه به حاکمیت اراده الهی ، بر فرآیند تحولات شگرف تاریخ

و لقد نجینا بنی اسرائیل

تأکید خداوند در نسبت دادن نجات بنی اسرائیل و وارث قرار دادن ایشان به خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 32 - 5

5- اراده خداوند در تحقق تغییرات و تحولات تاریخ و شرایط ملت ها ، ضابطه مند و دارای ملاک علمی

و لقد اخترنهم علی علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 2 - 21

21- اراده الهی ، حاکم بر تحولات تاریخ و نصرت دهنده مؤمنان در برابر هجوم کفر

الذین کفروا .. أضلّ أعمالهم . و الذین ءامنوا ... و أصلح بالهم

با توجه به شأن نزول آیه - که در کوران مشکلات مسلمانان نازل شده و بدانان نوید پیروزی داده است - مطلب بالا استفاده می شود. در این صورت «بال» به معنای شئون مادی و معنوی زندگی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 10 - 7

7- اراده الهی ، حاکم بر تحولات تاریخ بشر

دمّر الله علیهم

بی شک نابودی کامل یک نسل در نتیجه کفر و عصیان، تحولی عمده در تاریخ بشر به حساب می آید و خداوند این دگرگونی عظیم را به خود نسبت داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 8

8- حاکمیت اراده الهی بر تحولات تاریخ

و کأین من قریه . . . أهلکنهم فلاناصر لهم

از این که خداوند، هلاکت و فروپاشی جوامع کفرپیشه را به خود نسبت داده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 15

15- دخالت های الهی ، در تاریخ به نفع جبهه حق و علیه جبهه کفر

و سیحبط أعمالهم

ص: 496

چنانچه حبط عمل در این آیه، به معنای عقیم ساختن تلاش های ستیزه جویانه کافران علیه دین باشد؛ استفاده می شود که خداوند، به موقع از جبهه حق حمایت کرده و تلاش کافران را بی ثمر خواهد ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 38 - 16

16- اراده الهی ، حاکم بر تحولات تاریخی و اجتماعی بشر

و إن تتولّوا یستبدل قومًا غیرکم

استناد فعل «یستبدل» به خداوند، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 4

4- احاطه علمی خداوند ، بر تمامی رخداد ها و حوادث آینده

و آخری . . . قد أحاط الله بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 6

6- قوانین الهی ، حاکم بر تحولات جامعه و تاریخ

سنّ الله الّتی قد خلت من قبل و لن تجد لسنة الله تبدیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 27 - 7

7- مشیت الهی ، حاکم بر روند تاریخ و زندگی انسان ها

لتدخلنّ . . . إن شاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 9

9- اراده الهی ، حاکم بر تحولات تاریخ

و کم أهلکننا قبلهم من قرن . . . هل من محیص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 37 - 8

8- اراده الهی ، حاکم بر تحولات تاریخ و جوامع بشری

و ترکنا فیها ءایه

خداوند، به اراده و قدرت خویش جامعه مفسد لوط را آن چنان از صفحه زمین محو گردانید که تنها نشانه ای از آن برجای ماند.

ص: 497

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 54 - 3

3 - اراده الهی ، حاکم بر تحولات تاریخ

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى .. فغشَّيْهَا مَا غَشَّى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 8

8 - سرنوشت فرعون ، نشانگر حاکمیت خداوند بر حوادث تاریخ

فَأَخَذَهُ اللَّهُ .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَن يَخْشَى

عبرت بودن فرجام فرعون برای آیندگان، مستلزم مقهور بودن همه امور در برابر اراده خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 5,6

5 - تحولات تاریخ بشر و سرنوشت اقوام و جوامع ، به دست خداوند است .

فعل ربّك

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آگاه و معترف به وابسته بودن تحولات تاریخ انسان ها به خداوند

ألم تر كيف فعل ربك بعاد

استفهام در «ألم تر» تقریری و مفید اثبات است؛ یعنی، «رأیت» (دیدی و دانستی که ..).

59- منشأ تحولات جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 15

15 - مالکیت خدا بر زمین ، نفوذ مشیت او بر حاکمان آن و سیر تحولات جوامع بشری به سوی حاکمیت تقواییان ، از تعالیم موسی (ع)

ع) به قوم خویش

قال موسى . . . إن الأرض لله يورثها من يشاء من عباده والعقبه للمتقين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 4 - 2

2- مرگ و میرها و تحولات طبیعی در جوامع ، به دست خداوند و به تقدیر اوست .

و ما أهلکنا من قریه إلا و لها کتاب معلوم

ص: 498

60- منشأ تحولات در آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 25

25 - طبیعت و جهان هستی در اختیار خدا و تحولات آن به دست اوست .

فانجست منه ... ظللنا عليهم الغمم و أنزلنا عليهم المن والسلوى

61- منشأ تحولات در طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 74 - 10

10 - هراس جهان طبیعت از خداوند ، منشأی برای فعل و انفعالات آن

وإن منها لما يهبط من خشية الله

62- منشأ تحولات زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 26 - 3

3 - شخم زدن زمین و ایجاد شیار در دل خاک و آماده سازی آن برای کشت و ایجاد هرگونه دگرگونی در سطح زمین ، در حقیقت مستند به خداوند است .

ثم شققنا الأرض شققاً

فعل «شققنا» اطلاق دارد و زیر و رو کردن خاک زمین را - به هر شکلی باشد - مستند به خداوند می کند؛ هر چند به دست انسان یا دیگر عوامل طبیعت انجام پذیرد.

63- منشأ تحولات صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 1 - 5

5 - تحولات نهضت صدر اسلام و شکل گیری و شکوفایی آن ، تحت اراده و حمایت الهی

با توجه به این که فتح (صلح حدیبیه) به خداوند نسبت داده شده است، برداشت بالا به دست می آید.

64- منشأ تحولات طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 6

6 - اراده خداوند حاکم بر طبیعت و عوامل آن

و لقد أخذنا آل فرعون بالسنين و نقص من الثمرت

65- منشأ تحولات معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 7

7 - پرستش خدای یگانه و پرهیز از شرک ورزی به او ، زیربنایی ترین اصل عقیدتی و پایه هر تحول معنوی

فأرسلنا فيهم رسولاً منهم أن اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

66- هدفداری تحولات آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 5

5 - هدفداری تحولات جهان

و لقد أخذنا ... لعلهم يذكرون

67- تحولات اجتماعی

{ تحولات اجتماعی }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 66 - 0

68- آثار تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - تغییر و تحول در زندگی انسان ها ، باروی آوری سختی ها و آسایش ها ، امری هشداردهنده و زمینه ساز روی آوری آنان به

ص: 500

صواب و صلاح است .

و بلونهم بالحسنت و السيئات لعلهم يرجعون

69- عوامل تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 8

8 - نقش شخصیت ها در رویداد های تاریخی و اجتماعی

ثم اتخذتم العجل من بعده

آوردن کلمه «من بعده» - که مراد از آن غیاب موسی است - به این نکته اشاره دارد که: تا موسی در میان بنی اسرائیل حضور داشت، آنان به شرک گرایش پیدا نکردند و این گویای نقش شخصیتها در رویدادهای مهم تاریخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 6

6 - نقش شخصیت ها در رویداد های تاریخی و اجتماعی

لقد جاءكم موسى . . . ثم اتخذتم العجل من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 11

11 - تأثیر عقاید و اعمال امت ها در تحولات اجتماعی آنان

ذلك بأن الله لم يك مغيرا نعمه أنعمها على قوم حتى يغيروا ما بأنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 10، 8، 6

6- خداوند در پی تحوّل و تغییر در گرایش ها و رفتار های جوامع بشری ، وضعیّت و سرنوشت آنان را تغییر می دهد .

إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم

8- انسان دارای نقشی بسزا در وضعیت اجتماعی و معیشتی و سرنوشت خویش

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

10- جوامع بشری در رقم زدن سرنوشت خویش نه مستقل از اراده خداوندند و نه مجبور از ناحیه او

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

جمله «إن الله لا یغیر ما بقوم» تغییر دهنده و از میان برنده را خدا می داند و عبارت «حتی یغیروا ما بأنفسهم» انسانها را در رقم زدن سرنوشت خویش دخیل می شمرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 501

10 - اسراء - 17 - 6 - 11

11- خداوند ، خواست و اراده خویش را در تحولات اجتماعی ، از طریق اسباب طبیعی انجام می دهد .

و آمددنکم بأمول و بنین و جعلنکم أكثر نفیراً

70- عوامل مؤثر در تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 6

6- شخصیت ها و افراد برجسته هر جامعه ، در رویداد های تاریخی و اجتماعی آن ، نقش بسزایی دارند .

من بعدک

71- قانونمندی تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 16 - 8

8- جامعه و تحولات آن ، دارای سنت و قانونمندی مشخصی است .

و إذا أردنا أن نهلك... ففسقوا فيها... فدمرناها

«قریه» در لغت به معنای مجتمع انسانی است (مفردات راغب). اینکه خداوند می فرماید: «وقتی ثروتمندان و مرفهین جامعه فاسق شدند، سخن ما درباره آنان قطعی می شود» (فحقّ علیها القول); حکایت از آن دارد که تحولات جامعه، دارای قانون مشخصی است.

72- منشأ تحولات اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 12

12 - تحولات تاریخی و اجتماعی نسل بشر ، تحت اراده و مشیت الهی است .

و اذکروا إذ جعلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - تحولات تاریخی و اجتماعی بشر در اختیار خدا و به دست اوست .

جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

ص: 502

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 168 - 2

2 - تحولات تاریخی و اجتماعی بشر به دست خدا و در اختیار اوست .

وقطّعتهم فی الأرض أمماً... وبلونهم بالحسنت و السیئات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 66 - 6

6 - خداوند با نابود ساختن جوامع غوطهور در فساد و تباهی ، صحنه جوامع بشری و روند آن را دگرگون می سازد .

إنّا أرسلنا إلى قوم مجرمین... و قضینا... أن دابر هؤلاء مقطوع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 7

7 - دخالت خداوند در رخداد های تاریخ و تحولات اجتماعی به نفع جبهه حق

فألقوه فی الجحیم . فأرادوا به کیداً فجعلنهم الأسفلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 5

5 - نقش خداوند در سرنوشت اجتماعی و تحولات تاریخ

و لقد منّا علی موسی و هرون . و نجّینهما و قومها... و نصرنهم فکانوا هم الغلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 6

6 - قوانین الهی ، حاکم بر تحولات جامعه و تاریخ

سنّه اللّٰه الّتی قد خلت من قبل و لن تجد لسنّه اللّٰه تبدیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - اراده الهی ، حاکم بر تحولات تاریخ و جوامع بشری

و ترکنا فیها ءایه

خداوند، به اراده و قدرت خویش جامعه مفسد لوط را آن چنان از صفحه زمین محو گردانید که تنها نشانه ای از آن برجای ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 22 - 6

6 - اراده الهی ، حاکم بر همه تحولات فردی و اجتماعی در زندگی بشر

ص: 503

ما أصاب من مصيبه في الأرض . . . من قبل أن نبرأها

ضمير «ها» در «نبرأها» به مصیبت بازمی گردد و «برء» (مصدر «نبرأ») به معنای آفریدن و پدید آوردن است. نسبت دادن همه پدیده های فردی و اجتماعی به خداوند، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 6

6 - خداوند ، قادر به ایجاد تحوّل در روابط ملت ها و تبدیل خصومت ها به مودّت

عسى الله . . . و الله قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 10

10- تدبیر امور انسان های مؤمن و کافر ، تحولات جوامع بشری و سرنوشت آنها ، به دست خدا و در اختیار اوست .

اهبط بسلم منا . . . و أمم سنمتعهم ثم يمسههم منا عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 11 - 7

7- تحولات اجتماعی و معیشتی بشر در اختیار خداوند و به دست اوست .

إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 74 - 8

8- خداوند با نابود ساختن جوامع غوطهور در فساد و تباهی ، صحنه جوامع و روند آن را دگرگون می سازد .

و جاء أهل المدینه یستبشرون . . . قال هؤلاء بناتی إن کنتم فعلین ... فأخذتهم الصی

تحوّلات سیاسی

73- اهمیت تحولات سیاسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 10

10 - خداوند ، بر حذر دارنده مسلمانان از تحلیل و برخورد سطحی با رخداد های سیاسی و توطئه های دشمنان

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ.. عصبه منكم لاتحسبوه شرّاً لكم

ص: 504

1- بهترین تحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 23 - 11

11- بهترین درود و تحیت « سلام » است .

تحیتهم فیها سلم

انتخاب واژه «سلام»، از میان سایر واژگانی که برای درود و تحیت به کار برده می شود، می تواند گویای نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 12

12- « سلام » بهترین درود و تحیت است .

يقولون سلم عليكم

با توجه به اینکه ملائکه برای خوشامدگویی به متقین در هنگام قبض روح آنان، از واژه «سلام» استفاده می کنند، روشن می شود که برای تحیت گفتن «سلام» بهترین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 44 - 3

3- تحیت گفتن با « سلام » ، بهترین و شایسته ترین تحیت ها است .

تحیتهم یوم یلقونه سلم

از این که در وصف مؤمنان می فرماید: «به هنگام لقاءالله به آنان «سلام» می شود.»، به دست می آید که وقتی در چنان هنگام و حالتی برای تحیت، سلام گفته می شود، بهترین واژه برای تحیت، سلام است.

2- تحیت اخروی بر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 44 - 2، 1

1 - به هنگام لقاءالله، بر مؤمنان، با واژه «سلام»، تحیت گفته می شود.

تحیتهم یوم یلقونه سلم

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که اضافه «تحیت» به ضمیر «هم»، اضافه مصدر به مفعول اش باشد.

2 - تحیت بر مؤمنان، به هنگام لقاءالله، سلامتی و امنیت کامل داشتن است.

تحیتهم یوم یلقونه سلم

احتمال دارد که مراد از «سلام»، معنای اصطلاحی آن باشد که نوعی تحیت گفتن است و احتمال دارد که معنای لغوی آن باشد. برداشت یاد شده بر اساس احتمال دوم است.

3- تحیت با سلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 44 - 3

3 - تحیت گفتن با «سلام»، بهترین و شایسته ترین تحیت ها است.

تحیتهم یوم یلقونه سلم

از این که در وصف مؤمنان می فرماید: «به هنگام لقاءالله به آنان «سلام» می شود.»، به دست می آید که وقتی در چنان هنگام و حالتی برای تحیت، سلام گفته می شود، بهترین واژه برای تحیت، سلام است.

4- تحیت به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 5، 6، 7

5 - منافقان، به هنگام وارد شدن بر پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله)، از روی اهانت به جای تحیتی که خداوند به آن فرمان داده بود، تحیت دیگری به آن حضرت می گفتند.

وإذا جاءوك حيّوك بما لم يحيّك به الله

6 - تحیت بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، تعیین شده از جانب خداوند

وإذا جاءوك حيّوك بما لم يحيّك به الله

7 - مؤمنان ، باید بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به همان تحیتی که خدا به آن حضرت گفته است ، تحیت بگویند .

وإذا جاءوك حيّوك بما لم يحيّك به الله

ص: 506

5- تحیت به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 4,5,6

4 - دعا و تحیت فرشتگان بر مؤمنان

هو الذی یصلی علیکم و ملئکتہ

5 - دعا و تحیت فرشتگان به مؤمنان ، به سبب فراوانی ذکر و تسبیح خدا از سوی آنان است .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ... وَ سَبِّحُوهُ ... هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَ مَلَائِكَت

6 - دعا و تحیت ملائکه بر مؤمنان ، زمینه ساز بیرون بردن آنان از ظلمت ها به نور است .

هو الذی یصلی علیکم و ملئکتہ لیخرجکم من الظلمت إلی النور

6- تحیت بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 23 - 8

8- درود و تحیت بهشتیان به یکدیگر در بهشت ، با لفظ « سلام » است .

تحیتهم فیها سلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 26 - 2

2 - مکالمات در بهشت پیشتازان ، همراه با درود و تحیت پی درپی است ؛ نه آمیخته با لغو و نسبت های ناروا .

لا یسمعون فیها لغواً .. إلا قیلاً سلماً سلماً

کلمه «سلاماً» می تواند بدل برای «قلیلاً» باشد. گفتنی است که تکرار «سلاماً»، برای بیان تعاقب و پی درپی بودن است؛ یعنی، «سلاماً اثر سلام» (درود پی درپی).

7- تحیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 6,7

6 - تحیت بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، تعیین شده از جانب خداوند

و إذا جاءوك حيّوك بما لم يحيّك به الله

7 - مؤمنان ، باید بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به همان تحیتی که خدا به آن حضرت گفته است ، تحیت بگویند .

و إذا جاءوك حيّوك بما لم يحيّك به الله

ص: 507

8- تحیت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 6، 5، 4

4 - دعا و تحیت فرشتگان بر مؤمنان

هو الذی یصلی علیکم و ملئکتہ

5 - دعا و تحیت فرشتگان به مؤمنان ، به سبب فراوانی ذکر و تسبیح خدا از سوی آنان است .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ... وَ سَبِّحُوهُ ... هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَ مَلَائِكَت

6 - دعا و تحیت ملائکه بر مؤمنان ، زمینه ساز بیرون بردن آنان از ظلمت ها به نور است .

هو الذی یصلی علیکم و ملئکتہ لیخرجکم من الظلمت إلی النور

9- تحیت منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 5

5 - منافقان ، به هنگام وارد شدن بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، از روی اهانت به جای تحیتی که خداوند به آن فرمان داده بود ، تحیت دیگری به آن حضرت می گفتند .

و إذا جاءوك حیوک بما لم یحیک به الله

10- تحیت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 7

7 - مؤمنان ، باید بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به همان تحیتی که خدا به آن حضرت گفته است ، تحیت بگویند .

و إذا جاءوك حیوک بما لم یحیک به الله

11- تحیت مؤمنان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 44 - 4

4 - تحیت مؤمنان به هم ، هنگام لقاءالله ، با واژه « سلام » است .

تحیتهم یوم یلقونه سلم

برداشت بالا ، بنابراین است که اضافه «تحیت» به ضمیر «هم»، اضافه مصدر به فاعل اش باشد.

ص: 508

1- تحیر اخروی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 5 - 2

2- انسان پس از مرگ، دارای سردرگمی و نابسامانی و نیازمند امداد و دستگیری

سپه‌دیه‌م و یصلح بالهم

از این که خداوند، به شهیدان نوید داده که آنان را پس از مرگ هدایت کرده و امورشان را سامان خواهد بخشید؛ استفاده می شود که بشر پس از مرگ، سردرگم و بی سامان خواهد بود؛ ولی شهیدان از این مشکل در امان می مانند.

2- تحیر اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 4 - 4

4 - مردم در نخستین مراحل رستاخیز، سردرگم و حیرت زده خواهند بود.

کالفراش المبثوث

«مبثوث»، به معنای منتشر و متفرق است. «بَثَّ الْعُبَارُ»؛ یعنی، غبار را برانگیخت (قاموس). پراکندگی و افشاندن بودن، نشانگر آشفتگی و پریشان حالی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 6 - 5

5 - مرحله سنجش اعمال، پس از تخریب کوه ها و گذشت دوران سرگردانی مردم در قیامت است.

یوم یکون الناس کالفراش... و تكون الجبال کالعهن المنفوش. فأما من ثقلت موزینه

حرف «فاء» در «فأما» بیانگر نکته یاد شده است.

3- تحیر اخروی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 102 - 4

4- مجرمان در لحظه حضور در قیامت ، با نگرانی به فرجام خویش چشم دوخته و مات و حیرت زده خواهند بود .

و نحشر المجرمین یومئذ زرقاً

«زرقاً» حال برای «المجرمین» است و مفرد آن «أزرق» یا «زرقاء» به کسی گفته می شود که سفیدی چشم او سیاهی آن را بپوشاند (لسان العرب). این حالت نشان چشم دوختن و خیره شدن مجرمان است و از اضطراب شدید درونی آنان حکایت دارد. برخی گفته اند: سفید شدن چشم، ملازم با کوری آن است (لسان العرب).

4- تحیر اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 5، 3، 2

2- تحیر و درماندگی اهل شرک در روز رستاخیز

فعمیت علیهم الأنباء یومئذ

برداشت یاد شده بدین جهت است که میان بسته شدن همه راه های خبر بر انسان و سرگردانی وی، تلازم وجود دارد. بنابراین جمله «عمیت علیهم الأنباء» می تواند کنایه از حیرت و سردرگمی مشرکان باشد.

3- درماندگی شرک پیشگان در پاسخ گویی به سؤال خداوند از آنان در قیامت

ماذا أجبتم المرسلین فعمیت علیهم الأنباء یومئذ

5- اقدام نکردن مشرکان به یافتن پاسخ برای سؤال خداوند از طریق پرس و جو از یکدیگر ، نمود سرگردانی و درماندگی آنان در روز رستاخیز است .

فیقول ماذا أجبتم المرسلین . . . فهم لایتساءلون

5- تحیر اخروی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 11

11 - نگاه متحیرانه و بهت آمیز موجودات آسمان ها و زمین ، پس از به پاخاستن با دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فيه أخرى فإذا هم قيام ينظرون

ص: 510

6- تحیر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 3,4

3 - قوم موسی ، تحیر و سردرگمی خویش را در انتخاب گاوی که باید ذبح می شد ، دلیل تکرار سؤال و تقاضای توضیح بیشتر عنوان کردند

قال ادع لنا ربک . . . إن البقر تشبه علينا

قوم موسی ، با جمله تعلیلیه «إن البقر . . .» - که تعلیل برای جمله قبل است - در صدد بیان این معنا بودند که: پرسشهای مکررشان بدین جهت است که امر بر آنان مشتبه شده و در پی رهایی از تحیر و سردرگمی هستند نه بهانه گیری و تلاش برای فرار از مسؤولیت.

4 - قوم موسی ، با آخرین پرسش درباره گاو ، به معین شدن گاو و رهایی از تحیر امیدوار بودند .

وإنا إن شاء الله لمهتدون

«مهتدون» اسم فاعل از اهتداء و به معنای راه یافتگان است و متعلق آن همان گاوی است که باید ذبح می شد.

7- تحیر شاعران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 225 - 1

1 - شاعران ، ترسیم گر حیرت و سرگردانی خویش

ألم تر أنهم فی کلّ واد یهیمون

«هیمنان» (مصدر «یهیمون») به معنای حیرت و سرگردانی است.

8- تحیر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 8

8 - آشفتگی و سردرگمی فرعون ، در انکار دلایل روشن موسی (ع)

وقال سحر أو مجنون

سحر و جنون، فاصله بسیاری از یکدیگر دارند؛ زیرا سحر، نوعی تبّحر و جنون سراسر آشفتگی و اشمئزاز آور است و میان این دو سنخیتی نیست. از این رو سخن فرعون، نشانگر اضطراب شدید او در موضع گیری علیه منطق روشن موسی (ع) است.

ص: 511

9- تحیر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 40 - 2،4

2- بهت و حیرت کافران ، به هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی

بل تأتیهم بغته فتبهتهم

4- بهت زدگی کافران در برابر عذاب ناگهانی ، بازدارنده آنان از هر گونه اقدام دفاعی است .

بل تأتیهم بغته فتبهتهم فلا یستطیعون ردها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 77 - 5

5- سرگردانی و رسیدن به بن بست کامل ، فرجام نهایی کافران و مستکبران

حتّی إذا فتحنا .. إذا هم فیہ مبلسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 40 - 2،3

2- زندگی (رفتار و اعمال) کافران ، دارای فرجامی پوچ و در هاله ای از سردرگمی

و الذین کفروا أعملهم .. أو کظلمت فی بحر لَجّیّ یغشیه موج من فوقه موج من فوقه

3- کافرانی که در مادیات و اموال دنیا غوطهوراند ، به پوچی در زندگی دچار گشته و در سردرگمی شدید بسر می برند .

رجال لاتلهیهم تجره ولا یبع عن ذکر الله .. و الذین کفروا أعملهم ... کظلمت ف

از مقایسه میان آیه 37 - که در باره کسانی است که مال و منال و مادیات آنان را از یاد خدا غافل نمی سازد - و آیه شریفه - که درباره وضعیت کافران است - به دست می آید که کافران، بر خلاف مؤمنان، در مادیات و علاقه به مال و منال گرفتاراند و از این رو دچار سردرگمی و تاریکی شدید هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- شک در امکان معاد، در عین مشاهده آفرینش خداوند، نمودی از گیجی و سردرگمی کافران

فهم فی أمر مریح . . أفعینا بالخلق الأول بل هم فی لبس من خلق جدید

بیان تناقض گویی کافران در این آیه، می تواند در مقام ارائه نمونه ای از سرگردانی کافران باشد که در آیات پیشین خداوند به آن اشاره فرموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 52 - 6

6 - آشفتگی و سردرگمی کافران، در انکار دلایل روشن پیامبران الهی

ص: 512

إلا قالوا ساحر أو مجنون

سحر و جنون فاصله بسیاری از یکدیگر دارد؛ زیرا سحر نوعی تبحر و جنون سراسر آشفتگی و اشمئزاز آور است و میان این دو سنخیتی نیست. از این رو سخن کافران، نشانگر اضطراب شدید آنان در موضع گیری علیه منطقی روشن پیامبران است.

10- تحیر مادر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 7 - 7

7 - شرایط اضطراب آور روحی برای مادر موسی به هنگام ولادت فرزندش و نیز احساس خطر برای او از جانب فرعونیان، موجب سرگردانی وی در شیر دادن به موسی (ع) بود.

و أوحینا إلی أمّ موسی أن أرضعیه

توصیه خداوند به مادر موسی برای شیر دادن به فرزندش، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

11- تحیر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 11، 12

11 - شریکان موهوم خداوند با تزئین اعمال ناروا موجبات هلاکت و سردرگمی و اشتباه در دین را برای مشرکان فراهم می سازند.

و كذلك زین . . . لیردوهم و لیلبسوا علیهم دینهم

«ردی» به معنای هلاکت و «لبس» به معنای اشتباه است.

12 - شریکان پنداری به اذن خداوند مشرکان را به هلاکت و سردرگمی می اندازند.

و لو شاء الله ما فعلوه فذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 6

6- مشرکان، در مقابله با قرآن و اعلان موضع روشن در برابر آن، سرگردان و ناتوان بودند.

بل قالوا أضغث أحلم بل . . . بل هو شاعر

«بل» در آیه شریفه، برای اضراب انتقالی است. این حرف در مواردی به کار می رود که گوینده در صدد بیان نکته ای دیگر بوده و از نکته اول صرف نظر کرده باشد. تکرار این حرف در یک کلام نشان دهنده اضطراب، تردید و دودلی گوینده و یا ناتوانی وی در تصمیم گیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 4

ص: 513

4- تحیر و درماندگی مشرکان و آرامش و رضایت مندی موحدان در زندگی

ضرب الله مثلاً رجلاً فیه شرکاء متشکسون و رجلاً سلماً لرجل

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که تشبیه شدن مشرک دارای چند معبود، به برده ای که چند مالک ناسازگار و سخت گیر بر سر مالکیت و حاکمیت او نزاع دارند؛ گویای این حقیقت است که همان طوری که چنین برده ای چشم به راه فرمان های مختلف و متعدد مالکان خود است و متحیر است که چگونه رضایت آنان را جلب کند و در صورت متضاد بودن فرمان ها، کدام یک از آنها را به اجرا در آورد، مشرکان نیز در زندگی دچار چنین سردرگمی و تحیر و تزلزل معرفتی هستند.

12- تحیر مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 4

4- دودلی و تحیر مشرکان در نگهداری از نوزادان دختر به حالت ذلت و یا در گور کردن آنان

ایمسکه علی هون أم یدسه فی التراب

مرجع ضمیر در «ایمسکه»، مبسّره است و منظور از آن نوزاد دختر می باشد و «علی هون» حال برای ضمیر مفعولی «ایمسکه» است. «هون» به معنای خواری و ذلت است و «یدس» (از مصدر دس) به معنای پنهان کردن آمده است.

13- تحیر مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 5 - 3

3- سرگردانی و تحیر در زندگی دنیایی، عذابی جانکاه و رنجی طاقت فرسا برای منکران آخرت

فهم یعمهون . أولئک الذین لهم سوء العذاب

جمله «أولئک الذین..» می تواند تفسیر برای «عمّه» در «فهم یعمهون» باشد.

14- تحیر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحقِّ لما جاءهم و هم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

ص: 514

15- تحیر مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 186 - 6,7,8

6 - خداوند منکران قرآن را در انکار و طغیانشان به حال خود رها می سازد .

و یذرهم فی طغینهم

7- کفرپیشگان منکر قرآن ، مردمی متحیر و سرگردان در وادی گمراهی و طغیانگری

و یذرهم فی طغینهم یعمهون

در برداشت فوق «فی طغیانهم» متعلق به «یعمهون» گرفته شده است، «عَمَهُ» (مصدر «یعمهون») به معنای تحیر و سرگردانی است.

8 - کفرپیشگان منکر قرآن راهی برای نجات از تحیر و سرگردانی ندارند .

و یذرهم فی طغینهم یعمهون

معنای جمله «یذرهم .. .» «بنابراینکه «فی طغیانهم» متعلق به «یعمهون» باشد، چنین می شود: خداوند منکران قرآن را رها نمی سازد تا همچنان در وادی طغیان، سرگردان بمانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحق لما جاءهم وهم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

16- تحیر مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل كذبوا بالحقّ لما جاءهم و هم في أمر مريج

يكي از نمودهای پریشان گوئی تكذيب گران معاد اين است كه مي گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است كه خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

ص: 515

17- تحیر مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بل کذبوا بالحق لما جاءهم وهم فی أمر مریج

یکی از نمودهای پریشان گویی تکذیب گران معاد این است که می گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می شود پس چگونه می تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

18- تحیر منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 143 - 1،7

1 - منافقان ، متحیر و سرگردان میان کفر و ایمان

مذبذبین بین ذلک لا إلی هؤلاء ولا إلی هؤلاء

«ذلک» اشاره به ایمان و کفر است. «مذبذب» به شیء معلق گفته می شود که دایم به این سو و آن سو حرکت می کند و استقراری ندارد.

7 - تحیر منافقان ، کیفر شوم عملکرد (خدعه ها و ...) آنان است .

مذبذبین بین ذلک .. فلن تجد له سبیلا

چون اضلال خداوند همواره جنبه کیفری دارد و کیفر نیز به اقتضای رفتار نارواست، معلوم می شود گمراهی منافقان و از آن جمله - تحیر آنان - کیفری الهی است و این کیفر برخاسته از اعمال ناروای آنان (خدعه، کسالت در نماز و ..) است.

19- تحیر موجودات آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 11

11 - نگاه متحیرانه و بهت آمیز موجودات آسمان ها و زمین ، پس از به پاخاستن با دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فيه أخری فإذا هم قیام ینظرون

20- تځير موجودات زمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - زمر - 39 - 68 - 11

ص: 516

11 - نگاه متحیرانه و بهت آمیز موجودات آسمان ها و زمین ، پس از به پاخاستن با دومین نفخ صور در قیامت

ثم نفخ فيه اُخرى فإذا هم قيام ينظرون

21- تحیر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 9 - 2

2- موسی ، در شگفتی و حیرت از ندای برآمده از آتش وادی طور

نودی آن بورک من فی النار . . . یموسی إله أنا الله

تصریح خداوند به «إله أنا الله» می تواند از آن جهت باشد که موسی با شنیدن ندا از درون آتش، در شگفتی فرورفت و حیران ماند؛ به گونه ای که سخت نیازمند راهنمایی روشن و صریح بود.

22- رفع تحیر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 3

3- قوم موسی ، آخرین علایم تعیین شده را (رام نشده برای شخم و . . .) نشانه هایی قاطع و برطرف کننده سردرگمی خویش دانستند .

قالوا الثن جئت بالحق

«حق» در جمله فوق به معنای ثابت و استوار در مقابل امری تردیدپذیر و نامشخص است. ال در «الحق» برای استغراق خصایص افراد است؛ یعنی، حق کامل و تمام.

23- زمینه تحیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 16

16 - شرک و ارتداد، زمینه ساز حیرت و سرگردانی است.

و نرد علی . . . کالذی استهوته الشیطان فی الأرض حیران

24- زمینه نجات از تحیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 517

17 - توحید، زمینه ساز رهایی از تحیر و سرگردانی و معنی دهنده و جهت بخش به زندگی است.

کالذی استهوته الشیطان فی الأرض حیران

چون حالت مرتدان و مشرکان به دیوانگانی متحیر تشبیه شده، طبیعتاً نقطه مقابل شرک (توحید) اثراتی متضاد با آن خواهد داشت.

25- عوامل تحیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 137 - 7

7 - سرگردانی و تحیر، ره آورد ارتداد های مکرر

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا .. لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيُهْدِيَهُمْ سَبِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 143 - 3

3 - نفاق، موجب تحیر آدمی در موضعگیری ها و مایه فقدان قدرت وی در انتخاب صحیح مسیر زندگی است.

مذنبین بین ذلك لا إلى هؤلاء ولا إلى هؤلاء و من یضلل الله فلن تجد له سبیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 8,9,11

8 - حق ناپذیری و انکار آیات الهی، طغیان و موجب حیرت و سرگردانی است.

كما لم یؤمنوا به أول مره و نذرهم فی طغینهم یعمهون

9 - سرگردانی در طغیان، کفر و پیامد حق ناپذیری کافران است.

و نذرهم فی طغینهم یعمهون

11 - طغیانگران مبتلا به حیرت و سرگردانی هستند.

و نذرهم فی طغینهم یعمهون

2- بی اعتقادی به جهان آخرت، منشأ انحراف‌ها و موجب حیرت و سرگردانی

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ... فَمَهْمُ يَعْمَهُونَ

«عَمَهُ» (مصدر «يعمهون») به معنای تحیر و سرگردانی است. عبارت «فهم يعمهون» متفرع بر مطلب قبل است؛ یعنی، این دسته از مردمان در نتیجه بی اعتقادی به جهان آخرت و مغرور شدن به اعمال خود، بی هدف و سرگردان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 1 - 6

6- کفر و روی گردانی از راه خدا ، مایه گرفتار آمدن به پوچی و سرگردانی

الذین كفروا و صدّوا عن سبيل الله أضلّ أعمالهم

برداشت یاد شده بنابر این نکته است که «صدّ» به معنای اعراض و روی گردانی باشد - نه ایجاد مانع بر سر راه دیگران و سد کردن راه خدا - و نیز با توجه به این که پوچی و سرگردانی نتیجه گم گشتن و بی اثر شدن اعمال است که از «أضلّ أعمالهم» استفاده می شود.

26- عوامل تحیر اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 4

4- سردرگمی و در ماندگی مشرکان در قیامت ، بازتاب گمراهی و هدایت ناپذیری آنان در دنیا است .

ماذا أجبتم المرسلين فعميت عليهم الأنباء يومئذ

تقریب «عمیت علیهم...» بر آیه پیش، نشانگر آن است که نوع موضع گیری در برابر دعوت پیامبران، دارای بازتابی مناسب با آن در قیامت است. بر این اساس، برگزیدن گمراهی و سر باز زدن از پذیرش راهنمایی های پیامبران، به صورت گمراهی و سردرگمی در قیامت انعکاس می یابد.

27- عوامل تحیر در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 11

11 - شریکان موهوم خداوند با تزئین اعمال ناروا موجبات هلاکت و سردرگمی و اشتباه در دین را برای مشرکان فراهم می سازند.

و كذلك زين . . . ليردوهم و ليلبسوا عليهم دينهم

«ردی» به معنای هلاکت و «لبس» به معنای اشتباه است.

28- موانع نجات از تحیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 186 - 8

8 - کفر پیشگان منکر قرآن راهی برای نجات از تحیر و سرگردانی ندارند .

و یدرهم فی طغینهم یعمهون

ص: 519

معنای جمله «یذرههم . . .» بنابراینکه «فی طغیانهم» متعلق به «یعمهون» باشد، چنین می شود: خداوند منکران قرآن را رها نمی سازد تا همچنان در وادی طغیان، سرگردان بمانند.

29- نجات از تحیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 6

6 - هدایت انسان ها و رهایی آنان از تحیر و سرگردانی ، در اختیار خدا و به مشیت اوست .

وإننا إن شاء الله لمهتدون

ص: 520

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

